

Fryktløse forbilder.

Minoritetsstudenter på vei inn i eksponerte yrker

*En empirisk studie om journalist- og lærerstudenter med minoritetsbakgrunn og deres
begrunnelser for yrkesvalg og tanker om sitt fremtidige yrke.*

Hovedoppgave i pedagogikk

Trine-Lise Island

Vår 2007

Universitetet i Oslo

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Pedagogisk forskningsinstitutt

SAMMENDRAG AV HOVEDOPPGAVEN I PEDAGOGIKK

TITTEL: FRYKTLØSE FORBILDER.

Minoritetsstudenter på vei inn i eksponerte yrker.

En empirisk studie om journalist- og lærerstudenter med minoritetsbakgrunn og deres begrunnelser for yrkesvalg og tanker om sitt fremtidige yrke.

AV: Trine-Lise Island

EKSAMEN: Hovedfag i pedagogikk, ordning 1996

SEMESTER: Vår 2007

STIKKORD:

**Pedagogisk sosiologi,
lærerstudenter, journaliststudenter,
minoritetsstudenter,
utdanningsvalg, verdier,
foreldrepåvirkning,
rollemodeller,
eksponering, stigma**

SAMMENDRAG

Denne oppgaven omhandler studenter med minoritetsbakgrunn og deres valg av hhv journalist- og lærerutdanning. Det er fra samfunnets side et uttalt ønske om å få flere med minoritetsbakgrunn i disse yrkene fordi det anses som viktig at sammensetningen i større grad reflekterer sammensetningen i samfunnet for øvrig. Dette skyldes bl.a. den signaleffekt det antas å ha ovenfor andre unge med minoritetsbakgrunn, men også det endringspotensiale dette kan tenkes å ha ovenfor majoriteten. Minoritetsungdom søker seg i svært liten grad til de nevnte utdanningene. Ulike undersøkelser samt tall fra utdanningsinstitusjoner, viser at minoritetsstudenter i stor grad søker seg til tekniske og medisinske yrkesretninger, mens det er en tendens til at majoritetsungdom i større grad aspirerer mot yrker som gir mulighet for eksponering i det offentlige (Sletten 2000).

Denne undersøkelsen omhandler de som har foretatt 'utradisjonelle' valg. Studien søker å fange opp studentenes begrunnelser for valg av yrke, deres refleksjoner i forhold til eventuelle fordeler det å ha minoritetsbakgrunn kan innebære i yrket, og hvilke utfordringer studentene ser for seg i sitt fremtidige yrke. Undersøkelsen viser at informantene ved valg av yrke i stor grad har fokusert på egne interesser samt yrkenes egenverdi, noe som i Ingleharts (1991) terminologi omtales som postmaterialistiske verdier.

I studien fokuseres det på eksponering som sentralt begrep. Journalist- og læreryrket kan på hver sin måte sies å innebære høy grad av eksponering. I studien forstås eksponering på to måter. På den ene siden som noe ønskverdig, som et ønske om å bli sett eller kjent, og som kan relateres til teorier om senmodernitet og iscenesettelse av seg selv (Giddens 1991). På den andre siden kan eksponering forstås i betydningen utsatthet, og dermed innebære risiko. Sentralt her står Goffmans (1959) begreper om front- og backstage. Studien søker å få svar på hvilke refleksjoner studentene gjør seg i forhold begrepet eksponering, tatt i betraktning deres synlige annerledeshet. Undersøkelsen viser at eksponering er noe informantene verken ser ut til å ønske eller frykte. Informantene vet at de med stor sannsynlighet kan stå ovenfor ulike utfordringer knyttet til stigmatisering og fordommer i møtet med majoriteten, men dette utgjør ingen stor bekymring for dem. Lærerstudentene tror de på grunn av sin bakgrunn og synlige annerledeshet kan stå ovenfor utfordringer når det gjelder elevenes foreldre, men uttrykker ingen bekymring over dette. For journaliststudentene utgjør den største bekymringen å skulle bli en 'innvandrerjournalist' med ansvar for 'innvandrersaker'. Dette ser ut til å framstå som en reell bekymring.

Forord

Da jeg startet arbeidet med denne oppgaven var jeg ikke fullt ut klar over dens aktualitet innen sitt felt. Det er jeg blitt mer bevisst på etter hvert, noe som ikke minst skyldes interessen fra ulike hold om å lese den. Dette har virket svært inspirerende, men også litt 'skremmende'. Jeg vil si at undersøkelsen til en viss grad bekrefter tidligere forskning og teori relatert til temaet. Det er imidlertid foretatt svært få empiriske studier av studentgruppen jeg undersøker, og mitt håp er derfor at avhandlingen også kan bringe ny kunnskap til feltet.

Jeg skylder mange en takk, og den aller første går til mine informanter. Det er vel unødvendig å si at denne oppgaven ikke hadde blitt til uten dere. Desto viktigere er det å fortelle at dere har gitt meg mye kunnskap og innsikt jeg ikke hadde fra før, og det har vært en fornøyelse å snakke med dere alle. Dere har vært sterkt til stede i mitt liv, hver eneste dag i om lag et år nå, og det er en lettelse, men også litt vemodig, å "ta farvel" med dere. Jeg håper dere når deres mål i livet. Takk også til alle dere som har hjulpet meg med å komme i kontakt med informantene.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Jon Lauglo for støtte og konstruktive innspill på veien. Din tro på prosjektet har hjulpet meg å holde motet, engasjementet og ikke minst humøret, oppe.

Takk til deg Miguel, for å ha gjort det både praktisk og økonomisk mulig å gjennomføre dette prosjektet. Takk pappa, for at du tok deg tid til å rase gjennom oppgaven i en travel hverdag. Terje må også takkes for uttallige timer nedlagt i en særdeles gjenstridig PC. Takk til mamma for barnepass i innspurten, og til alle andre som har bidratt med stort og smått.

Til slutt vil jeg takke mine barn, León og Frøya, for å ha holdt ut denne lange tiden med en til tider svært så fjern og fraværende mor. Dere har vært enestående, og jeg gleder meg til å være mer til stede i deres liv.

Kolsås, mars 2007

Trine-Lise Island

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG.....	2
FORORD	3
INNHALDSFORTEGNELSE	4
1 INNLEDNING.....	7
<i>Problemstillinger.....</i>	<i>9</i>
2 ETNISKE MINORITETER; DEFINISJONER OG ETISKE BETRAKTNINGER.....	9
3 MINORITETER OG UTDANNING.....	12
3.1 TEORIER SOM SØKER Å FORKLARE MINORITETERS UTDANNINGSVALG	12
3.1.1 Ulikhet i verdsetting av utdanning.....	12
3.1.2 Ulikhet i skolerelevante ressurser.....	13
3.1.3 Teori om sosial kapital	14
3.1.4 Valg som resultat av faktorer som dytter bakfra eller trekker forfra?.....	16
3.2 MINORITETSELEVERS DELTAKELSE I UTDANNINGSSYSTEMET	17
3.3 UTDANNINGSASPIRASJONER HOS ELEVER MED MINORITETSBAKGRUNN.....	18
3.4 YRKESVALG, VERDIORIENTERING OG IDENTITETSKONSTRUKSJON I DET MODERNE	20
3.4.1 Selvrealisering som identitetsprosjekt	20
3.4.2 Fokus på materialistiske eller postmaterialistiske verdier	21
3.4.3 Studenters verdiorientering -tidligere funn	23
3.4.4 Minoritetsstudenters verdiorientering	24
4 IDENTIFISERING AV SAMHANDLINGSMØNSTRE MELLOM MINORITET OG MAJORITET MED VEKT PÅ STIGMA OG DISKURSBEGREPET	25
4.1 KOMMUNIKASJON AV RINGEAKT	25
4.2 STIGMA	26
4.3 TILPASNINGSTRATEGIER.....	28
4.3.1 Fire strategier for samfunnstilpasning	28
4.3.2 Kreolisering som strategi	30
4.3.3 Marginale mennesker	31
4.4 DISKURSEN OM 'INNVANDRERNE'	33
5 YRKER MED HØY EKSPONERINGSFAKTOR	35
5.1 EKSPONERING – HVA INNEBÆRER DET?.....	35
5.1 BAKGRUNN FOR MITT VALG AV YRKER.	36
5.3 VIKTIGE YRKER - 'KJENNETEGN OG NOEN SENTRALE ASPEKTER'	37
5.3.1 Journalistikk	38
5.3.2 Læreryrket	39
5.4 UNDERSØKELSEN	41
6 METODISK TILNÆRMING.....	42
6.1 VALG AV KVALITATIV METODE	42
6.2 UNDERSØKELSEN	43
6.3 KILDEJAKTEN	43
6.4 INFORMANTENE.....	44
6.5 INTERVJUENE	44
6.5.1 Intervjuets gang	45
6.6 REPRESENTATIVITET, VALIDITET OG RELIABILITET	46
6.6.1 Representativitet	46
6.6.2 Validitet	46
6.6.3 Reliabilitet	46
6.7 ETISKE RETNINGSLINJER	47

6.8 MIN ROLLE SOM FORSKER	48
7 PRESENTASJON AV MINE INFORMANTER	49
7.1 JOURNALISTSTUDENTENE.....	50
7.2 LÆRERSTUDENTENE.....	52
8 EMPIRISKE FUNN.....	54
PRESENTASJON OG ANALYSE AV EMPIRI.....	56
JOURNALISTSTUDENTENE.....	57
8.1 BAKGRUNN FOR VALG AV YRKE.....	57
8.1.1 "Egentlig ville jeg skrive..."	57
8.1.2 "Jeg vil på en måte... hva heter det... 'make a difference da'... med livet mitt"	61
8.1.3 "Det er viktig at man har ulike grupper som velger ut hva som skal være viktig for folk flest"	64
8.1.4 "Skal jeg si ifra... skal jeg ikke si ifra'... de problemstillingene er jo alltid der..."	66
8.2 OM FORELDRENS ØNSKER OG DERES INNFLYTELSE PÅ INFORMANTENES VALG AV UTDANNING	68
8.2.1 "Man trenger liksom trippel ryggdekning... i forhold til andre"	69
8.2.2 "En mor er ikke lykkeligere enn sitt mest ulykkelige barn"	71
8.2.3 "Deres foreldre har sørget for at de er klar over hva som er 'det beste'"	75
8.3 OM FORDELER KNYTTET TIL Å HA MINORITETSBAGGRUNN I JOURNALISTIKKEN.....	79
8.3.1 "Så har man jo tilgang til kilder... som ikke andre har..."	79
8.3.2 "De tror ofte at vi er 'på nett' og 'forstår hverandre' mer enn vi egentlig gjør"	81
8.3.3 "Jeg tror det er der det starter... med forbilder... at vi blir synlige... at vi blir satt pris på"	84
8.4 OM EKSPONERING OG SELVREALISERING	88
8.4.1 "At jeg blir lagt merke til... det er ikke viktig for meg..."	89
8.4.2 "Silje og Sigurds verden... det hadde vært konge..."	92
8.4.3 "Det har blitt litt sånn at man blir kjent bare ved å synes og så vil man synes for enhver pris... det er ganske trist egentlig"	94
8.4.4 "Jeg tror ikke det er sånn at 'journalist - det er meg'..."	96
8.5 OM UTFORDRINGER.....	98
8.5.1 "Det er ikke noe som gjør at jeg ligger våken om natta og tenker"	98
8.5.2 "Jeg tror man må bevise litt ekstra når man ikke er som resten"	100
8.5.3 "Jeg tror jeg er blitt herda..."	100
8.5.4 "Jeg tror ikke folk med minoritetsbakgrunn ikke vil bli sett"	104
8.5.5. "Jeg er veldig redd for å bli en sånn innvandrerjournalist da"	108
LÆRERSTUDENTENE	113
8.6 BAKGRUNN FOR VALG AV YRKE.....	113
8.6.1 "Fordi jeg er flink med småbarn"	114
8.6.2 "Liten sjanse for å bli arbeidsløs.. det har jeg tenkt på... det er jo viktig"	115
8.6.3 "De små er fremdeles skjermet for alt det som skjer rundt i verden"	116
8.6.4 "Det er betryggende å vite at jeg ikke må bli lærer"	117
8.7 OM FORELDRENS ØNSKER OG INNFLYTELSE PÅ INFORMANTENES VALG AV LÆRERUTDANNING	119
8.7.1 "Det jeg skal leve av resten av livet det skal jeg gjøre for min egen del... ellers holder jeg ikke ut"	119
8.7.2 "Det er jo jeg som skal studere, ikke dem... det er jeg som skal velge mitt liv..."	123
8.7.3 "Jeg hadde ikke turt å si at jeg skulle begynne på lærerhøgskolen..."	124
8.7.4 "Så har det ikke vært en trend... det har veldig mye med trender å gjøre"	127
8.8 OM FORDELER KNYTTET TIL Å HA MINORITETSBAGGRUNN I LÆRERYRKET	129
8.8.1 "De er veldig interessert i å fortelle meg om sin bakgrunn..."	130
8.8.2 " Det at foreldrene ser at barna deres har en minoritetsspråklig lærer kan være en barriereknækker"	134
8.9 OM UTFORDRINGER KNYTTET TIL Å HA MINORITETSBAGGRUNN I LÆRERYRKET	138
8.9.1 "Ja 'dere'... hva synes 'dere' om dette her?"	138
8.9.2 "Man må egentlig bare bygge seg et lite skjold"	140
8.9.3 "Kanskje de er redde for at jeg skal begynne å forkynne"	144
8.9.4 "De snakker ikke så mye med minoritetsfolk og med en gang de får tak i en så skal de ha svar på alt"	147
8.9.5 "Jeg tror ikke det er så mange som går så langt at de vurderer på det"	149
9 OPPSUMMERENDE DRØFTING	150

9.1 INFORMANTENE ØNSKER IKKE KJENDISSTATUS	151
9.1.1 Eksponering i media	151
9.1.2 Om eksponering og kjendisstatus	152
9.1.3 Senmodernitet og identitet	152
9.2 SYNLIGE ROLLEMODELLER	153
9.2.1 Lærerne mer samstemte når det gjelder å se seg selv som rollemodeller	154
9.3 ENDRING GJENNOM SYNLIGHET	156
9.3.1 Personer med minoritetsbakgrunn som synlige aktører i normaliserte kontekster	156
9.3.2 Personer med minoritetsbakgrunn som aktive opponenter og påvirkere	157
9.4. INFORMANTENE FRYKTER IKKE EKSPONERING	159
9.4.1 Informantene er fryktløse og optimistiske med tanke på sin fremtidige arbeidssituasjon	160
9.4.2 Eksponeringsfrykt forklarer ikke bortvalg	162
9.5 HVEM ER DET SOM VELGER EKSPONERTE YRKER?	162
9.5.1 Informantenes vurderinger og beskrivelser av seg selv	162
9.5.2 Om etnisk bevissthet og kreolisering	163
9.5.3 Bakgrunnsfaktorer som kan forklare valg av eksponerte yrker	165
9.5.4 Både 'push og pullfaktorer' påvirker informantenes yrkesvalg	166
9.5.5 Andre betydningsfulle personer	168
9.6 INFORMANTENES VERDIORIENTERING; IDEALISME OG SELVREALISERING	168
9.6.1 Foreldrene mer materialistiske enn sine barn?	168
9.6.2 Informantene legger mest vekt på egne interesser	169
9.7 UTFORDRINGENE	171
9.7.1 Fremtidens formidlere?	173
10 AVSLUTTENDE KONKLUSJON	173
LITTERATUR	177
VEDLEGG 1. INTERVJUGUIDE	184
VEDLEGG 2. LISTE OVER YRKESVALGVERDIER	188
VEDLEGG 3. LISTE OVER HVA SOM KAN HA PÅVIRKET INFORMANTENE I SITT VALG	189
VEDLEGG 4. VALG AV LÆRERYRKET, INTERVJUGUIDE VIA MAIL	190
VEDLEGG 5. VALG AV JOURNALISTYRKE, INTERVJUGUIDE VIA MAIL	192
VEDLEGG 6. HENVENDELSE TIL JOURNALISTSTUDENTER	194
VEDLEGG 7. HENVENDELSE TIL LÆRERSTUDENTER	195

1 Innledning

Ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn¹ utgjør en stadig større del av befolkningen, og deres deltaking i utdanningssystemet er blitt viet mye oppmerksomhet i media og forskning. Dette skyldes bl.a. at stadig flere ungdommer med minoritetsbakgrunn faktisk deltar i det norske utdanningssystemet. I den norske grunnskolen har mer enn 40 000 elever minoritetsbakgrunn, noe som utgjør om lag sju prosent av elevmassen² (Bakken 2003). Tidligere forskning har fokusert på at det norske utdanningssystemet kjennetegnes av sosial reproduksjon (Hernes 1976). Dette er i endring i og med at stadig flere tar utdanning uavhengig av foreldrenes utdanningsnivå, noe som blant annet skyldes utvidelse av den obligatoriske skolen og at stadig større krav stilles til arbeidstakere. Det er fremdeles sterke tendenser til reproduksjon høyere opp i utdanningsløpet. Når det gjelder studier av minoritetsungdom viser det seg at reproduksjonsteoriene ikke gir et riktig bilde av disse ungdommenes utdanningsvalg og aspirasjoner. Til tross for at minoritetsungdommenes familier ofte tilhører lavere sosiale lag klarer ungdommene seg bedre og velger annerledes enn det man skulle forvente (Bakken 2003, Støren 2005). Noen av forklaringene har vektlagt den sosiale kapital disse ungdommene har i form av tette familiære relasjoner. Det har også vært fokusert på at minoritetsungdommene har det man kan kalle et ekstra ”driv” (Lauglo 1996, 2001, 2004). Det kan skyldes et ønske om sosial mobilitet. Det kan også skyldes en antakelse om at de må jobbe hardere enn ’etnisk norske’ for å oppnå det samme.

Selv om minoritetselevene velger mindre kjønnsstradisjonelt enn etnisk norske studenter (Andersen 2005a), tyder mye på at de allikevel velger etter et visst mønster. Undersøkelser viser at ungdom med minoritetsbakgrunn³ i stor grad trekkes mot tekniske og naturvitenskaplige yrker (Sletten 2001, Schou 2006). Dette er yrker som kjennetegnes av relativt høy inntjening og stabil tilknytning til arbeidslivet. Sletten (2001) finner at ’etnisk norske’ ungdommer i større grad enn minoritetsungdom søker seg til yrker med mulighet for høy offentlig eksponering. Yrker som ifølge Sletten fanges inn under denne kategorien er skuespillere, forfattere, journalister etc. Det kan dermed se ut til at minoritetsungdom er mer opptatt av materiell trygghet enn norske ungdommer.

---

¹ Defineres og avgrenses senere i oppgaven

² Skoleåret 2002/2003 (Bakken 2003)

³ Av de som velger høy utdanning

Det er et uttalt mål for likestilling å unngå at minoriteter velger yrker på bakgrunn av stereotype forestillinger om hva som ”passer seg” (knyttet til kjønn, foreldrenes ønsker, kulturell bakgrunn etc.)(Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. St.meld. nr. 49). Det fremheves som spesielt viktig at minoritetene tar høyere utdanning som gir kompetanse for *yrker med stor kontaktflate utad* (Om innvandring og det flerkulturelle Norge. St.meld. nr. 17). Som eksempel på slike yrker nevnes helse- og sosialfaglige utdanninger, lærerutdanninger, politiutdanning med mer. Det legges vekt på at personer i slike yrker antas å kunne fungere som rollemodeller for barn og ungdom. En økt andel personer med minoritetsbakgrunn i slike yrker vil gi positive signaler til andre. Det ønskes derfor en aktiv rekruttering av kvalifiserte personer med minoritetsbakgrunn til alle nivå innen offentlig sektor. Det er også et uttalt mål å rekruttere flere personer med minoritetsbakgrunn til læreryrket, bl.a. fordi en bredt sammensatt lærergruppe vil bidra til at skolen gjenspeiler det språklige og kulturelle mangfoldet i samfunnet (St.meld. nr.17). Med dette som bakgrunn er det ønskelig at minoritetsungdommer velger yrker med større spredning enn de gjør pr. i dag. Dette vil være spesielt viktig i synlige yrker (eks media, politikk) både på grunn av den påvirkningskraft og det endringspotensialet dette vil kunne utgjøre når det gjelder å utfordre ’vår norske væremåte’, men også fordi personer i slike eksponerte yrker vil kunne framstå som rollemodeller for andre og ”vise at det nytter”.

På bakgrunn av disse målene har jeg ønsket å finne ut hvem som velger slike typer yrker. Jeg har valgt å fokusere spesielt på dem som har valgt utdanning til yrker med høy eksponeringsfaktor, dvs. yrker med høy grad av *synlighet* for eksempel i det offentlige rom. Slettens (2001) studie fikk meg til å lure på om det var selve eksponeringen som utgjør årsaken til at minoritetsungdom i liten grad velger denne type yrker. Er det for eksempel slik at ’eksponerte yrker’ medfører stor belastning og dermed framstår som uattraktive? Er det slik at minoritetsungdom helst unngår å eksponere seg? Og er det da slik at de som velger disse yrkene har et ønske om å eksponere seg? Eller er det slik at de minoritetsungdommer som velger slike yrker egentlig er lite opptatt av ”eksponering” som noen fordel eller problem ved disse yrkene?

For å få svar på noen av disse spørsmålene har jeg valgt å intervju personer som har valgt ’å gå mot strømmen’, dvs. de som har gjort utradisjonelle valg sammenlignet med de tendenser vi finner når vi studerer minoritetslevers utdanningsvalg.

Det jeg ønsker å belyse i studien er hvilke faktorer som kan forklare at noen minoritets elever velger denne type utdanningsretning. Jeg ønsker å finne ut hvordan minoritets elevene selv begrunner sine valg, hvilke motiver de legger vekt på, og i tillegg se i hvilken grad informantenes foreldre har hatt innvirkning på de unges yrkesvalg. Jeg ønsker også å få et innblikk i deres tanker og refleksjoner i forhold til fremtidig arbeidssituasjon. Hvilke positive sider mener de det kan innebære å ha etnisk minoritetsbakgrunn? Hvilke utfordringer knytter de til deres fremtidige yrkesutøvelse med tanke på hvordan de oppfattes av majoritetssamfunnet? I hvilken grad reflekterer de over at yrket de har valgt innebærer eksponering? På bakgrunn av dette har jeg valgt følgende problemstillinger:

Problemstillinger

Hvilke faktorer vektlegger informantene når de begrunner sine utdanningsvalg og hvilken vekt legger de på eksponering ved valg av yrke?

Hvilke fordeler knytter informantene til det å ha minoritetsbakgrunn i yrket de har valgt?

Hvilke utfordringer knytter informantene til sin fremtidige arbeidssituasjon med tanke på eksponering av etnisk bakgrunn og 'synlig annerledeshet'?

Begrepet eksponering innebærer som jeg senere skal vise, to dimensjoner; den ene dimensjonen knyttes til teorier om senmodernitet med fokus på selvrealisering og iscenesettelse av seg selv, den andre dimensjonen knyttes til det å være utsatt på grunn av sin synlighet. Fokus på denne siste dimensjonen blir hovedsaklig belyst i spørsmålet om fremtidige utfordringer.

2 Etniske minoriteter; definisjoner og etiske betraktninger

Mennesker plasserer hverandre i båser for å organisere verden rundt seg. Vi deler befolkningen inn i ulike grupper som kvinner, menn, eldre, barn osv. Særlig innen forskning blir slike kategorier brukt som analytiske verktøy. En følge av dette er i følge Brenna (2006) at språklige og etniske minoriteter i Norge blir plassert i en egen bås. Hun mener det problematiske med en slik tilnærming er at "båsen lett blir barrikadert i samfunnsdebatten, som gjør det vanskelig for de som er plassert i denne båsen å kvalifisere

seg til andre båser” (Brenna 2006:57). Når jeg nå har valgt å fokusere på etniske minoriteter i min oppgave står jeg selv i fare for å blåse liv i denne båstenkningen. Ved å trekke skillet mellom minoritet og majoritet kan jeg bidra til ytterligere generalisering og stereotypisering, mot min hensikt. Gullestad (2002) hevder at majoritetens makt ligger i muligheten til å definere og navngi sosiale grupper. Sosial statistikk baseres på at individer klippes ut av de sosiale sammenhenger de inngår i. Ved måling av disse sosiale sammenhenger skjer en tingliggjøring og sementering av skiftende og situasjonsbestemte sosiale identiteter. Vitenskap og offentlig statistikk både legitimerer og forstørrer noen sosiale skiller og underspiller andre. Klassifiseringene reflekterer sosiale grenser, men bidrar også til å skape dem (Gullestad 2002:43). I følge Gullestad er for eksempel ordet ’innvandrere’ ikke bare en etikett, men en *performativ*; det vil si en språklig handling som utfører noe. Fordi vi handler i verden med utgangspunkt i de kategoriene vi tolker den gjennom, får kategoriene konkrete effekter. Gullestad uttrykker det slik:

Forskerne rapporterer ikke bare fra virkeligheten, våre publikasjoner er også konkrete ting som lager sine egne avtrykk, som koder for fremtiden. Den materielle fremtiden konstitueres i pakt med at den studeres, dog ikke uten atskillig uforutsigbarhet (Gullestad 202:43).

Slik jeg forstår Brenna og Gullestad er det ikke nødvendigvis kategoriseringen i seg selv som er problematisk, men det fordrer bevissthet rundt begrepenes betydning innen kunnskapsproduksjon. Fordi språket er et viktig redskap for sosial praksis og kan sies å være konstruerende for vår virkelighetsoppfatning, er det ikke likegyldig hvordan vi velger å benevne ulike fenomener.

Jeg ser problematikken knyttet til mitt ’forskningsfelt’. Mange stiller spørsmål om hvor lenge man skal ’forske på minoritetene’, og dermed forsterke skillelinjer mellom grupper ved å innlemme noen og utelukke andre. Jeg har også stilt meg selv dette spørsmålet under arbeidet med oppgaven, men ser det slik: så lenge samfunnets goder ikke er likt distribuert, så lenge noen grupper faller utenfor, så lenge minoritetene ikke i større grad er synlige som vanlige samfunnsborgere må det være nødvendig å fokusere på dette selv om det innebærer kategoriseringer. Så lenge de som forsker ikke ser seg blinde på ’de andre’ (kultur, etnisitet), men også retter søkelyset mot samfunnsmessige strukturer, holdninger i samfunnet eller andre mekanismer som kan forsterke marginalisering, mener jeg denne type forskning er forsvarlig og nødvendig.

I oppgaven velger jeg å omtale personer uten innvandrerbakgrunn som *personer med majoritetsbakgrunn* eller *personer med etnisk norsk bakgrunn* eller *etniske nordmenn*. De som selv har innvandret kalles her *innvandrere* eller *førstegenerasjonsinnvandrere*. De som er født i Norge, men har innvandrede foreldre betegnes i nyere litteratur og offentlige rapporter som *etterkommere* (etter Statistisk Sentralbyrås definisjon). I St. meld. 49 har man også valgt å bruke begrepet etterkommere:

I omtalen av statistiske data er begrepet etterkommer brukt om personer født i Norge av to utenlandske foreldre, populært omtalt som annengenerasjons innvandrere. Meldingens politiske budskap er at disse personene ikke er å betrakte som innvandrere. Begrepet etterkommer (av innvandrere) anses som mest dekkende. Begrepet etterkommer brukes også i videre forstand⁴, og omfatter da også personer som selv har innvandret, men som har tilbrakt det meste av livet sitt i Norge (St. meld.nr.49:13-14).

Mine informanter inngår stort sett i kategorien etterkommere. Noen få har selv innvandret. Jeg finner det mest hensiktsmessig å benytte begrepet studenter med etnisk minoritetsbakgrunn under datainnsamling og analyse. Dette bl.a. fordi spørsmålene er knyttet nettopp til det å ha en annen bakgrunn enn majoriteten⁵. Fordi *eksponering* er tenkt som sentralt begrep i oppgaven anser jeg '*synlighet*' for å være av betydning. Jeg har derfor valgt å fokusere på 'synlige minoriteter' dvs. de med ikke-vestlig bakgrunn. Det kan nok stilles spørsmålstegn ved denne type avgrensing etter en persons utseende. På grunn av mitt fokus har jeg likevel valgt å gjøre det slik.

I følge min valgte definisjon av begrepet *innvandrere* er dette som sagt en person som selv har innvandret. Begrepet brukes i litteraturen ofte i en videre betydning; dvs. om innvandrere, deres norskfødte barn og barnebarn, om asylsøkere, om flyktninger etc. Jeg bruker begrepet 'innvandrere' når jeg refererer fra denne litteraturen. Enkelte av mine informanter (antakelig påvirket av storsamfunnets språkbruk) bruker ofte begrepet 'innvandrere' når de omtaler seg selv og likesinnede. Jeg bruker begrepet når jeg siterer disse. I likhet med Gullestad (2002) setter jeg det og enkelte andre begreper (som f.eks. 'norsk', 'nordmann', etc.) i enkelt anførselstegn for å understreke begrepenes upresise betydning. Slik Gullestad ser det er problemet at hun hele tiden er nødt til å anvende de

---

⁴ Begrepets bruk i *vid* forstand skyldes at for mange politiske formål vil det være meningsløst å omtale disse som innvandrere på linje med personer som har innvandret i voksen alder.

⁵ Et annet begrep som ofte brukes er 'flerkulturell'. Jeg har valgt å ikke bruke dette begrepet fordi det har blitt kritisert for å signalisere at mens '*vi*' er enkulturelle kan '*de*' ha to eller flere 'kulturer'. En oppfatning av kulturbegrepet tilsier at vi alle er 'flerkulturelle'. Jeg bruker begrepet når jeg gjengir informanter eller litteratur hvor det brukes.

samme kategoriene som hun ønsker å problematisere. Ved å sette begrepene i anførselstegn markerer hun at hun både bruker dem og markerer en viss avstand til dem.

3 Minoriteter og utdanning

3.1 Teorier som søker å forklare minoriteters utdanningsvalg

3.1.1 Ulikhet i verdsetting av utdanning

For å forklare minoriteters valg av utdanning har Ogbu (1991) framsatt en teori som går ut på at ulike etniske og sosiale grupper i et samfunn vil utarbeide det han velger å omtale som 'kulturelle modeller'. Disse modellene vil forme individenes oppfatning av seg selv og sin plassering i det samfunnsmessige hierarki. En gruppes kulturelle modell vil avhenge av gruppens økonomiske ressurser og om gruppen opplever marginalisering og diskriminering. Avgjørende for hvordan de ulike minoritetsgruppene opplever sine muligheter og begrensninger vil være om de består av "immigrants or involuntary minorities" (Ogbu 1991:8). På norsk oversettes dette ofte med frivillige eller ufrivillige minoriteter⁶ (eks. Sletten 2001, Støren 2006). Skillet gjelder hvorvidt minoritetsgruppene har kommet frivillig til landet eller om de har 'oppstått' som følge av for eksempel militær internering eller ført til landet med tvang (slik for eksempel svarte amerikanere ble som resultat av slavehandelen). Ogbus teori er at frivillige minoriteter vil anstrenge seg mer i skolen for å oppnå bedre resultater. De gruppene Ogbu omtaler som ufrivillige, for eksempel svarte amerikanere, vil oftere sammenlikne sin posisjon og sine muligheter i samfunnet med den hvite majoritetsbefolkningen (Ogbu 1991:14). Fordi de kommer dårlig ut av denne sammenlikningen vil deres kulturelle modell i følge Ogbu være preget av mistillit til storsamfunnet. Forskjellene vil i tillegg oppfattes som permanente, ikke midlertidige, noe som tilsier at det heller ikke vil lønne seg for medlemmer av gruppen å satse på utdanning. De ufrivillige minoritetene vil derfor i følge Ogbu ikke oppmuntre sine barn til å satse på utdanning. For de frivillige minoritetene vil en sammenlikning med situasjonen i hjemlandet ofte føre til at de anser sin nåværende posisjon som bedre enn den de hadde. Den ekskluderingen de opplever på arbeidsmarkedet vil de i større grad tilskrive deres

---

⁶ Sletten stiller spørsmål ved om det er riktig å kalle flyktninger og asylsøkere for frivillige minoriteter da de ofte ufrivillig har måttet flykte fra sitt hjemland pga krig og forfølgelse. Dette utgjør ikke noe stort poeng i oppgaven, så jeg velger å ikke problematisere dette.

'utenlandskhet' og at de ikke behersker vertslandets språk godt nok. De frivillige minoritetene vil ifølge Ogbu oftere se hindringer som midlertidige og dermed oppmuntre barna til å satse på utdanning (Ogbu 1991:11,17)⁷.

I følge Lauglo (1996) tyder mye på at selv om elever med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn opplever mer 'motbakke' i løpet av sin skolegang, kompenserer de ved å være mer motivert og ved å jobbe hardere enn de etnisk norske elevene. De går med mer 'driv'. Lauglo (2001) peker på at det denne gruppen har til felles er at de utgjør en synlig minoritet, noe de til stadighet blir minnet på ved at de blir plassert i en sosial kategori som en som ikke er 'helt norsk'. Selv om de skulle ønske det kan de ikke, som andre minoriteter, assimilere seg eller fullt ut bli en del av majoriteten selv om de 'lever norskt' og behersker både språk og sosiale koder. Selv om han/hun er født og oppvokst i landet vil han/hun bli oppfattet som en fremmed. Denne fremmedgjøringen vil sammen med statistikk som viser innvandrernes høye ledighet og marginale tilknytning til arbeidsmarkedet gjøre også den oppvoksende generasjon mer bevisst på at utdanning er eneste vei å gå for å hevde seg i samfunnet. I tillegg kan de mene at de, for å kunne konkurrere med etniske nordmenn, må være bedre enn sine konkurrenter (Lauglo 2001:19,20).

3.1.2 Ulikhet i skolerelevante ressurser

Flere studier har påpekt at elever med minoritetsbakgrunn presterer svakere enn majoritets elever og at disse forskjellene har økt de siste årene til tross for at minoritets elevene gjør mer lekser, har større planer om å ta langvarig utdanning og opplever sterkere mobilitetspress hjemmefra (bl.a. Bakken 2003). En av forklaringene som skisseres er at barn og ungdom med minoritetsbakgrunn ofte mangler den type kulturell kapital som er anvendbar i det norske skolesystemet. Dette skyldes først og fremst at foreldre med innvandrerbakgrunn oftere befinner seg utenfor arbeidsmarkedet og at minoritetsspråklige elever derfor vokser opp i familier som jevnt over har dårligere økonomi, lavere utdanning og mindre tilgang på PC og bøker (Bakken 2003:7). Foreldrenes

---

⁷Fordi Ogbus definisjon av frivillige minoriteter omfatter alle etniske minoriteter som har innvandret til Norge de siste ti årene vil mange derfor mene at teoriene har begrenset relevans for å forstå norske forhold (Støren 2006:61). Støren mener allikevel at hans beskrivelser av ufrivillige minoriteter kan være overførbare til innvandrergrupper som har vært etablert i Norge over lengre tid. Disse gruppens eventuelle opplevelser med diskriminering og utestengning kan slik de beskrives av Ogbu få betydning for utdanningsmotivasjonen hos etterkommerne.

utdanningsnivå og antall bøker i hjemmet⁸ er indikasjoner på kulturell kapital. Kapitalen formidles til barna i uformelle sammenhenger og barn fra familier med høy kulturell kapital vil gjøre seg erfaringer som gir bonus i form av skolekarakterer (Bakken 2003:64). Foreldrenes utdanning har mindre betydning for minoritetselevers prestasjoner enn for majoritets elever. Dette kan i følge Bakken skyldes at minoritetsforeldre med høy utdanning ikke besitter den type kulturell kapital som gir avkastning i norsk skole. Bakken understreker at den type kulturell kapital som gir uttelling i skolesystemet ofte er nasjonalt (ikke globalt) forankret. Det norske skolesystemet vil bære preg av norske middelklasseverdier. I følge Støren (2005) kan forskjellen også skyldes at minoritetsforeldre i mindre grad får konvertert sin utdanning fra hjemlandet i Norge og dermed har lavere inntekt enn majoritetsmedlemmer med tilsvarende utdanning⁹.

3.1.3 Teori om sosial kapital

Sammenlignet med etnisk norske elever har elever med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn foreldre med generelt lavere utdanningsnivå, svakere arbeidstilknytning, yrker med lavere status og dårligere inntekt enn majoriteten (Bakken 2003, Lauglo 1996, 2004). Dette er faktorer som er allment utslagsgivende for elevers forhold til og sjanser for å lykkes i skolen. På denne bakgrunn skulle en derfor ikke forvente at minoritets elevene ville utvikle spesielt positive holdninger og atferdsmønstre i skolen. Undersøkelser har imidlertid vist at tradisjonelle reproduksjonsteorier er lite egnet til å beskrive minoritetsungdommens forhold til skole. Ungdom med minoritetsbakgrunn har vist seg å være mer positive til skolen enn ungdom fra 'finkulturelle hjem' (Lauglo 2004). Lauglo og Bakken har funnet at minoritets elever fra familier med lav kulturell kapital (her målt ved antall bøker i hjemmet¹⁰) og lav økonomisk kapital er spesielt positivt engasjert i skolen. De går med

---

⁸ Bakken (2003) finner at antall bøker i hjemmet har en klar sammenheng med skoleprestasjoner. Hans forklaring er at bøker i seg selv ikke nødvendigvis trenger å være utslagsgivende, men heller den særlige interessen for akademiske problemstillinger som er vanligst å finne blant foreldre med mange bøker. Foreldrenes kulturelle kapital reflekteres i deres valg og preferanser og gir seg utslag i f. eks. hvordan hjemmet innredes, hvilke TV- program de ser på og hvor familien reiser på ferie.

⁹ Prestasjonsforskjellene mellom majoritets elever og minoritets elever er relativt små når foreldrene i begge grupper har lav utdanning og lav inntekt eller lav utdanning og middels inntekt. Når foreldrene i de to gruppene har høy utdanning er forskjellene langt større. Når det gjelder foreldrenes tilknytning til arbeidsmarkedet betyr det spesielt mye hvis mor er uten arbeid; det trekker karakterene ned både for majoritets elever og for minoritets elever, men har størst betydning for minoritets elevene. Den positive effekten av mors heltidstilknytning til arbeidslivet mer enn oppveier den negative effekten av at far er uten arbeid når det gjelder elevene med minoritetsbakgrunn. Omvendt er det slik at den negative effekten av at mor ikke er i arbeid mer enn oppveier den positive effekten av at far er i heltidsarbeid (Støren 2005:82,83).

¹⁰ Ellers brukes ofte utdanningsnivå som mål på kulturell kapital

andre ord ”mot den sosiologiske strømmen” (Lauglo 2004:9). Lauglo peker på at minoritetsungdommen ofte inngår i sosiale relasjoner som har betydning for deres skolemessige engasjement. Noen av disse relasjonene kan sies å fungere som *sosial kapital* for engasjement i skole og utdanning (Lauglo 2004:9). Ungdommene inngår ofte i tette familienettverk og har foreldre som er opptatt av og engasjerte i sine barns utdanning. Foreldre som selv ikke har fått sjansen til å ta en utdanning, eller som ikke får anerkjent sin utenlandske utdanning, har et sterkt ønske om sosial mobilitet på sine barns vegne.

Begrepet sosial kapital er utviklet av bl.a. Coleman (1988), Bourdieu (1992) og Putnam (2000). Sosial kapital kan sees som en type kollektiv ressurs som enkeltindivider kan nyte godt av. Sosial kapital består av bånd mellom likesinnede og bruer mellom ’forskjellige’. I begrepet inngår tillit, nettverk, normer, engasjement. Sosial kapital er det som skapes når noe gjøres i fellesskap, i samarbeid for felles måloppnåelse, en type dugnadsånd. Coleman (1988) forklarer forskjeller i skoleprestasjoner, særlig for de barna med mest utsatt bakgrunn, med forskjeller i grad av fellesskap og samhold i miljøet rundt skolen. På bakgrunn av disse forskjellene tolker Coleman det dit hen at foreldre i enkelte miljøer er mer styrt av normer i tråd med lærernes forventninger. Coleman ser familien, og normbærende nettverk mellom familier, som den viktigste kilden til sosial kapital for barn. Gjennom sosial kapital i form av tette relasjoner, samarbeid og engasjement fremmes barnets sosiale utvikling. Det tilegner seg normer og verdier. Sosial kapital kan forstås på to måter:

Bruer (’bridging’) kobler mennesker sammen med mer fjerne bekjente, bygger bruer og nettverk mellom ulike mennesker eller grupper. Sosial kapital som bruer kan sies å skapes i nettverk preget av utadvendthet og åpenhet overfor personer og grupper med andre kjennetegn (Putnam 2000:22).

Bånd (’bonding’) finnes i sosiale enheter som er innadvendte, grensemarkerende og i en viss forstand utelukker andre. De som bindes sammen er folk som står hver andre nær og som er like hverandre. Bånd finnes ofte innen familien, blant slektninger og nære venner. Denne formen for sosial kapital bringer like folk sammen og forsterker ofte eksklusivitet og homogene grupper. Bånd støtter og backer opp den enkelte (ibid). Sosial kapital av *båndtypen* ser ut til å være høyere blant ikke-vestlige innvandrere enn blant etniske nordmenn (Norges forskningsråd 2006). Lauglo (2001) finner bl.a. at ikke-vestlig

minoritetsungdom sjeldnere enn andre oppgir at de bor sammen med bare en av foreldrene sine. De er oftere med på besøk hos slektninger, de hjelper oftere til i hjemmet og de passer oftere på yngre søsken enn andre ungdommer. Videre finner han at familiene viser mer samhold ved at de 'gjør' mer sammen, de krangler sjeldnere og de hjelper hverandre oftere. Disse trekkene forbindes med elevenes holdning til og innsats i skolen. Man har tillit til hverandre og hjelper hverandre: "Den utpreget sterke "familiefestningen" hos disse innvandrerelevne fungerer positivt som sosial kapital for ungdommenes skolegang" (Lauglo 2004:10).

3.1.4 Valg som resultat av faktorer som dytter bakfra eller trekker forfra?

Gambetta (1987) har utviklet begrepsparet "pushed-from-behind" og "pulled-from-the-front" for å forklare utdanningsatferd. Begrepene benyttes for å beskrive valg av utdanning som et resultat av intensjonelle valg eller som et resultat av prosesser som virker bak individets rygg. Gambetta knytter 'dyttet-bakfra' forklaringer til 'kultur' mens 'trukket-forfra' forklaringer baseres på individers rasjonalitet. I et 'dyttet-bakfra' perspektiv styres ikke individets valg av egne beslutninger, men av sosiale og psykologiske faktorer utenfor for den individuelle bevissthet. Dette er mekanismer som kan sies å handle bak individets rygg og som dytter det i en bestemt retning. I 'trukket-forfra' perspektivet antas det at individet handler intensjonelt. En person som står ovenfor flere handlingsvalg vil veie de ulike mulighetene opp mot hverandre og velge i forhold til forventede belønninger. Boudon (1974) tar i sin sosial posisjon -teori utgangspunkt i at utdanningsvalg er rasjonelt begrunnet. For han er aktøren som foretar valg en 'homo sociologicus' kjennetegnet ved begrenset rasjonalitet. Boudon fremstiller ikke en rasjonelt handlende aktør, som ut fra optimale midler når sine klart definerte mål, men en intensjonal aktør som handler ut fra begrenset informasjon. Boudons 'Homo sociologicus' velger utdanning ut fra økonomiske preferanser og søker å nå sine mål på en mest mulig tilfredsstillende måte (Boudon 1974).

Som regel vil utdanningsatferd trolig være et resultat av både push og pull faktorer. Selv om individer forventes å handle målstyrt og rasjonelt (eller intensjonelt), vil de være påvirket av overførte normer og verdier samt familiens ressurser. Sett fra et trukket-forfra perspektiv er det individets mål og motivasjon som virker styrende for dets valg. Et av hovedtrekkene innen motivasjonsforskning er skillet mellom indre og ytre motivasjon. En person som drives av indre motivasjon motiveres av selve handlingen han/hun utfører.

Motivasjonen knyttes til interesse for en aktivitet. Aktiviteten holdes vedlike på grunn av interesse for handlingen i seg selv. En person som er ytre motivert vil motiveres av belønningen han/hun oppnår ved å utføre en aktivitet. Aktiviteten holdes ved like fordi individet ser utsikter til å oppnå et mål som er selve aktiviteten utedkommen. Hvis en elev for eksempel jobber med leksene for å oppnå gode karakterer snakker vi om ytre motivasjon (Imsen 1995).

3.2 Minoritetslevers deltakelse i utdanningssystemet

Til tross for at mange undersøkelser viser at ikke-vestlige minoriteter oftere kommer fra familier med lav utdanning og/eller lavstatusyrker enn majoriteten (Dæhlen 2002)¹¹, deltar stadig flere i det norske utdanningssystemet og andelen som er i videregående opplæring har økt mye de seineste årene (Støren 2005). Andelen elever med ikke- vestlig bakgrunn i aldersgruppen 16- 18 år er allikevel fortsatt lavere enn blant majoritetslevene, men forskjellene ser ut til å reduseres med økende alder og forskjellene er kraftig redusert det siste tiåret. Når det gjelder direkte overgang fra *grunnskole til videregående opplæring*, har elever med ikke- vestlig bakgrunn som selv er født i Norge (etterkommere) en høyere andel enn de som selv har innvandret (førstegenerasjon), og andelen har økt noe i perioden fra 1994 til 2001. Gruppen har fortsatt noe lavere andel deltakelse enn elever med majoritetsbakgrunn, men forskjellen er svært liten (Støren 2005:75). Med andre ord er elever med minoritetsbakgrunn som er oppvokst i Norge ikke særlig forskjellig fra elever med majoritetsbakgrunn når det gjelder overgang til videregående opplæring (ibid).

Tidligere undersøkelser har vist at minoritetsungdom begynner i *høyere utdanning* i noe *mindre grad* enn majoriteten (Dæhlen 2001). Dæhlen foretok i 2001 en undersøkelse av rekruttering til høyere utdanning blant ungdom med innvandrerbakgrunn¹². Resultatet av

---

¹¹ Dæhlen har undersøkt familiebakgrunn til henholdsvis majoritets- og minoritetsstudenter ved Høgskolen i Oslo og finner at minoritetsstudenter med ikke-vestlig bakgrunn i større grad kommer fra familier med lav foreldreutdanning. Høyest foreldreutdanning har minoritetsstudenter med vestlig bakgrunn. Blant disse studentene kommer 22 prosent fra familier hvor mor eller far har langvarig universitets- eller høgskoleutdanning, mot 16 prosent av majoritetsstudentene. Blant studentene med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn har kun syv prosent universitets- eller høgskoleutdanning. Mange av disse oppgir også at de ikke kjenner til foreldrenes utdanningsnivå (Dæhlen 2002:20).

¹² Dæhlens undersøkelse er en del av prosjektet "Høyere utdanning: Rekruttering, finansiering og resultater" ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO. Prosjektet ble ledet av Marianne Nordli Hansen og Arne Mastekaasa. Datasettet omfatter 10 prosent av alle født mellom 1955 og 1975 som var i Norge i 1980, totalt over 127 000. Av disse var i underkant av 1100 personer registrert med innvandrerbakgrunn.

undersøkelsen viste at ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn sjeldnere begynner i høyere utdanning enn øvrige ungdommer. Når man så tok hensyn til *sosial bakgrunn* ble rekrutteringsforskjellene mellom ungdommer med og uten innvandrerbakgrunn utjevnet.

Når det gjelder overgang til *høyere utdanning* rett etter videregående skole viser nyere undersøkelser at det er *flere elever med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn* som går denne veien enn majoritets elever¹³. Dette gjelder *både førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere*. Det er noe færre førstegenerasjonsinnvandrere som tar videregående utdanning, men av de som tar videregående begynner en større del av disse på universitet eller høgskole enn elever med majoritetsbakgrunn (Støren 2005). Mange av disse elevene har foreldre med lav utdanning og lav inntekt. I et intervju med Dagsavisen uttaler Støren at ”dermed sprenger disse ungdommene i større grad enn de etnisk norske sosiale barrierer for å komme seg inn i høyere utdanning¹⁴”. Dæhlen (2001) har tidligere påvist at botid har liten betydning for overgang til høyere utdanning. I følge Støren (2005) er derimot botid en viktig faktor. På bakgrunn av nyere funn kan det dermed se ut til at bildene er i endring.

3.3 Utdanningsaspirasjoner hos elever med minoritetsbakgrunn

Pihl (2003) viser at minoritets elever i videregående skole har høye utdanningsaspirasjoner. Hun fant at de høye ambisjonene hadde liten sammenheng med familiens sosioøkonomiske status. Effekten av foreldrenes utdanningsnivå var også liten. Elevenes utdanningsstrategi ble understøttet av de høye ambisjonene foreldrene syntes å ha på barnas vegne. Forskning har vist at barn med minoritetsbakgrunn ser ut til å ha mer positive holdninger til skolen enn etnisk norske barn og at de gjør mer skolearbeid (Lauglo 1996, 2001, 2004). I Slettens (2001) studie av ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn går det fram at disse ungdommene i større grad planlegger å ta høyere utdanning enn ungdom med norsk bakgrunn, når man tar høyde for sosioøkonomisk bakgrunn og prestasjonsnivå. I studien deles ungdommenes yrkesønsker inn i fire ulike yrkesfelt: ett *teknisk* felt, ett *økonomisk* felt, ett *sosialt* felt og ett *humanistisk (kulturelt)* felt. Sentrale funn er at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad enn ungdom med norsk bakgrunn ønsker seg til yrker i det

---

¹³ Når det korrigeres for sosial bakgrunn

¹⁴ Dagsavisen 07.12.2005 <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article1857936.ece>

sosiale feltet, mens 'norsk ungdom' oftere sikter mot yrker innen det humanistiske/kulturelle feltet. Undersøkelsen viser en tendens til at ungdom med innvandrerbakgrunn legger større vekt på materiell trygghet ved valg av yrke. Når de oppgir å ønske seg til yrker med høy status, er dette ofte naturvitenskaplige eller tekniske yrker som i tillegg til stabil tilknytning til arbeidsmarkedet også gir høy inntjening (Sletten 2001).

En nyere undersøkelse basert på tallmateriale fra den landsrepresentative ungdomsundersøkelsen Ung i Norge fra 2002 underbygger dette. I studien vises det til at mens tre av ti majoritetsspråklige elever gir uttrykk for at de ønsker seg til yrker med høy sosial status, gjelder dette *femti* prosent av de minoritetsspråklige (Bakken 2003). Hver sjuende minoritetsspråklige elev ønsker å bli lege, og nesten like mange vil bli ingeniør¹⁵. Går vi så fra aspirasjoner til faktiske studievalg viser en oversikt over andelen minoritetsstudenter ved Høgskolen i Oslo sine bachelorstudier i 2005 at mens det på ingeniør (datalinje)- og bioingeniørlinje var henholdsvis 36 og 38 prosent minoritetsstudenter var det tilsvarende tall for allmennlærer og journalistikk 4 prosent¹⁶. Ungdom med minoritetsbakgrunn ser ut til å prioritere utdanning til yrker som er internasjonalt kjente og som antas å føre til arbeid og god inntekt (Andersen 2005b). Yrker som er anvendelige internasjonalt gir større muligheter og det er derfor en tendens til at teknisk-naturvitenskapelige yrker foretrekkes. Dæhlen sier i et intervju med Dagsavisen¹⁷ at hun tror minoritetenes utdanningsvalg også i stor grad har med foreldrenes ønsker å gjøre. Studentene velger utdanning ut fra hva som regnes som statusyrker i foreldrenes hjemland. Det har også fra flere hold blitt pekt på at minoritetsstudentenes kulturelle kapital ikke verdsettes i norsk skole. Dæhlen sier i intervjuet at "kanskje det er lettere å hevde seg i realfag enn i Kielland, Ibsen og Lie (...) hvis man ikke er god i de norske klassikerne, er det ikke så lett å bli en god norsklærer". Andersen (2002) har påpekt at en del minoritetsforeldre kan ha urealistiske ambisjoner på sine barns vegne med tanke på yrker som gir høy status i egne miljøer. Lege og ingeniør utgjør slike statusyrker. Dette kan i

---

¹⁵ Det eksisterer store forskjeller mellom de ulike minoritetsgruppene. Schou (2006) finner i sin undersøkelse "Valg av grader eller grader av valg?", også basert på tallmateriale fra Ung i Norge 2002, at ungdom med indisk bakgrunn skiller seg ut ved å velge helseprofesjoner spesielt ofte, ungdom med vietnamesisk bakgrunn velger tekniske fag eller realfag oftere enn andre mens for eksempel iransk ungdom velger samfunnsfag og humaniora oftere enn andre ikke-vestlige gruppene (Schou 2006:123).

¹⁶ Andersen (2005a) <http://www.hio.no/content/view/full/32971> Av samme oversikt går det også fram at andelen minoritetsstudenter på reseptarutdanningen er oppe i hele 40 %.

¹⁷ Dæhlen til Dagsavisen 28.09.02. <http://www.dagsavisen.no/innenriks2/article55012.ece>

følge henne bidra til å forklare hvorfor ingeniørlinjene ikke har problemer med å rekruttere minoritetsstudenter.

3.4 Yrkesvalg, verdiorientering og identitetskonstruksjon i det moderne

De fleste av oss opplever at samfunnet vi lever i er i rask og kontinuerlig endring. I beskrivelser av samfunnet eller samfunnsutviklingen skiller vi gjerne mellom det enkle tradisjonsstyrte og det moderne samfunn. En forenklet beskrivelse av samfunnsutviklingen kan sies å gå fra det enkle, stabile, uforanderlige til det sammensatte, uoversiktlige og foranderlige. I førmoderne samfunn kan menneskets posisjon sies å være gitt av gud eller tradisjonsbestemt (Frønes 1998). Mennesket i den moderne tid er preget av individualitet og fremstår som mer fristilt fra bånd til tidligere generasjoner og tradisjoner (Eriksen 2004). Senmodernitetsteoretikere mener at kassetilhørighet, kjønn og familiebakgrunn ikke lenger kan sies å være styrende for de valg en person tar i livet. Et trekk ved moderniteten uttrykkes ved påstanden om at mennesket må 'skape seg selv'. Følelsen av tilhørighet i en enhetlig og trygg sammenheng, hvor mål og mening fantes i tradisjonene, kan nå sies å være erstattet med nåtids og framtidsorientering, og av forventninger om selvrealisering gjennom frigjøring fra 'skjebnetunge bånd' (Engen 1989).

3.4.1 Selvrealisering som identitetsprosjekt

Maslow (1970) plasserer *behov for selvrealisering* på toppen av sitt kjente behovshierarki¹⁸. Mennesket er i følge Maslow et søkende vesen. I det ligger at når et ønske eller behov er tilfredsstilt melder det seg alltid et nytt. Maslow skiller mellom motivasjon og metamotivasjon. Motivasjon innebærer å få tilfredsstilt grunnleggende, fysiske behov. Motivasjon knyttes til det Maslow betegner som D- needs (deficiency- needs) dvs. behov som skyldes mangler eller underskudd på noe vesentlig. De fire første trinn i hans pyramide klassifiseres som D- needs. Metamotivasjon innebærer i følge Maslow tilfredsstillelse av B- needs (being needs) og knyttes dermed til behovet for selvutfoldelse og selvrealisering. Behovet for selvrealisering kan karakteriseres som et 'vekst-behov' og uttrykkes dermed forskjellig fra person til person. Det knyttes til en persons ønske om å utvikle ens høyeste

---

¹⁸ Behovene er: 1. Fysiologiske behov 2. Behov for trygghet og sikkerhet 3. Behov for kjærlighet og sosial tilknytning 4. Behov for anerkjennelse og positiv selvoppfatning 5. Behov for selvrealisering (Maslow 1970)

potensial. Hvorvidt en person er opptatt av selvrealisering avhenger av om han eller hun har fått de forutgående behov i pyramiden tilfredsstilt (Maslow 1970).

Giddens (1991) har hevdet at mennesket i det moderne må tolke og tyde sin egen livsvirkelighet, det han kaller 'selvets refleksive prosjekt'. Dette innebærer at individet må skape seg selv gjennom stadig revurdering av de valg man gjør, den forståelseshorisont man lever ut fra og den tro man har. Identiteten blir på denne måten gjenstand for stadig refleksjon. Det personlige prosjekt blir ikke en rekonstruksjon av det som allerede er sosialt trukket opp på forhånd. Derimot oppstår det muligheter for nye former for selvframstillinger som skaper subjektivitetens egen historie. Identiteten blir ikke noe man overtar, men et prosjekt for selvframstilling, selvutfoldelse og selvforandring. Identitetskonstruksjon blir et kreativt prosjekt (Dale 1992:237). Fordi senmodernitetsteoretikere nedtoner betydningen av klassemessige forutsetninger, vil utdanningsvalg framstå som 'friere'. Sett i lys av slike teorier kan utdanning og arbeid forstås som en del av et 'identitetsprosjekt' (Hansen og Mastekaasa 2003). Aldri før har ungdom hatt så mange og ulike muligheter til å velge yrkeskarriere. Fordi mulighetene er så varierte vil en persons yrkesvalg ifølge disse teoriene framstå som mer uforutsigbart. Valg av yrke vil i større grad enn tidligere gi uttrykk for hvem vi er og hvordan vi ønsker å bli oppfattet av andre. Valg av yrke kan virke som en identitetsmarkør (Sletten 2001). Yrket man velger kan reflektere en persons indre verdier, men yrkesvalg kan også reflektere et ønske om å oppnå noe eller framstå på en bestemt måte.

3.4.2 Fokus på materialistiske eller postmaterialistiske verdier

Et trekk ved det moderne samfunn er at aktørene *forventes* å handle målstyrt rasjonelt (Dale 1992). Målene kan sies å styres av verdier. For å analysere verdiutviklingen blant befolkningen i Norge benytter Hellevik (1996) seg av to dimensjoner: den tradisjonell-moderne, den idealistisk- materialistiske. Verdier forstås som grunnleggende oppfatninger om hvilke mål som er viktige i tilværelsen, og hvilke midler som er riktige for å nå disse målene. Den første og sterkeste verdidimensjonen har individer med toleranse og risikovillighet på ene ytterpunktet, mens individer som vektlegger trygghet og tradisjonelle dyder på den andre siden. Denne dimensjonen kaller Hellevik *moderne* versus *tradisjonell* verdiorientering. En tradisjonell verdiorientering innebærer et behov for trygghet og stabilitet. En moderne verdiorientering er åpen for nye impulser, endring og mangfold. Den

neste dimensjonen omtales som *materialistisk* versus *idealistisk* verdiorientering. På den materialistiske siden finner vi personer som legger vekt på det ytre. Disse er opptatt av materielle eiendeler og økonomisk vekst, og setter sine egne behov foran hensyn til andre. På den idealistiske siden lytter den enkelte mer til sin indre stemme. Noe sammenfattet kan man med Hellevik si at idealisten er opptatt av åndelige verdier og skapende virksomhet. Videre er idealisten er opptatt av nærhet, omsorg, miljø og helse (Hellevik 1996:25,26). I følge Hellevik finner vi det mest fremtredende skillet mellom de som har en tradisjonell og de som har en moderne verdiorientering og det er en tendens til at ungdommen preges av en moderne og materialistisk orientering i større grad enn de eldre generasjoner (Hellevik 1996, 2001). Hellevik finner at yngre mennesker befinner seg langt i moderne retning mens eldre ligger langt i tradisjonell retning¹⁹. Han finner også at yngre ligger lengre i materialistisk retning enn eldre, men forskjellene her er mindre²⁰.

Undersøkelsene Ung i Norge 1992 og Ung i Norge 2002 hadde også med verdispørsmål²¹ knyttet til yrkesvalg. Den viktigste dimensjonen som pekte seg ut omhandlet både et individperspektiv, et trygghetsperspektiv og et kollektivperspektiv, og verdiene som skåret høyest var "å bruke sine spesielle evner", "liten sjanse for å bli arbeidsledig" og "at arbeidskameratene holder sammen" (Fauske & Øia 2003:272). Hele 80 % av de som deltok i undersøkelsen vektla disse dimensjonene. For guttene skåret også et økonomisk motiv høyt da hele 80 % mente at det var viktig "at arbeidet er godt betalt". Ved å sammenlikne undersøkelsene fra 1992 og 2002 fant forskerne endringer i retning av sterkere individorientering og mindre vekt på kollektive verdier. Denne individorienteringen er i følge Fauske og Øia ikke først og fremst knyttet til kreativitet, uttrykksbehov eller skapende virksomhet. Derimot har rene egoistiske motiv blitt viktigere, noe som i følge forfatterne bekrefter Helleviks analyse som konkluderer med at ungdom er mindre idealistiske enn eldre²² (Fauske & Øia 2003:273).

---

¹⁹ Dette gjelder for begge kjønn, selv om kvinner heller noe mer i tradisjonell retning enn menn.

²⁰ Kjønnsforskjellene er til gjengjeld større. Kvinner er mer idealistiske, mens menn ser ut til å være mer materialistiske.

²¹ Mange av de verdispørsmålene jeg stilte mine informanter er lånt fra denne undersøkelsen.

²² Det er komplisert å avgjøre hvorvidt disse resultatene skyldes en livsfaseeffekt (alle forandrer seg med åra og individenes endring skaper stabilitet på samfunnsnivå) eller generasjonseffekt (endringer i oppvekstvilkår har skapt forskjellige mennesker) slik Inglehart kaller 'den stille revolusjon' (den skjer så gradvis at det er vanskelig å legge merke til den). Hellevik tror den materialistiske dreiningen til en viss grad skyldes en generasjonseffekt, men at mesteparten skyldes en generell endring i materialistisk retning i hele befolkningen (Fauske & Øia 2003)

I følge Inglehart (1990) bidrar samfunnsmoderniseringen og økningen i utdanningsnivået i de vestlige samfunn til at grunnleggende verdier forandrer seg. Med utgangspunkt i Maslows (1954) behovspyramide finner Inglehart at i de samfunn som har hatt en sterk økonomisk vekst og hvor befolkningen opplever å ha trygge sosiale forhold, vil det skje en endring fra materialistiske til postmaterialistiske verdier (Inglehart 1990:66). Denne endringen foregår ved at materielle verdier nedprioriteres til fordel for å kunne arbeide med interessante oppgaver hvor individet føler han/hun får realisert seg selv. I land som ikke har hatt denne type økonomisk vekst vil materialistiske verdier være mer rådende. Materialistiske verdier vektlegger økonomisk og materiell trygghet og kjennetegnes av en kollektivistisk tankegang. Disse verdiene kan sies å preges av instrumentell nyttetenkning. Postmaterialistiske verdier derimot legger vekt på individualitet, tilhørighet, selvrealisering og interesser (Inglehart 1990:66, 169). I følge Hellevik (1996) stemmer ikke Ingleharts teorier og kan derfor ikke brukes til å forklare utviklingen i Norge. Som nevnt finner Hellevik en dreining mot mer materialistiske verdier spesielt i den yngre befolkningen. Han spør om det faktisk at det har funnet sted en betydelig inntektsvekst for norske familier og dermed trygg materiell oppvekst for de nye generasjoner nødvendigvis fører til at åndelige og sosiale behov prioriteres foran materielle. Eller er det heller slik at den romslige økonomien i foreldrehjemmet tvert imot har gjort en høy materiell standard og et stort forbruk til sentrale elementer i de unges oppfatninger av det gode liv? Han spør også om ikke god økonomisk oppvekst kan overskygges av frykt for arbeidsledighet, noe som gjør at det materielle fokuseres (Hellevik 1996:89).

3.4.3 Studenters verdiorientering -tidligere funn

Tidligere studier foretatt blant norske siviløkonomstudenter tyder på at typiske materialistiske jobbverdier er av underordnet betydning og at *egenutvikling* er de nye generasjoners krav til arbeidslivet. Dæhlen (2003) viser til en undersøkelse hvor det ved å skille mellom et fokus på *instrumentell nytte* (inntekt og trygghet) og et fokus på *ekspressiv nytte* (læringsmuligheter og selvutvikling) argumenteres for at det er en klar tendens til at *betydningen av ekspressiv nytte øker med utdanning og yrkesstatus* (Birkelund, Gooderham og Nordhaug 2000). I en undersøkelse rettet mot studenter i ferd med å avslutte sin profesjonsutdanning ved Høgskolen i Oslo, har Dæhlen (2003) foretatt en analyse av studentenes jobbverdier. Målet med undersøkelsen var å finne ut hvilke verdier studentene på de ulike profesjonsutdanningene ville vektlegge for å ta stilling til et jobbtilbud, om

studentene i ulik grad ble tiltrukket av muligheten for høye lønninger, personlig utvikling eller om de vektla muligheten til å hjelpe andre, være til nytte. Ved å sammenlikne til sammen ni ulike yrkeskategorier fant Dæhlen at *journalister og lærere* var de gruppene som minst av alle vektla ”gode inntekts - og avansementligheter”. En mulig tolkning er i følge Dæhlen at journaliststudenter²³ tar inntekts og avansementligheter som en selvfølge og derfor har ”råd” til å nedprioritere dette. En alternativ tolkning er at de er *mindre instrumentelt orientert*. Dæhlen sier at journalistutdanningen muligens rekrutterer studenter som i utgangspunktet er mer opptatt av yrkets egenverdi. Journaliststudentene kjennetegnes ved sterkt å foretrekke ”interessante og selvstendige arbeidsoppgaver”. Dæhlen finner det interessant at lærerstudentene i mindre grad enn fysioterapi- og sykepleierstudenter vektlegger ”gode inntekts- og avansementligheter”. En mulig tolkning er i følge Dæhlen at læreryrket er mindre hierarkisk og dermed har mindre inntekts- og avansementligheter. En alternativ tolkning er at lærerstudentene er mindre instrumentelle i sine valg (Dæhlen 2003). Felles for sykepleier og lærerstudentene er at de vektlegger ”samfunnsnytte” og ”interessante og selvstendige arbeidsoppgaver”.

Hellevik (1996, 2001) og Fauske & Øia (2003) finner at den yngre del av befolkningen generelt har dreiet mot mer materialistiske verdier. Dæhlen, og de øvrige hun henviser til, finner at for studentene er det et større fokus på postmaterialistiske eller ekspressive verdier, mer i tråd med Ingleharts teorier. Funnene i de to undersøkelsene er neppe direkte sammenlignbare, men gir en antydning om at høgskolestudenter (i alle fall på de refererte studiene) er mindre materialistiske enn aldersgruppen i befolkningen generelt.

3.4.4 Minoritetsstudenters verdiorientering

Når det gjelder studenter med minoritetsbakgrunn velger mange å utdanne seg i teknisk/ vitenskapelig retning eller innen medisin. Det har blitt hevdet at minoritetsstudenter er mer opptatt av materielle verdier enn majoritetsstudenter, og at de derfor velger yrkesretninger hvor de kan forvente høy økonomisk avkastning. Dette vil da være i tråd med det Inglehart (1990) kaller en materialistisk verdiorientering. En slik verdiorientering kan skyldes ulike faktorer. Postmaterialistiske verdier har selvrealisering i fokus. Maslow (1954) mente at

---

²³ Denne tolkningen gjelder også medisinstudentene som også i liten grad vektlegger lønn og avansementligheter. Dette kan skyldes at gruppen vet at de får høye lønninger og kan nedprioritere motivet (Dæhlen 2003)

behovet for selvrealisering kun oppstår dersom de forutgående behov i hans pyramide er tilfredsstilt. Ungdom med minoritetsbakgrunn kan mangle det trygge økonomiske sikkerhetsnettet mange etnisk norske ungdommer kanskje føler at de har. Det kan være, som Hellevik (1996) påpeker, at frykt for arbeidsledighet gjør at det materielle fokuseres. Frykten for arbeidsledighet kan med rette være større blant minoritetene, noe som bl.a. kan skyldes etnisk diskriminering ved ansettelser (Rogstad 2006). En medvirkende faktor til at mange fokuserer på materialistiske verdier kan også være at mange minoritetsungdom opplever sterke mobilitetsforventninger fra sine familier.

4 Identifisering av samhandlingsmønstre mellom minoritet og majoritet med vekt på stigma og diskursbegrepet

Jeg har i oppgaven ønsket å undersøke hvilke refleksjoner informantene gjør i forhold til det å være eksponert. Jeg er interessert i å finne ut i hvilken grad dette er noe informantene tenker på eller er bekymret for. Det å være eksponert setter jeg i sammenheng med minoritetenes synlighet i det offentlige og deres utsatthet i møtet med 'det norske'. For å etablere en felles meningshorisont vil jeg forsøke å sette leseren inn i den forståelsesramme jeg resonnerer ut fra. Jeg ser det derfor som naturlig å gjennomgå noen perspektiver og begreper knyttet til samhandlingsmønstre og diskurser i feltet. Når tematikken knyttet til "møtet mellom minoritet og majoritet" kommuniseres, er det ofte med et problemfokuset utgangspunkt. Det snakkes om kulturkollisjoner, kulturkonflikter etc. Fokuset legges på spenninger i samhandlingen og det er som regel 'innvandrernes problematiske kultur' eller manglende integreringsevne som tillegges skylden når eventuelle konflikter oppstår.

4.1 Kommunikasjon av ringeakt

Det er foretatt flere studier av møter og samhandling mellom minoritet og majoritet og av gruppenes holdninger til hverandre. Høgmo (2002) har undersøkt innvandreres opplevelse av diskriminering i den norske hverdagen. I boka *"Fremmed i det norske hus"* viser han hvordan aktelse og ringeakt uttrykkes i verbalt språk, i kroppsspråk og mimikk. Sosial og kulturell integrasjon i hverdagen innebærer ansikt-til-ansikt-relasjoner med andre. Et

sentralt perspektiv i Høgmos studie er Goffmanns begreper om kommunikasjon av aktelse. Gjennom hverdagens aktelsesarbeid lager og opprettholder vi positive relasjoner. Gjennom ulike symbolhandlinger kommuniserer vi til den andre at han eller hun er viktige for oss. Vi inkluderer den andre som en av oss og blir selv inkludert gjennom samme type symbolhandling (Høgmo 2002:178). Gjennom samme type ekspressive handling kan vi også formidle ringeakt. Vi inngår i konstruktive samhandlinger med andre, mens vi på samme tid kommuniserer at denne personen ikke betyr noe for oss, står lavere enn oss eller betraktes som en ikke-person. Gjennom kommunikasjon av aktelse inkluderer vi noen, mens vi gjennom kommunikasjon av ringeakt ekskluderer andre.

Høgmo viser hvordan innvandrere på ulike måter opplever seg diskriminert gjennom ringeaktsytringer. Denne type diskriminerende eller stigmatiserende kommunikasjon fremtrer ofte som implisitt handling, ofte i tvetydig form. Det er derfor vanskelig for den som rammes å ta til motmæle mot den andre. Dersom den stigmatiserte (defineres under) forsøker å 'arrestere' den som kommuniserer ringeakt vil det føre til en egenstempling som gjør han til et enda større offer (også Prieur 2004:122). Den etniske diskrimineringen eller ringeaktshandlingen fremtrer som sporadisk, som en ukalkulerbar risiko det er vanskelig å forholde seg til. Dette beskriver ulikeverdige møter mellom mennesker. Det ulikeverdige består i at den ene gruppen utgjøres av personer som kan sies å ha definisjonsmakt, den andre gruppen består av personer som kan sies å inneha en stigmatisert identitet som begrenser disses muligheter til å opptre og anerkjennes som likeverdige samhandlingspartnere. Slik jeg ser det vil eksponerte yrker kunne innebære slike ulikeverdige møter. Ulikeverdighet kan knyttes til makt, og det kan knyttes til at den ene part er bærer av stigma.

4.2 Stigma

I følge Goffman kan et stigma sies å være en type diskrediterende egenskap. Hans fokus er allikevel at stigma er et *relasjonelt begrep*. En egenskap som stempler (stigmatiserer) den ene type bærer kan hos en annen fungere som bekreftelse på dennes normalitet. Egenskapen i seg selv er verken av positiv eller negativ verdi. Et stigma består av en spesiell relasjon mellom en egenskap og en stereotyp klassifisering av mennesker. Mennesker som i alminnelige sosiale situasjoner ville blitt akseptert uten vanskeligheter, men som besitter en

egenskap (et stigma) som ikke kan unngå å tiltrekke oppmerksomhet, får de som møter han til å se bort fra hans øvrige egenskaper – egenskaper som ellers kunne inkludert han i fellesskapet (Goffman 1990:15). I følge Goffman skjer stigmatisering når det oppstår en sammensmelting mellom sosial atferd og person. Stigmatisering kan oppfattes som en prosess som starter med at en person får et stempel som skiller personen fra andre og som samtidig knytter den stemplede personen til negative egenskaper. Uønskede egenskaper og handlinger knyttes til en person som igjen skaper forventninger om en persons identitet. Disse forventningene rammer i neste omgang personer som regnes å tilhøre samme gruppe og kan føre til stempling av hele gruppen. Goffman beskriver først og fremst det han omtaler som 'blandede kontakter' d.v.s. de øyeblikk hvor "normale"²⁴ og stigmatiserte befinner seg i samme sosiale situasjon m.a.o. i hverandres umiddelbare fysiske nærhet, enten ved at de treffes for å føre en samtale eller fordi de tilfeldigvis oppholder seg i hverandres nærhet (unfocused gathering) (Goffman 1990:23). Den stigmatiserte vil alltid oppleve å bli plassert i en kategori, og selv om kategorien er til hans fordel vil han likevel alltid være usikker på om de andre fortsatt klassifiserer han etter hans stigma. I følge Goffman forblir den som bærer et stigma usikker på hva andre egentlig mener om han. Det knyttes dermed stor grad av usikkerhet til det å skulle samhandle med eller omgås andre mennesker. Den stigmatiserte må alltid passe på hva han gjør og sier, som om han hele tiden er 'på' som på en scene og feil blir tolket som et uttrykk for det stigmatiserte særtrekk.

"The stigmatized individual is likely to feel that he is 'on' having to be self-conscious and calculating about the impression he is making, to a degree and in areas of conduct which he assumes others are not. Also, he is likely to feel that the usual scheme of interpretation for everyday events has been undermined (...) minor failings or incidental impropriety may, he feels, be interpreted as a direct expression of his stigmatized differentness" (Goffman 1990:25, 26).

Å stå på en scene kan ses i relasjon til Goffmans (1959) teatermetafor. I sin rolleteori skiller Goffman mellom begrepene *frontstage* og *backstage*. Med *frontstage* betegnes det området der opptreden framføres, mens *backstage* betegner området der opptreden forberedes eller der individet slapper av. På *backstage* slipper ikke publikum til²⁵.

---

²⁴ Goffman omtaler de som ikke heftes ved ulike stigma som *normale*. Jeg velger å sette dette i dobbelt anførselstegn da jeg finner begrepet noe problematisk.

²⁵ Goffman (1959:118) eksemplifiserer forskjellen mellom *backstage* og *frontstage* med henholdsvis kjøkkenet og restauranten på et hotell. Kjøkkenet er *backstage*. Der kan kelnerne slappe av og det hersker en uformell atmosfære. I restauranten derimot er kelneren *frontstage* og må utspille sin rolle slik det forventes av han. Et annet eksempel kan for eksempel være etter direktesendte TV-program, hvor TV-aktørene har trodd at

Dersom majoritetssamfunnet definerer minoriteten med overveiende negative termer kan vi snakke om en stigmatisert minoritet (Engebrigtsen 1993). Personer som tilhører en stigmatisert gruppe vil derfor kunne oppleve negative reaksjoner på bakgrunn av sin etniske tilhørighet i samhandling med representanter for majoritetssamfunnet. Studier av tatere, samer og sigøynere har vist hvordan stigma kan knyttes til etnisitet (Eidheim 1971, Engebrigtsen 1993, Bjerkan & Dyrli 2001, Hovland 2000). Hvorvidt en situasjon er preget av aksept og tillit (backstage) eller usikkerhet og risiko (frontstage) avgjør om en person tilkjenner eller fortier sin opprinnelse. De 'nye minoritetsgruppene' i Norge vil, på grunn av sin synlighet, ikke kunne velge mellom å tilkjenne eller fortie sin bakgrunn.

4.3 Tilpasningsstrategier

4.3.1 Fire strategier for samfunnstilpasning

Våre omgivelser oppfatning av oss påvirker vårt selvbilde. En negativ egenoppfatning vil kunne virke negativt inn på identitetsutviklingen, uavhengig av bakgrunn. Studier viser at minoritetsungdom velger ulike strategier for å mestre tilværelsen i sitt såkalte vertsland. En higen etter å bli godtatt som norsk på lik linje med andre kan føre til at enkelte tar avstand fra sine foreldres kultur. Til tross for dette risikerer de, grunnet sin synlige annerledeshet, å ikke bli akseptert som fullverdige medlemmer av majoritetssamfunnet. Minoritetenes tilværelse innrammes av definisjoner av dem selv som et problem (Schierup 1993:12). Basert på Berry (1990) skiller Sam (1994) mellom fire ulike strategier for samfunnstilpasning. Disse kalles henholdsvis *integrering*, *assimilering*, *separasjon* og *marginalisering*. Strategiene beskriver hvorvidt minoritetsungdommene opplever det som viktig eller uviktig å bevare sin egen identitet og kultur og hvorvidt de vektlegger relasjoner til majoritetssamfunnet. Integrering vektlegger både bevaring av egen kultur og relasjoner med storsamfunnet. Separasjon karakteriseres ved avvisning av den norske kulturen og en sterk tilknytning til egen kultur. Assimilering betyr omfavnelse av majoritetskulturen og svak eller ingen tilknytning til opprinnelseskulturen, mens den siste strategien, marginalisering, innebærer avvisning av både egen og 'vertslandets' kultur. Øia (2000) har pekt på at slike handlingstypologier kan være problematiske fordi de forutsetter at

---

kameraet har vært avslått uten at det har vært tilfelle. Fra å være korrekte og stramme (på frontstage) går de over til å bli avslappet og uhøytidelige (på backstage).

individene handler strategisk, eller i det minste intensjonelt. Han mener modellene tar for gitt at den enkelte posisjonerer seg i forhold til hvorvidt de ønsker ivaretagelse av egen kultur eller relasjoner til storsamfunnet. Spørsmålet blir derfor om utfallet av disse valgene skal oppfattes intensjonelt eller primært som en prosess (Øia 2000:84).

I en nylig publisert internasjonal undersøkelse (Berry m.fl. 2006²⁶) hvor til sammen 8000 ungdommer i alderen 13 til 18 år blir intervjuet har forskerne har i tråd med de fire skisserte strategiene (Berry 1990, Sam 1994), kommet fram til fire 'typer' av ungdom: integreringstypen, den etniske typen, den diffuse typen og den nasjonale typen. De som faller inn under kategorien kalt *integreringstypen* klarer seg best. Dette er ungdom som respekterer sine foreldre men i tillegg gjør bruk av vertslandets kultur. De velger det beste fra begge verdener. Gruppen scorer høyt på verdier som selvtillit, tilpasning og livskvalitet. 36,4 prosent av ungdommene i undersøkelsen tilhører denne gruppen. I Norge gjelder det kun 28,5 prosent²⁷. Den *etniske typen* utgjør den største gruppen i Norge (29,5 prosent mot 22,5 av alle). Dette er ungdom som i hovedsak er orientert mot opprinnelseskulturen. De snakker sitt eget språk, de har flest venner fra egen etnisk gruppe og de behersker ofte vertslandets språk dårlig. Den etniske typen scorer bra på psykisk helse, men dårlig når det gjelder tilpasning på skolen og i samfunnet for øvrig. Forskerne mener dette henger sammen med at mange ungdommer ønsker integrering men klarer det av ulike grunner ikke. De søker derfor tilhørighet blant sine egne. De som opplever størst vanskeligheter kaller forskerne *den diffuse typen*. De som faller inn under denne kategorien kjenner seg verken hjemme i foreldrenes kultur eller i den norske. Gruppen scorer lavt både på livskvalitet og på skoletilpasning. De mangler etnisk identitet og risikerer i følge forskerne å utvikle antisosial atferd. De har liten kontakt med foreldrenes tradisjon og er også negative til det nye landet. Mange behersker majoritetsspråket dårlig. Hele 27,1 prosent tilhører denne gruppen i Norge, mot 22,4 internasjonalt²⁸. Den fjerde tilpasningsstrategien kaller forskerne *den nasjonale typen*. Dette er ungdom som går helt opp i den nye nasjonale identiteten på bekostning av den opprinnelige kulturen. Ungdommene bryr seg lite om

---

²⁶ Immigrant Youth, *Applied Psychology* 55 (2006)

²⁷ Ved henvendelse til Sam fikk jeg opplyst at de norske tallene ble laget for avisene. De er her referert fra Bergens Tidende <http://www.bt.no/lokalt/bergen/article262744.ece> Undersøkelsen med de internasjonale tallene er presentert i tidsskriftet *Applied Psychology* (se litteratur)

²⁸ Øia (2000) har, som nevnt, pekt på problemene med å avgjøre hva som er årsak og virkning når det gjelder utvikling av *asosialitet*. Både dårlig psykisk helse og opplevd rasisme er faktorer som korrelerer med *asosialitet*. Innvandrerungdom som f. eks. opplever negative reaksjoner på sin bakgrunn er samtidig mer *asosiale*. De som opplever rasisme vil lettere utvikle negative holdninger til det norske og dermed også til verdier og grenser i samfunnet (Øia 2000:115).

familien, de snakker nesten utelukkende 'vertslandets' språk og er kun sammen med venner fra det 'nye' landet. Gruppen scorer ikke høyt på livskvalitet og klarer seg heller ikke spesielt bra. Denne gruppen utgjøres av 18,7 prosent av ungdommene. I Norge tilhører 14,6 prosent av minoritetsungdommene denne gruppen.

Konklusjonene fra undersøkelsen er at det er de som behersker ulike sett av kulturelle koder som klarer seg best. De som tilhører integreringstypen har støtte både fra sine landsmenn og fra sin egen slekt og kultur. Ungdom med minoritetsbakgrunn blir ofte eksponert både for tradisjonelle verdier fra foreldrenes hjemland og for moderne eller postmoderne verdier fra Skandinavia (Eriksen 1997). Så lenge de har en trygg personlig identitet er den entydige kulturelle identiteten ikke nødvendig. Eriksen viser til kultursosiologen Mehmet Ümit Necef som har vist hvordan ungdom kan ha en pragmatisk og fleksibel holdning både til sin egen kulturelle bakgrunn og til dansk kultur og at de konstruerer sin egen kulturmeny med både danske og tyrkiske elementer, basert på verdisyn og faktiske muligheter (Eriksen 1997:49).

4.3.2 Kreolisering som strategi

Eriksen (1997) har tidligere skissert tre mulige identitetsvalg minoritetsungdom står ovenfor. Disse kaller han *ren identitet*, *bindestreksidentitet* og *kreolsk identitet*. Den rene identiteten er det puritanske valg og bygger ofte på kontrastering og konflikter eller fiendebilder overfor 'de andre'. Fordelen med dette identitetsvalget kan sies å være at det skaper orden, oversiktighet og forutsigbarhet, den nøytraliserer kaos og fritar individet fra ambivalens og vanskelige valg. *Den rene identiteten* setter klare grenser, definerer regler for oppførsel og tillater ikke forhandling om verdier og moral. Det er i følge Eriksen mange minoritetsmedlemmer i Vest- Europa som har valgt den rene identiteten fordi det blant annet kan være et middel til å skaffe seg et positivt selvilde i en situasjon preget av diskriminering og ekskludering. Rene identiteter blir imidlertid tvangstrøyer når de skal annammes i kulturelt blandede omgivelser. Resultatet av å velge ren identitet kan bli både mangelfull integrering og store personlige frustrasjoner (Eriksen 1997:50). *Bindestreksidentiteten* kan beskrives som et forsøk på å bygge bro mellom to atskilte kategorier f. eks. norsk-chilensk, tyrkisk-svensk etc. (se for eksempel Kumar 1997). Mange etniske minoriteter vil beskrive sin identitet på denne måten. De kan for eksempel ha barndomsminner fra hjemlandet eller fra et ensartet miljø i det nye landet, mens de samtidig

har tilpasset seg. De lever kanskje tyrkisk innenfor husets fire vegger men i den offentlige arena blir de 'norske'. Bindestreksidentiteten forutsetter tydelige forskjeller mellom kulturene (Eriksen 1997:50). Den identitetsmessige tilpasningen Eriksen kaller den *kreolske* skiller seg fra de to andre ved ikke å anerkjenne eksistensen av rene, atskilte kulturer. Der de rene identiteter avgrenser kulturene og bindestreksidentiteten omfatter to, kan den kreolske identitet beskrives som en blanding som har nådd et punkt hvor det ikke lenger er hensiktsmessig å operere med bindestreker og grenser. De som identifiserer seg på denne måten vil selv velge det de ønsker fra de ulike kulturene; "de går i moskeen den ene dagen og på diskotek den neste" for å bruke et av Eriksens eksempler. Der de rene identiteter stenger blanding ute og bindestreksidentitetene søker å manøvrere i nytt terreng har den kreolske identitet gått til anskaffelse av et nytt kart (Eriksen 1997:50).

Møtet mellom tradisjon og nyskaping skjer daglig og kan sies å utgjøre dagens norske kultur. Gamle former for tilslutning og fellesskap taper grunn og mennesket søker til nye former for interaksjon, alternative fellesskap. Man ser framveksten av "multiple identities", identiteter i bevegelse (Kapoor 2002). I følge Kapoor²⁹ har denne realiteten ikke gått opp for 'moderne', etniske nordmenn. Hun mener det i Norge er et vesentlig underskudd på forståelse av nye identitetsdannelser og kulturell kompetanse, noe hun ser som et av minoritetsungdommers fremste kompetansefortrinn i det norske samfunnet. De evner både 'å flekse' mellom sammensatte egenskaper og har i tillegg identiteter som klarer å romme både det moderne og det tradisjonelle. De er i stand til å sjonglere mellom flate og hierarkiske strukturer, også de som kombineres med normer, verdier og levesett som oppfattes som gammeldagse eller patriarkalske (Kapoor 2002).

4.3.3 Marginale mennesker

Den nordamerikanske sosiologen Stonequist ga i 1937 ut boken "The Marginal Man: a study in personality and culture conflict" (Stonequist 1961³⁰). I boka skildres mennesker som står mellom to kulturer og samtidig tilhører begge. I følge Stonequist er 'den marginale mannens' posisjon fylt med muligheter for både positiv og negativ utvikling, men at dette er avhengig av aksept eller mangel på aksept fra den etniske gruppen personen selv tilhører og fra majoritetssamfunnet. Ved å kombinere kunnskap og innsikt med kritisk innstilling

---

²⁹ Kapoor jobber som rådgiver og har bakgrunn fra KIM, MIRA- senteret, Antirasistisk senter med mer

³⁰ Ideen om det marginale mennesket ble tidligere lansert av Park i 1928.

kan marginalmennesket ifølge Stonequist opptre som en skarpsindig kritiker av majoritetskulturen, idet han evner å se fenomener fra ulike perspektiver (Stonequist 1961).

Brenna (2006) har skissert noen potensielle fordeler ved å vokse opp i brytningen mellom to kulturer. Dersom skole og foreldre evner å inngå et fruktbart samarbeid har barna muligheter til å erverve seg en kompetanse som etnisk norske barn ikke har samme tilgang på. Hun oppsummerer disse fordelene slik:

- Det å ha kjennskap til flere språk både verbalt og nonverbalt.
- Det å ha flere referanserammer og koder.
- Det å ha utviklet en evne til å ta andres perspektiv og finne likheter og ulikheter relatert til virkeligheter som kan eksistere ved siden av hverandre.
- Det å raskt sanse/ oppfatte hvilken virkelighet eller kontekst man er i og velge det mest passende handlingssettet.
- Det å tåle utstøting og avvisning, uten å ta for mye skade.
- Det å inneha et utviklet repertoar av normer, væremåter og konvensjoner, inklusiv religionsrelaterte normer og tradisjoner.
- Det å takle raske omstillinger.
- Det å ha evne til både å være observatør og aktør og ha evne til å se på én og samme situasjon fra flere ulike vinkler.

I følge Brenna evner få lærere å fremheve og bevisstgjøre elevene på denne kompetansen. Hun mener at skolen mangler lærere som kan lære elevene å bruke kompetansen i sin hverdag og i sin utdanning, og at et ressursfokus er avgjørende for å fremheve denne kompetansen (Brenna 2006:61). Bourdieu (1996) har påpekt at etnisk identitet utgjør en dimensjon ved symbolsk kapital³¹. I differensierte samfunn er etnisk identitet, sammen med navn og hudfarge en *percipi*, dvs. en væren som oppfattes av andre, som fungerer som positiv eller negativ symbolsk kapital (Bourdieu 1996:90).

---

³¹ Symbolsk kapital, slik Bourdieu definerer det, er en oppfattet væren konstruert i henhold til spesielle persepsjonskategorier og forutsetter eksistensen av sosiale aktører med tenkemåter konstituert på en slik måte at de kjenner og gjenkjenner det som framsettes for dem og at de tror på det, noe som i visse tilfeller vil si at de adlyder og innordner seg (Bourdieu 1996:91).

4.4 Diskursen om 'innvanderne'

Diskursbegrepet brukes for å forstå meningsdannelse³². Diskurser skaper fortolkningsrammer som konstruerer virkelighet og forsyner oss med et bestemt språk som er med å forme vår viten, danne våre oppfatninger og styre våre handlinger (Schierup 1993:14). Diskursteoretikere har dermed som underliggende premiss at representasjoner av verden er tolkninger og dermed konstruksjoner, og at disse kan fremstå som selvfølgelige og naturlige, og dermed som hegemoniske (Gullestad 2002:46). I følge Gullestad kan studiet av diskursive formasjoner muliggjøre identifiseringen av de konnotasjoner som knyttes til sosiale kategorier. Enhver diskurs baserer seg på *selvfølgeliggjorte antagelser* om verden, som igjen utelukker alternative måter å se verden på (Gullestad 2002:47). I følge Said (2004) kan tekster skape den virkelighet de er ment å skulle beskrive. Saims mål var å forklare hvordan konstruksjonen av 'De Andre' oppstår og befester seg som mentale forestillinger i folks hoder. Våre bilder av 'De Andre' er i følge Saims perspektiv negative speilbilder av oss selv. Utgangspunktet for det Said omtalte som *den orientalistiske diskurs* var at det eksisterte tilsynelatende grunnleggende forskjeller mellom Orienten og Oksidenten³³. Det orientalske lignet det vestlige, men i negativ forstand. Det orientalske ble betegnet og oppfattet som eksotisk, barbarisk, usivilisert osv. Det som danner utgangspunkt for disse bildene grunner i en essensialistisk kulturoppfatning, dvs. at kultur oppfattes som noe konstant og uforanderlig som forklarer handling, i sær hos 'de andre' (Said 2004).

Den norske 'innvandrerdiskursen' kan sies å inneholde mange spor av orientalisme. Måten media og offentlige debatter håndterer denne diskursen bidrar til å konstruere bilder og sammenhenger i folks bevissthet. De siste år er det spesielt 'muslimenes annerledeshet' som er gjenstand for debatt, noe som med sannsynlighet vil påvirke muslimers muligheter for samhandling med majoriteten. Gullestad viser hvordan selve bruken av begreper er et vesentlig problem i debatten. I tilsynelatende betydningsløse ytringer skjelnes

---

³² En av opphavsmennene, den franske filosofen Foucault, var opptatt av å vise hvordan diskurser skaper vår virkelighetsforståelse, eksemplifisert ved måten diskursen om de sinnslidende nettopp skapte de sinnslidende som kategori (i Thorbjørnsrud 2001:13).

³³ Den europeiske kolonialiseringen av store deler av verden ble i følge Said muliggjort og legitimert ut fra den *orientalistiske diskurs*, skapt av ulike 'vestlige' aktører innen det akademiske fagområdet, forfattere av politiske rapporter, reiseskildringer eller populærvitenskap (Said 2004). I følge Said har Vesten forholdt seg til et bilde av Orienten som var konstruert av vestlige tenkere og det er på grunn av disse tekstene at "orienten" som begrep og bilde eksisterer i folks virkelighetsforståelse.

tankemønstre som hindrer 'innvandrerne' i å bli oppfattet som verdige norske innbyggere (Gullestad 2002). Slike ytringer har ofte sitt utspring i kulturbegrepet (Schierup 1993). I diskurser om innvandrere heftes kulturelle etiketter på forskjellige etniske grupper. Innvandrernes 'kulturelle arv' eller kulturelle bagasje' beskrives i absolutte kategorier og uttrykker en så godt som naturlig eller genetisk del av de individer eller grupper som antas å bære den. Kulturen fremstilles som en medfødt og uforanderlig essens i det enkelte menneske. Denne forenklete kulturforståelsen, avledet av en problematisk forskningstradisjon innenfor antropologisk vitenskap, er grunnlaget for konstruksjonen av en rekke begreper som er ment å beskrive sosialt liv og sosiale konflikter med ensidige henvisninger til 'kulturforskjeller', 'kulturmøter', 'kulturkonflikter', 'kulturforståelse' etc. (Schierup 1993:14). I følge Gullestad har betegnelser *symbolisk makt*. Bourdieu (1996) definerer symbolsk makt som:

"Makt til å konstituere det gitte gjennom utsagn om det, til å få andre til å se og tro på en verdensoppfatning, til å bekrefte den eller til å forandre den, og gjennom verdensoppfatningen også handlingen i verden, og dermed verden selv (Bourdieu 1996:45) ".

I følge Bourdieu virker den symbolske makten bare når den anerkjennes. Makten definerer seg i og gjennom forholdet mellom den som utøver makt og de som makten utøves på. Det som gir ord makt er troen på ordenes og talerens legitimitet (ibid)³⁴.

Slik jeg ser det vil innvandrerdiskursen legge føringer på hvordan minoriteten defineres og oppleves av majoriteten. Når beskrivelsene av minoritetene hovedsakelig preges av mangel- og problemfokusering, kan det påvirke majoritetens oppfatning av dem i negativ retning. Det å inneha en stigmatisert identitet og samtidig være i en utsatt posisjon kan tenkes å by på utfordringer og stor slitasje, spesielt i samhandlingssammenhenger med majoriteten der muligheten til å gå backstage er liten.

---

³⁴ I følge Bourdieu (1996) regulerer språkbruk og symboler adgangen til offentlige samtaler og beslutningsprosesser. Han har pekt på hvordan inndelingen i mektige og underordnede grupper og klasser reproduseres og hvordan middelklassens verdier gjennomsyrrer samfunn og utdanningsinstitusjoner. I følge Bourdieu er kulturelt hegemoni den viktigste kilden til dominans. Måten dominerende grupper bruker språk og symboler kan bidra til å utstøte noen og innlemme andre i toneangivende grupper (Engelstad 1999).

5 Yrker med høy eksponeringsfaktor

5.1 Eksponering – hva innebærer det?

Eksponering blir på caplex.no definert som følger:

*Eksponere: Stille ut, vise fram; utsette (for fare etc.); blotte*³⁵.

I følge definisjonen har begrepet eksponering to dimensjoner, som er forbundet med hverandre. Den ene dimensjonen; *å stille ut, vise fram*, uttrykker, slik jeg oppfatter det, et aktivt handlingsaspekt. Knyttet til menneskelig handling uttrykker begrepet de aspektene jeg tidligere har omtalt i forhold til modernitet og identitetskonstruksjon. Det uttrykker et ønske om å bli sett, om å 'være noen', om selvrealisering og originalitet. For Giddens (1991) består selvets refleksive prosjekt i å holde oppe en sammenhengende, men konstant revidert fortelling om selvet. Dette innebærer at hver og en av oss ikke bare 'har' men *lever* en biografi som er refleksivt organisert på bakgrunn av en flyt av sosial og psykologisk informasjon om mulige måter å leve livet på (Giddens 1991:14). Moderniteten fremstår som en posttradisjonell orden der spørsmålet 'Hvordan skal jeg leve?' må besvares gjennom daglige beslutninger om hvordan vi skal opptre og oppføre oss, hva man skal spise, hvilke klær vi skal gå med etc. og deretter fortolkes innenfor selvidentitetens tidsbestemte utfoldelse. Giddens hevder at vi på det globale marked både kan og må velge mellom en mengde selvidentiteter omtrent som på et varemarked. Christoffer Lasch (1978) argumenterer for at det har utviklet seg en ny narsissistisk personlighetstype kjennetegnet både av selvdyrking og behov for selvbekreftelse (i Fauske og Øia 2003:259).

Med dette som bakteppe knytter jeg altså denne dimensjonen ved begrepet eksponering til individets iscenesettelse av seg selv. Når det gjelder det andre aspektet ved eksponeringsbegrepet; *utsette (for fare), blotte*, er dette slik jeg ser det mer et uttrykk for 'noe som skjer med noen eller noe'. Det har et passivt og noe ufrivillig eller ulystbetont over seg. Personen som eksponeres står ovenfor en potensiell fare eller risiko. Denne dimensjonen kan knyttes til hva Goffman (1959) omtaler som *frontstage*. En person som er frontstage er gjenstand for andres vurdering, kritikk, blikk etc. Tidligere har jeg vært inne

---

³⁵Og også: Belyse (fotografisk film el. papir) www.caplex.no

på hvordan etnisitet kan utgjøre et stigma (Eidheim 1971, Goffman 1990, Engebrigtsen 1993, Hovland 2000, Høgmo 2002). En person det knyttes stigma til vil være til større gjenstand for andres vurdering enn andre uten stigmatiserte kjennetegn. Han er mer frontstage enn andre. I Høgmos (2002) studie uttrykker en av informantene at han føler seg overvåket i alt han gjør og må hele tiden tenke over hva han gjør og hva han sier. Han kan ikke tillate seg å gjøre feil på et offentlig sted og må hele tiden være perfekt. En stigmatisert persons eventuelle feil blir fortolket som uttrykk for det stigmatiserte særpreg (Goffman 1990:26)

Jeg vil i fremstillingen se på begge dimensjonene, både den eksponerende, selvfremstillende varianten og den eksponerte, utsatte varianten. For å uttrykke forskjellene mellom disse velger jeg å benytte meg av de to språklige utgavene; den aktive bruken av verbet (eksponerende) og den passive bruken av verbet (eksponert). Begrepene er likevel knyttet sammen. Ved å vise/ by på seg selv står man også ”lagelig til for hogg”. Man er utsatt for vurdering og kritikk, både ris og ros. Ulike yrker kan ha innslag av dette, noen mer enn andre. I denne oppgaven har jeg valgt å se på de studentene som velger seg til hhv lærer- og journalistyrket. Jeg mener disse yrkene på hver sin måte representerer de to dimensjonene ved begrepet eksponering.

5.1 Bakgrunn for mitt valg av yrker.

Sletten (2001) peker på at valg av enkelte yrker både reflekterer et ønske om å vise omverdenen hvem man er og et behov for identitetskonstruksjon. Dette kan være yrker som både gir mulighet for å dyrke personlige interesser og for selveksponering i det offentlige rom. Yrkesgrupper som i følge Sletten passer inn under denne beskrivelsen kan være skuespillere, politikere, journalister etc. Sletten finner at overveiende flere etnisk norske ønsker denne type yrker. Jeg har valgt å fokusere på journalistikk. Mange majoritetsungdommer ønsker seg til yrker som kan gi kjendisstatus. Som ledd i en moderne identitetskonstruksjon vil det å vise seg fram eller ’bli noen’ stå sentralt hos mange unge. Økt personfokusering i media med bl.a. stor tilvekst av realityprogrammer hvor man blir ’kjendis over natta’ kan også bidra som forklaringsfaktorer. Med utgangspunkt i Maslows (1970) behovspyramide slutter Sletten at de fleste norske ungdommer oppvokst under trygge økonomiske forhold får tilfredsstilt de nederste trinn i pyramiden. Dette fører

kanskje til at de i større grad enn tidligere generasjoner føler at det yrket de velger må gi mulighet for realisering av personlige interesser.

Når det gjelder den andre dimensjonen som går på å være *synlig og utsatt*³⁶ vurderer jeg enkelte yrkesgrupper som for eksempel læreryrket og politiyrket som mer utsatt enn andre. Jeg valgte å konsentrere meg om læreryrket. I møte med majoriteten i form av eksempelvis fordomsfulle (eller rasistiske) elever ser jeg utfordrende aspekter ved læreryrket dersom man har en annen bakgrunn og et annerledes utseende enn nordmenn flest. Teoretisk støtter jeg meg her til Goffman (1990) og hans begreper om stigma og aktelse/ringeakt. Eksponering knyttes dermed til majoritetens holdning til og kategorisering av minoritetene.

Det jeg på forhånd ikke var klar over var at nettopp disse to studieretningene hadde lavest prosentandel minoritetsstudenter og hvor det også fremstår som viktigst å øke rekrutteringen fra denne gruppen. Jeg fant ut at det i løpet av de senere år har vært mye fokus på dette temaet, og flere kampanjer er gjennomført eller planlegges for å få flere studenter til å søke spesielt på disse to linjene, bl.a. har Oslo Journalistklubb i flere år arrangert seminarrekker med fokus på minoriteter i media³⁷, samt kjørt kampanjer hvor profilerte journalister med minoritetsbakgrunn har reist rundt på ulike skoler for å informere skoleelever om studiet³⁸. Det utdeles også stipend fra HiO til studenter med minoritetsbakgrunn som velger yrker hvor de kan fremstå som rollemodeller³⁹.

5.3 Viktige yrker - 'kjennetegn og noen sentrale aspekter'

Jeg skal begrunne mer inngående hvorfor jeg anser det som viktig å fokusere på journalist- og læreryrket. Det som kjennetegner begge er at de har potensiell signaleffekt overfor andre mennesker, og med mitt fokus, overfor mennesker med etnisk minoritetsbakgrunn spesielt. De representerer også, på ulik måte, synlighet eller eksponering. Jeg vil forsøke å beskrive noen vesentlige aspekter ved de to yrkene hver for seg. Med mitt fokus på eksponering

---

³⁶ I Slettens rapport er ikke denne dimensjonen av 'eksponering' brukt.

³⁷ <http://www.nj.no/Arkiv/2006/IPS?template=s2&pagesize=100&module=Search&action=publicSearch&qtype=Articles.Article&query=minoriteter>

³⁸ Gunn Bjørnsen, antropolog og studieleder ved journalistutdanningen på Bjørknes, har i samarbeid med journalist Atta Ansari utgitt en innbydende brosjyre med tittelen "Journalistikk i flere farger" som et grep for å øke rekrutteringen til journalistyrket.

³⁹ http://www.hio.no/prosjekter/maia/maia_arkiv/maia_4_2005/stipend_til_minoritetsstudenter_som_rollemodeller

kunne jeg kanskje like gjerne ha valgt å studere skuespillere, politikere eller bibliotekarer for den saks skyld. Jeg har likevel valgt å fokusere på yrker som kan sies å ha en eller annen form for 'oppdragerfunksjon', de har begge i seg potensial til å utdanne, danne, påvirke og opplyse andre mennesker.

5.3.1 Journalistikk

I en undersøkelse utført av Atta Ansari og Naushad Qureshi ble 22 politikere med minoritetsbakgrunn spurt om sitt forhold til media og til journalister. De fleste oppga at journalister nesten aldri henvender seg til dem angående saker som ikke har med 'innvandring og innvandrere' å gjøre. Journalistene kontakter minoritetspolitikere kun i 'typiske innvandrersaker' som moskebygging, morsmålsundervisning, etc. (Ansari og Qureshi 1998:34). Slik bidrar mediene til å forsterke det ensidige bildet av hva politikere med minoritetsbakgrunn kan og er opptatt av. Forfatterne hevder at dette tyder på at det fra medienes side gjøres lite for å motarbeide stereotypien om at "innvandrerpolicykun er opptatt av innvandrersaker" (ibid). Gullestad (2002) har påpekt at det er et problem at det er så få journalister med minoritetsbakgrunn i sentrale medier. Et annet problem er i følge henne majoritetsjournalister "som ikke har mer greie på viktige spørsmål knyttet til begrepsbruk enn folk flest, og som derfor formidler og forstørker egne fordommer" (Gullestad 2002:213). Problematiske er også en mediestrategi som vektlegger et underholdningsaspekt gjennom polarisering av viktige debatter, noe som også gjelder såkalte seriøse programmer.

Mediene har stor makt når det gjelder å forme offentlig meningsdannelse (ibid). Massemedier anses å ha en sentral rolle i moderne demokratiske samfunn (Ansari og Qureshi 1998). De informerer og formidler og er med på å skape opinion for saker bestemte samfunnsgrupper kan være opptatt av. Mediene har makt til å velge hva som skal formidles og på hvilken måte (ibid). Gullestad påpeker at mediene har et stort ansvar for at konflikter og uenighet i samfunnet kan utspille seg på konstruktive måter. De kategorier og forestillinger som etableres i mediene griper i følge henne direkte inn i de komplekse interpersonelle relasjoner og prosesser som utgjør dagens Norge (Gullestad 2002:214). Valg av begreper og betegnelser henger ofte sammen med ideologisk ståsted og sosial tilhørighet. Ord og begreper er ikke bare karakteristikk av andre og en selv men uttrykk for holdninger til grupper av mennesker (Ansari og Qureshi 1998). For å få verden til å fremstå mest mulig

enkel og håndterlig plasserer man ofte folk med mange forskjellige sosioøkonomiske og sosiokulturelle bakgrunner i en og samme hovedkategori ved å ta utgangspunkt i begrepet 'innvandrere' (samme). Majoritetens makt ligger i muligheten til å definere og navngi sosiale grupper (Gullestad 2002:43).

Mye kan tyde på at manglende vennskap eller kollegialt samvær med minoriteter gjør at folk flest har sine kunnskaper om minoriteter fra media (Christensen 1997, Blom 2006). Når det gjelder mediene har heller ikke disse særlig kontakt med eller viten om minoritetsgruppene (Smistrup 2003:3). Dermed oppstår lett feil, stereotyper og misforståelser, med to konsekvenser: Offentligheten får et feilaktig og unyansert bilde av virkeligheten og minoritetene kan vanskelig kjenne seg igjen i beskrivelsen av dem. Som allerede påpekt er det få personer med minoritetsbakgrunn representert i mediene. Det er også få representert ved journalistutdanningene, slik at bildet ikke ser ut til å endres drastisk med det første. Forskningsrapporter har pekt på ulike årsaker til at unge mennesker med etnisk minoritetsbakgrunn i liten grad tiltrekkes av journalistyrket. Noen anser språkravene som for høye og ser seg derfor ikke som kvalifiserte. Noen finner yrket for *utadvendt*. Enkelte kvinner har uttrykt bekymring knyttet til bruk av hijab i arbeidet (Svendsen 2000⁴⁰, Smistrup 2003).

5.3.2 Læreryrket

Både gjennom sitt forhold til elevene og gjennom sine øvrige holdninger og handlinger, fungerer læreren som modell for identifikasjon og imitasjon. På samme måte som foreldre og andre autoritetspersoner formidler læreren atferdsmønstre, verdier og normer. Slik er læreren med på å prege det sosiale samspillet mellom elevene i klassen (Evenshaug og Hallen 1994:225). Som nevnt er andelen minoritetsstudenter ved lærerutdanningen svært lav. I en rapport utgitt av Høgskolen i Oslo heter det at:

"I enkelte sammenhenger uttrykkes det en bekymring over at minoritetsstudenter i mer eller mindre grad er fraværende på enkelte fag/-utdanninger (...) Det er verdt å stille spørsmål ved den ujevne rekrutteringen av minoritetsstudenter til de ulike utdanningene. Hvilke konsekvenser har eksempelvis den lave rekrutteringen av minoritetsstudenter til lærerutdanningene for den norske skolen? Hva skjer med

---

⁴⁰ Elin Svendsen (2000) viser bl.a. til resultater fra en undersøkelse foretatt av Nævnet for etnisk ligestilling i 2000.

rolleforbildene til den oppvoksende generasjon dersom deler av det norske samfunnet i liten grad er representert” (Dæhlen 2002:19).

Pihl (2003) har rettet kritikk mot det hun karakteriserer som manglende minoritetsrettet pedagogikk i skolen. All læring bygger på elevens språklige, kulturelle og sosiale forutsetninger. Dersom en pedagogisk situasjon forutsetter at en elev har et annet utgangspunkt enn det eleven i virkeligheten har, legger den pedagogiske situasjonen i følge Pihl grunnlaget for fremveksten av et pedagogisk problem, yttet som elevens læringsproblem. Dette kan utvikle seg til å bli et psykososialt problem. En pedagogisk forutsetning vil være anerkjennelse av minoritetselevens reelle forutsetninger. Pihl sier videre at et pedagogisk perspektiv i et flerkulturelt samfunn ikke kan avgrenses til å gjelde minoritetselever. I en flerkulturell skole må alle elever kvalifiseres for å leve og arbeide i et demokratisk flerkulturelt samfunn som har likeverd mellom individer med ulike språklig, kulturell, etnisk og sosial bakgrunn som forutsetning. Pedagogisk rekonstruksjon omfatter dermed *alle elever* og alle deler av skolens virksomhet. Dette vil blant annet omfatte undervisning i og på språklige minoritetselevens morsmål, utvikling av den norske lærerkompetansen og rekruttering av minoritetsspråklige lærere (Pihl 2003:223)

Engen (1989) har argumentert for at oppdragelsen av barn må være *dobbeltkvalifiserende* og at *kultursammenlikning* må være innebygd både i arbeidsmåter og lærestoff. Dette for å utvikle både erkjennelsesmessig og redskapsmessig beredskap. Slik vil barna også få identitetsbekreftelse og perspektivutvidelse; 'no person knows his culture who knows only his culture'. Med utgangspunkt i begrepet 'the marginal man' (som han oversetter med 'grensepersonligheten') antas det at 'innvandreren' har erfaringsgrunnlag for en særlig intensivt selvbevissthet, som bringer fram følelser og holdninger som ellers ikke ville blitt gjenstand for fornuftsmessig ettertanke (Engen 1989:51). Når vaner stilles i et sammenliknende lys kan vanetenkning overskrides. Engen hevder at fordi det migrerende mennesket må leve i to ulike kulturkretser må det forholde seg til to forskjellige verdssystemer, noe som kan skape konflikter, men også åpne nye muligheter. Grensepersonligheten blir i stand til å skape en syntese av to ulike verdener. Han kan lære å betrakte den kulturen han er vokst opp i med den 'fremmedes' kritiske blikk, samtidig som han har tilsvarende avstand til den verden han kommer til. Syntesen vokser fram som en følge av inngående kjennskap til de ulike kulturers særegenheter. Grensepersonligheten er dobbelt distansert, men samtidig dobbelt kvalifisert (Engen 1989:51). Barn med minoritetsbakgrunn (også de som er født i Norge) vil være 'grensepersonligheter' fordi de

kan veksle mellom to kulturelle mønstre (jf Brenna 2006), ha kultursammenlikning innebygd i sitt kognitive register og kan lettere stille seg kritisk til det majoriteten tar for gitt. Et mål for Engen er at grensepersonlige egenskaper utvikles pedagogisk, noe som forutsetter en 'tokulturell oppdragelse' der alle barn får kjennskap til lokalkultur og rikskultur, den ene som bekreftelse, den andre som perspektivutvidelse, og omvendt. Skolen og lærernes flerkulturelle kompetanse har avgjørende betydning for unge elevers muligheter og motivasjon til å ta høyere utdanning senere i livet. Barn og unge motiveres av gode rollemodeller. Grunnlaget for økt rekruttering til høyere utdanning blant minoriteter kan derfor ligge i både en generell opprustning av lærerutdanningen og rekruttering av flere lærere med minoritetsbakgrunn (Andersen 2002).

5.4 Undersøkelsen

Når jeg nå skal forsøke å finne forklaringer på hvorfor enkelte minoritetsstudenter velger å utdanne seg til yrker med høy eksponering må jeg se på flere faktorer som kan spille inn. Det kan være *pushfaktorer* utenfor individet selv, slik som familiebakgrunn, tilgang på ulike typer av kapital, påvirkning etc. som kan bidra som forklaring. Er det for eksempel slik at de som velger journalistikk kommer fra familier med høy økonomisk eller kulturell kapital, slik tilfelle er for journaliststudenter med majoritetsbakgrunn? (Bjørnsen 2003a). Er det faktorer 'i' personen, som interesser, ønsker og motivasjoner som best egner seg til å forklare deres valg, eller det kan være spesielle faktorer ved selve yrket som virker spesielt appellerende til noen personlighetstyper uavhengig av etnisk eller sosial bakgrunn. Fordelen ved kvalitativ tilnærming drøftes nærmere i metodekapittelet. Jeg vil likevel nevne at jeg i forhold til de ulike forklaringsaspektene ser det som en viktig faktor at informantene selv kan delta i refleksjonen rundt disse.

Et sentralt aspekt ved eksponeringsbegrepet er om mine informanter '*ønsker* å eksponere seg' eller om eksponeringen kun er noe som følger med det yrket de har valgt å utdanne seg til. I tillegg til å forsøke å finne ut hva som ligger til grunn for mine informanternes valg av utdanning vil jeg også snakke med dem om hva de tror er grunnen til at så få med etnisk minoritetsbakgrunn velger som dem. Videre har jeg, i tråd med Slettens (2001) funn, bedt dem reflektere rundt hvorfor så mange etniske norske ønsker yrker med mulighet for offentlig eksponering. Jeg har bedt informantene vurdere mulige fordeler av å ha

minoritetsbakgrunn, samt reflektere over ulike utfordringer knyttet til yrkesutøvelse og 'synlig annerledeshet'. Den empiriske delen baserer seg i stor grad på sitater. Dette utgjør informantenes egne stemmer og er, slik jeg ser det, best egnet til å belyse temaene. Min analyse av det empiriske materialet tar utgangspunkt i presentert teori.

6 Metodisk tilnærming

6.1 Valg av kvalitativ metode

Jeg ønsker i studien å få kjennskap til en gruppe menneskers egne tanker, verdier, motiver og refleksjoner over et tema. Studien omhandler også forventninger til og tanker om fremtiden. Jeg anser kvalitativ metode å være best egnet til dette formål. Et kjennetegn ved kvalitative metoder er deres fleksibilitet, man er opptatt av dybde, av å få fram ny informasjon om noe man kanskje ikke hadde kunnskap om på forhånd. Det vil ofte komme nye problemstillinger inn i bildet under datainnsamlingen, noe som vil påvirke opplegget i senere intervjuer, og det kan i mange tilfeller være aktuelt å gå tilbake til de første informantene man intervjuet for å få svar på de nye spørsmålene som har meldt seg (Repstad 1998:15). Innen rammen av hvert enkelt intervju vil det også være rom for fleksibilitet fordi svar på et spørsmål kan gi inspirasjon til et oppfølgingsspørsmål. På denne måten kan intervjuene bli svært forskjellige da informantene i ulik grad gir impulser til nye spørsmål. Fordi man spesielt er opptatt av informantenes, aktørenes, virkelighetsoppfatning, motiver og tenkemåte vil spørsmålene variere både i form og innhold. Kvalitativt orientert forskning kan karakteriseres som en "runddans" mellom teori/hypoteser, metode og data *mens* en driver feltarbeid (Wadel 1991:129). Selve utskrivingsprosessen innebærer å drive "*feltarbeid*" i sine egne *feltnotater*. Under utskriving konfronteres man med observasjonsnotater og utsagn som man først i ettertid oppdager kan være data (Wadel 1991:160). Når det gjelder arbeidet med intervjutranskripsjoner vil et fokus på transkripsjonene som en *samling uttalelser* i følge Kvale (1999) kunne fryse intervjuet i ferdige tilbakelagte enheter. Ved å behandle tekstblokkene som trinn på vei mot en kontinuerlig utfoldelse av meningen med det som ble sagt, kan analysen av de transkriberte intervjuene framstå som en fortsettelse av samtalen som ble startet i intervjusituasjonen, som en samtale med intervjuteksten. Fokus endres fra det som allerede er sagt til det som kunne ha blitt sagt (Kvale 1999:117).

6.2 Undersøkelsen

Jeg har foretatt seksten dybdeintervjuer med varighet på ca 1 og ½ time hver (det korteste varte en knapp time, det lengste i nesten 2 og ½ time). Intervjuene kan sies å være delvis strukturerte, dvs. at alle informantene ble presentert for de samme spørsmålene (noe ulikt for lærere og journalister), men intervjuene forløp ulikt ettersom utsagn ble møtt med oppfølgingsspørsmål, noe som til en viss grad virket styrende på intervjuets gang. Intervjuets form kan karakteriseres ved det Steinar Kvale kaller det halvstrukturerte livsverden- intervjuet, hvor målet er å innhente beskrivelse av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene. I følge Kvale er intervjuet en *konversasjon med en viss struktur og hensikt*, det går dypere enn den spontane meningsutveksling i den hverdagslige samtale, og blir en varsom spørre- og – lytte-tilnærming som har til hensikt å frembringe grundig utprøvet kunnskap (Kvale 1999:21).

6.3 Kildejakten

Informantene er kontaktet ved ulike læresteder i Norge som tilbyr journalistikk- og lærerutdanning. Det faktiske antall journaliststudenter med minoritetsbakgrunn er mye lavere enn antall lærerstudenter. Jeg brukte derfor lang tid på å lete opp informanter. Ved hjelp av jungeltelegraf, egne venner, profilerte minoritetsjournalister etc. kom jeg etter hvert i kontakt med et tilstrekkelig antall. Nesten alle jeg kontaktet ønsket å delta. Når det gjaldt tilgang til lærerstudenter, fikk jeg formidlet navnelister av ansatte ved lærestedene. Jeg fikk dermed rask tilgang på potensielle informanter, men brukte likevel lengre tid på å oppnå kontakt med disse. Av lærerstudentene var det et stort antall som ikke svarte på min henvendelse. Dette kan skyldes at de ikke brukte e- posten (Classfronter) og dermed ikke fikk min henvendelse. Det kan også skyldes at de av ulike grunner ikke ønsket å delta, noe enkelte også formidlet. Å skaffe informanter framsto som en svært tidkrevende prosess.

6.4 Informantene

Jeg har valgt å intervju to personer som ikke inngår i definisjonen minoritetsstudenter⁴¹ dvs. at de har en etnisk norsk forelder. Jeg ser ikke dette nødvendigvis som problematisk. For meg er det hvordan personene definerer seg selv, hvilken identitet de tilskriver seg, og ikke hvordan samfunnet velger å definere dem som er av betydning. Oppgaven min har annerledeshet og synlighet som sentrale begreper. De fleste av mine informanter har to innvandrede foreldre, men føler seg allikevel 'norske'. De snakker norsk som en etnisk norsk, de uttrykker seg og 'ler og ter seg norskt'. Flere av dem sier de blir tatt for å være adopterte. En av mine kvinnelige informanter er halvt norsk, men definerer seg selv ut fra etnisitet, hun er opptatt av sin minoritetsbakgrunn og er, fordi hun er svart, kanskje den som møter flest fordommer av alle. For meg er hun et minst like interessant intervjuobjekt som de øvrige. Det informantene antakelig kan ha felles er at de selv vil definere seg som norske, men hindres av et storsamfunn som signaliserer noe annet (ved spørsmål av typen: "norsk... ja.. men hvor kommer du *egentlig* fra?"). Informanten presenterer ny og viktig empiri i kraft av sin synlige annerledeshet og sine refleksjoner rundt dette. Når det gjelder den andre kvinnen, har jeg vært i tvil om hun bør inngå i det empiriske materialet. Hun definerer seg nemlig ikke som minoritetsstudent og fyller dermed ikke mine kriterier for selvdefinering av etnisk identitet og minoritetsstatus. Det er imidlertid grunnlaget hennes for ikke å identifisere seg med 'gruppen' som gjør at jeg likevel ikke har utelatt henne. Grunnen til at hun selv ikke definerer seg som minoritet er ikke at hun har en norsk forelder (noe hun har), men at hun ikke har vært i den andre forelderens hjemland og ikke snakker dennes språk. Dette er imidlertid noe hun har til *felles* med flere av de andre informantene og skiller seg dermed ikke ut i den forstand. Jeg har valgt å ta med hennes stemme fordi den underbygger de andre synspunktene som kommer fram. Hun presenterer sånn sett ikke ny empiri. Noen få av informantene har avsluttet studiene og nylig gått over i yrkeslivet.

6.5 Intervjuene

De fleste intervjuene er såkalte personintervju, dvs. at jeg har intervjuet informanten ansikt-til-ansikt. Intervjuene ble enten foretatt på de ulike lærestedene eller på kafé. Et intervju ble foretatt ute i friluft, et annet hjemme hos en informant. Noen av intervjuene er foretatt via

---

⁴¹ I offentlige dokumenter omfatter definisjonen personer hvor begge foreldrene har minoritetsbakgrunn.

e-post. Det er ulike årsaker til dette, men av de viktigste kan nevnes store avstander eller at informanten har hatt karakter av å være 'tilleggsinformant' dvs. ikke helt i målgruppen, men likevel interessant for studien. Det framgår, av anonymitetshensyn, ikke hvilke intervjuer dette dreier seg om. En stor fordel med e-post- intervjuer er at man slipper arbeidet med transkribering av intervjuene, noe som er svært tidkrevende. De første intervjuene skrev jeg av ordrett, men etter hvert bestemte jeg meg for at dette gjorde prosessen unødvendig lang. Siden studien verken omhandler språk eller kommunikasjon, besluttet jeg å skrive ut det som faktisk ble sagt og droppet mange av fyllordene. Ved senere gjengivelse og bruk av sitater har jeg også valgt å utelate ord som ikke er meningsbærende (liksom, ikke sant, sånn etc.), samt gjentakelser.

6.5.1 Intervjuets gang

Intervjuene har karakter av å være delvis strukturerte. Med det mener jeg at jeg jobbet ut fra et på forhånd utarbeidet spørreskjema. Informantene ble stilt de samme spørsmålene men stod fritt til å svare på den måten og i det omfang som passet dem. Noen var svært pratsomme mens andre var korte og presise. Jeg ga informantene beskjed på forhånd om at de kunne velge å ikke svare på spørsmål de av en eller annen grunn ikke ønsket å svare på. Jeg opplevde aldri at noen reserverte seg. Det hendte allikevel ofte at informantene ikke hadde tenkt noe over det jeg spurte om. Jeg lot det da som regel ligge, som et 'funn' i seg selv. Andre ganger forsøkte jeg å få dem til å se for seg situasjoner, for eksempel i tilknytning til spørsmål om mulige utfordringer. I tillegg til spørreskjemaet presenterte jeg ulike lister for informantene. Dette var lister over yrkesvalgverdier, over ulike påvirkningsinstanser og over hvem man tok hensyn til ved valg av yrke. Listene fungerte forskjellig fra person til person. Mens noen svarte fritt, assosierende og reflektert svarte andre mer ja og nei. Jeg var noen ganger i tvil om jeg skulle fortsette å bruke listene. De var i tillegg lange og tok mye tid. Jeg valgte likevel å bruke dem fordi jeg oppfattet at det for mange var en god mulighet til å komme inn på saker / temaer jeg kanskje ikke ville fått tilgang til ellers. Ved de aller siste intervjuene jeg foretok, lot jeg av tidsmessige grunner være å bruke listene.

6.6 Representativitet, validitet og reliabilitet

6.6.1 Representativitet

For at empiriske funn skal kunne sies å være representative eller generaliserbare, stilles det krav til både utvalgets omfang, sammensetning og hvordan utvelgelsen har funnet sted (såkalt tilfeldig utvalg). Slik kan man gjennom statistiske slutningsmetoder generalisere fra utvalg til populasjon (Kvale 1999:161). Jeg foretar i denne avhandlingen intervjuer av en relativt beskjedne gruppe mennesker. Studien er deskriptiv og meningen har vært å få innsikt i informantenes tanker og refleksjoner. Innen kvalitativ forskning er det hensiktsmessig å snakke om *overførbarhet* (Thagaard 1998). I dette ligger at empiriske funn som har framkommet i en type kontekst under gitte forhold vil kunne gjelde i en liknende kontekst gitt tilsvarende forhold. Dataene isoleres dermed ikke til kun å gjelde denne undersøkelsen men kan antyde mønstre som også kan finnes andre steder. Målet innen kvalitativ forskning er å oppnå ny kunnskap om et tema som er lite belyst, for eventuelt ved en senere anledning å undersøke et større representativt utvalg for å se om funnene kan være generaliserbare. Studien kan også bidra til å reise nye problemstillinger.

6.6.2 Validitet

Datamaterialets validitet avhenger av om de er et uttrykk for det man ønsker å måle eller si noe om. Validitet sier noe om dataene er egnet til å belyse eller besvare undersøkelsens problemstilling. Det kreves at informantene har svart på det de ble spurt om, og at svarene er tolket/ oppfattet riktig. Fordelen med det ustrukturerte intervjuet er at man kan fange opp nettopp disse aspektene. Intervjueren har gjennom hele prosessen en viss styring på at data som innhentes er de man trenger for å belyse problemstillingen. Dataanalyse handler likevel om tolkning, og mulige feilslutninger fra forskerens side er ikke helt fraværende.

6.6.3 Reliabilitet

Spørsmål som knyttes til reliabilitet handler om at forskningsprosjekter kan gjentas med noenlunde samme resultat, stikkord er reproduserbarhet og nøyaktighet. Kunnskap som produseres i ulike diskurser står alltid i relasjon til maktfordeling. Intervjueren har med sin antatt faglige tyngde et annet ståsted enn den som blir intervjuet. Forholdet karakteriseres

som asymmetrisk. Det man omtaler som 'forskereffekt' karakteriserer den virkningen man kan anta at forskeren har på sine informanter i kraft av å være forsker. Det kan for eksempel gi seg utslag i at informanten svarer slik han eller hun tror at forskeren forventer. Innen kvalitativ forskning er det mer hensiktsmessig å snakke om *troverdighet* framfor reproduserbarhet. Troverdighet henspiller på om forskningen utføres på en tillitvekkende måte (Thagaard 1998:20). Jeg kan ikke på forhånd ta for gitt at informantene åpner seg helt for meg eller at de nødvendigvis forteller en sannhet. Både det at jeg i situasjonen kan fremstå som en slags 'forskertype' og at jeg er norsk *kan* ha påvirket situasjonen. Kjønnsspektet skal heller ikke underslås. Hvordan en person ordlegger seg, fører seg, m.a.o. både verbal og non verbal kommunikasjon røper ofte en persons troverdighet. Når det gjelder forholdet til mine informanter *føler jeg* at de var troverdige, ærlige og relativt åpne. Jeg føler også at kjønnsspektet ikke utgjorde noen stor betydning da studentene fremstår som 'unge, moderne og norske'. En grunn til at jeg ikke tviler på mine informanter er i tillegg at spørsmålene jeg har stilt ikke har vært av særlig *sensitiv karakter*.

6.7 Etiske retningslinjer

Jeg har så godt jeg mener det har latt seg gjøre forsøkt å ivareta informantenes anonymitet. En utfordring knyttet til dette har vært det lave tilfanget av studenter med minoritetsbakgrunn innen de journalistiske studieretningene. Jeg håper det ikke er mulig å gjenkjenne enkeltpersoner og har forsøkt å presentere data på en måte som gjør identifisering vanskelig. Alle navn er selvsagt oppdiktet, nasjonal bakgrunn er utelukket og alder er forandret i den grad det ikke forstyrrer data nevneverdig. Jeg har ellers forandret detaljer i en grad som ikke har betydning for det empiriske innholdet. Likevel er det alltid en fare for at enkeltutsagn og sitater i seg selv kan avsløre en persons identitet dersom personen har formidlet samme budskap i andre sammenhenger. Fra tid til annen diskuteres forskningsetiske problemstillinger i fagmiljøer. Det har i forskningssammenheng vært tatt opp dilemmaer knyttet til at informantene kan kjenne seg selv igjen i materialet som presenteres, og om de mulige komplikasjoner som kan oppstå dersom informantene leser tolkningen av sine egne utsagn (eks Thagaard 1998:123). Dette har jeg i liten grad tatt hensyn til. Jeg har ikke forsøkt å skjule informantenes identitet for dem selv. Informantene vil med stor sannsynlighet kjenne seg igjen i mitt materiale dersom de leser avhandlingen. Noen av informantene har også ytret ønske om å gjøre nettopp det. Det hensynet jeg har tatt

er å forsøke å gi en mest mulig sannferdig fremstilling av informantene. Jeg har ønsket å ivareta deres integritet, og jeg har ønsket å tolke deres utsagn mest mulig i tråd med deres mening. Som Prieur (2004) er inne på kan man heller ikke garantere at informantene *vil* kjenne seg igjen i forskerens analyser. I den grad jeg har misforstått, mistolket eller overfortolket mine informanter har dette selvsagt ikke vært hensikten. Det kan være grunn til å gjenta at selve sitatene står for informantenes regning, tolkningen og analysen av disse står for min egen.

Det at jeg har valgt å utelate nasjonal bakgrunn kan sies å ha gått ut over oppgavens *kvalitet*. Det foreligger mye litteratur om forskjeller mellom nasjonalitetsgrupper når det gjelder oppdragelsesmønstre, skoleprestasjoner, religiøs tilknytning etc. Under analysen av materialet har jeg flere ganger satt mine funn i relasjon til informantenes nasjonale bakgrunn. Det totale univers utvalget er hentet fra består av få personer. Noen nasjonalitetsgrupper er så vidt representert. Gjenkjennelsesmulighetene vil derfor være til stede. Jeg har av den grunn valgt å utelate opplysninger om bakgrunn. I en større undersøkelse ville det være mulig å trekke inn nasjonal bakgrunn som analyseverktøy uten å gamble med anonymiseringen.

6.8 Min rolle som forsker

I følge Gullestad er alle som ytrer seg influert av sine erfaringer, sin sosiale lokalisering og det perspektiv som følger av dette (Gullestad 2002:50). Gullestad viser til Donna Haraway⁴² som mener at forskeren selv må 'situere' sine funn for at de skal være objektive. Med dette menes at kunnskap er faglig situert når forskeren er klar over at den er partiell, dvs. knyttet til de sammenhenger den er framkommet i. I følge Bourdieu er forskerens kunnskap betinget av hans eller hennes historiske og sosiale ståsted, og av det dialektiske forhold mellom forskerens praksis og den praksis som gjelder innenfor de strukturer forskeren og de utforskede er plassert (Rogg 1998:36). Kunnskap og vitenskapelig praksis preges av forholdet mellom forsker og forskningsfelt. Ethvert valg av tema og innfallsvinkel representerer en interesse eller et perspektiv. I følge Bourdieu må forskeren derfor bevisst konstruere sitt forskningsobjekt og sin empiri (Bourdieu 1992:235). Min forståelse, tolkning og fremstilling vil være influert av min egen lokalisering og bakgrunn.

---

⁴² Donna Haraway 1991, i Gullestad (2002:51)

Dette betyr at jeg vil være i stand til å se noen forhold klart, mens andre vil være utenfor min synsvinkel og utgjøre mine 'blinde flekker' (jf. Gullestad 2002). Feltet jeg har valgt å forske på fremstår som forholdsvis nytt. Det er først i disse dager at etterkommerne (barn av 'førstegenerasjons innvandrere') er på vei inn i, eller befinner seg i høyere utdanning. Det foreligger derfor lite empirisk forskning om dette i Norge, selv om det nå er veldig i vinden⁴³. Det voldsomme fokus på at minoritetenes stemmer mangler i media og skole er også forholdsvis nytt. Min egen forforståelse på dette feltet var derfor liten. Jeg hadde dessuten lite kunnskap om det journalistiske felt generelt og opplevde at det var mye å sette seg inn i. Når det gjelder migrasjons- og minoritetsrelatert forskning og litteratur generelt, har jeg vært opptatt av dette i lengre tid. Det kan dermed sies å utgjøre en del av mitt sosiale ståsted. De unge voksne i høyere utdanning utgjør likevel en spesiell og ny gruppe, og mye av den foreliggende forskningen bidrar ikke til å gi et fullgodt bilde av disse.

7 Presentasjon av mine informanter

Jeg vil presentere informantene jeg har vært i kontakt med. Jeg har valgt å utelate kjennetegn som f.eks. landbakgrunn, av hensyn til informantenes krav på konfidensialitet. Av samme grunn har jeg gitt dem navn som ikke kan knyttes direkte til land. Det vil derfor være noen som får navn som ikke 'passer til' deres egentlige opprinnelse/bakgrunn. De av mine informanter som leser avhandlingen får derfor være overbærende med at de kanskje har fått et 'helt feil navn', siden dette skyldes at jeg tar hensyn til krav om anonymisering. Det kan også, som ledd i anonymiseringen, være andre detaljer som ikke er korrekte. Det er flere utdanningsinstitusjoner i Norge som tilbyr lærer- og journalistutdanning. Det vil ikke framgå av fremstillingen ved hvilken institusjon informantene studerer. Religiøs tilknytning er kun tatt med i de tilfeller hvor informanten selv tillegger dette betydning, ved at de for eksempel snakker om det uavhengig av mine spørsmål. Til sammen har jeg intervjuet seksten studenter, hvorav ni journaliststudenter og syv lærerstudenter.

---

⁴³ Det viser bl.a. de mange avisartikler og statistikker om temaet de siste årene

7.1 Journaliststudentene

Aisha

Aisha er 20 år og bestemte seg for å bli journalist i 10 klasse etter å ha jobbet i en lokalavis for nærmiljøet. Hun er født i Norge og vokste opp i en drabantby sammen med foreldre og fire søsken. Hun har også eldre søsken som har flyttet hjemmefra. Aisha er muslim og opptatt av sin bakgrunn, både kulturen og språket. Hjemme snakker familien både norsk og foreldrenes morsmål. Aisha skulle ønske hun behersket sistnevnte bedre. Familien har et stort nettverk knyttet til miljøet rundt moskeen og Aisha har stiftet vennskap med mange av barna til foreldrenes venner. Moren har fullført ungdomsskole i hjemlandet, mens faren har videregående utdanning samt fagbrev som håndverker. Foreldrene kom som arbeidsimmigranter på begynnelsen av 80-tallet.

Marco

Marco er 22 år og er født i Norge. Både hans far og mor har høy utdanning på universitetsnivå. Faren driver veldedighetsarbeid som organiseres gjennom en religiøs organisasjon. Marco er svært sportsinteressert og har alltid vært glad i å tegne og skrive. Han satser på å bli sportsjournalist. Etter videregående jobbet Marco som lærervikar og det var i forbindelse med denne jobben at han fikk øynene opp for journalistikken. Han hadde ansvaret for skolens hjemmesider, lagde småreportasjer og resymeer og syntes det var artig. Hans mål er å jobbe i TV. Han forteller at familien er godt inkludert i nærmiljøet og at det er mye grilling og sosiale aktiviteter med naboer.

Noemi

Noemi er i midten av tyveårene. Hun har noe journalistisk erfaring og har hatt ulike frilansoppdrag. Ved siden av studiene jobber Noemi med musikk. Moren, som er norsk, har høyere utdanning. Far har ikke høyere utdanning, men jobbet seg oppover som sjef for eget firma. Noemi har en yngre søster. Faren er muslim og tilknyttet moske. Noemi selv regner seg ikke som religiøs, men har tilbrakt mye av sin barndom i miljøet rundt moskeen, 'vært med på utflukter og moro' som hun selv sier.

Kim

Kim er i begynnelsen av tyveårene og er født i Norge. Foreldrene hans har videregående utdanning fra hjemlandet. Kim har realfag fra videregående og planen var å studere noe med tilknytning til disse fagene, for eksempel ingeniørfag eller medisin. Han ombestemte seg da han var i militæret, hvor han plutselig følte behov for å skrive og publisere ting. Han sier også at han fikk et behov for å utfordre seg selv på områder han ikke hadde erfaringer med fra før. Han visste at han kunne regne og jobbe med fysikk og kjemi, men ville prøve noe nytt. Kim sier at han aldri har sett på seg selv som kreativ og dermed ville teste seg selv. Kim ønsker å jobbe i radio.

Mira

Mira er i midten av tyveårene, hun er født og oppvokst i Norge og har en eldre bror. Begge foreldrene har høyskoleutdanning fra hjemlandet. Mira bestemte seg for å studere journalistikk etter å ha hatt sommerjobb i en Osloavis da hun gikk på videregående. Hun sier selv at hun alltid har vært glad i å skrive, både debattinnlegg og egne historier. Mira sier selv at hun ikke er så opptatt av 'minoritetsbakgrunn og sanne ting'. Hun føler det ofte blir for mye fokus på det. Hun forteller at hun vokste opp på et lite sted med få innvandrere. Mira jobber frilans ved siden av studiene.

Alexandra

Alexandra er 23 år gammel. Hun kom til Norge som ungdom. Begge foreldrene har høyere utdanning fra hjemlandet, henholdsvis på universitets- og høgskolenivå. Hun har vokst opp med sin mor og en søster. Hun har alltid vært glad i og flink til å skrive, og fikk gode tilbakemeldinger fra lærere i hjemlandet. Hun sier hun alltid har visst at dette var yrket for henne, allerede som 12 åring ønsket hun å bli journalist. Hun ønsker å jobbe i TV- bransjen.

Kine

Kine er 22 år og er født i Norge. Foreldrene hennes kom til Norge på 80-tallet. De har ingen skolegang. Foreldrene er nå uføretrygdete. Kines familie har noe slekt og venner i Norge men foreldrene holder seg mest for seg selv fordi alle bor så spredt. Kine sier hun har få bekjente med samme bakgrunn som seg selv, men omgås mange med annen minoritetsbakgrunn. Hun tilbringer mye tid med familien, mer enn etnisk norske, tror hun. Kine jobber ved siden av studiene.

Sadia

Sadia er 21 år gammel, kom til Norge som barn. Begge foreldre kom til Norge som politiske flyktninger. Hun kommer fra en stor familie med mange søsken. Foreldrene er skilt, men hun har alltid hatt mye kontakt og samvær med både mor og far. Sadia er muslim. Hun sier selv at oppveksten hennes har vært veldig åpensinnet mot vesten, samtidig som hun har lært å ikke glemme sin bakgrunn. Av respekt for familien snakker hun aldri norsk hjemme. Sadia sier hun feirer Id med familien og jul med venner.

Isabel

Isabel er 20 år, født og oppvokst i Norge og har norsk mor. Begge foreldrene har høy utdannelse på universitetsnivå. Hun er oppvokst på Østlandet og har en bror. Isabel regner ikke seg selv som en med minoritetsbakgrunn. Jeg har allikevel valgt å gi henne en stemme. Dette kan diskuteres, noe jeg også gjør i metodekapittelet. Isabel tror ikke hennes bakgrunn har medvirket til yrkesvalget, hun ville valgt journalistikk uansett, men som hun sier: *da ville jeg ikke vært den jeg er, så det er egentlig umulig å svare på.* Hun sier selv at hun pga sin far har reist mye og truffet mennesker fra ulike kulturer og at det kan ha vært en medvirkende årsak til yrkesvalget.

7.2 Lærerstudentene

Indra

Indra er i tyveårene, født og oppvokst i Norge. Faren har sykepleierutdanning fra hjemlandet, men fikk ikke dette godkjent i Norge. Han har jobbet i ulike kommunale stillinger og er i dag uføretrygdet. Indras mor har universitetsutdannelse fra hjemlandet. Hun har tidligere jobbet som lærer og har i dag en konsulentstilling. Foreldrene til Indra har alltid vært opptatt av skole og utdanning. Hun fikk mye hjelp og støtte i skolearbeidet. Hun forteller at moren hjalp henne med matteleksene, og faren fortalte henne om det han kunne av politiske temaer. I motsetning til de øvrige studentene snakker ikke Indra sine foreldres språk. De har alltid snakket norsk sammen, noe Indra synes er dumt. Hun forteller at hun har omtrent like mange 'norske' som 'utenlandske' venner.

Fakhra

Fakhra befinner seg tidlig i førtiårene. Hun kom til Norge som flyktning i voksen alder. Fakhra har lærerutdanning fra hjemlandet sitt og tok utdanningen på nytt etter noen år i Norge. Hun kommer fra en velstående familie hvor begge foreldrene er yrkesaktive. Faren har matematisk utdanning på høyere nivå og driver forretningsvirksomhet. Foreldrene bor i opprinnelseslandet, hvor Fakhra også har mange søsken. Fakhra er gift og har barn, og hun beskriver seg og sin familie som åpne. I dette ligger at de ikke ser på seg selv som tradisjonelle, men liberale og åpne for bl.a. vestlige levemåter. Hun sier familien er religiøs 'på samme måte som nordmenn er kristne'. De feirer Id og andre høytider, men utover det har de få religiøse praksiser. De prøver å integrere seg mest mulig i det norske samfunnet.

Hamid

Hamid er 24 år og kom til Norge med familien da han var seks år. Han bodde først i en by hvor det var dårlig miljø og mye rasisme på skolen. Flyttet etter syv år til en naboby hvor han trivdes mye bedre. Hans foreldre har ingen utdanning utover grunnskolen. Hamid har flere søsken, så hans mor har hatt mye å gjøre som hjemmевærende. Hun er i dag uføretrygdet. Faren jobbet som selvstendig næringsdrivende i hjemlandet, mens han her i Norge har hatt mange ulike 'strøjobber'. Hamid har bakgrunn fra universitetet og jobber ved siden av studiene. Han ble anbefalt studiet av venner som går der.

Saynab

Saynab er 22 år og er født og oppvokst i Norge. Faren kom til Norge på 70-tallet, moren noe senere. De første skoleårene bodde Saynab på et mindre tettsted hvor hun og hennes søsken var de eneste med minoritetsbakgrunn på skolen. Foreldrene har lite skolegang. Hun forteller at søskenflokket har hjulpet hverandre mye med lekser. Den eldste hjalp den nesteldste osv. Foreldrene har i dag mye kontakt med andre familier, med samme bakgrunn, og med barn på samme alder som Saynab og hennes søsken. Saynab har gode venner fra barne- og ungdomsskolen, og fra videregående skole, både etnisk norske og venner med tilsvarende bakgrunn som henne. Hun tilbringer mye tid med vennene, enten de møtes hjemme hos hverandre eller de går ut for å spise eller gå på kino. Saynab er praktiserende muslim.

Adi

Adi er i midten av tyveårene. Han er selv født i Norge og hans foreldre kom som flyktninger på 80-tallet. Foreldrene har lite skolegang. Begge er yrkesaktive i Norge. Adi har vokst opp i en drabantby hvor det bodde mange innvandrere. Han har to eldre brødre som studerer ved universitet. Adi er den av informantene som har minst kontakt med familien og som føler han har fått minst aksept for sine valg. Han føler også at det er vanskelig å komme i kontakt med medstudenter, føler seg faglig svak og er tidvis usikker på seg selv og sine valg.

Hung

Hung er 24 år gammel. Han er selv født og oppvokst i Norge. Foreldrene til Hung har ingen skolegang, verken fra hjemlandet eller fra Norge. Hung har fire søsken, samboer og et barn. Han sier selv at han kommer fra en familie med mye kjærlighet der alle har hjulpet hverandre på veien. Han opplever seg som godt integrert i det norske samfunnet og har mange gode minner fra barndommen. Hans fire første skoleår gikk han på en liten skole. Deretter byttet han til en annen skole hvor han fortsatte til han begynte på ungdomsskole i litt større by. Hung jobber som lærervikar ved siden av studiene.

Mirsha

Mirsha er 22 år og er født og oppvokst i Norge. Familien er muslimsk. Mirshas far har akademisk utdanning fra hjemlandet, mens moren har grunnskole. Mirsha sier hun i oppveksten som regel har vært den eneste muslimske jenta i klassen. Mirsha har tre søsken. Mirsha sier at hun anstrenger seg hardt for å være praktiserende muslim og er aktiv i moskeens jentegruppe. Mirsha jobber ved siden av studiene.

8 Empiriske funn

Som det framgår av materialet er nesten samtlige av mine informanter født og oppvokst i Norge. De utgjør den gruppen som i nyere offentlige utredninger omtales som etterkommere, tidligere gjerne omtalt som 'andre generasjons innvandrere'. Det jeg imidlertid finner interessant er at mange i denne gruppen selv ikke identifiserer seg med kategorien 'minoritetsungdom'. Det gjelder ikke bare Isabel som strengt tatt heller ikke inngår i gruppen etter Statistisk sentralbyrå eller utdanningsinstitusjonenes definisjoner.

Under arbeidet med å skaffe informanter var det flere som ga uttrykk for at de kanskje ikke 'var representative nok', eller ikke visste 'om de egentlig kunne hjelpe meg med noe'. En av lærerstudentene jeg kontaktet hadde følgende kommentar til min forespørsel:

"Tror jeg melder pass... Har vel egentlig valgt yrke på samme premisser som hvem som helst annen. Det er vel på bakgrunn av et engasjement for den oppvoksende generasjon. Som du sikkert vet er det mange elever som ikke har det altfor lett i vår "inkluderende og tilpassede skole." Det er et utsagn som sier at elevgruppen også bør reflektere lærerstaben. Slik er det altså ikke, og ja, derfor tror jeg at det kan være en fordel å ha en mørk hudfarge. Foruten det opplever jeg verden som en etnisk nordmann, men slik opplever ikke verden meg"

Denne studenten valgte å ikke delta i undersøkelsen. En annen student som heller ikke ønsket å være med begrunnet det slik: *"Jeg regner ikke meg selv som en med minoritetsbakgrunn. Jeg er født og oppvokst her i landet, alltid snakket norsk hjemme og begge mine foreldre er ute i arbeidslivet og snakker norsk. Føler meg ikke i den rette "båsen" her"*. Det er altså store variasjoner i forhold til hvordan informantene opplever og definerer seg selv. Mange av de som vokser opp i Norge vil ikke på noen måte føle seg annerledes enn sine etnisk norske venner og vil derfor ikke finne det naturlig å definere seg selv i forhold til etnisitet eller kultur. Det å ta avstand fra minoritetskategorien kan også ha mye å gjøre med begrepets negative konnotasjoner⁴⁴. Begrepet minoritet har for mange erstattet begreper som innvandrere, fremmedkulturell etc. uten å ha endret innhold. Det er knyttet stigma til kategoriene. Begrepene har over lengre tid blitt assosiert med kriminalitet, kvinneundertrykkelse, tvangsekteskap etc. Ved å definere en gruppe står man i fare for å opprettholde stereotype kategorier ingen føler seg hjemme i. En annen grunn til å ikke definere seg som en med minoritetsbakgrunn kan være at man føler at man på ingen måte skiller seg fra majoriteten, dvs. at man føler seg like 'norsk' som hvem som helst.

Bare så det er klart: mine informanter stemmer i liten grad overens med den medieskapte kategorien 'minoritetsungdom'. Slik minoritetene fremstår 'i folks hoder' som språkfattige, produkter av 'annerledes kultur', ressursvake og ikke minst homogene, har lite å gjøre med den virkeligheten jeg analyserer. Hvis jeg, etter å ha hatt samtaler med gruppen av informanter, skulle peke på noen fellestrekk, måtte det være at de alle framstår som

---

⁴⁴ Begrepet *konnotasjoner* viser til de forestillinger og assosiasjoner et ord trekker med seg. F. eks. er begrepet 'innvandrere' ikke bare et ord i ordboken, men et retorisk kraftfullt begrep. 'Innvandrere' er i mange sammenhenger blitt et belastet begrep. Det har skjedd en endring i begrepets betydning og valør. Mens det tidligere var forholdsvis nøytralt fremstår det i dag, blant annet p.g.a. medias fokusering på kriminalitet og vold etc., som mer negativt (Gullestad 2002:89).

målrettede, kunnskapsrike, reflekterte, vakre⁴⁵ og veltalende. Mine informanter snakker aksentfritt norsk⁴⁶ (gjerne dialekt), behersker de norske kodene, ler og ter seg 'norskt'. Jeg innrømmer at jeg ofte lurte på hvorfor 'jeg skulle omdefinere informantene til å være noe annet enn norske'. Svaret jeg ga meg selv på dette spørsmålet ble at minoritetene, uansett hvor 'norske' de er, fremdeles er ujevnt fordelt i yrkeslandskapet, og på bakgrunn av dette representerer mine informaners valg viktige og ønskelige tendenser. Jeg har i tidligere tatt for meg de etiske sidene ved denne type forskning, spesielt med tanke på faren for ytterligere stigmatisering av allerede stigmatiserte grupper. Kort her vil jeg bare nevne at min 'forskning' kan sies å inngå i beskrivelsen av 'suksesshistorier', og kan dermed sees som et bidrag i trenden med å snu fokus vekk fra ensidig fokusering på marginalisering og mangelorientering. Et annet viktig poeng er at jeg ved å definere mine informanter ut fra etnisk bakgrunn ikke dermed fratar dem retten til å være norske. I Norge har det vært en tendens til å knytte identitet til etnisitet og bakgrunn. Du er enten norsk eller ikke-norsk. Man har forestilt seg at jo mer 'norsk' en person blir, jo mindre pakistansk, filippinsk etc. blir personen (Woon 1993). Jeg deler ikke denne fremstillingen, men er enig med dem som hevder at man må åpne for at mennesker kan ha sammensatte identiteter uten å av den grunn være 'mellom to stoler' eller leve i 'kulturkollisjon' med seg selv.

Presentasjon og analyse av empiri

Når jeg nå skal gå i gang med å presentere og analysere mine empiriske funn vil jeg forsøke å tematisere innholdet slik at det fremtrer mer oversiktlig for leseren. Jeg har forsøkt å fokusere på noen temaer og se hvilke av mine spørsmål og hvilke av informantenes svar som kan belyse det jeg ønsker å finne ut. Jeg har vurdert ulike fremstillingsmåter med tanke på tema og gruppe informanter. Etter å ha prøvd ut noen analysemetoder valgte jeg til slutt å presentere informantene i to grupper. De empiriske funnene er gruppert i hvert sitt kapittel henholdsvis under overskriften *journaliststudentene* og *lærerstudentene*. En grunn til dette valget var at de to gruppene fremstår som nokså ulike og har derfor fått noe ulike spørsmål. Den videre fremstillingen er temasentrert (Thagaard 1998). Det vil si at spesielle tema blir belyst ved å sammenligne informasjon fra alle informantene i gruppen. Poenget er

---

⁴⁵ Informantenes utseende er muligens totalt irrelevant, men allikevel iøynefallende. Kanskje er det nettopp det å ha et tiltalende utseende som skal til for å tørre å eksponere seg?

⁴⁶ I hvert fall de som er oppvokst i Norge

å gå i dybden eller å få fram variasjonen innenfor hvert enkelt tema⁴⁷. Hvert enkelt tema utgjør enheten i analysen. I kapittelet 'oppsummering' vurderer jeg de to gruppene under ett og ser på hvilke områder svarene sammenfaller og hvor det er naturlig å trekke sammenlikninger.

Journaliststudentene

8.1 Bakgrunn for valg av yrke

Boudons (1974) sosial posisjon -teori tar utgangspunkt i begreper som rasjonalitet og individualitet når det gjelder individenes valg av yrke. Den intensjonale aktør "homo sociologicus" handler og velger bevisst ut fra sine muligheter og begrensninger. Boudon vektlegger de sosiale og økonomiske preferanser som aktørens mål, dvs. hvilke handlingsalternativer som fremstår som mest lønnsomme for individet. En mindre instrumentell tilnærming vil fokusere på yrkets egenverdi, eller på interesse som mål i seg selv. Dette faller inn under det Imsen (1995) kaller indrestyrt motivasjon, handlingen i seg selv motiverer, ikke nødvendigvis den belønningen (eks lønn, prestisje) som følger handlingen. Med Ingleharts (1990) begreper vil en vektlegging av økonomiske og materielle (trygghet) preferanser uttrykke materialistiske verdier. Motivasjonen vil være ytrestyrt. Postmaterialistiske verdier uttrykker derimot individualitet og et ønske om å realisere egne interesser.

8.1.1 "Egentlig ville jeg skrive..."

Om interesse og skriveglede

Enkelte journalistikklærere ved HiO har hevdet at de ser større tendenser til *ren skriveglede* som drivkraft blant studentene enn før (Bjørnsen 2003a:91). Koblingen mellom forfattervirksomhet og journalistikk som yrke er også tidligere godt dokumentert (Ottosen 1996, 2002 i Bjørnsen 2003a). Mange av informantene i mitt materiale oppgir nettopp skriveglede som sterkeste motivasjonskilde for å søke studiet. Når jeg spør Mira hvilke

---

⁴⁷ En alternativ fremstilling ville for eksempel være *personsentrert analyse* der analysen fokuserer på personene som er representert i materialet. Undersøkelsen sikter da mot å gi en helhetlig forståelse av de ulike personene, deres fortelling eller livshistorie (Thagaard 1998).

faktorer ved journalistyrket som appellerte til henne svarer hun: *"Egentlig ville jeg skrive... av de fleste skriveyrkene som finnes er det nesten bare journalistyrket som sikrer en viss inntekt..."*. Miras hovedfokus var altså at hun ville leve av å skrive. Hun forteller at hun etter hvert også har lært seg å bli glad i å møte mennesker. Hun mener det er et stort privilegium å få møte så mange forskjellige mennesker: *"Mennesker som alle er på forskjellige steder i livet og som jeg kan spørre om alt jeg måtte lure på..."*. Alexandra oppgir i likhet med Mira skriveglede som motivasjon. Hun sier hun alltid har visst at journalistikk var yrket for henne, noe som først og fremst skyldtes positive opplevelser på skolen: *"Jeg var veldig god i språk på ungdomsskolen, og jeg fikk tilbakemeldinger på at jeg var veldig kreativ og veldig god til å skrive og formidle akkurat det jeg tenkte ned på papiret"*. For Alexandra kan det se ut til at lærerens tilbakemelding i ungdomsårene kan ha spilt en viktig rolle for hennes yrkesvalg. Opplevelse av mestring virker positivt på barns motivasjon. Når det gjelder Kim hadde han egentlig tenkt å ta ingeniørutdanning, men ombestemte seg etter videregående. Han sier at han alltid har gjort 'det rette', han tok realfag på videregående, skulle ta ingeniørutdanning og være ferdig utdannet med fast og antakeligvis sikker jobb etter tre år: *"Helt fram til slutten av videregående hadde jeg bare gjort det som var lurt... det som var best... det som alle andre gjorde... det som var mest riktig... så jeg har gått en vei da... i en rett linje..."*. Han er en av de få som ikke har noe journalistisk erfaring fra før bortsett fra å ha skrevet *"noe kulturstoff på nettet"* og noen musikkanmeldelser. Etter videregående fikk han noe overraskende et behov for å skrive:

"Det er merkelig for jeg har aldri likt norskfaget så godt... jeg fikk behov for å skrive og for å publisere ting... jeg ville ha en utfordring... teste meg sjøl litt... jeg var veldig klar over at dette var noe jeg ikke hadde erfaring med fra før... men jeg tenkte at man skal gå på skolen for å lære.. du trenger ikke å komme dit og ha erfaring... så jeg ville ha en utfordring..."

Kim trekker også fram skriving og publisering som motiver, men for han var det selve utfordringen i å gjøre noe han ikke hadde gjort før som appellerte mest til han. I en av mange diskusjoner rundt opptakskrav på journalistutdanningene ble det i følge Bjørnsen hevdet at *"stadig flere unge søkte opptak fordi studiet var blitt prestisjetungt og (fordi) de hadde gode nok karakterer til å komme inn, snarere enn fordi de hadde en glødende lyst til å bli journalister"* (Bjørnsen 2003a:63). Det kan være at Kim er et eksempel på denne typen student. Han følte behov for forandring og han ville utfordre seg selv. Da han fant ut at det var vanskelig å komme inn på studiet, ble han ekstra motivert. Han er ikke sikker på om han hadde søkt dersom det var veldig lett å komme inn. Han begrunner dette blant annet

med at dersom et studium er vanskelig å komme inn på signaliserer det at det er attraktivt og dermed bra. I likhet med Mira og Alexandra oppgir også Isabel interesse for det å skrive som en av grunnene til at hun valgte å studere journalistikk. Isabel forteller at hun alltid har likt å skrive og ta bilder. Disse interessene mener hun passer godt med journalistikken. Isabel sier hun interesserer seg for mye forskjellig og tenker at hun gjennom å velge journalistikk kan få *"snuse litt på det meste"*. I tillegg til skrivingen trekker hun også fram den menneskelige kontakten og variasjonen og friheten i yrket som viktig for henne i valget: *"I tillegg tror jeg nok min nysgjerrighet har vært en pådriver... journalistikk er dessuten et yrke med stor frihet... og det er veldig viktig for meg... jeg føler jeg må ha frihet til å ta egne valg..."*. Sadia svarer slik på hvorfor hun valgte å studere journalistikk:

"Jeg elsker å skrive.. kanskje jeg ville passet best som forfatter... samtidig liker jeg å fotografere og reise... en annen ting er at verdenssituasjonen opptar meg lett, derfor valgte jeg journalistikk, dessuten visste jeg ikke hva jeg skulle prøve etter videregående og siden jeg allerede hadde jobbet litt frilans for (navn på avis) så var dette et bedre alternativ enn alt annet akkurat da... jeg angrer ikke hittil i hvert fall..."

Noemi, som er en av informantene med noe journalistisk erfaring, forteller at hun ønsket å ta utdanningen for å lære selve faget, både hvordan det fungerer og hvilke regler som eksisterer. Hun føler hun kan stå friere ved å ha en faglig utdanning i bunn samtidig som det er lettere å utforske grenser når man kan alle reglene. Det hun trekker fram som positivt ved journalistikken er at man får treffe masse spennende mennesker: *"Du får utrolig tilgang på mennesker... du får treffe et menneske og du får prate om noe det mennesket kanskje ikke prater med noen om... prate med masse spennende fagpersoner som kan ting som du ellers ikke... man får jo vanligvis ikke tilgang til sånn kompetanse som menigmann da..."*. Hun trekker også fram muligheten hun har til å prege samfunnet på en eller annen måte: *"Man har mulighet til å gjøre noe... bare ved å ta litt andre valg enn det andre ville gjort..."*. Kine trekker fram variasjonen yrket byr på som det som har mest appell for henne. Hun sier selv at hun er en sånn type person som blir fort lei av ting. I journalistikken ser hun for seg at hun kan jobbe med mange forskjellige arbeidsoppgaver. I tillegg ser hun det som attraktivt at hun kan ha mulighet til å komme seg ut i verden og oppleve forskjellige ting. Hun ser også på journalistikk som noe hun kan falle tilbake på dersom hun skulle ønske å gjøre noe annet en stund:

"Det jeg tenkte da jeg valgte journalistikk var at det var en akademisk utdanning og samtidig praktisk... informasjonsarbeid er jo alltid ettertraktet, vi lever jo i et informasjonssamfunn så det vil alltid være behov for journalister eller noen som kan

drive med dette... jeg vil ha noe som er sikkert.. som jeg kan falle tilbake på... det er en allsidig utdannelse.. det var det jeg tenkte..."

Marco går inn for å bli sportsjournalist. Han har alltid vært sportsinteressert, har mye kunnskap om emnet og har som han sier 'skikkelig passion for it'. I tillegg til sportsinteressen forteller han meg at han alltid har vært glad i å tegne og skrive. Han elsker også å reise og ser journalistikken som en mulighet for å få levd ut disse interessene: *"Jeg har vært veldig mye rundt og reist og jeg elsker å møte nye kulturer og se hvordan andre mennesker har det... det har nok mye å si for hvorfor jeg valgte journalistikk..."*. Aisha bestemte seg for å bli journalist i tiende klasse. Hun hadde akkurat begynt å jobbe i en lokalavis for nærmiljøet, på ungdomssidene. Hun trivdes godt og syntes det var gøy fordi hun i regi av avisen fikk delta på ulike arrangementer som kulturmønstringer og lignende. Det å bli kjent med andre oppgir Aisha som en svært viktig grunn til å ville jobbe som journalist: *"Jeg liker å snakke med mennesker og liker å bli kjent med mennesker og liker å lære å kjenne mennesker..."*. Det som er viktig for henne er å ha et yrke hvor ikke alle dager er like. Aisha kunne aldri tenke seg å sitte på et kontor å gjøre det samme hver dag, noe hun oppgir som hovedgrunnen til at hun valgte journalistikk. Mange trekker også fram frihet som viktigere enn fritid: *"Mye frihet er viktig for meg, men mye fritid trenger egentlig ikke være så viktig altså..."* (Noemi). De fleste informantene sier de liker å jobbe: *"At jeg får mye fritid er ikke så viktig... jeg er litt sånn 'workaholic' så jeg kan godt jobbe masse... så lenge jeg får litt ferie av og til så er det greit..."* (Kine).

Ikke så uventet ser egne interesser ut til å være de fleste informantenes største motivasjon. Både skriveglede og reiselyst er verdier ved yrket mange trekker fram. Flere trekker også fram journalistikkens variasjon og muligheter. Informantene vil ha varierte oppgaver og ingen vanlig ni-til-fire jobb. Knytter vi disse verdiene til Ingleharts (1990) inndeling i materialistiske og postmaterialistiske verdier kan alle sies å inngå i kategorien postmaterialistiske verdier. Dette er verdier som fokuserer på realisering av egne interesser og evner, frihet og individualitet, m.a.o. ekspressive verdier. Informantene vektlegger i stor grad personlige interesser fremfor materialistiske verdier som trygghet, status og lønn. Nesten alle gir uttrykk for at journalistyrket er stressende og at det er stor sjanse for å bli arbeidsledig (eller at det i alle fall svært vanskelig å få en fast ansettelse), i forhold til mange andre yrker. Aisha er en av dem. Hun har likevel vektlagt andre faktorer enn trygghet da hun valgte yrkesretning: *"Det er veldig rart egentlig, for jeg er en person som søker trygghet... jeg vil ha veldig trygge rammer rundt det jeg driver med... men det er nok*

andre ting som veier opp... fordi det er så spennende og man kan utgjøre så mye...". Kine synes det er viktig at hun får realisert sine personlige interesser. Hun vil ikke ende opp som sine foreldre som har jobbet kun for å overleve og forsørge sin familie. Kine legger stor vekt på trivselsfaktoren:

"Jeg vil jo gjerne gjøre noe som jeg trives med... som gjør meg glad... jeg vil ikke ende opp som de folka som har jobbet med det samme i tjue (?) år og.. mistrives og føler at de har sløst bort livet sitt.. det vil jeg ikke... mine foreldre er fra en generasjon hvor de har måttet jobbe bare for å jobbe.. for å tjene penger.. sånn er det der nede og det er ikke viktig om du trives med det du gjør... det er viktig at du har penger og at du kan klare deg selv og din familie... sånn vil jeg ikke være... ikke gjøre noe bare for å gjøre det... jeg vil trives ordentlig..."

Kine sier at hun er nødt til å vektlegge interesser mer enn trygghet for ikke å ende opp i et yrke hun kanskje ikke ville trives med. Hun sier hun kunne valgt for eksempel sykepleieryrket og vært sikret jobb, men føler selv at hun ikke er så veldig 'nurturing'. Hun tar derfor sjansen på å satse på det hun liker: *"Jeg må velge noe som jeg trives med, selv om det er fare for at jeg blir arbeidsløs... jeg må nesten ta den sjansen... kan ikke leve i frykten... livet er jo usikkert ... sånn er det bare... man må bare ta det som det kommer... det er det jeg tenker i alle fall..."*

8.1.2 "Jeg vil på en måte... hva heter det... 'make a difference da'... med livet mitt"

Om samfunnsansvar og sosialt engasjement

I tillegg til verdier som går på egne interesser og preferanser er de fleste informantene opptatt av medias påvirkningskraft og de muligheter man kan ha for å hjelpe andre mennesker. Nesten alle informantene omtaler i løpet av intervjusituasjonen media som *'den fjerde statsmakt'*, men de har ulike oppfatninger om *hvor* stor makt eller innflytelse man kan ha som journalist. Kim tror ikke samfunnsengasjement eller hjelpemotiv var utslagsgivende på det tidspunkt hvor han valgte studiet. Han fokuserte mest på sine egne interesser og behov for utfordringer:

"Samfunnsnytte er viktig fordi det når frem til mange ... avdekker sannhet.. nå spør det jo hvor mye sant som står i media, men "sant" i anførselstegn... pressen skal være fri.. man skal kunne kritisere andre... pressen er en viktig del av et demokrati... men for å være ærlig, tenkte jeg ikke på det, tror jeg... når jeg søkte... jeg tenkte mest på meg selv... om hvorfor jeg burde ta det og om jeg kunne klare å ta det"

Han påpeker likevel at det er viktig for han å kunne gjøre noe for andre og han lar seg stadig fascinere over medienes påvirkningskraft. Han mener media kan fungere som et viktig pressmiddel i f. eks kritikk av helsevesenet når det gjelder å hjelpe folk som har blitt lurt eller urettferdig behandlet. Når det gjelder Kine sier hun at hun føler at hun må hjelpe andre mennesker og at dette har vært en grunn til å velge journalistikk:

”Selvfølgelig... journalister ser jo gjerne på seg selv som en slags vaktbikkje, de vil passe på andre mennesker og sørge for at ingen blir urettferdig behandla... jeg er vel litt sånn, og når jeg hører om folk eller hvis mine venner forteller om episoder hvor de føler de har blitt urettferdig behandla så blir jeg litt sinna da... selv om de bare forteller meg det, så blir *jeg* mer sinna enn det *de* er (ler)... jeg blir sånn 'hvorfor gjør du ikke noe med det'.. litt revet med da... så jeg synes det er veldig viktig”

Kine vil ikke bruke ordet kall når hun beskriver sitt yrkesvalg. Det assosierer hun med noe 'man absolutt bare må gjøre'. For henne har det først og fremst vært ønsket om å gjøre noe hun trives med som har hatt den største appellen samtidig som hun har mulighet til å hjelpe andre. Hun føler i tillegg at samfunnet er ganske overflatisk. Når hun ser folk på sin egen alder, hvordan de er og lever sine liv tenker hun: ”*Nei, sånn vil ikke jeg være.. jeg vil på en måte... hva heter det... 'make a difference da' med livet mitt... jeg vil ikke bare være en eller annen person i gata som ikke gjør noe... jeg ville hjelpe... og det her var kanskje den måten jeg prøver å hjelpe folk på da...*”. Kine synes det er for mye tabloid- og ukebladjournalistikk som fokuserer kun på sladder og kjendisreportasjer: ”*Folk er opptatt av kjendiser og å ha de riktige klærne eller de riktige materielle tingene... fokuset har gått litt vekk fra de viktige tingene... jeg vil være med på å svinge det tilbake igjen slik at de tenker på litt mer viktige ting*”. Når jeg spør henne hva slags type journalistikk hun anser som viktig, svarer hun: ”*Sosialreportasjer og sånn... avsløre når folk blir urettferdig behandlet og prøve å få samfunnet til å våkne opp og se at ikke alle har det like bra... det er jo litt typisk jente innen journalistikken... (ler) men det var det jeg hadde tenkt da...*”.

Aisha synes det er viktig at hun kan jobbe med mennesker og at hun kan gjøre noe for andre. Hun trekker fram dette som en av de viktigste grunnene til at hun valgte å studere journalistikk. Aisha er opptatt av det demokratiske i at alle mennesker blir hørt og mener hun kan sørge for at ”*Mennesker som vanligvis ikke blir hørt har muligheten til å bli hørt*”. Hun trekker fram språkproblemer som eksempel på hvor hun kan være til hjelp fordi hun snakker flere språk. Hun mener journalister kan være med på å belyse problemer i samfunnet men går ikke med på at yrkesvalget framsto som et 'kall' for henne:

”Jeg får litt vond smak i munnen når folk sier at journalistikk er ikke noe man *gjør* det er noe man *er*... det er et kall... jeg føler ikke det i det hele tatt... det er et spennende yrke jeg har valgt å utdanne meg til for å utøve.. det er det det betyr for meg.. det er ikke noe kall... jeg mener ikke at journalister kan redde verden.. og jeg er litt i mot folk som mener det... det er å gi seg selv en litt for stor rolle... det er helt feil at journalister skal gjøre det... men vi kan belyse problemer i samfunnet og det er jo viktig... sånn sett så er det viktig som sosialt engasjement da... som gjør at jeg vil drive med dette her... men det er ikke noe kall... det er tross alt bare et yrke...”

Selv om Aisha i utgangspunktet valgte yrke ut fra interesse vektlegger hun i ettertid også det sosiale engasjementet, som hun igjen knytter til sin minoritetsbakgrunn: *”Etter hvert så fant jeg ut at det faktisk er viktig... at noen med minoritetsbakgrunn skriver (...) nå ser vi at det blir stadig flere i media med minoritetsbakgrunn og det synes jeg er en positiv utvikling”*. For Alexandra har ønsket om å hjelpe andre vært en av motivasjonene for å velge yrke. I tillegg håper hun at det å velge journalistyrket gjør at hun kan være med på å forandre Norge og verden ved å belyse kritikkverdige forhold. Hun tillegger også ønsket om å opplyse folket stor verdi. Hun mener journalister i Norge har forestillinger om verden som *”Spriker med realiteten”*, noe som spesielt gjelder forestillinger om ’ikke-etnisk’ norske. Som Gullestad (2002) har påpekt kan det utgjøre et stort problem at majoritetsjournalister ikke har mer innsikt i viktige spørsmål enn folk flest, og at de derfor kan bidra til både å formidle og forstørre egne fordommer. For Isabel sto også ønsket om å hjelpe andre sentralt ved valg av journalistikk som yrke: *”Hovedgrunnen til valget er et ønske om å forandre og hjelpe gjennom å skrive... jeg ønsker å hjelpe andre ved å informere og la svake parter komme til orde... ønsket om å forandre er veldig viktig... jeg streber alltid etter å forandre og påvirke noe til det bedre...”*. Isabel forteller at muligheten til å informere og opplyse også er viktig for henne. Noemi synes det er viktig at hun kan gjøre noe for andre ved å la folk komme til orde: *”Det er viktig men det blir jo i litt overført betydning da... det går på at mennesker kan bli hørt... at mennesker som ikke føler seg hørt kan bli hørt ... ”*. Hun sier at selve yrkesvalget ikke var et resultat av et sosialt engasjement, men at dette er noe som har kommet litt etter hvert: *”Når jeg ser hvor mye som bør gjøres og hvor mye man kan gjøre ved få midler så har det kanskje blitt det...”*. Når jeg spør Noemi om dette engasjementet har med hennes etniske bakgrunn å gjøre svarer hun:

”Ja.. helt klart.. som minoritet og som kvinne... jeg tror veldig mange leser aviser og ikke føler at det speiler virkeligheten, men jeg tror (det gjelder) i enda større grad hvis du går rundt og ikke er hvit... hvis du føler at det bildet som gis av deg ikke stemmer i det hele tatt... eller at du føler deg tråkka på av noen som skal vise hvordan samfunnet ser ut og ikke aner hvordan det ser ut for deg”

Medienes ansatte har liten kontakt med eller viten om minoritetsgrupper. Det oppstår derfor lett stereotypier og misforståelser som fører til at offentligheten får et feilaktig og unyansert bilde av virkeligheten som minoritetene vanskelig kan kjenne seg igjen i (Smistrup 2003).

Oppsummert kan vi si at informantene i tillegg til personlige interesser som skriveglede, reiselyst og ønske om en variert arbeidsdag med mye menneskelig kontakt, også uttrykker et ønske om å kunne hjelpe andre mennesker. Mange gir uttrykk for at de vil la personer som av ulike grunner ikke lett kommer til orde, skal få muligheten til å uttrykke seg og komme med sine historier. Informantene ser også mulighetene media har for å fungere som 'vaktbikkje' og de ønsker å avsløre urettferdighet i samfunnet. Med sin uttalelse om at mediebildet ikke speiler en gjenkjennelig virkelighet, fører Noemi oss over i neste tema som omhandler informantenes refleksjoner i forhold til medias formidling.

8.1.3 "Det er viktig at man har ulike grupper som velger ut hva som skal være viktig for folk flest"

Om å formidle 'andre bilder av de andre'

Mange av informantene vektlegger ønsket om å påvirke eller forandre mediebildet slik det fremstår for dem. Aisha uttrykker det slik: *"En annen ting er at jeg ble lei av å høre og lese om meg selv og muslimer generelt... av mennesker som ikke vet så mye om meg... som ikke vet så mye om muslimer... og da tenkte jeg at den beste måten å gjøre det på er å bli en journalist selv..."*. I boka "Min hellige krig" uttrykker forfatteren Nazneen Khan Østrem følgende: "Som journalist har jeg bestandig vært frustrert over mediedekningen av den muslimske befolkningen i Vesten. Jeg har opplevd den som lite representativ og [som] sensasjonspreget - slik journalistikk dessverre ofte er" (Khan Østrem 2005:9). Gullestad (2002) har påpekt medias viktige rolle som opinionsdanner og har uttrykt bekymring over at de som produserer mening ofte ikke har mer greie på for eksempel islam enn 'den vanlige mann i gata'. Slik fungerer media som speilbilde av folkemeninger og fordommer. Personer med minoritetsbakgrunn opptrer sjelden i media som 'vanlige samfunnsborgere' men som 'representanter for sin kultur'. Slik jeg oppfatter Aisha vil hun bli journalist bl.a. for å bidra til å nyansere det vrengebildet som produseres av muslimer. Slik bildet er nå, er minoritetene i liten grad med på å formidle 'bilder av seg selv'. Det er majoritetens bilde av minoriteten som formidles i god gammel 'oss og dem', 'vi og de andre' retorikk. Aisha

påpeker at: *"Nyheter er jo noe som produseres... det er ikke noe som finnes... jeg synes det er viktig at man har ulike grupper som velger ut hva som skal være viktig for folk flest"*. Virkeligheten skapes av samfunnet (Berger og Luckmann 1992) gjennom kunnskapsproduksjon og ikke minst gjennom de oppfatninger man har og formidler, og den strukturelle vedlikeholdelsen av disse. Media er med på å skape og opprettholde en virkelighet både gjennom begrepsbruk og gjennom unyansert formidling av kompliserte fenomener. I følge Noemi er det et enormt mistillitsforhold mellom media og spesielt unge med minoritetsbakgrunn. Hun opplever at folk lettere henvender seg til henne som minoritet fordi de føler seg dårlig behandlet av andre journalister. Det hender også i følge henne at enkelte informanter forteller en historie *"Med stor frykt for at de dermed skal oppleve å bli ytterligere stigmatisert gjennom avisoppslag"*. Hun irriterer seg over holdninger hun mener eksisterer inne i de redaksjonelle miljøene i ulike medier:

"Det er bare noen år siden Kåre Valebrokk sa at 'vi har bare hvite medarbeidere i TV fordi vi ikke har funnet noen kvalifiserte negere', så lurer de på hvorfor de ikke har et godt nettverk blant somaliere i Norge... 'det er så vanskelig å prate med somaliere... lukkede miljøer og ...' selvfølgelig er det lukket når de kommer med TV logoen opp i trynet og 'ja du er jo negresse...', selvfølgelig løper de motsatt vei... sånne menn er det tungt å jobbe mot... det er en del av dem.. særlig i de tunge prestisjeredaksjonene"

Begreper er performativer (Gullestad 2002), de beskriver virkeligheten, men er også med på å konstruere den. Det er derfor ikke likegyldig hvilke begreper som brukes for å beskrive situasjoner, fenomener og mennesker. Måten majoriteten bruker språk og symboler kan bidra til å innlemme noen og utstøte andre (Engelstad 1999). Enhver diskurs er basert på selvfølgeliggjorte antakelser (doxa⁴⁸) om verden. Diskursene utelukker dermed muligheten til alternative tolkninger (samme). I situasjoner hvor majoriteten ukritisk anvender problematiske begreper og samtidig inntar en bagatelliserende holdning, vil begrepene og holdningene til disse lett oppfattes som allmenngyldige, og dermed legitime. Den som tar opp kampen kan fort bli uglesett som en som skaper uro og konflikter eller 'maser' om uviktige ting. Noemi antar at mange klarer å jobbe i redaksjoner hvor slike holdninger er rådende, men hun selv ville ikke orke. Hun sier selv at hun er *'Så utrolig prippen på sånne ting'*. Hun orker ikke å leve i miljøer hvor hun stadig må konfronteres med negative holdninger, samtidig som hun gir all ære til de som orker det: *"All ære til dem altså, det er veldig viktig at de klarer det... jeg orker det bare ikke"*.

---

⁴⁸ Doxa er et særegent synspunkt, de dominerendes synspunkt, som framtrer som og tvinger seg på som et universelt synspunkt (Bourdieu 1996:72)

8.1.4 'Skal jeg si ifra... skal jeg ikke si ifra'... de problemstillingene er jo alltid der...''

Om begrepsbruk i media

Noemi beskriver to ulike typer mennesker etter hvordan de forholder seg til og bruker begreper. Den ene typen bruker begreper ukritisk og oppfatter diskusjoner rundt dette som bagateller og uvesentligheter. Den andre typen er 'overforsiktig' og tør nesten ikke si noe i det hele tatt. For Noemi er det vanskelig å forholde seg til begge disse gruppene. Om den sistnevnte typen mener Noemi at han eller hun ikke trenger å være så redd for å si noe feil. Hun mener at man kan forhøre seg med henne og diskutere hvilke begreper som er gangbare i de ulike situasjoner som oppstår: *"Jeg sprekker ikke som et troll i sola fordi de sier n- ordet"⁴⁹...*. I forhold til den første 'ukritiske' typen blir det for Noemi et spørsmål om å ta opp kampen mot 'begrepstyranniet'⁵⁰. Hun ser for seg mange situasjoner som ville fremstå som ubehagelige for mange med etnisk minoritetsbakgrunn:

"Jeg har tenkt gjennom sånne ting.. sitte i redaksjonsmøter.. 'skal jeg si ifra... skal jeg ikke si ifra'... de problemstillingene er jo alltid der... det kan være små ting og det kan være store ting... det er alltid veldig vanskelig.. et skrekksenario er å være en del av redaksjonen.. sitte og høre disse diskusjonene.. være i en situasjon der det er vanskelig å si ifra, i Dagsrevyredaksjonen f.eks. er det et utrolig hierarki, du skal liksom ikke stikke hodet så veldig... da bør du ha jobbet der i fem år først... det er vanskelig"

Bråten (1981) har utviklet teorien om *modellmakt*. I møtet mellom to personer som skal løse en oppgave vil den med mest feltrelevant kapital definere oppgavens innhold, og har dermed anledning til å definere situasjonen på begge vegne. Overført kan man si at det er representanter for majoriteten som har kontroll over definisjonen av den virkeligheten som minoritetene må forholde seg til, og som dermed får modellmakt i kommunikasjonen. I en forsamling hvor begreper brukes ukritisk av de som har definisjonsmakt fremstår det som slitsomt å konfrontere dette til stadighet. Majoriteten legger premissene for andre menneskers handlingsrom ved å kontrollere spillereglene (Gullestad 2002). Diskusjoner og samhandling kan skje, men innenfor de definerte rammer som er lagt på forhånd. Minoriteter som befinner seg i en kommunikasjonssituasjon der majoriteten setter premissene kan dermed føle seg diskvalifisert (Eriksen 1997:64).

---

⁴⁹ Neger/negresse begrepet

⁵⁰ Noemi bruker ikke dette begrepet selv

Slik jeg oppfatter Noemi, er ikke hennes 'problem' at hun føler seg diskvalifisert i samhandling med majoriteten. Det er neppe slik at hun ikke ville tørre å si ifra. Jeg oppfatter det heller dit hen at hun på et sett ville følt seg forpliktet til å si ifra når hun mener noe blir galt eller unyansert beskrevet. Hennes 'problem' er, som hun sier, at hun er så prippen på slike ting. Hun vil måtte ta opp kampen for å ikke svike seg selv og det hun står for. Det er dette hun ikke orker, den stadige konfrontasjonen som kanskje likevel ikke fører til forandringer, å være den som rokker ved det selvfølgelig, den som 'forstyrrer'⁵¹.

I følge Mira setter medias stadige negative fremstilling av personer med innvandrerbakgrunn redaksjonene selv i et dårlig lys: *"De (redaksjonene) kan fort se ut som en yngleplass for fordommer"*. Aisha mener også at måten minoritetsungdom generelt og muslimer spesielt blir framstilt på, er ensidig og gal. Hun mener derfor det er viktig at folk ser at *"muslimer gjør nyttige ting... for de fleste gjør jo nytte for seg..."*. Slik jeg oppfatter henne opplever hun et sprik mellom de identiteter hun (og andre muslimer) tilskrives av media og de identiteter hun tilskriver seg selv. Hun er opptatt av viktigheten av at mennesker får møte hverandre, bare slik kan bildene som produseres endres: *"Det er viktig at folk får kjenne meg, møte meg og snakke med meg... og får vite at jeg egentlig er helt lik dem..."*. Slik kan hun utfordre de etablerte og medieskapte bildene som eksisterer som sannheter i folks bevissthet. Kine er ikke så engasjert i dette temaet selv om hun forstår at mange ønsker å forandre mediebildet av innvandrere og minoriteter:

"Jeg er jo klar over det... det er irriterende å se hvordan folk blir stereotypisert men jeg gikk ikke inn i journalistikken bare for å... 'nå siden jeg er innvandrerskal jeg representere alle innvandrere'.. jeg tenker først og fremst på meg selv som et eget individ... jeg er journalist, jeg er ikke Rosa Parks⁵²... at jeg skal ta et standpunkt eller prøve å forandre alt det der.. da jeg valgte journalistikk valgte jeg det for min egen del.. tror ikke det var på grunn av min etniske bakgrunn... at det hadde noe å si"

Informantene har ulik tilnærming til temaet. Verken Kine, Kim eller Marco gir uttrykk for at de er spesielt opptatt av eller bekymret for problematikken. De gir uttrykk for at media

---

⁵¹ Utfordringene knyttet til å endre folks begrepsbruk kan illustreres med debatten om 'negerbegrepet' som gikk over lang tid i norske aviser. Debatten er gjengitt og analysert av Gullestad (2002:174-216). Til tross for utallige oppfordringer fra de svarte selv om å slutte å bruke ordet 'neger' pga de konnotasjoner begrepet har, og den stigmatisering de opplever når begrepet brukes, forsvarer hvite nordmenn sin rett til å bruke det fordi det for dem oppleves som nøytralt. De svarte som oppjonerer mot denne doksiske sannheten står i fare for å *offerliggjøre* seg selv.

⁵² Amerikansk borgerrettsforkjemper som ble kjent da hun i 1955 nektet å gi fra seg plassen på bussen til en hvit mann. Parks ble fengslet og episoden førte til at svarte valgte å boikotte bussene, en kampanje som ble ledet av den gang ukjente Martin Luther King jr. Kampanjen ble avsluttet etter 381 dager da rasesegregeringen på busser opphørte.

har en tendens til å dra alle over en kam, men mener også at media 'må skrive det som er sant', ikke pynte på. Jeg får inntrykk av at de selv ikke identifiserer seg med 'innvandrerne' i pressen, og at de heller ikke er så opptatt av temaer knyttet til medias framstilling eller uttrykker sterke ønsker om å forandre mediebildet. Andre, som Aisha og Noemi, virker svært engasjerte, både på egne og andres vegne. De oppgir medias unyanserte framstilling både som en grunn til å være journalist, men også som en grunn til at så få personer med minoritetsbakgrunn velger yrket. Liknende tanker har også Mira. Hun mener måten mediene framstår på må ta mye av skylden for hvorfor så få med minoritetsbakgrunn vurderer å bli journalister:

"Mediene må selv ta ansvar for at de gjør det uattraktivt for personer med minoritetsbakgrunn å jobbe der, når de stadig framstiller personer med innvandrerbakgrunn i et negativt lys... dette blir for mange av de unge så dumt at de ikke orker bruke tid på det... hvorfor skal talentfulle ungdommer med gode karakterer bruke tid på å småkrangle med fordomsfulle tullinger i en redaksjon hver morgen? Det gidder de av forståelige grunner ikke..."

Mira gir uttrykk for noe tankevekkende. Det har vært mye fokus rettet mot minoritetenes flerkulturelle kompetanse og spesielle ressurser. I en ny undersøkelse hevdes det også at minoritetene har bedre karaktersnitt i norsk og samfunnsfag⁵³ enn i realfag (Schou 2006). Gode karakterer i nettopp disse fagene kunne predikere yrkesvalg som humaniora, samfunnsfag og for eksempel journalistikk. Når de 'talentfulle ungdommene' velger å gå andre veier betyr det at den norske medievirkeligheten går glipp av verdifull kompetanse. Dersom media og redaksjonene selv er årsak til bortvalget, slik Mira antyder, bør dette oppfordre til kritisk selvgransking hos de aktører det gjelder.

8.2 Om foreldrenes ønsker og deres innflytelse på informantenes valg av utdanning

I litteratur som omhandler minoritetenes utdanningsvalg trekkes ofte foreldrene fram som den største påvirkningsagenten. Noe av grunnen til dette er at minoritetsstudentene har en tendens til å velge yrker som har høy status i foreldrenes ulike hjemland. Dette er yrker som lege, ingeniør etc. Det antas derfor at mange etterfølger sine foreldres ønsker ved valg av yrke. I blant hører man historier om ungdom som utsettes for et stort press hjemmefra. Det

---

⁵³ Schous (2006) hypotese om at studenter velger å studere de fagene som passer med de fagene de relativt sett har best karakterer i fra videregående, og at etniske forskjeller i fagvalg henger sammen med etniske prestasjonsforskjeller, fikk ingen støtte i hennes undersøkelse. Schou finner i sin undersøkelse at minoritets elever oftere enn nordmenn har relativt best snitt i norsk og samfunnsfag, men at de til tross for dette oftere velger yrker innen realfaglig retning (Schou 2006:122).

antydde også at minoritetsungdom i større grad innfrir foreldrenes ønsker og sjeldnere motsetter seg dem. De utviser gjerne større respekt for den eldre generasjon ved å ikke si dem i mot og ikke diskutere med dem. Mange foreldre har bakgrunn i tradisjonelle, mer kollektivistisk orienterte samfunn, og deres verdier hevdes ofte å stå i et motsetningsforhold til såkalte 'vestlige verdier' hvor individualitet, selvbestemmelse og frihet er sentrale. I hvilken grad stemmer dette bildet med mine informanternes erfaringer? Jeg har bedt dem fortelle om sin situasjon og reflektere rundt minoritetsungdoms valg generelt.

8.2.1 "Man trenger liksom trippel ryggdekning... i forhold til andre"

Kim forteller at familien var ganske kritisk til hans yrkesvalg. Han hadde kommet inn på sivilingeniørstudiet og forteller at familien helst hadde sett at han fortsatte der. Selv tror han at grunnen til at foreldrene var så kritiske kanskje var at han måtte flytte fra hjemstedet: *"De var kritiske... de foreslo andre ting... det kan ha noe med at jeg måtte flytte... til slutt sa de jo at jeg måtte gjøre som jeg hadde lyst... men det var ikke sånn 'hurra' nei... det var det ikke..."*. Jeg spør Kim om han føler han opplevde noen konflikter med foreldrene sine:

"Nei, ikke konflikt, men de har jo alltid tenkt at jeg skulle gå sivilingeniør eller medisin... det gikk mest på medisin... så de prøvde jo å styre litt... men i dette valget har de ikke gjort det.. *det er jeg som har tatt mine egne valg...* de prøvde jo så klart å få meg på 'rett vei'... men *nå* er det sånn at hvis de ser at det er sommervikariater som journalist så ringer de meg og sier fra og klipper ut annonser... jeg skal i praksis nå i lokalavisa.. da er tonen en litt annen... de ser at jeg klarer meg"

Kim tror foreldrene er opptatt av trygghet og at de vil hans beste. Det er grunnen til at de forsøkte å få han til å fortsette ingeniørstudiene. Når de nå har fått mer kunnskap om journalistikk og ser at sønnen trives, har de forandret holdning. Nå klipper de ut stillingsannonser fra avisen og engasjerer seg i sønnens studier. Marco forteller at status er ganske viktig i hans foreldres opprinnelsesland. Spesielt dersom man tilhører overklassen forventes det at dine barn også 'blir det'. Det er noen som opplever press, men Marco selv har alltid følt at hans foreldre har støttet han i valgene:

"Status i (land) er viktig... du ser hvem som har vært vellykka og ikke vellykka... da er det press på at hvis du er overklasse så må ungene dine også bli det ... jeg ser jo på dem (foreldrene) som forbilder og jeg ønsker å bli som dem, men de har aldri pressa meg og det synes jeg er veldig viktig.. det har ikke vært noe press om å oppnå noe stort (...) mamma og pappa har det ganske godt... de lever greit... når jeg ser hvor bra de har det, har jeg lyst til å opprettholde det... jeg tror det viktigste for (nasjonalitet)

foreldre er at ungene bare får en utdanning... så lenge de trives med det... så lenge de får en utdanning og går på skole, så tror jeg foreldrene er fornøyd... ”

Marco forteller at han alltid har vært veldig målbevisst og pliktoppfyllende, noe som er nødvendige egenskaper for en som alltid har drevet med proffidrett. Disse egenskapene har foreldrene også sett hos Marco, så da han ville ta friår etter videregående for å jobbe, reise og 'leve livet', var foreldrene hans aldri bekymret. Marcos foreldre beskrives som velstående og han ser på dem som sine forbilder. Å opprettholde levestandarden blir for han naturlig. Da Mira bestemte seg for å bli journalist, var foreldrene hennes *”ikke akkurat overbegeistret”*. Hun forteller at motstanden var størst i begynnelsen, men at foreldrene forandret innstilling ettersom ting gikk seg til og hun fikk ulike oppdrag: *”Foreldrene mine var ikke overbegeistret... ikke i begynnelsen... men litt etter litt... etter hvert som ting gikk seg til og jeg fikk flere og flere muligheter så møtte jeg mindre og mindre motstand...”*. Mira forteller at det hun selv oppfatter som ”det ultimate vendepunkt” skjedde da hun fikk sommerjobb i en hovedstadsavis:

”Det ultimate vendepunktet var da jeg fikk sommerjobb i (navn på avis), da var jeg (alder), foreldrene mine hadde valget mellom å la meg dra til Oslo... en by som var fremmed for meg... hvor jeg ikke kjente noen og hvor de ikke kjente noen... eller de kunne nekte meg å gjøre det... nektet de meg ville jeg kanskje gå glipp av en kjempesjanse til å gjøre jeg ville aller mest... jeg fikk dra... sånn startet det!”

Miras foreldre lot datteren dra til Oslo til tross for sin unge alder og uten at de hadde bekjente i byen. Dette gjorde de for å oppfylle Miras ønske. Ved å nekte datteren ville de muligens forspille en stor mulighet i hennes liv. Mira forteller at foreldrene i dag gir uttrykk for at de er svært stolte av henne. Noemi forteller at faren hennes ikke var overbegeistret for at hun valgte journalistisk utdanning: *”Faren min syntes det med journalistikk ikke var noe særlig fordi det er så utrygt... og særlig jeg som vil jobbe frilans... kunne jeg ikke heller velge noe tryggere”*. Noemi brukte litt tid på å overbevise sin far om at hun gjorde det som var rett for henne. Farens skepsis mener hun først og fremst henger sammen med hans egne opplevelser i det norske samfunn og et ønske på datterens vegne om at hun skal få slippe å oppleve det samme som han. For faren framstår journalistikk som et utrygt valg:

”Han syntes det var utrygt... han ser hvordan han har blitt behandla i det norske samfunnet... man trenger liksom trippel ryggdekning i forhold til andre... det var mest det han tenkte på tror jeg ... kommer jeg til å bli akseptert.. kommer jeg til å få den tilbakemeldingen jeg trenger... sånne ting... når han ser at jeg får det så er det greit.. etter min erfaring så *handler det ikke så mye om at ’sønnen min skal bli lege’, men det handler om at man ser det man ser rundt seg i samfunnet og da vil man så gjerne at barna skal være trygge...* sånn som jeg hadde det med søsteren min... jeg

vil ikke at hun skal bli støtt ut av arbeidslivet eller at hun skal oppleve å ikke bli godtatt og alt det der.. så da tenker man at hvis hun får seg et sånt yrke.. et sånt fag.. så er man trygg.. jeg tror det var først og fremst det faren min var redd for.. men han ser jo at ikke jeg er sånn.. så nå er det ... det er fint..”

Noemi forteller at faren forandret innstilling etter hvert som han skjønnte at det var dette datteren helst ville. Noemi forteller at hun syntes det var veldig positivt for henne at foreldrene godtok valget hennes, selv om dette ikke var avgjørende *”Jeg tror ikke at jeg ville valgt noe annet hvis de ikke hadde godtatt det... hvis du skjønner hva jeg mener... jeg ville nok gjort det samme allikevel”*.

Ogbus teorier om kulturelle modeller kan antas å være egnet til å beskrive foreldrenes orientering. Ogbu (1991:11,17) sier at såkalte frivillige minoriteter, ”immigrants”, vil være svært positive til utdanning fordi de oppfatter dette som en nøkkel til sosial mobilitet, spesielt for barna. Prieur (2004) og Pihl (2003) finner også at ungdom med minoritetsbakgrunn opplever et sterkere ’press’ henimot å ta høyere utdanning enn ungdom med majoritetsbakgrunn fra samme sosiale sjikt. Når det gjelder mine informanter ser det ut til at de fleste har opplevd at foreldrene har utøvd et visst ’press’ på dem for å få dem til å ta høyere utdanning. Foreldrene har forsøkt å veilede og påvirke til en viss grad også når det gjelder valg av yrke. Jeg oppfatter det likevel slik at når det gjelder endelige yrkesvalg, er dette beslutninger informantene selv har fattet, dog med foreldrenes velsignelse. Foreldrene er først og fremst opptatt av barnas muligheter og begrensninger. De vet at høyere utdanning må til for å lykkes i samfunnet og ønsker at barna skal velge trygge yrker. De ønsker at barna skal ha det godt, både med tanke på trygghet og materiell velstand, men forstår også viktigheten av at barna driver med noe de liker og er interessert i. Informantene gir uttrykk for at de er glade for at deres yrkesvalg godtas av foreldrene, men ingen sier de ville ha valgt annerledes dersom foreldrene ikke hadde vært så positive.

8.2.2 ”En mor er ikke lykkeligere enn sitt mest ulykkelige barn”

Aisha forteller meg om en gang det hadde vært foreldremøte på skolen, hvor faren hennes etter møtet spurte henne hva hun skulle velge: *”Jeg husker etter et foreldremøte (ler litt) så sier pappa ‘ja hva skal du bli da... blir det lege eller tannlege’ (latter) det var liksom de mulighetene jeg fikk da... ’nja... jeg tenker journalist’... først så var han veldig skeptisk, men så hørte han at det var vanskelig å komme inn... (latter), og da tenkte han at det var*

bra allikevel". Aisha gjengir historien på en munter måte. Hun fremstiller det som litt komisk at hun fikk forespeilet to muligheter som om det var en selvfølge at hun enten skulle gå for tannlege- eller legestudiet. Slik hun framlegger det er det ikke helt klart om dette var alvorlig ment eller en type 'retorisk ønsketenkning' fra farens side. Måten hun forteller på tegner i alle fall ikke et bilde av faren som en autoritær eller patriarkalsk skikkelse. I likhet med Aisha forteller mange meg at foreldrene forandret holdning når de fikk vite at det var vanskelig å komme inn på journalistikk. Yrket er populært blant nordmenn, det er mange søkere og rift om plassene. Dette kan signalisere, som Marco også antydte, at foreldrene er opptatt av, om ikke direkte status, så i alle fall at barna hevder seg minst på lik linje med 'de beste', kanskje særlig i sammenlikning med 'etnisk norske'. Kine svarer slik når jeg spør henne om foreldrenes påvirkning

"De har aldri pressa meg noe særlig... sånn som mange andre innvandrerbarn føler... at de blir presset av sine foreldre til å gjøre noe... men *de har alltid sagt at det er viktig å jobbe hardt* og trives med det du gjør da... men de har aldri sagt at du må bli lege eller du må bli det og det... faktisk så.. hvis jeg husker tilbake så har mine foreldre ikke vært interessert i hvordan jeg har gjort det på skolen..."

Kine forteller at foreldrenes forventninger var rettet mot hennes brors prestasjoner, ikke mot hennes. Hun tror foreldrenes manglende engasjement har gjort at hun har jobbet ekstra hardt for å bevise at også hun mestret skolearbeidet:

"Når han kom hjem med bra karakterer så var det 'åh supert så veldig bra', men når jeg gjorde det samme og viste dem karakterene så var det... ok bare å signere ... det var ikke 'oj så supert, så bra'... jeg tror det hjalp veldig, for det presset meg til å ville gjøre det bedre og vise at 'hei, jeg har gjort det veldig bra her', men de legger ikke merke til det noe særlig... men det er bra for min del, for det har (vist meg?) at jeg må jobbe hardt..."

Kines søsken er ferdig utdannet og broren jobber som ingeniør. Han valgte ingeniørstudier fordi han var usikker på hva han ville og fulgte det Kine betegner som en *trend* på den tiden. Hun var den eneste i familien som valgte å ta seg et friår etter videregående, noe foreldrene ikke var helt fornøyde med: "*De mente jeg sløste bort tid, men jeg ville være sikker på det jeg valgte i stedet for å begynne på noe og sløse bort masse penger og finne ut at det ikke var det jeg ville allikevel... jeg jobba og tenkte og prøvde å finne ut hva jeg skulle gjøre... så fant jeg ut at jeg går for journalistikk*". Kine tror foreldrene er stolte av henne, selv om de ikke sier noe direkte til henne. Hun forteller at foreldrene likevel er opptatt av å 'sammenlikne' barna når de treffer slektninger i ulike sammenhenger. Det er da hun føler at foreldrene faktisk setter pris på det hun gjør:

”De er jo glade nå som jeg har begynt på en utdanning, men de sier ikke til meg at ‘å jeg er så stolt av deg’... men når de treffer slektninger er det typisk at det er konkurranse om hvilke barn som gjør det best, da er det ‘min datter har begynt på journalistikk og sønnen min skal gifte seg og har superbra jobb’, det er da man får høre at de er stolte, selv om man ikke vet om de gjør det bare for å vise seg frem eller om de virkelig er stolte (...) det er bra å ha det lille spørsmålstegnet, det presser meg til å ville lykkes enda mer... jeg vet ikke hvordan det er for andre men for meg er det veldig bra og ha litt motstand.. jeg føler at livet, det høres litt buddhistisk ut, men livet er lidelser... det er viktig å ha litt motgang for da jobber man hardere... klart jeg vil gjerne høre dem si at dem er stolte av meg, men jeg tror ikke jeg ville vært som de ungene som har foreldre som oppmunttrer dem hele tiden og sier du kan lykkes med alt du gjør... det gir litt urealistiske forventninger til hva de faktisk kan gjøre... jeg synes egentlig det er litt bra at de er så ‘negative’... ikke så veldig positive... det synes jeg er bra...”

Kine sier at foreldrene til en viss grad setter press på henne i forhold til å jobbe hardt, men at de i liten grad er opptatt av hennes prestasjoner utover det. For Kine ser det ut til at foreldrenes tilsynelatende manglende interesse virker som en drivkraft i seg selv i forhold til å skulle prestere best mulig. I følge Alexandra er moren vant med at datteren går sine egne veier. Hun sier at moren mente hun kunne bli en god advokat fordi hun er så flink til å forsvare både seg selv og andre og vet hvordan hun kan ‘*sette folk på plass*’. Moren har likevel alltid visst at hun kom til å jobbe i et yrke hvor hun kunne bruke sine gode språkferdigheter. Alexandras lærere ga mye positiv tilbakemelding nettopp på dette området. Alexandra tror det viktigste for moren er at datteren selv er fornøyd og at hun klarer seg økonomisk: *”Min mor tenker sikkert at så lenge jeg er fornøyd med yrkesvalget mitt og får en god jobb etterpå og kan tjene til livets opphold så er det greit... jeg tror det viktigste for henne har vært at jeg er fornøyd med mine valg”*. Alexandra føler ikke at hun har tatt hensyn til det som var viktig for sin mor ved valg av yrke: *”Nei... hun har jo uttrykt ønske om at jeg skulle bli advokat... eller lege...”*. For Sadia er utdanning det hun setter høyest etter det hun omtaler som ‘familieforhold’. Med familieforhold tenker hun på alt som har med kultur, normer og verdier å gjøre. Hun sier at begge foreldrene er veldig klar over at hvis Sadia og søsknene ikke hadde vært norske statsborgere så ville de ikke hatt sjansen til å få seg utdanning: *”Utdanning hos oss i (foreldrenes hjemland) i dag er like mye verdt som utdanning for en norsk kvinne som levde i Norge for mellom to hundre til fem hundre år siden”*. Lauglo (2004) sier at jo knappere adgangen til utdanning er jo mer vil man sette pris på de mulighetene man får. Mange innvandrerfamilier kommer opprinnelig fra land hvor utdanning ikke er en selvfølge. Den sterkt positive holdningen til skole vil derfor vedlikeholdes blant mange innvandrerfamilier, selv om adgang til skolegang i det nye landet ikke på samme måte er et knapt gode (Lauglo 2004:14). Sadia

forteller at foreldrene alltid har minnet barna om dette og latt dem forstå at denne muligheten må de gripe, for den kommer bare en gang:

”De vet at denne muligheten ikke kommer på døra for andre gang... foreldrene mine har vært veldig flinke til å gjøre oss obs på dette, å ikke ta skolegangen vår for gitt... ’norske’ jenter velger å utdanne seg for å leve et *bedre* liv i fremtiden, vi derimot tar utdanning for å *leve* et liv, det er en veldig stor forskjell... og gjelder de fleste (nasjonalitet) jeg kjenner, de tar ingenting for gitt... én sjanse er kanskje alt de får”

Sadia skiller seg fra de øvrige informantene ved å hevde at *”Journalistikk er regnet som et av de yrkene med høy status hos opprinnelig utenlandske foreldre”*. Hun hevder videre at når foreldrenes oppfatning av et yrke er positive, formidles dette automatisk til barna. Fordi hennes foreldre vurderer journalistyrket som ’høyt’, måtte hun verken overbevise eller argumentere. Tvert imot visste hun at yrkesvalget ville falle i god smak: *”Jeg valgte et yrke jeg visste jeg ville skåre på hos mine foreldre... hvis det skulle være noen som måtte overbevise eller argumentere for journalistikk ville det eventuelt være mine foreldre og ikke meg”*. Sadia mener foreldrene har hatt stor innflytelse på hennes yrkesvalg. Hun fokuserer på to viktige faktorer som kan sies å være avgjørende for hennes valg hvorav det ene er hennes egne interesser og det andre er hensynet til sine foreldre: *”Jeg valgte yrket av to grunner... interesse og å ha foreldre som vil være stolte av meg”*. Sadia forteller meg at en av grunnene til at hun tar mye hensyn til foreldrene sine er at de ikke har hatt det så lett som henne og at det forventes en viss takknemlighet overfor de muligheter hun har:

”De vet eksakt hvor takknemlig jeg bør være for å være norsk statsborger og for å ha muligheten til å i det hele tatt gå på videregående skole (...) deres budskap til meg var: *finn interesse i noe som kan gjøre deg selvstendig, intelligent og sterk... på den måten vil det være lettere for deg å leve etter dine ønsker... hvis du for eksempel reiser tilbake til hjemlandet hvor kvinner ikke har mye rettigheter så blir du et unntak... du vil være en person som vet hva du snakker om og du kan lære det bort til andre lik deg som har vært mindre heldige... så jeg gjorde som mine foreldre sa, jeg fant interesse i å skrive og i alt som har med foto å gjøre... på den måten er alle glade”*

Sadia gir uttrykk for at en takknemlighetskultur er forankret i relasjonen mellom henne og foreldrene. Noen av de samme tankene uttrykker Aisha. Foreldrene er opptatt av at hun skal bruke de muligheter hun har, og at utdanning er en av disse. Hun forteller at da faren hennes en gang i tiden dro til Norge, var det med et mål om å tjene penger med tanke på å reise tilbake til hjemlandet for å kunne gi barna en god oppvekst der. Aisha tror faren aldri hadde tenkt at det var her barna skulle vokse opp. Når de nå har slått seg til ro med den tanken, mener Aisha at hun må bruke de mulighetene hun har: *” Vi har alle muligheter foran oss, det er ikke bare en klisjé, vi kan gjøre hva vi måtte ønske... foreldrene mine er*

opptatt av at vi skal bruke de mulighetene... ta utdanning... uansett hva det er... bare gjøre noe som vi liker slik at vi kan klare oss selv økonomisk og forsørge oss selv og vår familie". Aisha vurderte en stund å studere medisin. Hun forteller at da hun gikk på videregående, begynte hun å få venner med minoritetsbakgrunn, og mange av dem skulle bli lege. Hun valgte derfor både matte, kjemi og samfunnskunnskap som linjefag, slik at hun hadde *'et bein i hver leir'* som hun uttrykker det. Hun har alltid likt realfag og tenkte på den tiden at hun kanskje skulle gå for medisinstudier etter videregående:

"Da hadde jeg litt lyst til å studere medisin... men det gikk fort over (...) det er mulig at jeg gjør det etter at jeg er ferdig med journalistikken... men da blir det fordi jeg tror at det blir spennende.. at jeg tror det blir gøy... da jeg ville bli lege var det fordi jeg tenkte at jeg kan jobbe for Leger uten grenser og at det er mye man kan gjøre som man ikke kan gjøre som journalist... journalister kan bare beskrive virkeligheten.. leger kan gå ut å faktisk hjelpe folk direkte da.. det er forskjellen..."

Jeg spør Aisha om det hun forteller betyr at ønsket om å studere medisin var en kombinasjon av en indre lyst og venners påvirkning. Til det svarer hun bekræftende, men tilføyer at dette ønsket gikk over. Etter å ha tenkt litt tilføyer hun: *"Kanskje jeg ville gjøre foreldrene mine enda gladere (ler) jeg vet ikke... jeg tror ikke det spilte en stor rolle... det er godt mulig ubevisst at jeg... (ler) tenkte at ..."*. Aisha tror kanskje at det underbevisst kan ha ligget et ønske om å glede sine foreldre ytterligere til grunn for ønsket om å studere medisin. At hun allikevel valgte annerledes sier noe om at hun valgte å følge sine egne drømmer, ikke foreldrenes. Det å ønske å gjøre sine foreldre tilfredse er neppe noe som kun angår barn med minoritetsbakgrunn. Mye tyder på at barn og unge i stor grad arver verdier fra sine foreldre, men at de i ulik grad finner måter å realisere disse verdiene. Aisha mener det skal svært lite til for å glede foreldre generelt:

"Jeg har funnet ut at det skal veldig lite til for å glede foreldre.. i alle fall mine foreldre... det er noe som heter at en mor kan bare være like lykkelig som sitt mest ulykkelige barn... det tror jeg stemmer veldig... jeg tror det viktigste for foreldre er å se at barna deres er glade og er glad i livet sitt ... det tror jeg er viktig..."

Dette uttrykker mange av de øvrige informantene også. Det viktigste for foreldrene er *at* du tar utdanning, ikke nødvendigvis *hva du blir*, så lenge de ser for seg at du har en sikker framtid med økonomisk frihet.

8.2.3 "Deres foreldre har sørget for at de er klar over hva som er 'det beste'"

Om status, trygghet og valg av legeyrket

Som nevnt flere ganger i denne oppgaven har det vært mye fokus rettet mot minoriteters prioriteringer i retning av medisin og teknisk-vitenskaplige yrker. Flere teorier har vært lansert for å forklare dette. Det pekes på at det vil være lettere å omsette denne type kunnskap til internasjonale forhold. En person vil da kunne utdanne seg for eksempel som lege i Norge, men samtidig ha muligheten til å arbeide hvor som helst i verden. Det pekes også på at det kan framstå som lettere å forholde seg til matematikkens og medisins terminologi enn til det norske språk eller å måtte ha inngående kunnskap om det norske samfunn⁵⁴, såkalt kulturell kapital. Det hevdes også at minoritetsstudenter er mer opptatt av materielle verdier enn majoritetsstudenter. Mens minoritetsstudenter er opptatt av trygghet i arbeidsmarkedet, sikker og god økonomisk inntekt og sosial status, er majoritetsstudenter mer opptatt av postmaterialistiske, ekspressive verdier uttrykt i behovet for selvrealisering. Dersom dette stemmer, kan mine informanter, med hensyn til valg og preferanser, se ut til å skille seg fra minoritetsstudenter for øvrig. Er det slik at de har andre verdier, mer i tråd med majoritetsstudenter? Hvilke refleksjoner gjør de seg i forhold til spørsmål om verdier og status?

Alexandra mener svaret på dette er todelt. Det har både med verdivalg knyttet til etikk å gjøre, og det har å gjøre med behovet for å være sikret jobb selv om man forlater landet. Den etiske siden knytter hun til 'hjemlandets' behov:

"Måten man er oppvokst på har mye å si for hva slags verdier man har... mange av oss med minoritetsbakgrunn reiser fortsatt en del til hjemlandene våre... der ser vi at det er stort behov for såkalte "statusyrker" som for eksempel leger, advokater osv... det gjør noe med en... særlig i et samfunn der man aldri føler seg akseptert... da er det lett å velge slike yrker for å være på den sikre siden hvis man senere skulle bestemme seg for å reise hjem..."

Yrkesvalg knyttes både til et ønske om å hjelpe og et behov for trygghet. Trygghetsbehovet slik Alexandra uttrykker det, knyttes til følelsen av å ikke bli akseptert. Dette kan sannsynligvis settes i sammenheng med diskriminerende holdninger og praksiser i det norske samfunn. Mira uttrykker noe av de samme tankene, men trekker i større grad inn foreldrenes innflytelse:

"Foreldre har en viss innflytelse på barnas karrierevalg, de (foreldrene) promoterer for det første jobber de kjenner til, for det andre jobber de tror vil medføre en viss statusøkning for barna og for det tredje jobber som ikke er strengt fysisk krevende..."

---

⁵⁴ I følge Schou (2006) ser dette ut til ikke å stemme helt med virkeligheten da minoritetsstudentene oppnår bedre karakterer i norsk og samfunnsfag enn i realfag.

for eksempel legeyrket... sivilingeniøryrket.. og for det fjerde jobber som regnes som sikre... dette handler om foreldrenes egne erfaringer, de vil ikke at barna skal slave og slite slik de selv har gjort, de vil ikke at barna skal sende ørtten søknader og ikke få jobb... de vil at barna skal ha høyere status enn dem selv og slik bidra til å øke familiens samlede status”

Mira mener at foreldrenes egne erfaringer styrer mye av måten de forholder seg til barnas yrkesvalg. Mange har jobbet i fysisk krevende yrker, ofte med lav lønn i det laveste samfunnssjiktet, hvor de fleste med innvandrerbakgrunn blir ansatt. De vet noe om hvordan arbeidsmarkedet er for de med ikke vestlig bakgrunn, med tanke på diskriminering, utestenging og høy arbeidsledighet. En måte å unngå dette er å velge yrker med høy grad av sikkerhet. Mira tror også at barnas egne erfaringer har mye å si: *”De har sett foreldrene og andre voksne med innvandrerbakgrunn slave og slite og sende ørtten søknader uten å få jobb... de ønsker ikke samme virkelighet for seg selv og kan derfor lett gå for sikre yrker”*.

Når det gjelder journalistikkens plass i hierarkiet, er informantene stort sett enige om at yrket har høy status i Norge (og Vesten), men ikke i foreldrenes opprinnelsesland. Noemi sammenlikner det med kunstneriske yrker: *”Det er jo bare et statusyrke i Vesten, det er ikke status andre steder å være journalist... det er litt som å være musiker, det er fint her, men det e’kke fint noe annet sted i verden... så jeg som driver med musikk og journalistikk... det var ikke det han (faren) hadde ønska seg trur jeg (ler) men nå har han begynt å se at jeg fikser det... at jeg får det til”*. Som tidligere nevnt er Sadia uenig i at journalistikk ikke har høy status i hennes hjemland. Både hennes foreldre og hennes venner oppfatter journalistyrket som et høystatusyrke på linje med for eksempel advokat. At foreldrene både er høyt utdannet og at de kom som politiske flyktninger kan tyde på at de tilhører et kulturelt sjikt⁵⁵ hvor yrker som journalist verdsettes. Hun svarer nemlig slik når jeg spør henne hvorfor journalistikk har så lav status blant minoriteter:

”Vet ikke om den påstanden er helt korrekt... hos meg og mine utenlandske venner er journalistikk regnet som et av de høyeste statusyrker som finnes... lege kommer alltid først, så kommer faktisk journalistikk og advokat på samme nivå... nesten alle de studentene jeg kjenner med minoritetsbakgrunn har valgt legeutdanning... de nøyer seg ikke med mindre og rart nok så beundrer jeg dem mer enn de venner av meg som har valgt advokat eller journalistikk som meg (...) tanken om å ha et ”høystatusyrke” ligger hos alle minoritetsstudenter, deres foreldre har sørget for at de er klar over hva som er ”det beste”...”

---

⁵⁵ Hvis vi knytter dette til Bourdieus (1993, 1995) begreper om habitus og kulturell kapital.

Sadia mener at grunnen til at så få med minoritetsbakgrunn velger journalistikk har noe med den status og respekt du har mulighet til å oppnå. Hun sier det er vanskeligere 'å lykkes' som journalist og at studentene med minoritetsbakgrunn er usikre på om det de vil oppnå står i forhold til innsatsen som legges ned:

"De med minoritetsbakgrunn har alltid blitt lært opp til å tenke på fremtiden og hva slags *bilde* de vil etterlate seg... så når de velger yrke vil de gjerne se for seg det bildet... f. eks. ser de seg selv som pensjonist i en alder av 60... som sitter i en go'stol og leser en bok og folk rundt vedkommende viser enorm respekt til 60 åringen fordi han eller hun har oppnådd mye i livet... kanskje en lege som har reddet mange liv eller en advokat som har løst store saker eller en journalist som har dekket historiske saker... *ingen vil se et bilde av en 60 åring som for tre dager siden løp etter en lokal sak å skrive om...*"

Sadia eksemplifiserer dette med to studenter som begge er ferdige med sin 'master' i henholdsvis medisin og journalistikk. Legen kan i følge henne kalle seg selv lege og i kraft av sin tittel oppnå mye respekt, selv uten å ha gjort noe praktisk arbeid. Journalisten mener hun kun får respekt hvis han eller hun har utført et stykke arbeid som helst bør ha fått konsekvenser for samfunnet. Å velge journalistikk fremstår for mange som et sjansespill hvor du ikke nødvendigvis oppnår respekt og hvor faren for å mislykkes alltid er tilstede:

"Uansett hvor mye erfaring du har hatt så kan en student plukke bedre saker enn det du kan... i andre yrker er det som oftest *jo eldre og mer erfaren du blir, jo bedre blir du på ditt territorium, men i journalistikk er det motsatt...* redaksjoner ser etter ferske fjes som kan bringe nye ting til mediene... nye ideer, nye tanker... ofte vet de yngre best hvilke saker som er interessante for folk... de har større kilder, flere kontakter, de kjenner samfunnet slik samfunnet vil bli kjent... de yngre er mer entusiastiske og på 'farten' og har dermed en fordel med å være den første fremme på åstedet"

Det er i følge Sadia større sjanser for å lykkes og oppnå respekt ved å velge medisin framfor journalistikk. Hun mener interesse og motivasjon er det viktigste kriteriet for å gjøre en god jobb som journalist. Dersom du mangler dette, mener hun utdanningen er bortkastet. En lege, advokat eller ingeniør derimot mener hun godt kan være den beste på arbeidsplassen uten å være spesielt motivert for yrket. Kim har ambisjoner om en dag å studere medisin. Han oppgir fremdeles behovet for utfordringer som motivasjon. I tillegg tenker han at dersom han kan klare å komme inn vil han *selvfølgelig* gjøre et forsøk:

"Jeg har ambisjoner om å ta medisin men det ligger langt fram... jeg kan få gode nok karakterer til å komme inn og da vil jeg gjøre et forsøk siden det er så vanskelig... jeg var i saniteten i forsvaret og fikk se litt og snakke med leger... fikk litt innblikk... *det virker som det er noe jeg kan gjøre, noe jeg har interesse for... jeg har lyst til å gjøre noe mer... studere mer... får mer utdanning... noe som jeg tror kan være nyttig*

senere... jeg liker utfordringer... i stedet for å tro at jeg ikke klarer det vil jeg prøve å se om jeg klarer det... jeg vet at medisin er knallhardt så hvis jeg får muligheten, hvis jeg kommer inn vil jeg selvfølgelig prøve, det er ikke sikkert jeg klarer det, men jeg har lyst til å prøve, ikke bare gå for det første og beste”

Kim framstår som usedvanlig målbevisst og ambisiøs. Han ønsker hele tiden å strekke seg og utfordre seg selv som han sier. Kim kunne helt sikkert blitt en dyktig ingeniør, men valgte å hoppe av den trygge karrieren til fordel for et yrke han verken hadde kjennskap til eller som oppfattes som spesielt trygt.

8.3 Om fordeler knyttet til å ha minoritetsbakgrunn i journalistikken

Barn av innvandrere som vokser opp i Norge i dag har til forskjell fra sine foreldre ofte ikke noe annet hjemsted. Deres tilhørighetsfølelse er allikevel flertydig. De sosialiseres inn i en sosialdemokratisk, egalitær væremåte hvor kjønnsforskjeller bagatelliseres og frihet og selvstendighet forventes fra tidlig alder (Eriksen 1997). Samtidig lever de ofte i en familiesituasjon som stiller andre krav, og hvor lojalitet og trygghet kanskje verdsettes høyere enn frie valg. I en viss forstand kan det hevdes at to verdener møtes i disse unge på den måten at de bygger på forskjellige sett av kulturelle koder. De som lever i denne situasjonen blir dyktige til å svitsje mellom kodesett. Mange klarer det uten problemer. Så lenge de har en trygg personlig identitet er den rene, entydige identiteten ikke nødvendig (samme). Engen (1989) og Høgmo (2002) bruker begge begrepet 'the marginal man' (Stonequist 1961) for å illustrere minoritetene. Begrepet rommer en forståelse som har flere dimensjoner. Det marginale mennesket, eller grensepersonligheten, behersker å leve med to sett av kulturelle koder. Han eller hun sosialiseres i en minoritetskultur og behersker således denne. Senere, i møtet med barnehage, skole og majoritetssamfunn opparbeides et utvidet repertoar av koder. Det å ha flerkulturell bakgrunn og beherske flere sett av koder blir i mange sammenhenger sett på som verdifulle ressurser. Spesielt i mediasammenheng har det vært mye fokus på dette de senere år (Svendsen 2000, Bjørnsen 2003b).

8.3.1 ”Så har man jo tilgang til kilder... som ikke andre har...”

Når jeg ber mine informanter komme med noen refleksjoner i forhold til fordelene de knytter til sin minoritetsbakgrunn trekker de fleste fram *forståelse og kildetilgang*. Isabel tillegger det å ha minoritetsbakgrunn fordeler når det gjelder å få kontakt med kilder: ”Jeg

ser at jeg lettere kommer i kontakt med kilder med utenlandsk bakgrunn og at jeg lettere får ut info fra dem enn (det) mine helnorske medstudenter (gjør)... det er vanskelig å se hvor jeg kommer fra så jeg glir lett inn i de fleste miljøer... noe som jo er en fordel i journalistikken...". Aisha tror også det kan være lettere for henne å få innpass i ulike miljøer. I tillegg mener hun at hun har større forståelse når det gjelder andre kulturer: "Du får forståelse og kunnskap om kulturer som kanskje etniske nordmenn ikke har... du får kanskje innpass i nye miljøer som ikke du heller nødvendigvis kjenner, men som er mer åpne for deg på grunn av den du er da... så jeg tror det er de fordelene man har ". Aisha forteller meg at når hun skal intervju personer og de enten ser henne eller hun forteller på telefon hvilken bakgrunn hun har, blir de straks mye mer åpne "så i de miljøene tror jeg det absolutt vil være en fordel fordi de vil stole mer på meg". Kildetilgang vektlegges også: "Så har man tilgang til kilder som ikke andre har... man har jo et kildenett... jeg kjenner helt sikkert flere med minoritetsbakgrunn enn det en etnisk nordmann gjør".

Som vi husker fra tidligere kapitler påpeker Aisha hvor viktig hun synes det er at man har ulike grupper som velger ut hva som skal være viktig for folk flest fordi *"Nyheter er noe som produseres... det er ikke noe som finnes"*. Lignende tanker har også Noemi. Og nettopp fordi det finnes mange sannheter mener hun at det å ha minoritetsbakgrunn utgjør en stor fordel når man jobber med formidling og opplysning. Det å ha minoritetsbakgrunn gjør deg 'automatisk' bevisst på at sannhet er noe som velges:

"Det finnes mange sannheter.. man velger sin sannhet... men man må vite at man tar det valget og da tror jeg at det å ha minoritetsbakgrunn i journalistikken gjør at du har en fordel... jeg tror ganske mange av oss som hele tiden må tenke på hvordan vi skal definere oss... 'hvem er vi' og 'hvem er de' og alt det der... vi har en fordel i og med at vi skjønner at man velger sin sannhet... du speiler ikke nødvendigvis alles virkelighet... du speiler noens virkelighet..."

Slik Aisha og Noemi gir uttrykk for, kan minoriteter i media bidra til at nyheter og reportasjer blir vinklet på en annen måte enn de kanskje ellers ville blitt. Det hevdes ofte at media speiler den hvite virkeligheten og at det skrives *om* og ikke *til* minoritetene. "Vi" representerer "dem", i velkjent orientalistisk stil (Said 2004). Sadia mener hun har et større perspektiv på det som f.eks. angår forskjeller mellom Østen og Vesten enn det etniske nordmenn oppvokst i Norge eller en utenlandsk person oppvokst i sitt eget land har. Fra sitt ståsted evner hun å se flere sider av en sak like godt:

”Jeg er på en måte klemte mellom to verdensdeler... fra der jeg står kan jeg se begge sider av en sak like godt, begge kulturer... begge typer folk... to religioner osv.. det å vokse opp med foreldre som har opplevd ting man vanligvis ser på actionfilmer og samtidig vokse opp i vesten med helt andre verdier i samfunnet enn det mine foreldre vokste opp med gir meg en mer åpensinnet tankegang... med åpent sinn er det lettere for meg å skille realitet fra fiksjon og analysere ting fra forskjellige synspunkter... større fordel enn dette finnes ikke...”

En flerkulturell bakgrunn kan, i følge Sadia, gjøre en person mer tolerant og åpensinnet og samtidig mer analytisk. Det marginale mennesket er i stand til å skape en syntese av to ulike verdner. Hun lærer å betrakte den kulturen hun er vokst opp i med den fremmedes kritiske blikk samtidig som hun inntar en tilsvarende analytisk avstand til kulturen hun senere sosialiseres inn i. Hun er dobbelt distansert og samtidig dobbelt kvalifisert (Engen 1989). Alexandra opplever sin minoritetsbakgrunn som en stor ressurs. Fra sin posisjon evner hun å se ting i flere perspektiv: *”Det er ingen tvil om at min minoritetsbakgrunn er en ressurs... jeg betrakter jo ting fra et helt annet ståsted enn de fleste... så har jeg et annet perspektiv på ting som angår minoriteter og andre folkeslag enn journalister med etnisk norsk bakgrunn... også på saker som ikke angår minoriteter føler jeg at min minoritetsbakgrunn er en fordel”*. Kine tror bakgrunnen hennes både gjør at hun ’passer inn’ i forskjellige miljøer og at hun har en bredere forståelse og et annet perspektiv på ting:

”Det at jeg har erfaringer fra to forskjellige kulturer tror jeg bare er positivt... da har jeg et annet perspektiv... jeg vet ikke helt hvordan jeg kan si det.. men jeg har kanskje en annen måte å forstå ting på ... en bredere forståelse for ting... jeg har på en måte det beste av to kulturer... jeg klarer kanskje å sette meg inn i forskjellige miljøer og forstår visse ting bedre enn andre som ikke har den bakgrunnen som jeg har da... så sann sett er det en viktig ressurs det jeg har...”

Kine gir uttrykk for at hun tar med seg det beste av to kulturer og slik evner å forstå miljøer og sammenhenger bedre enn andre uten disse ressursene.

8.3.2 ”De tror ofte at vi er ’på nett’ og ’forstår hverandre’ mer enn vi egentlig gjør”

Noemi mener en av fordelene ved å ha minoritetsbakgrunn ligger i at man lett blir lagt merke til, enten pga av utseende eller navn. Slik det er nå ønsker mange av for eksempel nyhetsredaksjonene å ha inn personer med minoritetsbakgrunn, noe hun ser på både som fordeler og ulemper⁵⁶. Hun vektlegger i likhet med Aisha og Isabel også tilgangen til kilder

---

⁵⁶ Flere er opptatt av dette poenget, noe som tas opp i kapittel 8.5 Om utfordringer

som en viktig fordel journalister med minoritetsbakgrunn har. Dette kommer både av at man gjerne har flere kontakter og bekjenskaper innen ulike etniske grupperinger, men også at man lettere opparbeider *tillit* hos personer fra ulike miljøer fordi man på grunn av sitt utseende eller sin bakgrunn tillegges meninger og forståelse: *"Jeg tror minoriteter har lettere for å, enten du er homofil eller en minoritet, så tror jeg på en eller annen måte at folk tenker at du skjønner (...) i og med at jeg ser annerledes ut så er det sann 'ja du skjønner hvordan det er'... kanskje jeg ikke gjør det, men de tror at jeg gjør det"*. Kine tenker at det kan være lettere for personer med minoritetsbakgrunn å snakke med henne enn med etnisk norske journalister. Hennes egen erfaring er også at det er lettere å snakke med personer med minoritetsbakgrunn enn med etniske nordmenn:

"Jeg personlig føler det er lettere å snakke med folk med innvandrerbakgrunn, jeg har lettere for å gå bort å prate med dem enn med en etnisk nordmann, jeg tror kanskje de kan føle det samme... siden jeg er 'innvandrers' kan jeg forstå hvor de kommer fra og deres bakgrunn... så kanskje de har lettere for å prate med meg, det er på en måte en 'unspoken trust'... det kan jeg jo ikke si sikkert... men det kan jo være en fordel"

Det er flere som har pekt på usikkerhetsmomenter knyttet til minoriteters samhandling med majoriteten (f.eks. Høgmo 2002). Som minoritet vet man aldri hvor man har den andre og det vil alltid være knyttet usikkerhet i forhold til om den andre har fordommer, rasistiske holdninger etc. Slik sett vil det fremstå som tryggere å henvende seg til en 'likesinnet'. Som Noemi tidligere har påpekt er det mange med minoritetsbakgrunn som forteller sin historie til media i frykt for ytterligere stigmatisering. Man vet aldri hvordan den 'norske' journalisten vil vinkle reportasjen. Mira ser på sin minoritetsbakgrunn både som en fordel og en ulempe når det gjelder forholdet til kildene. Mira tror i likhet med mange av de andre at hun evner å se saker fra forskjellige sider. Hun nevner også kildetilgang og språk som mulige fordeler: *" Jeg tror jeg ser ting på andre måter... og oppsøker antakelig andre kilder... i tillegg er det i disse dager mye fokus på hvilken fordel det er å kunne et annet språk og kjenne til en annen kultur... dette kan også være fordeler når jeg intervjuer andre med samme bakgrunn som meg selv"*. I likhet med Kine tror også hun det eksisterer forventninger om en slags 'unspoken trust' mellom henne og informanter med minoritetsbakgrunn, noe hun ikke utelukkende oppfatter som positivt:

"Det kan også være en ulempe... jeg opplever ofte at folk med samme bakgrunn som meg 'forventer' at jeg ikke skal skrive noe negativt og de tror ofte at vi er 'på nett' og 'forstår hverandre' mer enn vi egentlig gjør... i den grad jeg måtte forstå andre avhenger det av det jeg måtte ha eller mangle av empati, tror jeg... empati er

undervurdert og kulturkunnskap er overvurdert... kultur står liksom der og blokkerer for sikten når man forsøker å se et annet menneske...”

Mira oppfatter ikke kulturkunnskap som betingelse for å forstå mennesker. For henne er det grad av innlevelse og empati som avgjør hvorvidt man evner å se den andre. Slik minoritetene ofte omtales og oppfattes av majoriteten, er det som produkter av sin kultur. En rådende oppfatning tilsier derfor at man må kjenne ’deres kultur’ for å forstå hvorfor ’de’ handler som de gjør; kulturen blokkerer for sikten for å bruke Miras formulering.

Marco fremhever språkkunnskaper som en viktig positiv faktor. Han mener at det i journalistikken er *alfa og omega at du kan flere språk*. Selv snakker han fem forskjellige språk. Marco ser også på muligheten til å utfordre majoritetens stereotype oppfatninger av minoriteten som noe positivt. Han mener han kan være med på å vise at folk med minoritetsbakgrunn kan ha kunnskap og evner de normalt ikke tillegges. Han har lyst til å overraske eller ’sjokkere’ nordmenn med sine kunnskaper: *”Jeg tror folk har litt fordommer mot sanne som meg, så det er en liten drøm for meg å sjokkere det norske folk med å vise hvor mye kunnskap jeg har om sport... da tror jeg folk får øynene opp for oss med minoritetsbakgrunn... at vi også kan stille på lik linje med alle andre... eller høyere dersom vi har mer kunnskap... det hadde vært utrolig artig da, å bare sjokkere”*. Når det gjelder Kim sier han at han egentlig ikke ser at han har så mange fordeler som kan knyttes til hans minoritetsbakgrunn. Eventuelle fordeler knytter han til arbeidsgivers mulige (positive?) fordommer: *”Fordelene er... ja nå kommer jeg inn på fordommer igjen... kanskje arbeidsgiveren tror at du er eksotisk eller har noe mer eller nytt å tilføre redaksjonen... at du har kontakt med ulike miljøer i samfunnet... at du har kontakter og kommer med ’nytt blod’... det kan være en fordel”*. Dette er altså ikke egenskaper Kim tillegger seg selv, men som han antar at arbeidsgiver kan ha om han. Når jeg spør Kim om han selv føler at han har disse egenskapene svarer han: *”Nei, det er vanskelig å si... jeg har kanskje litt mer forståelse fordi jeg ikke er oppvokst i en norsk familie... jeg har vokst opp i en annen type kultur... kanskje jeg tenker litt annerledes... det tror jeg ikke... men kanskje jeg har et annet syn på ting”*. Kim tror altså ikke at han tenker noe særlig annerledes enn nordmenn flest, men trekker fram muligheten til å oppnå tillitt hos andre med minoritetsbakgrunn som en mulig fordel: *”Kanskje det er lettere for meg å få tillit hos minoriteter, de vet at jeg forstår og at jeg på en måte er i samme situasjon... at jeg forstår det med diskriminering, rasisme og fordommer... at jeg har merka det sjøl, de kan*

identifisere seg med meg... det er kanskje en fordel... jeg tror ikke det gir så mange fordeler egentlig... ikke spesielle”.

De fleste informantene oppfatter sin minoritetsbakgrunn som en fordel i journalistyrket, men reflekterer ulikt rundt dette. De som tar mest del i 'foreldrenes kultur', ved at de f.eks. betegner seg som praktiserende troende eller ved at de har bodd i opprinnelseslandet en stund, føler at de behersker to sett av kulturelle koder og dermed utviser en bredere forståelse for ulike temaer og situasjoner sammenlignet med etnisk norske journalister. Slike tanker formidler bl.a. Aisha og Sadia. Informantene oppfatter virkeligheten som noe man selv skaper gjennom å *velge* hvilke historier som skal fortelles. Gjennom å velge andre kilder og vinklinger vil andre stemmer få slippe til. Informantene tror de i større grad enn etnisk norske journalister er bevisst dette. Informanter som føler seg mer 'norske'⁵⁷ vektlegger ikke i samme grad denne utvidede forståelsen, men er likevel bevisste på at de har mulighet til å nå et bredere tilfang av kilder enn det etniske nordmenn har, slik Isabel og Kim gir uttrykk for. Dette skyldes i stor grad at de blir 'tillagt' å ha en type forståelses i kraft av sin bakgrunn eller sitt utseende, og dermed innbyr til tillit. Denne forståelsen kan være reell da informantene ofte har erfaringer etniske nordmenn ikke har, med tanke på opplevd annerledesgjøring og diskriminering. Den 'tillagte' forståelsen kan også oppleves som en ulempe ved at kildene opplever at de er 'på nett' med journalistene, at de forstår hverandre mer enn de kanskje gjør, og at det forventes at de ikke skal skrive noe negativt om dem, slik Mira uttrykker.

8.3.3 ”Jeg tror det er der det starter... med forbilder... at vi blir synlige... at vi blir satt pris på”

Om å være rollemodeller

Informantene har i ulik grad reflektert over sin egen rolle som forbilde eller rollemodell for andre unge med minoritetsbakgrunn. Allikevel er de fleste enige om betydningen av at slike modeller finnes. Noemi er en av dem som har et svært bevisst forhold til denne tematikken: *”Jeg har reflektert mye over det og jeg er veldig opptatt av det... både som journalist og i alt jeg gjør... jeg vil gjerne prøve å vise at det går an”*. Noemi forteller at det var etter at hun fikk en ”attpåklattsøster” at hun for alvor begynte å reflektere over spørsmål knyttet til

---

⁵⁷ Jeg antar at alle informantene i aller høyeste grad føler seg norske. Med utsagnet mener jeg de som ikke i særlig grad *også* identifiserer seg med andre 'kulturer' enn den norske

det å være svart i Norge. Hun oppsøkte en organisasjon jeg har valgt å gi navnet ”Mosaikk”. Organisasjonen jobber med antirasisme og ’flerkultur’. Hun forteller at hun før søsteren ble født ikke hadde reflektert så mye over at det å være svart var et problem eller at hun hadde følt seg sosialt ekskludert. Etter at lillesøsteren ble født, forteller Noemi at hun fikk en sterk følelse av at hun ønsket at søsteren skulle slippe å oppleve det samme som henne. Hun innså derfor i ettertid at mange opplevelser av ekskludering og annerledesgjøring allikevel har gått inn på henne: *”Plutselig fikk jeg en veldig sterk følelse av at jeg ikke ville at hun skulle oppleve de tingene... da skjønnte jeg at da har det nok gått inn på meg likevel... når jeg ikke vil at hun skal oppleve det”*. Noemi forteller at da hun kom til Mosaikk, så hun for første gang svarte personer med betydningsfulle yrker. Dette overrasket henne, noe hun selv finner absurd:

”Der så jeg min første svarte lege, tannlege, student, skribent.. hva som helst... da så jeg hvor viktig det var for meg... jeg hadde ikke tenkt at noe var hindre for meg... men uansett kjente jeg at det var veldig godt å se, og det overrasket meg veldig at de fantes... det er ganske absurd når jeg går rundt og er svart selv... men å se andre som fikk til noe og klarte seg og alt det... jeg tror den følelsen.. at man ikke eksisterer.. man synes ikke som svart person som faktisk får til noe og gjør noe”

Noemi forteller at mange unge som oppsøker organisasjonen mangler rollemodeller som viser at man faktisk kan oppnå noe her i landet: *”Det er fortsatt sann at det kommer ungdom til Mosaikk som tror at de ikke kan bli journalister eller leger fordi de aldri har sett en svart lege før... så det er fortsatt en ganske lang vei”*. Marco tror det er viktig med rollemodeller i ’startfasen’, som han uttrykker det. Det kan virke avskrekkende og bidra til at flere ønsker å utdanne seg innen journalistikk. Han sier at så lenge journalister med minoritetsbakgrunn ikke er synlige i mediebildet, vil minoritetene til en viss grad frykte å gå inn i yrket. Dette skyldes bl.a. at når man eksponeres på TV gjør folk seg fort opp meninger, og dette gjelder i følge Marco særlig nordmenn: *”Nordmenn får så fort meninger om folk som fremstår på TV”*. Det å eksponeres på TV kan derfor føre til mye kritikk, folkesnakk og rykter: *”Folk gjør seg opp meninger... så går det selvfølgelig noen rykter rundt og ... det blir så mye bla-bla... ikke sant... det er da frykten skapes... hos minoritetsjournalister...”*. Nettopp derfor mener Marco det er viktig med forbilder, forbilder som viser at man både kan bli godt mottatt og til og med populær ved å eksponeres i media:

”Da er det viktig med forbilder.. sånn som han Noman⁵⁸ og Shabana Rehman og Sahid Ali... så mange som liker Sahid Ali... han er utrolig populær bare fordi han er en morsom type og liker å gjøre narr av ting... det synes jeg er bra.. så har vi Mah-Rukh Ali som er nyhetssanker i NRK... jeg tror det er utrolig viktig at de drar i gang det hele.. at de er mye i media... de viser at det er en mulighet for andre å komme seg inn i yrket... jeg tror det er der det starter.. med forbilder.. at vi blir synlige.. at vi blir satt pris på... det tror jeg kan være starten”

Aisha forteller at hun blir bedt om å holde foredrag for motivasjonsgrupper i moskeen hennes. Hun sier selv at hun ikke tenker på at hun er en rollemodell, men synes det er bra hvis hun kan påvirke ungdom til å velge å ta høyere utdanning.

”Jeg har egentlig ikke reflektert over det, men jeg har merket at etter at jeg begynte å studere journalistikk så har jeg blitt bedt om å holde foredrag i den lokale moskeen min.. for motivasjonsgrupper... for ungdom... jeg synes det er kjempebra hvis jeg kan påvirke ungdom til å ta en lengre utdanning og kanskje bli journalister... men jeg går ikke rundt og tenker at jeg er noe rollemodell... det gjør jeg nok ikke”

Kim sier han ikke har reflektert så mye over det å være rollemodell men har gjort seg noen tanker om det. Han sier det er svært få journalister med hans bakgrunn. Det han mener blir feil er at de få minoritetsjournalistene som finnes ofte blir satt på innvandrersaker⁵⁹. Han mener det er viktig med rollemodeller som kan signalisere at man kan være journalist og skrive om andre saker enn akkurat disse:

”Det jeg mener er feil er at de som har minoritetsbakgrunn skriver om innvandrer ting og ikke om andre ting.. dem blir satt på saken hvis det er noe.. jeg vil ikke være sånn.. jeg vil være en som skriver om helt andre ting... økonomi... om ting som ikke nødvendigvis har med min bakgrunn å gjøre... bare som en helt vanlig journalist.. som et menneske.. jeg tror man trenger rollemodeller... *ungdom trenger å se at det går an å velge noe som ikke mange andre tar... se at det er folk som tar andre ting*”

Med dette gir Kim uttrykk for at det er viktig at minoritetsungdom finner rollemodeller innenfor forskjellige typer yrker, ikke bare knyttet til minoritetsfeltet. Kine ser ikke helt for seg selv i rollen som modell for andre, det synes hun virker litt for pretensiøst som hun uttrykker det: *”Rollemodell... det er litt pretensiøst å tro at jeg skal være rollemodell for andre... ’vær sånn som meg!’... jeg synes det viktigste er at folk bare er seg selv jeg... men at de gjør gode ting... at de er snille mot andre mennesker*”. Hun er samtidig klar over at suksessfulle innvandrere fort framstår som eksempler for andre med samme bakgrunn og innrømmer selv at hun har latt seg imponere av folk som har ’fått til noe’:

---

⁵⁸ Noman Mubashir

⁵⁹ Jeg diskuterer dette poenget mer inngående i kapittel 8.5

”Jeg er jo klar over at hvis jeg blir fremgangsrik og gjør gode ting og er en god journalist så blir det jo sikkert lagt merke til... i media blir du jo holdt fram.. de få innvanderne som gjør gode ting blir jo holdt frem og ’se her; en innvandrer som gjør det bra’, det er jo sikkert mange ungdommer som ser opp til dem, og hvis jeg ender opp på den plassen så ser jeg det som et ansvar å fortsette på den rette sti... ikke gjøre kritikkverdige ting... jeg må innrømme at jeg har sett folk med innvandrerbakgrunn som har gjort det bra i media eller underholdning.. hvor som helst egentlig... og da har jeg tenkt ’oj de har jo klart det..”

Noemi sier det må bety utrolig mye spesielt for pakistansk ungdom at Mah- Rukh Ali er nyhetsoppleser i TV, men understreker også betydningen av ’masse bylines som ikke er norske’. At mangfoldet gjenspeiles er det som er viktig, ikke at journalistene nødvendigvis fronter sin bakgrunn:

”Jeg tror det er kjempeviktig... jeg heier på alle sammen... enten de velger den harde nyhetsgreia... ”*jeg er bare journalist jeg... jeg hakk’e noe bakgrunn*” det er noen som gjør den og som tror de kan skrive sannheten... det er kjempefint... det er viktig bare med en byline som viser et annet navn... og at man etter hvert har debattprogrammer hvor det kommer folk som har kunnskap om tunnelbygging eller bompenger eller hva søren... som har pakistansk eller afrikansk bakgrunn... det er kjempeviktig, vi trenger det veldig... både de som bruker bakgrunnen sin aktivt og de som ikke ser på det som en viktig egenskap.. begge deler trengs ”

Dette er noe av det samme som Kim var opptatt av, nemlig at mennesker med minoritetsbakgrunn må få representere ulike sider av samfunnet, ikke bare den flerkulturelle. Kun slik vil de kunne fungere som rollemodeller også for dem som ikke er så opptatt av sin bakgrunn eller kultur, men som allikevel oppfatter (karriere-)begrensningene som kan knyttes til nettopp deres bakgrunn. Noemi sier hun ser fram til å få en nyhetsoppleser med hijab⁶⁰, men tror ikke den norske majoriteten er helt klar for det ennå: ”*Jeg venter på å få den første ’hallodama’ eller ankern med hijab... det synes jeg hadde vært veldig morsomt... men det er litt heavy ennå tror jeg*⁶¹...”

Vi ser at informantene har ulik forståelse av sin egen rolle som forbilde eller rollemodell. Noen er svært bevisste, mens andre ikke har reflektert noe særlig over det. Nødvendigheten av å ha rollemodeller med minoritetsbakgrunn er de fleste allikevel enige om. Mange har selv opplevd å tenke ”oj, en innvandrer som har klart det” (Kine) når personer med minoritetsbakgrunn har lyktes for eksempel i media, eller de har sett det absurde i at de selv har latt seg overraske av å se en svart lege (Noemi). Alle uttrykker viktigheten av at

---

⁶⁰ Muslimsk hodeplagg

⁶¹ Intervjuet med Noemi er foretatt i 2006. Det blir interessant å se hvor lang tid det tar før Noemi får sitt ønske oppfylt.

minoritetene er synlige på ulike arenaer, ikke bare på de flerkulturelle. Bare slik kan de fungere som reelle rollemodeller for den oppvoksende generasjon.

8.4 Om eksponering og selvrealisering

I oppgaven står begrepet 'eksponering' sentralt. Begrepet kan, som jeg innledningsvis har belyst, knyttes til ulike forhold og dimensjoner. Bjørnsen (2003a:63) påpeker at det å søke en bestemt utdanning kan være motivert av andre faktorer enn å ønske seg til et bestemt yrke. Når man søker å forklare ungdommers utdanningsvalg er det også nødvendig å skille mellom det hun kaller ideelle beveggrunner knyttet til yrkets innhold (for eksempel å jobbe mot urettferdighet) og mer personlig motiverte valg knyttet til andre sider ved yrket, som for eksempel å ha en variert jobb eller høy lønn. I følge Bjørnsen kan det være fruktbart å snakke om grader og "blandingsforhold" når det gjelder hva som motiverer for eksempel journaliststudenter til å velge yrke. Slettens (2001) rapport antyder at etnisk norske elever oftere enn minoritetselever ønsker seg til yrker med mulighet for høy grad av eksponering i det offentlige. Kategorien av slike yrker forbindes ofte med muligheter for selvrealisering. Sletten plasserer bl.a. journalistikk i denne kategorien. Mine informanter har gitt uttrykk for at de er opptatt av selvrealisering i den forstand at de oppgir egne interesser som den sterkeste motivasjonsfaktor⁶². De ønsker å skrive, reise, møte mennesker etc. De uttrykker dermed et behov for å realisere seg gjennom å vektlegge personlige interesser. Jeg vil imidlertid fokusere på den dimensjonen ved eksponeringsbegrepet som kan sies å reflektere "et ønske om å vise omverdenen hvem man er" (Sletten 2001:57). Felles for yrker som kan sies å oppfylle dette ønsket er at de "som regel krever et personlig talent som blir beundret av andre" (ibid). De kan i tillegg gi kjendisstatus. Ifølge senmodernitetsteoretikere er selvfremstilling og identitetskonstruksjon sentrale verdier knyttet til det 'postmoderne' samfunn⁶³. For mange blir det viktige å iscenesette seg selv og vise verden hvem man er

---

⁶² I Gunn Bjørnsens undersøkelse har studentene blitt bedt om å vektlegge ulike motivasjonsfaktorer for å søke yrket. Bjørnsen har bl.a. listet opp følgende verdier: *ha variert og levende jobb/ arbeide med stoff jeg er interessert i/ være kreativ, skapende/ skriveglede/ mulighet til å reise og som eget punkt selvrealisering*. De er vektlagt av studentene i den rekkefølge de her er listet opp (listen er lengre), hvor 83 % av studentene vektlegger variert og levende jobb, mot 29 % på selvrealisering. Slik jeg bruker begrepet selvrealisering inngår imidlertid alle de nevnte verdiene/motivene. Jeg har ingen klar operasjonalisert definisjon. Informantene har selv gitt begrepet innhold. Å realisere seg selv kan således bety å drive med noe som interesserer den enkelte.

⁶³ I mye av denne type litteratur brukes begrepet postmoderne. Begrepet er bl.a. blitt kritisert for å være en selvmotsigelse. Det er verken rom for eller nødvendig å redegjøre for denne diskusjonen i oppgaven. Jeg velger hovedsakelig å bruke Giddens uttrykk 'senmoderne'

eller hvem man ønsker å være. I hvilken grad kan dette sies å være verdier mine informanter tilkjennegir?

Det har i det siste dukket opp flere kjente fjes med minoritetsbakgrunn i ulike medier og fora. En del av disse er (eller jobber som) journalister, bl.a. Noman Mubashir, Shabana Rehman, Mah- Rukh Ali, Nazneen Khan Østrem og Kadafi Zaman for å nevne noen. Felles for alle, med unntak av Rehman, er at de også har forfattet og utgitt bok med 'jeg-stemme' (hvor de i større eller mindre grad beskriver det norske samfunn⁶⁴ sett gjennom egne øyne)". Vi ser dem i tillegg som spaltister i aviser, debattanter på fjernsyn eller som iscenesettere av egne program eller show⁶⁵. Selv om de har svært ulik agenda, kan vel alle sies å være eksempler på eksponerte personer. Jeg har ikke henvist til eller nevnt disse personene da jeg intervjuet mine informanter (noe jeg i ettertid tenker at jeg kanskje burde ha gjort). Det jeg har spurt informantene om er om *ønsket om å bli sett eller kjent* har vært en del av motivasjonen for å bli journalister. Jeg har også spurt om deres tanker og refleksjoner i forhold til yrkesvalg og identitetskonstruksjon. Videre har jeg bedt informantene tenke litt rundt hvorfor så mange etnisk norske studenter tilsynelatende aspirerer mot yrker med mulighet for eksponering i det offentlige. Informantene har ulike oppfatninger i forhold til disse spørsmålene, men felles er at de i noen grad nedtoner sitt eget ønske om å eksponeres, samtidig som de har veldig klare (og til tider litt krasse?) oppfatninger om hvorfor 'de norske' velger slik.

8.4.1 "At jeg blir lagt merke til... det er ikke viktig for meg..."

Innen senmodernitetsteorier er det, slik jeg ser det, to forhold som vektlegges, nemlig behovet for selvrealisering og selvframstilling. Disse behovene kan ha forskjellig utgangspunkt og mål. Selvrealiseringen oppfatter jeg å betinges av et indrestyrt motiv som omhandler individets behov for å holde på med meningsfulle aktiviteter. Gjennom å realisere sine evner, interesser og behov blir man en 'hel' person, en ekte person, en person som er tro mot seg selv. Selvframstilling dreier seg mer om å iscenesette den man *ønsker å framstå som* utad. Motivasjonen kan sies å være mer ytrestyrt og drives av et behov for å bli sett og anerkjent av andre. Behovene vil begge reflektere hva Inglehart (1990) omtaler som

---

⁶⁴ Khan Østrem kan sies å ta for seg flere samfunn (eller mer presist: å være muslim i ulike samfunn/byer)

⁶⁵ F. eks. Rehman som stand-up'er og Mubashir med eget reiseprogram.

postmaterialistiske verdier. Trygghet og materiell velstand nedprioriteres til fordel for behovet for å skape en egen identitet.

Informantene har ulike meninger om eksponering og det å bli lagt merke til. For Aisha er dette langt fra et mål, og hun har heller ikke tenkt at det er noe som kan føre med yrkesvalget: *"At jeg blir sett... eh nei (ler) at jeg blir lagt merke til... det er ikke viktig for meg... jeg har aldri tenkt at ved å velge journalistikk så vil jeg bli lagt merke til..."*. Å bli kjent er ikke viktig for henne. Det er snarere noe hun søker å unngå. Hun har verken lyst til å jobbe i TV eller radio fordi hun, som hun sier, ikke liker å se eller høre seg selv: *"Nei, jeg har ikke lyst til det (ler litt) jeg trives ikke så veldig... vi lagde kortfilmer på skolen... jeg syntes det var pinlig å se meg selv på skjermen... så hadde vi radio og da var det bare... å høre meg selv, min egen stemme... det var helt forferdelig..."*. Aisha er heller ikke så opptatt av å få anerkjennelse for sine reportasjer. Det som er viktig for henne er at saken hun skriver kan utgjøre en forskjell for andre mennesker: *"At jeg kan skrive saker som gjør at det får betydning... konsekvenser for mennesker, det er viktig... men at jeg får anerkjennelse det spiller egentlig ikke... det er ikke så viktig"*. Marco ser ikke på kjendisstatus som noe han er opptatt av. Når jeg spør han om han er opptatt av å bli sett eller at det han gjør blir lagt merke til svarer han:

"Det er jo artig å bli anerkjent for sitt arbeid... altså sånn positivt... journalister kommer jo både positivt og negativt ut... du blir både kritisert og du får positiv respons... det tror jeg du må tåle.. men at jeg blir sett det er ikke så viktig... jeg er ikke sånn kjendis... det er ikke viktig... heller at jeg blir anerkjent for det arbeidet jeg gjør, hvis det er noe positivt da selvfølgelig.. det setter jeg pris på... men ikke sånn 'ha autografen din' og ta bilde og sånn... det er ikke viktig for meg altså..."

Kine ser heller ikke for seg en kjendisstatus som noe særlig forlokkende. Hun vil gjerne ha anerkjennelse for sine reportasjer og har ikke noe i mot at folk kjenner navnet hennes, men hun ønsker selv ikke å bli gjenkjent på gata:

"Jeg vil ikke være sånn at alle ser meg som person... 'der er hun liksom, hun driver med det'... reporterne på TV er på en måte kjendiser... jeg tror ikke jeg vil være sånn, jeg vil ikke bli lagt merke til... heller for arbeidet mitt.. jeg synes det er viktigere enn meg som person... jeg vil helst holde meg i bakgrunnen.. jeg liker ikke engang at folk ser på meg (ler)... jeg er en veldig privat person så det beste hadde vært hvis folk ikke visste hvordan jeg så ut... men navnet mitt.. at de hører det og kjenner det igjen er greit, men ikke meg...(ler) jeg tenker hvis jeg går langs gata og folk peker på meg og sier 'der er hun'... nei.. det vil jeg ikke"

Når det gjelder Kim sier han at han i selve valgsituasjonen ikke tenkte så mye på det å bli sett eller kjent, men han innrømmer at han i ettertid har tenkt litt på det. Han sier at han synes det er viktig å ha et navn og ikke være usynlig:

”Jeg vil nå fram... så det er viktig... mange av de punktene her (på min liste over verdier knyttet til yrkesvalg) tenker jeg i ettertid, men da jeg gjorde valget.. jeg gjorde det litt raskt da, litt drastisk... jeg ville ha en utfordring, og jeg visste, siden det var så høy poenggrense, at det ikke var dumt å ta det (studiet)... og at jeg hadde interesse for det.. det betydde mest... men det er viktig nå (i ettertid) at folk vet hvem jeg er, at jeg ikke er usynlig f.eks. i lokalsamfunnet... jeg synes det er spennende at folk kjenner deg... at folk jeg har vært i kontakt med vet hva jeg gjør og leser det jeg skriver, være litt synlig... ikke bare gjøre en jobb på et kontor... det er viktig... å ha et navn da”

Noemi er ikke nødvendigvis så opptatt av å bli kjent: *”At jeg blir kjent... at folk vet hvem jeg er... det er ikke så viktig... men hvis (folk) først kjenner navnet mitt så er det viktig at de forbinder det med noe som er greit... jeg har et sånt navn som folk kan legge merke til”*. For Sadia er det å bli berømt og husket for noe viktig, et opplagt ønske. Når jeg spør henne om hun har drømmer eller ambisjoner om å bli kjent eller berømt svarer hun: *”Ja, hvem har ikke det ... hvem er det som ikke ønsker å bli berømt for noe en har viet sitt liv til... jeg vil selvsagt det... men det er ikke slik at jeg blir skuffet over meg selv om jeg ikke klarer det... jeg tar det som det kommer”*. Sadias illustrasjon var, som vi husker, 60 åringen som sitter i godstolen og nyter respekt fra den yngre generasjon. Men det er selve historien, dekningen av for eksempel en historisk begivenhet, hun eventuelt ønsker å huskes for. I følge henne kan alle spre en nyhet, men å også spre et budskap med nyheten, et budskap som helst får samfunnsmessige konsekvenser, er det som fortjener respekt og berømmelse: *”Jeg for min del ønsker bare å komme i media hvis det er til en god sak... en sak jeg mener det er verdt å bli synlig for”*

Informantene har svært ulike oppfatninger i forhold til eksponering og det å bli sett. Ingen av dem har valgt journalistikk for å bli kjent. Mange ser heller ikke det som en sannsynlig utvikling. Noemi er mest opptatt av at navnet hennes forbindes med artikler hun kan stå for, som har greit innhold. Når det gjelder Marco ser det ikke ut til at han frykter å bli verken sett eller gjenkjent i offentligheten, men i følge han er dette ikke viktig. Han vil derimot gjerne ha anerkjennelse for sine reportasjer. Kine vil verken bli sett eller kjent, men vil i likhet med Marco gjerne ha anerkjennelse for sine reportasjer. Aisha vil som Kine, også helst unngå å bli sett eller kjent, men er i motsetning til Kine ikke opptatt av å få anerkjennelse for det hun gjør. Aisha er mest opptatt av om hennes saker kan få

konsekvenser for andre mennesker. Kim er vel den som går lengst i å innrømme at han ikke har noe i mot å bli sett. Han uttrykker ikke noe ønske om å bli kjendis, men synes det er viktig å ikke være usynlig for eksempel i lokalmiljøet. For informantene er det avgjørende at en eventuell berømmelse kommer i kjølvannet av en viktig sak som har betydning for mennesker eller for samfunnet. Ingen ønsker berømmelse kun for berømmelsens egen del.

8.4.2 ”Silje og Sigurds verden... det hadde vært konge...”

Eventuelle eksponeringsbehov kan også uttrykkes i yrkesaspirasjoner. Som journalist har man mange valgmuligheter i forhold til hvilket medium man ønsker å jobbe i. Bjørnsen (2003a) fant i sin studie at Volda-studentene i større grad enn Oslo-studentene ønsket seg til etermedier og da først og fremst til TV⁶⁶. Jeg har spurt informantene om hva de helst vil jobbe med. Svarene gir innblikk i informantenes verdier og aspirasjoner. Kim som lot seg motivere sterkt av behovet for utfordring og som selv ikke definerer seg som en særlig kreativ person har allikevel aspirasjoner i det jeg vil kalle kreativ retning. Han sier han kunne tenke seg å jobbe i radio og nevner humorprogrammet ”Are og Odin” som eksempel på en type program han kunne tenke seg å holde på med:

”Drømmejobben innen journalistikk, det er vanskelig å si men det må være en jobb der jeg ikke er under press, hvor jeg får brukt kreativitet... hvor jeg får fritt spillerom... jeg ser for meg radio eller TV, mest radio... som ’Mina’⁶⁷, f.eks. hvor du får brukt tiden din, der får du jo et veldig fritt spillerom... ’Are og Odin’ har du hørt, hvis man kom i en sånn posisjon... det tror jeg er gøy... bare gjøre det man vil”

Kim uttrykker et ønske om å kunne jobbe uten tidspress, hvor han kan få bruke sin kreativitet og ha fritt spillerom. Et radioprogram uten faste rammer og oppsett hvor han har muligheten til å være seg selv og til å improvisere ser ut til å være Kims drømmejobb, slik jeg forstår han. Marco har også hva jeg oppfatter å være ’kreative’ yrkesønsker:

”Jeg kan nevne to drømmejobber... den ene er å lage reiseprogram, for jeg er utrolig glad i å reise og oppleve nye ting og andre kulturer... sånn som.. du har sikkert sett ’Silje og Sigurds verden’⁶⁸... det hadde vært konge... det hadde vært toppen... noe annet er å bare være sportskommentator... å reise fra sted til sted og oppleve ting... det er egentlig drømmejobben innafor journalistikk... for meg da...”

---

⁶⁶ De hyppigste svar fordelt slik: Riksdekkende avis: Volda 18 %, Oslo 39 %, NRK TV: Volda 24 %, Oslo 8 %, NRK Radio: Volda 22 %, Oslo 9 %, Regionavis: Volda 6 %, Oslo 13 % (min utheving) (Bjørnsen 2003:69). Voldastudiet var fra oppstart innrettet mot distriktssendinger og etermedier, noe som kan forklare noe av denne forskjellen.

⁶⁷ Ungdomsprogram på P3

⁶⁸ Viser til ’ Silje og Sigurd- et slags reiseprogram’, på TV Norge

Aishas umiddelbare svar er at hun kunne tenke seg å jobbe i Aftenposten. Etter å ha tenkt seg litt om, sier hun at en 'drømmejobb' kunne være å skrive for KK eller noe liknende. Da vil hun kunne jobbe med featurejournalistikk og gå i dybden og bruke seg selv mer. Aisha har planer om å ta mer utdanning og ser heller ikke bort fra at hun til slutt ender opp som noe annet enn journalist. Som vi husker er Aisha en av de som ikke utelukker at hun kanskje vil studere medisin en gang i tiden. I første omgang har hun tenkt å ta en bachelorgrad:

"Jeg synes det er spennende med journalistikk og kan tenke meg å drive med det, men vet ikke om jeg kommer til å ende opp med det... jeg er fortsatt veldig ung og etter årene her så skal jeg ikke rett ut å jobbe.. det har jeg ikke tenkt til, det er trist med så lite utdanning.. så jeg sliter litt med hva jeg skal gjøre senere... jeg har lyst til å studere samfunnsøkonomi eller internasjonale studier eller arabisk.. jeg har ikke bestemt meg, jeg tror jeg skal ta et fag og en bachelor og kombinere det for da har jeg kunnskap jeg kan bruke i jobben som journalist, da får jeg også andre valgmuligheter hvis jeg ikke vil jobbe som journalist... *jeg kunne veldig gjerne tenkt meg å jobbe i utenriktjenesten eller noe sånn (ler) men det er bare drømmer som ligger 'der oppe'*... diplomatstillinger synes jeg høres spennende ut... eller kanskje politikk"

For Kine fremstår alle mulighetene man har når det gjelder yrkesvalg i det moderne samfunn ikke bare som positivt "*Man har så store valgmuligheter for tida... det er nesten litt dumt, for jeg klarer ikke å bestemme meg for hva jeg skal gjøre...*". Senmodernitetens ambivalens kan illustreres ved at individet på den ene siden har flere muligheter til å mestre tilværelsen enn tidligere, samtidig som det kan føle maktesløshet stilt ovenfor det mangfold av muligheter og begrensninger man delvis har kontroll over og delvis er underlagt (Fauske 1995:211). Kine har vanskeligheter med å bestemme seg for hva hun egentlig vil og hennes yrkesaspirasjoner har vært sprikende i ulike retninger. Slik svarer hun når jeg spør hva hun helst kunne tenke seg å gjøre "*Kanskje utenrikskorrespondent... dra utenlands... eller reiselivsjournalist... det hadde vært veldig spennende...*". Kine har funnet ut at hun i alle fall har lyst til å reise. Hun ser ikke for seg å bare "jobbe i lille Norge".

Slik informantene har gitt uttrykk for, er det ikke et ønske om å først og fremst eksponere seg eller være synlig i mediebildet som fremstår som motivasjon for å velge journalistyrket. For noen vil likevel det de omtaler som drømmeyrke kunne medføre både synlighet og kjendisstatus. Programmer som 'Are og Odin' og 'Silje og Sigurd' har medført stor popularitet og kjendisfaktor for de medvirkende. Motivasjonen bak informantenes ønsker er likevel ikke styrt av dette, men av et ønske om å jobbe med noe morsomt, kreativt og

lystbetont. Vi har også sett at noen aspirerer mot jobber i utenrikstjenesten, som diplomat eller utenrikskorrespondent. Det å reise *ut* framstår for de fleste som noe forlokkende.

8.4.3 "Det har blitt litt sånn at man blir kjent bare ved å synes og så vil man synes for enhver pris... det er ganske trist egentlig"

Yrker med mulighet for kjendisstatus og offentlig eksponering ser ut til å være populære blant mange etniske nordmenn. Noemi tror det er to grunner til at folk ønsker å eksponere seg. Den ene grunnen er i følge henne at man bare 'må' gjøre det, at man har evner eller interesser i den retningen (som skuespillere, artister etc.) og at man blir 'syk' hvis man ikke får gjort det. At det er en del av ens personlighet. Den andre grunnen knytter hun til et ønske om å bli sett:

"For mange handler det om et enormt behov for å bli sett... jeg føler at man må på TV eller man må bli intervjuet, eller man må et eller annet for å bli hel da.. det sier jo litt om den makten man har som journalist også... jeg har intervjuet noen hvor noe av det viktigste de hadde gjort i livet sitt var å få stå i bikini i (damemagasinet). Det er helt absurd... det har skjedd et eller annet.. jeg vet ikke hva det handler om... men det er vel det at de har det såpass bra materielt tror jeg (...) hvem er det som blir pratet om, hvem er det folk ser opp til... det er jo gjerne de som *synes* mye på en eller annen måte.. selv om de ikke har gjort så mye... det har blitt litt sånn at man blir kjent bare ved å synes... så vil man synes for enhver pris... det er ganske trist egentlig"

Slik jeg oppfatter Noemi ser hun den ene typen 'eksponeringsbehov' som et resultat av et 'overskudd' (på evner, ideer, talent), mens den andre typen kan knyttes til en 'mangel' (mine begrepsvalg). Man føler seg ikke "hel" før man har vært på TV. Man vil bli kjendis uten å egentlig ha utrettet noe som helst. At mange etniske nordmenn ønsker seg til yrker med mulighet for eksponering tror hun skyldes at *"De har det veldig bra og de har alltid tilgang på mat og sted å bo og penger og sånn... det er litt sånn dekadanse i samfunnet... man ønsker å realisere seg på alle måter hele tiden"*. Mira tror grunnen til at mange etniske nordmenn ønsker yrker med mulighet for eksponering er at behovet for selvrealisering er det som står igjen etter at alle andre behov er tilfredsstilt. Hun velger å kalle dette for "vestkantsyndromet": *"Jeg kaller dette vestkantsyndromet, selv om det ikke trenger å ha noe med vestkanten å gjøre... det handler egentlig om privilegerte barn som har alle sine grunnleggende behov dekket idet de blir født... de har tak over hodet... tilgang til all den mat de måtte ønske... et hjem... en ressurssterk familie... hva gjenstår da... selvrealiseringen"*. Dette kan leses i tråd med Maslows (1970) teorier om behov. Etter at

grunnleggende behov er tilfredsstilt oppstår nye. Behovet som troner på toppen er selvrealiseringen med vekt på postmaterielle verdier. Mira tror mange tenker at mediejobber medfører oppmerksomhet, og at det å være der det skjer for mange kan utgjøre en type symbolsk kapital⁶⁹:

”Mediejobber er ettertraktet fordi det er en del av disse barnas selvrealisering, tror jeg... når det er det eneste behovet de har igjen å dekke, blir det ekstra viktig at alle andre også ser hvor vellykkede de er... *mediejobber kan fort føre med seg oppmerksomhet...* dessuten tror jeg det kan gi mange et slags kick å være ”der det skjer”, det gir dem noe å fortelle vennene om... altså kan opplevelsene deres omsettes som en form for kapital i vennegjengen, som bidrar ytterligere til deres ’vellykkethet’”

Aisha tror mange er usikre på hvilke valg de skal ta i livet, de har forskjellige interesser og klarer ikke bestemme seg for hvilket yrke de skal gå for. I tillegg tror hun etniske nordmenn opplever et mindre tidspress enn studenter med minoritetsbakgrunn:

”Jeg tror mange sliter med å vite hva de vil... jeg har venner som tar f.eks. kunsthistorie... ’det er sikkert gøy, det er sikkert spennende.. man kan reise og se på kunst’... jeg tror man ikke har et bevisst forhold til at utdanningen skal føre til et yrke med en gang ... jeg tror i alle fall at etniske nordmenn føler at de har litt lengre tid på seg... det er ikke så viktig å være gift og ha barn og trygg jobb når du er tretti... det er ikke så viktig... i vestlige land generelt... jeg tror det er sånn at man gjerne bruker tid på ting som man bare er litt interessert i, for å finne ut om det kan bli noe... jeg tror det er det det handler om... *jeg vet ikke om det handler så mye om at etniske nordmenn har så mye mer lyst til å eksponere seg...* det tror jeg ikke”

Aisha tror ikke at etniske nordmenn har større eksponeringsbehov enn de med minoritetsbakgrunn. Hun knytter snarere etniske nordmenns valg til faktorer som har med tidsperspektiver og muligheter til å utforske ulike retninger. Aisha har tidligere gitt uttrykk for at ungdom med minoritetsbakgrunn er opptatt av å gripe den muligheten de har fått. Både hun og Sadia uttrykker at dette er noe foreldrene understreker gjennom oppdragelsen. Man har fått én sjanse, én mulighet, og den må man bruke. I Aishas utsagn ligger også en antydning om at det er mindre viktig for etniske nordmenn å planlegge i forhold til barn og egen familie, at dette er noe som kommer på et senere stadium i livet, og at de dermed tar seg bedre tid.

---

⁶⁹ Bourdieu (1996:61) definerer symbolsk kapital som en hvilken som helst type egenskap (hvilken som helst form for kapital; økonomisk, kulturell, sosial) som oppfattes av sosiale aktører med persepsjonskategorier som er slik at de er i stand til å oppfatte den og anerkjenne den, og til å verdsette den. Slik vil for eksempel rikdom (økonomisk kapital) utgjøre symbolsk kapital dersom den oppfattes og gis verdi av aktører på feltet.

8.4.4 ”Jeg tror ikke det er sånn at ’journalist - det er meg’...”

Senmodernitetsteoretikere er opptatt av den enkeltes muligheter til selv å skape den man ønsker å være gjennom iscenesettelse av seg selv. Det personlige prosjekt blir ikke rekonstruksjon av det som allerede er trukket opp på forhånd, identitet er ikke noe man overtar, men blir et prosjekt for selvframstilling og selvutfoldelse. Mange har pekt på at valg av yrke fungerer som identitetsmarkør, og at man ved å velge yrke signaliserer overfor omverdenen hvem man er eller vil framstå som. Identitetskonstruksjon blir et kreativt prosjekt, for å bruke Dales (1992) formulering.

Jeg spør Aisha i hvilken grad hun knytter yrkesvalg til identitet på bakgrunn av at man i dag har flere valgmuligheter enn i tidligere, tradisjonelle samfunn. Vil hun si at yrkesvalg sier noe om hvem hun er eller ønsker å være? Til det svarer hun slik:

”Alle valg man tar i livet sier noe om hvem man er og yrkesvalg er kanskje et av de viktigste valgene man tar... selvfølgelig sier det mye om hvem jeg er, det sier noe om at jeg vil møte mennesker, at jeg vil at jobben min skal bety noe, det sier noe om at jeg ikke er en person som kan gjøre det samme hver dag.. det sier veldig mye om meg det jeg har valgt... om hvem jeg er som person, men jeg tror ikke jobben skaper meg, det tror jeg ikke... jeg synes det er synd på mennesker (hvor) den eneste identiteten de har er på en måte: ’hei mitt navn er Aisha, jeg er lege’.. *jeg synes det er veldig synd at det eneste man er er jobben...* samme med de journalistene som bare.. de er journalister... de *gjør* ikke journalistikk, de *er* på en måte.. jeg synes det er synd at jobben skal være alt og jeg håper ikke... jeg kan ikke leve sånn selv.. jeg er mye mer.. men jobben sier mye om meg.. det er klart”

Kine er enig at hennes yrkesvalg til en viss grad kan si noe om hvem hun er, nettopp fordi hun velger yrket på bakgrunn av interesse, og ikke fordi hun ”*absolutt må*”. Hun mener det nå er et stort fokus på selvrealisering og på at man må være veldig glad i det man skal jobbe med for å unngå å leve et ulykkelig liv, noe hun ikke nødvendigvis oppfatter som riktig:

”Det er ikke nødvendigvis sant... før da det var mindre valg, så du på jobben som en jobb, men *nå er det mange som mener at jobben er livet og det blir også feil... at man lever for å jobbe... at det blir en del av identiteten for det er jo bare en jobb... jeg tror ikke det er sånn at ’journalist det er meg’, i det private er jeg Kine... jeg ser ikke på meg selv som 100 % journalist... det er jobben og det er klart mye av meg som person som kan tilsies å være journalist... jeg vet ikke sikkert, men jeg liker ikke å tro at jeg er sånn... lever for jobben, selv om jeg kanskje gjør det (ler)... jeg vet ikke.. jeg har tenkt på det men jeg prøver å unngå å tenke så utrolig mye på sånne ting...*”

Noemi tror det at hun velger å jobbe som journalist gjør at mange ser på henne på en spesiell måte og at hun bli plassert i en bestemt kategori: ”*Jeg tror veldig mange ser det*

sånn og veldig mange ser på meg sånn... fordi jeg tar journalistutdanning putter de meg i den kategorien... jeg tror til en viss grad alle tenker litt sånn ... skal du bli regnskapsfører så anses ikke det så høyt som hvis du skal bli filmregissør eller jobbe med reklame... det ligger sikkert i meg og, selv om jeg ikke har tenkt på det helt bevisst... jeg tror det ligger der på en eller annen måte". Kine tror også at andre mennesker ser på journalister på en 'annen' måte. Hun mener folk til en viss grad forandrer seg dersom hun forteller at hun er journalist: "De har på en måte... jeg vet ikke om det er respekt... men de ser jo på deg på en annen måte". Kim mener det å studere journalistikk gir signaler om selvsikkerhet og utadvendthet. Han mener folk får (positive?, min tilføyelse) fordommer når han sier han studerer journalistikk: "Jeg merker jo det... når jeg sier at jeg skal bli journalist... så har folk fordommer mot meg som person... om at jeg er veldig frampå... veldig sånn... ja... ikke sjenert da og... ikke kjedelig"

Som vi ser, uttrykker informantene i noe ulik grad at de tillegges visse egenskaper av andre. Dette kan være at de blir sett på som utadvendte og interessante. En av guttene i utvalget sier også at "*merkelig nok så kan du dra mange damer (ler) det er kanskje litt...*". Som identitetsmarkør vil valg av journalistutdanning reflektere egenskaper som virker tiltrekkende på andre. Informantene opplever å få en viss 'status' i form av beundring, respekt og popularitet⁷⁰. Informantene ser ut til å være enige om at deres valg av journalistutdanning kan si mye om dem som personer, men da i retning av å fortelle noe om deres interesser og evner. I tillegg mener flere, som nevnt, at andre mennesker muligens vil trekke slutninger om dem som personer. De er i mindre grad enige i at yrkesvalg fullt ut speiler deres personlighet og identitet. Noen synes også synd på personer som har hele sin identitet knyttet til og realisert gjennom sitt yrke. Når det gjelder det jeg omtaler som eksponeringsbehov, knytter mange dette til at de fleste etniske nordmenn opplever materiell velstand, og at selvrealisering er det behovet som står igjen når alle andre er dekket. Det har også blitt pekt på at mange har et behov for stadig bekreftelser fra andre, noe man kan oppnå ved å være synlig i det offentlige bildet eller gjennom å tilegne seg en type symbolsk kapital ved å 'være der det skjer'. Aisha tror derimot ikke etniske nordmenn har noe større behov for å eksponere seg enn de med etnisk minoritetsbakgrunn. Hun tror grunnen til at mange 'norske' velger som de gjør er at de føler de har bedre tid og at de derfor kan snuse litt på forskjellige ting, uten at valget nødvendigvis skal være det de ender opp med i livet.

---

⁷⁰ Jeg vil understreke at dette er mine tolkninger og analyser av informantenes utsagn. Informantenes egne refleksjoner framgår kun av sitatene. I tillegg vil jeg understreke at disse funnene ikke kan generaliseres til hele utvalget da ikke alle har uttalt seg i samme grad om disse spørsmålene.

8.5 Om utfordringer

En faktor jeg knytter til det å være eksponert i offentligheten omhandler møtet med majoriteten. Jeg ønsker å finne ut om eksponeringen i seg selv kan virke lite attraktivt på informantene. Jeg tenker da på at eksponering i det offentlige også gjør at en person utsetter seg for kritiske blikk, og at dette kanskje kan forsterkes når personen samtidig oppleves som 'innvandrer' av majoriteten. Jeg har spurt mine informanter om de ser noen utfordringer i forhold til det å skulle jobbe 'ute i felten' og har i tankene møtet med publikums fordommer og negative (rasistiske⁷¹) holdninger. Nesten alle informantene har i løpet av sitt liv opplevd noe de karakteriserer som eksempler på dette. Likevel er det få som vil fortelle om noen konkrete episoder. Det virker på meg som dette er noe de har lært seg å leve med, og som de forsøker å ikke la gå inn på seg. Som Aisha sier: "*Man må bare takle det*". Noe av grunnen til at de ikke snakker så mye om dette, får jeg inntrykk av, skyldes at 'det tilhører fortiden'. Mange av informantene har antakelig erfart dette i sin barndom og ungdom. Etter at de ble eldre og kanskje mer bevisst velger hvem de vil omgås, samt at klimaet antakelig er noe annerledes på en høgskole⁷², er det grunn til å anta at opplevelsene har avtatt. På spørsmål om informantene føler de står overfor spesielle utfordringer i deres fremtidige arbeidssituasjon pga av sin minoritetsbakgrunn eller 'ikke-norske' utseende, reflekterer informantene rundt ulike situasjoner. Enkelte tar opp selve ansettelsesprosessen, andre snakker om redaksjonelle forhold. Jeg har forsøkt å få informantene til å reflektere rundt det å være eksponert og ute i felten, noe de i ulik grad har gjort. Generelt oppfatter ikke informantene dette som spesielt utfordrende.

8.5.1 "*Det er ikke noe som gjør at jeg ligger våken om natta og tenker*"

Om språklige utfordringer

Alexandra er en av informantene som flyttet til Norge i barn/ungdommen. Hun sier hun har opplevd mye fordommer etter at hun flyttet til Norge, men har et fremtidsrettet perspektiv på sin situasjon:

---

⁷¹ Jeg lar informantene ta utgangspunkt i sine egne oppfatninger av disse begrepene uten å definere nærmere innhold. Det er også den 'folkelige' oppfatningen jeg legger til grunn i mitt spørsmål, altså (svært) negative holdninger overfor folk med annen hudfarge eller kulturell bakgrunn.

⁷² Fordi holdninger påvirkes mye av utdanningsnivå (Hernes og Knudsen 1990, Hellevik 1996, Blom 2006)

”Jeg føler jeg står ovenfor spesielle utfordringer, så absolutt, det har jeg gjort hele tiden... i hvert fall siden jeg flyttet til et land hvor jeg med ett ble en minoritet... *så det er egentlig ikke der mine bekymringer ligger*, jeg har møtt mange med fordommer og negative holdninger fordi jeg har en annen hudfarge... men jeg tenker sånn: jeg har kommet for å bli! Norge er et land med en global økonomi... det vil si at i de kommende årene så vil den bare bli mer og mer fargerik... det vil komme flere og flere som er synlige annerledes.. så et sted må forandringen begynne... kanskje det er jeg som baner vei for en eller annen tiåring i dag... med (nasjonalitet) bakgrunn”

Alexandra ser ikke møtet med nordmenns fordommer som den store bekymringen. Derimot trekker hun fram språket som en mulig utfordring:

”Et område jeg føler vil by på de store utfordringene er språket... jeg har bodd i Norge i (antall) år og har ingen vanskeligheter med å skjønne det som blir sagt, men av og til har jeg vansker for å uttrykke meg korrekt og presist... jeg føler at jeg snubler og blir misforstått... ikke når jeg skriver, men når jeg snakker... siden jeg vil ha en karriere i tv-bransjen og ikke i avisen sier det seg selv at det er her den store utfordringen ligger, *men det er ikke noe som gjør at jeg ligger våken om natta og tenker*, jeg tror dette er noe som blir bedre med tiden, språk tilegner man seg over tid”

Alexandra føler hun behersker det skriftlige språket bedre enn det muntlige noe hun ser som en mulig utfordring fordi hun ønsker å jobbe i fjernsynet. I følge Bjørnsen (2003b) er det flere journalister med minoritetsbakgrunn i etermediene (spesielt Østlandssendingen, NRK, med over 20 % flerkulturelle i redaksjonen) enn i avisene, og en ”eksotisk” accent er i følge henne i ferd med å bli betraktet som en dialektvariant. Dersom dette stemmer, er det i så fall til Alexandras fordel. Mira forteller meg om en gang hun hadde praksis i en avis. Hun kom i skade for å bruke feil preposisjon i et uttrykk. Hun mottok en e-post fra en av sine overordnede med en rettelse. Han som skrev e-posten la til at det var ekstra viktig at hun skrev riktig fordi leserne lettere ville henge seg opp i skrivefeil når de så et bylinebilde eller navn som ikke ble oppfattet som norsk. Miras overordnede ønsket at dette ikke skulle skje fordi han var fornøyd med Mira og syntes hun skrev godt. Mira mener selv at det var positivt å få en slik type tilbakemelding: *”Jeg satte pris på den e-posten... han har rett og jeg er glad for at han sa det han sa... jeg forsøker til enhver tid å gjøre mitt beste på trykk... selvsagt ikke bare på grunn av hudfargen min eller min synlige annerledeshet, jeg vil gjerne gjøre ting riktig av hensyn til dem jeg intervjuer og eksponerer, og jeg vil gjerne være flink for min egen del”*. Isabel ser for seg at hun kan bli ’behandlet’ annerledes enn etnisk norske journalister i og med at hun ikke har et norskt etternavn, uten at det er noe hun bekymrer seg over. Hun ser det ikke som usannsynlig at noen vil lese artiklene hennes på en annen måte enn de hadde gjort hvis hun hadde hatt norskt etternavn. Men som hun sier: *”det er irrelevant for min journalistikk, ’dem om det’ eventuelt”*.

8.5.2 ”Jeg tror man må bevise litt ekstra når man ikke er som resten”

Om arbeidsgivers forventninger

Som tidligere nevnt er langt de fleste av mine informanter født og oppvokst i Norge. Det er kun noen få som omtaler språk som en mulig utfordring. Det er imidlertid flere av informantene som uttrykker at de kan stå overfor utfordringer knyttet til *arbeidsgivers forventninger* knyttet til språk. Kim er en av dem som har reflektert over dette. Han tror at han på grunn av sin bakgrunn og ikke-norske utseende kanskje må jobbe hardere for å bevise at han behersker språk og kulturelle koder, noe en ’vanlig nordmann’ ikke behøver. Dette tror han bl.a. skyldes at folk har en tendens til å ansette personer som likner en selv:

”Det er en tendens til at folk ansetter de som likner en selv... og hvis det er slik kan det bli vanskelig for folk med minoritetsbakgrunn å få jobb.. uansett yrke.. du må bevise litt ekstra... for det første at man behersker språket.. det er jo ikke en selvfølge at man er en minoritet og kan godt norsk.. man må kanskje bevise at man har riktig kultur og oppfører seg akseptabelt, det er sånne grunnleggende ting man må bevise, det trenger ikke ’vanlige’ nordmenn å gjøre... når du er norsk vet arbeidsgiveren at du kan norsk og har sine forventninger til hvordan du oppfører deg.. dem stiller ikke spørsmål... jeg tror man må bevise litt ekstra når man ikke er som resten da”

Kine gir også uttrykk for noe bekymring knyttet til at arbeidsgiver kan tro at hun ikke behersker språket: *”Så er jeg på en måte litt redd for at jeg ikke skal få jobb fordi de kan tro at jeg ikke kan godt nok norsk for eksempel... siden jeg har innvandrebakgrunn...”*. Antakelig er det fortsatt slik at de fleste raskere får mangel- enn ressursassosiasjoner når det er snakk om å ansette personer med flerkulturell bakgrunn. ”Mistanken” om mulige språklige, kunnskapsmessige eller kulturelle mangler kan dukke opp uansett i hvilken grad søkeren er bærer av og behersker majoritetskulturen (Bjørnsen 2003b). Fordi folk tenker i kategorier, kan et fremmed navn eller utseende være nok til at det knyttes bestemte forventninger til ’annerledeshet’, slik at den som skal ansettes får bevisbyrden med å bekrefte og sannsynliggjøre sin norskhet.

8.5.3 ”Jeg tror jeg er blitt herda...”

Om fordommer og rasisme

Når det gjelder spørsmål om å møte fordommer, rasisme etc. i framtidig arbeidssituasjon, er dette noe Kim sier at han nærmest forventer:

”Jeg forventer det... det er noe jeg bare må forvente... det er uheldig, men mennesket er jo sånn... for å forstå ting må man forenkle... svart-hvitt tenkning og sånn... sette folk i bås (...) problemet løser seg når folk blir kjent med meg... det er bare å bli kjent så er det ikke noe problem ... i framtida håper jeg det blir mindre aktuelt... forhåpentligvis... jeg håper folk vil bli kjent med hverandre”.

Det virker ikke på meg som om Kim egentlig oppfatter dette som noe problem.: ”*Jeg tror jeg er blitt herda... jeg har jo opplevd problemer... jeg har jo fått litt erfaringer, så jeg vet hva som kommer, jeg er forberedt på det... jeg veit hva jeg skal gjøre*”. Kim er vant til at folk setter hverandre i bås og at folk har fordommer, men opplever ofte at han korrigerer folks bilder eller fordommer med en gang han begynner å snakke. Da tror de fleste at han er adoptert. Liknende optimisme finner jeg hos Marco. Men i motsetning til Kim sier Marco at han ikke kan huske å ha opplevd noe han vil karakterisere som rasisme. Han antar at folk oppfatter han som norsk: ”*Med en gang jeg åpner munnen tror alle at jeg er adoptert eller noe sånn... det er greit nok det... jeg har aldri opplevd fordommer eller rasisme... eller episoder hvor jeg har hatt med det å gjøre... det ser jeg på som positivt, for meg (...) men den utfordringen må jeg nesten ta når den kommer... så henger jeg mye med norske venner da*”. Marco opplever seg selv som ’godt integrert’. Han har mange norske venner og har ingen problemer med å gli inn i ulike miljøer. Når det gjelder Aisha forteller hun meg at hun ikke har tenkt så mye over disse spørsmålene. Hun vet at hennes ’byline’ følger artiklene hennes og at det derfor alltid vil være mulig å se at det er en med minoritetsbakgrunn som har skrevet dem, men for henne framstår dette ikke som noen spesiell utfordring:

”Det synes jeg er positivt.. at man har mulighet til å skrive til meg og komme med reaksjoner... jeg ser ikke på det som en utfordring egentlig (...) det som er en utfordring er at man hver dag.. når man utøver dette yrket, må tenke over at man berører menneskers liv... at man har etiske beslutninger man må ta hele tiden... som man må tenke over fordi alle vet at du har skrevet det.. men det skulle bare mangle, det er viktig at de har muligheten til å se meg i kortene, vite hvilke kilder jeg har brukt, om jeg har tilknytning til spesielle miljøer... det er viktig at folk vet sånt”

Aisha knytter spørsmålet om eksponering til noe som gjelder alle journalister. Utfordringene knyttes til de etiske aspektene ved utøvelsen av yrket og gjelder alle uavhengig av bakgrunn eller utseende. Aisha er opptatt av medias makt, på godt og vondt, og ser det som positivt at leserne kan se hvem som står bak en artikkel. Det gjør at artikkelforfatteren må stå til rette dersom han eller hun ikke er varsom og følger etiske retningslinjer. Folks negative holdninger er i følge henne noe man bare må prøve å takle:

”Det er alltid mennesker som har visse holdninger.. det er mange fordomsfulle mennesker der ute.. *man må på en måte bare takle det...* når jeg møter et menneske og vet at det mennesket er for deportering av innvandrere, så har jeg mine antipatier, jeg vet at jeg misliker det menneskets holdninger, men jeg må likevel snakke med mennesket.. det synes jeg er viktig.. jeg må likevel høre på det menneskets synspunkter uansett hva det måtte mene om meg... jeg synes man skal skille mellom hva et menneske mener om meg og menneskets rett til, uansett hvilke holdninger det har da, få lov til å komme frem med dem... *man må bare takle dem...*”

Aisha vet med seg selv at det sikkert kommer dager hvor hun kan møte mye motgang og sier at dette sikkert vil gå inn på henne, men hun understreker igjen at dette er utfordringer man møter uansett, uavhengig av yrke. Det er i følge henne en del av livet som man bare må finne en måte å håndtere. Når jeg spør Kine om utfordringer i forhold til å være eksponert, forteller hun meg om en gang hun skulle være med på en pressekonferanse i redaksjonen hun jobbet i. Hun følte at alle så på henne da hun kom inn i rommet, men sier hun er usikker på om det skyldtes hennes utseende eller rett og slett hennes unge alder. Hun følte at hun ble ekstra oppmerksom på sin annerledeshet:

”Jeg vet ikke om det er fordi jeg er så ung eller fordi jeg er ’innvandrers’ men jeg var med i redaksjonen i (avis) jeg var med på en pressekonferanse og merket at med en gang jeg kom inn... alle snudde seg og så på meg... jeg merker jo at jeg er ’annerledes’, jeg tenker ikke over meg selv som (nasjonalitet) eller at jeg har en annen bakgrunn ellers, men når jeg kommer opp i en sånn.. det er konteksten da.. når man kommer inn i et rom og det bare er.. ja.. lyshudede, blåøyde mennesker som ser tilbake på meg da merker jeg på en måte ’oj jeg var litt annerledes, jeg ser ikke ut som alle andre her’, men at jeg er synlig i offentligheten... jeg vet ikke.. *jeg tenker ikke veldig over det... jeg tenker på meg selv mer som journalist enn som en innvandrers som er journalist...* jeg vil ikke fokusere så veldig på min bakgrunn”

Kine gir uttrykk for at det er vanskelig å besvare spørsmål om utfordringer knyttet til rasisme og fordommer: ”*Jeg føler at det blir litt abstrakt å tenke sånn...*”. Hun forteller at hun har opplevd episoder bl.a. i barndommen, men at hun prøver å ikke la det gå inn på seg: ”*Jeg prøver ikke å la det såre meg så veldig... man blir jo bare sterkere av det... det er jo virkeligheten... sånn er det*”. Når jeg spør Kine om hun ser for seg at hun kan oppleve mer av dette i sin fremtidige yrkessituasjon svarer hun:

”Jeg tror ikke det vil være sånn direkte i trynet rasisme.. jeg vet ikke om man kan kalle det rasisme engang, men det er sikkert noen som har fordommer, det er på en måte mer i det skjulte... kanskje de ikke respekterer deg like mye fordi de tror du er innvandrers og de har en eller annen fordom eller et stereotypisk bilde av deg... men ting har forandret seg veldig mye de siste årene... så jeg tror ikke det ville være så ille egentlig... her i Norge så er det jo ganske greit... det er ikke så mye rasisme... i hvert fall ikke på overflaten... men det er jo annerledes andre steder...”

Informantene ser ikke ut til å oppleve det som belastende å skulle ha et eksponert yrke med tanke på forventninger om møte med majoritetens fordommer og negative holdninger. For Sadia er den store utfordringen å ikke la utdanningen gå til spille. Hun føler hun har fått en sjanse og at hun må bruke den til å gjøre noe bra. Hva folk måtte ha av negative holdninger er deres problem: *"Å bli 'eksponert' slik du sier, gjør meg ikke bekymret... folk kan kritisere, ha fordommer eller negative holdninger så mye de vil... det er deres problem... de har for så vidt rett til å si hva de mener... jeg for min del ønsker bare å komme i media hvis det er til en god sak... en sak jeg mener det er verdt å bli synlig for"*. Mira bryr seg heller ikke om folks holdninger og uttrykker det slik: *"Hva angår fordommer, negative holdninger, stigmatisering og rasisme som jeg personlig måtte møte har jeg bare en ting å si... ' jeg ler hele veien til Akersgata'... "*

Som vi ser, uttrykker informantene svært lite bekymring knyttet til sin fremtidige yrkesrolle. Ingen ser på det å være 'eksponert' og samtidig ha en annen bakgrunn eller utseende enn majoriteten som særlig problematisk. Eventuelle opplevelser med fordommer og negative (eller rasistiske?) holdninger velger de å ikke bry seg om. De er vant til det, de er herdet og de lar det ikke gå inn på seg. Informantene inntar en *"dem om det -holdning"*. Slik Høgmo (1991:63) har påpekt, vil majoritetens kommunisering av etnisk distanse og hierarki plassere dem i en kunnskapsmessig fordummende posisjon. Slik vil de antakelig også framstå i minoritetenes øyne. Når unge etterkommere, som for eksempel mine informanter, fullt ut behersker både språk og kulturelle koder, opplever seg selv som norske, tar høyere utdanning etc. vil ethvert forøk på å kategorisere og stigmatisere dem falle på sin egen urimelighet. Minoritetene vil kanskje beskrive fenomenene som rasisme, men antakelig mye heller som uvitenhet. Av informantene regner noen ytterst få språk som en mulig utfordring, men sier selv at dette er noe som vil bedres med tiden. Da er det flere som oppfatter arbeidsgivers fordommer eller negative forventninger som et mulig problem, men som vi så i kapittelet om fordeler, er det ikke så mange som egentlig frykter at de ikke vil få jobb. Det skyldes et voldsomt fokus rettet mot å øke andelen journalister med minoritetsbakgrunn i de ulike medier⁷³. Dette vekker imidlertid andre problemstillinger som jeg tar for meg i slutten av dette kapittelet under avsnittet *etniske alibier*. Før det vil jeg se på noen faktorer informantene trekker fram som mulige grunner til at så få allikevel velger journalistikk. Tror informantene at 'eksponering' og majoritetens fordommer kan

---

⁷³ Dette er et aktuelt tema både på Høgskolen i Oslo og i Oslo Journalistlag. Se også Andersen (2005b), Bjørnsen (2003), Smistrup (2003) og Svendsen (2000).

forklare andre minoriteters bortvalg? Hvilke faktorer trekker de selv fram som forklaringer til at så få velger yrket?

Svarene informantene gir på spørsmål knyttet til eksponering og bortvalg må ses i sammenheng med de svarene som tidligere har framkommet under kapittelet om yrkesvalg og verdier (*Kap.8.1 Bakgrunn for valg av yrke*). Som vi husker, fokuserte flere av informantene på at mange minoritetsstudenter (de med gode karakterer) velger å studere medisin. Årsaken til dette knytter de både til oppdragelse: *"De har fått vite hva som er best"*, samfunnsansvar, f.eks. knyttet til legemangel i *"opprinnelseslandet"*, legeyrkets fleksibilitet *"Du kan jobbe hvor som helst"*, respekten som følger yrket *"Du ser deg selv sittende i en godstol og alle rundt deg respekterer deg..."*, at minoritetene er opptatt av trygghet: *"Når du ser hvordan foreldrene dine er blitt behandla"*, *"Du trenger trippel ryggdekning"*, etc. Jeg er derfor ikke ute etter å finne ut hvorfor mange velger medisin framfor journalistikk, men om informantene tror det finnes noen som potensielt kunne tenke seg å studere journalistikk, men som lar seg "skremme" med bakgrunn i temaene vi har snakket om. For å få et fullgodt svar på dette spørsmålet måtte jeg intervjuet studenter som potensielt kunne tenke seg å studere journalistikk, men som grunnet faktorer i forhold til synlighet og eksponering har valgt det bort. Det sier seg selv at å skaffe denne type informanter ville by på store utfordringer. Jeg anser mine informanter likevel for å være nyttige kilder fordi de selv har minoritetsbakgrunn og muligens har gjort seg refleksjoner i forhold til denne tematikken. I tillegg kjenner de antakelig mange andre med minoritetsbakgrunn fra sin egen omgangskrets, og dersom utdanningsvalg er et tema det samtales om, vet de noe om hvordan andre tenker. Jeg vil likevel understreke at disse refleksjonene er informantenes egne *antakelser* om hvordan andre tenker og gir dermed ikke nødvendigvis et sant bilde. Som noen av de uttrykker: *"Dette blir jo mest synsing..."*. Slik jeg ser det, tror jeg studentenes refleksjoner likevel kan antyde tankemønstre og gi et innblikk i hvordan det *kan* tenkes om disse temaene.

8.5.4 "Jeg tror ikke folk med minoritetsbakgrunn ikke vil bli sett"

Om eksponeringsfrykt som forklaring på bortvalg?

Noemi tror *ikke* det handler om at minoritetene er redde for å eksponere seg eller at de ikke har noe ønske om dette. Hun tror heller det kan skyldes at minoritetene ikke oppfatter media som et mulig alternativ. Mange har et dårlig forhold til pressen, og generelt

signaliserer media 'hvithet'. Hun tror at mange som kun kjenner pressen gjennom avislesing tenker at journalistikk ikke er deres arena:

"Jeg tror veldig mange har sett det som: *det er ikke min arena... jeg har ikke noe der å gjøre...* fordi det har vært så hvitt veldig lenge.. derfor er det så viktig at vi begynner å synes.. at det er plass til oss også... jeg tror mange har hatt et dårlig forhold til journalister og presse og føler at de (pressen) ikke har med deres virkelighet å gjøre... ja, jeg kan tenke selv... hvis jeg ikke hadde vært journalist selv og bare lest VG hver dag, så hadde jeg tenkt at er det noe jeg *ikke* skal gjøre, så er det å bli journalist i hvert fall, det er *min* erfaring da, jeg tror de tingene sammen har noe med det å gjøre"

Schierup (1993:17) har påpekt at dersom vi omtaler minoritetene, 'de andre', som fremmede og behandler dem som mennesker som ikke hører til, kan det få som konsekvens at disse 'fremmede' faktisk også oppfører seg som fremmede som ikke lenger ser samfunnet som sitt eget, og derfor heller ikke føler ansvar for det. For Schierup er begrepsbruk ikke utelukkende et spørsmål om terminologi, men om politikk. Som vi husker mente Noemi at det kan være en prøvelse å jobbe i en 'hvit' redaksjon hvor de ansatte har et lite reflektert forhold til ord og begreper. Dersom hverdagen skal preges av det stadig tilbakevendende spørsmålet om man skal fronte og si ifra (og dermed risikere å bli uglesett), eller ignorere og la passere (og dermed tape noe av seg selv og sin integritet), vil det for mange framstå som en prøvelse å skulle jobbe på et slikt sted. Som Noemi selv sier: "*All applaus til dem, men jeg orker det ikke...*".

Man behøver ikke å ha hatt en "fot innafor" for å ane noe om klimaet i avisredaksjonene. Det kan være nok å lese avisene. Alexandra refererer selv til Lindstad og Fjeldstad (2005) sin undersøkelse om pressens behandling av minoritetene når hun skal svare på spørsmål om hvorfor så få velger yrket: "*Journalistyrkets lave status blant minoritetsstudenter tror jeg skyldes hvordan pressen fremstiller minoritetene i Norge... de stilles i negativt lys nesten hele tiden, ni av ti tilfeller, ifølge Merete Lindstad og Øivind Fjeldstad... så er det så få rollemodeller, det finnes nesten ingen journalister med minoritetsbakgrunn å se opp til for minoritetsungdom*". At det er så få journalister med minoritetsbakgrunn kan få yrkesvalget til å framstå som ekstra utrygt. Man får ingen bekreftelser på at det er mulig å lykkes i yrket. Mange av informantene har for eksempel nevnt apotektekniker som et yrke mange av deres venner eller bekjente velger. Det at mange begynner på et studie, fullfører og får seg jobb etterpå signaliserer muligheter for andre. Andersen (2002) ved HiO påpeker at barn og unge motiveres av gode rollemodeller, og at gode eller dårlige resultater blir fort kjent i de sosiale miljøene. Derfor er det avgjørende at de fleste som begynner på et

studium lykkes med gjennomføringen og får en jobb de er kvalifisert for etterpå. Sadia er mest opptatt av faktorer ved selve yrket som gjør det lite attraktivt. Hun mener man må investere mye, både utdanning og interesse. Til tross for det kan man aldri være sikker på 'å lykkes'. I journalistikken er det et voldsomt jag, og Sadia tror mange med minoritetsbakgrunn ønsker et yrke hvor de slipper å konkurrere hele tiden:

"De fleste ser på dagens journalistikk som en 'idrettsbane' med start uten slutt... det er alltid konkurrenter... det er aldri et mål å nå... man er alltid på 'løpen'... det frister veldig lite for dem (de som har minoritetsbakgrunn)... de vil ha grunner til å tro at etter all utdanningen så kan de få et eget kontor med mye selvstendighet... journalistikk har lite med selvstendighet å gjøre".

Som vi husker har Sadia tidligere gitt uttrykk for at man som journalist når som helst kan tape sin posisjon til en ung og uerfaren person. Hun tror også den store konkurransen på arbeidsmarkedet kan ha betydning og at en del studenter med minoritetsbakgrunn vil kvie seg for å søke journalistikk fordi de knytter stor usikkerhet i forhold til å få jobb etter endt utdanning. Dette har også med språklige utfordringer å gjøre. I et stramt arbeidsmarked ser de, i følge Sadia, på *"Etniske nordmenn som snakker og skriver norsk 99 % av tiden som vanskelige konkurrenter på banen..."*. Status, sikkerhet og fast jobb er også de grunnene Aisha trekker fram som avgjørende for manges valg: *"Jeg tror en grunn til at mange ikke velger det er at det ikke har så høy status i de miljøene og at det ikke er så sikre arbeidsforhold. Jeg tror folk med minoritetsbakgrunn er mer opptatt av sikkerhet og fast jobb og sånne ting... etter at man har utdannet seg så skal man ha fast jobb... jeg tror kanskje det er viktigere og det er jo forståelig"*. Jeg spør Aisha om hun tror at flere hadde valgt journalistikk dersom det hadde framstått som et trygt valg i forhold til å få jobb, og hvis yrkets status hadde vært høyere i minoritetsmiljøene. Til det svarer hun: *"Ja, det tror jeg... men jeg tror også at trygge arbeidsmuligheter er mye viktigere enn status... jeg tror status... både for etnisk norske og for minoritetsungdom blir stadig mindre viktig ... det tror jeg... jeg tror at man tenker mer på hva man selv vil ... jeg håper i alle fall det da..."*. Aisha tror trygghet er viktigere enn status. Når jeg spør henne om utfordringer knyttet til det å bli eksponert eller sett som minoritet, sier hun at det kanskje kan være lettere å forholde seg til en jobb hvor du etter endt arbeidsdag bare kan gå hjem og ikke forholde seg til verden utenfor, men egentlig tror hun ikke dette utgjør noen forklaringsfaktor. De som vokser opp er norske som alle andre:

"Kanskje det med eksponering... at man på en måte gjør jobben sin og drar hjem igjen... at jobben bare er der og så er du ferdig med det og du trenger ikke forholde

deg til verden utenfor så mye... *men jeg tror ikke at det er et hinder da... jeg tror ikke at folk med minoritetsbakgrunn ikke vil bli sett... det tror jeg ikke...* du må huske at de som tar utdanning, de er født og oppvokst i Norge.. ”

Slik jeg oppfatter mine informanter, er det ingen som knytter utfordringer ved å være synlig i offentligheten til forklaringer på minoritetsstudenters bortvalg av journalistutdanning. Som vi så i tidligere avsnitt, var det heller ingen som oppfattet fremtidige møter med nordmenns fordommer og holdninger som problematisk. For rekrutteringen til yrket kan disse uttalelsene leses som positive. Det er vanskelig å gjøre noe med majoritetens holdninger. Utfordringene informantene peker på ser ut til å kunne knyttes til holdninger som eksisterer i redaksjonene, snarere enn i ’folket der ute’. Man kan anta det redaksjonelle klimaet ved å observere pressens problemfokuserende fremstilling av minoritetene. Mange vil tenke at *dette er ikke min arena*. Jeg understreker at dette er forhold informantene mener kan ha betydning i forhold til *andres bortvalg*. Det er i liten grad faktorer informantene selv vektlegger som mulige utfordringer i sin egen fremtidige virkelighet. Unntakene her representerer interessant nok de som har mest erfaring⁷⁴, noe som kanskje skulle tilsa at de mest uerfarne kan få noen overraskelser, avhengig av hvor de havner i yrkeslandskapet. Et annet poeng de fleste trekker fram er utryktheten som hefter ved yrket i forhold til det å få jobb etter avsluttet utdanning. Fordi, som tidligere påpekt, mange unge med minoritetsbakgrunn er opptatt av materielle verdier knyttet til *trygghet* (for eksempel fast ansettelse og sikker inntekt), vil journalistyrket framstå som et usikkert valg. Det er stor konkurranse om arbeidsplassene, og de ser seg selv konkurrerende med etniske nordmenn som kanskje ikke nødvendigvis *er* bedre i språk, men som allikevel slipper å bevise overfor arbeidsgiveren at de behersker språket. Det at det nå blir lettere for journalister med minoritetsbakgrunn å få jobb fordi det er mye fokus på tematikken og fordi det søkes aktivt etter dem er, som vi nå skal se, noe mine informanter ikke nødvendigvis oppfatter som udelte positivt. Det er faktisk i forhold til denne tematikken de fleste informantene knytter de største utfordringene.

---

⁷⁴ Som vi husker har både Noemi og Mira synspunkter på klimaet som kan prege enkelte redaksjoner med sine uttalelser om at redaksjonene fort kan fremstå som en ”yngleplass for fordommer” og ”all applaus til de som orker å jobbe der, jeg orker det bare ikke...”

8.5.5. ”Jeg er veldig redd for å bli en sånn innvandrerjournalist da”

Etniske alibier - den store utfordringen

Aisha forteller meg at siden det er så få med minoritetsbakgrunn i klassen hennes, er det ofte til henne foreleser henvender seg når det foreleses over temaer knyttet til muslimer eller islam, eller når det diskuteres spørsmål knyttet til det flerkulturelle feltet. Hun har forståelse for dette, men føler allikevel at hun på denne måten får bekreftet sin annerledeshet:

”Jeg mener selv at jeg er en fullverdig nordmann, jeg ser på meg selv som norsk, som en norsk muslim, og da blir det rart at hver gang man snakker om minoritetsungdom, om flerkulturelle, så ser foreleser på meg, og da føler jeg at jeg får bekreftet at jeg er annerledes.. såne ting tror jeg at jeg kommer til å møte mye mer av når jeg er i yrket... når man får saker med minoritetsinnhold... ’den sender vi til Aisha’... *jeg er veldig redd for å bli en sånn innvandrerjournalist da*”

Dette poenget går igjen hos nesten samtlige av informantene. Jeg hadde ikke tenkt på tematikken selv, og hadde derfor ikke tatt med spørsmål om dette i intervjuguiden. Informantene trakk selv fram denne bekymringen, men nesten aldri i forbindelse med mine spørsmål om utfordringer. Som regel var temaet noe de kom inn på i forbindelse med spørsmål knyttet til *fordelene*⁷⁵ med å ha etnisk minoritetsbakgrunn (presentert i kapittel 8.3) Det var derfor ikke før jeg begynte å analysere materialet at det slo meg at dette var et viktig funn⁷⁶. Jeg har valgt å presentere disse funnene som utfordringer knyttet til det å ha minoritetsbakgrunn. Det som for de fleste oppleves som en stor fordel i yrket blir for de samme også en ’ulempe’. Aisha fortsetter slik:

”Jeg kan godt skrive saker om innvandrere... det kan jeg godt gjøre, men det er derfor jeg har lyst til å ta internasjonale studier eller økonomi, for da har jeg annen relevant kunnskap som kan veie opp for at ’jeg er den jeg er’(ler) altså, jeg har ikke noe i mot å skrive.. det er mye spennende stoff der, *men jeg har lyst til å skrive om andre ting og, som jeg interesserer meg mer for uavhengig av at jeg har den bakgrunnen*”

Bjørnsen (2003b) forteller i sin rapport basert på spørsmål til de ulike journalistutdanningene at redaksjonene gir uttrykk for å ønske den kompetansen som

---

⁷⁵ En grunn til dette var at en av fordelene informantene knyttet til å ha minoritetsbakgrunn var at det nå ser ut til å være lettere å få jobb. Dette førte dem direkte over i denne problematikken

⁷⁶ En grunn til at intervjuguiden ikke ble jevnlig oppdatert/forbedret var at jeg ofte ikke fikk mulighet til å gjennomhøre opptakene mellom de forskjellige intervjuene. Mye av empirien framsto derfor ikke som funn eller mønstre før analysearbeidet tok til i ettertid.

journalistene med flerkulturell bakgrunn representerer. Hun påpeker at: ”for dem det gjelder ligger det et potensielt dilemma i dette. De ønsker å bli ansett og ansatt som ”en hvilken som helst” journalist, men er samtidig uvegerlig bærer av sine ’flerkulturelle fortrinn’”(Bjørnsen 2003b⁷⁷). Dette gir også Kine uttrykk for når hun forteller om jobbutsikter. Det at hun både er kvinne og har minoritetsbakgrunn vurderer hun egentlig til å være en hemsko når det gjelder å få seg jobb. Hun er dobbelt utsatt for arbeidsledighet. Men hun sier at det nå har skjedd en dreining innen bl.a. journalistikken som går mot at de nettopp ønsker personer med minoritetsbakgrunn: *”Jeg føler at jeg sikkert kommer til å få tilbud om jobb noen steder, men at det kanskje ikke er av den rette grunnen... det er heller det jeg er redd for... at de ansetter meg bare fordi jeg er ’innvandrere’, ikke fordi jeg er flink til å skrive”*. Marco gir også uttrykk for at han synes det blir feil hvis man kun ansetter noen for å tilfredsstille visse krav til sammensetning og bredde. Han selv ønsker å stille på lik linje som alle andre:

”Jeg vil ikke bli ansatt på grunn av at jeg er minoritet, jeg vil stille på lik linje som alle andre hvis du skjønner hva jeg mener... ikke bare fordi jeg har en annen bakgrunn... sånn skal det ikke være... det har vært mye snakk om det i media og i klassen at du ikke kan ansette en med minoritetsbakgrunn bare for å ha den bredden da... med kvinner, menn, minoritetsbakgrunn osv... jeg vil stille på lik linje med alle”

I en undersøkelse foretatt blant politikere med minoritetsbakgrunn av Ansari og Qureshi i 1998, presentert i rapporten *”Kolleger eller alibier. En studie av politikere med minoritetsbakgrunn”*, heter det at de politiske partiene har skjønnt nødvendigheten av å ha ’innvandrerepresentanter’ på valglistene. Det skyldes at de fungerer som viktige stemmesankere. Partiene har derimot i liten grad innsett viktigheten av å slippe flere med minoritetsbakgrunn inn i viktige posisjoner. En forklaring på dette, er i følge forfatterne, at majoritetspolitikere er lite villige til å dele makt og innflytelse med minoritetspolitikere. De blir ikke betraktet som fullverdige partikolleger, men som *politiske alibier* (Ansari og Qureshi 1998). Jeg trekker klare paralleller fra denne undersøkelsen til mine egne informanternes opplevelser eller bekymringer. Det er flere av informantene som sier de har fått indirekte eller direkte tilbud om jobb i en redaksjon allerede under studietiden, enten i forbindelse med hospitering, praksisperiode eller ved at de har fått oppfordring om å søke hos en redaksjon i andre sammenhenger. Spørsmålet informantene mine stiller seg er om dette er positivt eller negativt. Kine sier følgende om dette:

---

⁷⁷ Bjørnsens rapport har ikke sidenummerering

”Det er mange redaksjoner i Norge som har fått mye pes fordi de ikke har nok folk med flerkulturell bakgrunn i redaksjonen sin... men jeg vil ikke at de skal rekruttere meg bare fordi jeg er en person med flerkulturell bakgrunn.. bare fordi de skal fylle opp en kvote, det vil jeg ikke... det er noe jeg tenker på fordi jeg nettopp hadde hospitantuke i en redaksjon og da uka var slutt drev lederen for (avdelingen) vi var på og hintet *‘hvis du hadde søkt om å få praksisplass her en sommer så ville jeg ikke sagt nei’* han gjentok det flere ganger... jeg var usikker, jeg har nettopp begynt, jeg har ikke noe erfaring i journalistikken, jeg vet ennå ikke om jeg er flink til å skrive eller ikke, så da han hintet, ble jeg usikker på om han ville ha meg fordi jeg var flink til å skrive, eller fordi jeg var en med flerkulturell bakgrunn... for det var jo ingen i redaksjonene der... alle var norske for å si det sånn.. det er noe jeg er veldig klar over... så jeg sa ikke *‘ja, selvfølgelig skal jeg søke’*, jeg tenkte.. *‘ja, det er jo mulig’* ”

Jeg spør Kine om det ikke er en mulighet for at redaksjonen ville ha henne både fordi hun er flerkulturell og samtidig flink til å skrive, noe hun ikke utelukker. Men samtidig føler hun seg ubekvem i forhold til å skulle takke ja til et tilbud når hun er usikker på motivet bak tilbudet:

”Det kan jo være det, men jeg er veldig (skeptisk?) til folk noen ganger.. mange sier til meg at *‘du må bare ta sjansen selv om det bare er en ‘hand out’.. ellers så kommer du ingen vei’*, men jeg vet ikke.. jeg trodde alltid jeg kom til å ta imot.. selvfølgelig, det hjelper meg på vei.. men akkurat der og da, når han sa det, begynte jeg å tenke.. jeg klarer ikke... det var sånn *‘mental block’* som fikk meg til å tenke.. nei, jeg vil ikke at folk skal ha meg bare på grunn av det... det blir på en måte litt feil”

Flere av politikerinformantene i Ansari og Qureshis undersøkelse fortalte at de fikk direkte henvendelse fra partiet de representerer om å stille som kandidat til valg. Informantene hadde ingen tilknytning til partiet før denne henvendelsen kom. Noen fikk henvendelser fra flere partier samtidig! Denne fremgangsmåten bærer ifølge forfatterne preg av en desperat jakt på en *innvanderrepresentant* hvor partitilknytning og politisk erfaring er av mindre betydning (Ansari og Qureshi 1998:66). Politikere med minoritetsbakgrunn blir håndplukket som *‘representanter for innvandrere’*, og de får stort sett ansvaret for *‘innvanderrelaterte saker’*. Det å skulle bli en slags innvandrerjournalist med ansvar for *‘innvandrersaker’* utgjør også Kims bekymring. For han oppleves det som begrensende å utelukkende skulle skrive om slike temaer. Han mener dessuten at han ikke har noe særlig kunnskap på området, og at det derfor blir feil dersom han blir satt til å dekke slike saker:

”Jeg vet at redaksjonene ønsker folk med minoritetsbakgrunn, men da lurer jeg på om det er fordi de vil ha saker som er vinklet inn mot minoriteter, sånn at de har en med minoritetsbakgrunn fast til den slags saker? Jeg vet at i Aftenposten Aften så er det en som ikke har norsk navn, han jobber stort sett bare med innvandrersaker, moskeer og

imamer⁷⁸... (i slikt tilfelle) ansetter de meg fordi de tror at jeg har kunnskap om sånne ting, men jeg vil helst ikke jobbe bare med sånne ting... ting som er veldig begrenset, jeg kunne jobbet med sånne ting hvis jeg virkelig var flink på det området, i saken det er snakk om.. da er det jo naturlig at jeg får den (...) sånn er det i politikken og... hver gang det er en innvandrerdébat kommer innvandrerpoltikere til orde, men når det snakkes om EU, skatt eller forsvaret ser jeg ikke noe til dem, de blir kun trukket fram i de temaene... så jeg er litt redd for at siden jeg er 'innvandrér' sjøl så blir jeg satt på saken... *man må gjøre det man er flink til, hvis man er flink på det gjør man det... ikke fordi man er innvandrér men fordi man er flink på det*"

At politikere med minoritetsbakgrunn ofte kun har 'talsmannsrolle' kan virke hemmende for den oppvoksende generasjons mulighet til å se seg selv som en naturlig del av samfunnet. For de unge er det viktig å ha rollemodeller som i sitt virke opptrer som helhetlige politikere og ikke kun som 'innvandrere' (Ansari og Qureshi 1998:40). Dette kan også overføres til det journalistiske felt, og Kim er opptatt av de signalene en slik type saksfordeling gir til omverdenen: *"Alle skjønner det hvis jeg blir satt på innvandrersaker... da er det fordi jeg er innvandrér... 'siden du er innvandrér da kan du ta det, du vet sikkert litt, du er sikkert flink på det'(...) det kan jo hende det er fordi jeg er best på saken, men hvis jeg bare får innvandrersaker... jeg føler at man må tro at jeg kan klare andre ting"*.

Når jeg ber Noemi svare på om hun synes det er viktig at hennes minoritetsbakgrunn blir oppfattet som en positiv ressurs, er hun usikker: *"Jeg vet ikke, man kan jo lett bli en sånn... hva skal jeg si... at du ikke er der for kompetansen din... at du er der først og fremst fordi du har kompetanse som flerkulturell... det er en veldig viktig kompetanse det, men det alene blir litt tynt da"*. For Noemi er det viktigere at man blir akseptert som en person med nok kunnskap om det faget man utøver. Hun synes det blir litt påtatt med den overveldende entusiasmen over 'en eksotisk byline': *"Å, så bra, får vi noen som heter det' (...) det er bra at de skjønner at det er positivt, men det blir litt påtatt da (...) det virker som om de våknet om morgenen 'åh gud, vi er hvite alle sammen... vi må få inn noe annet... uten egentlig å..."*. Isabel vet at hennes bakgrunn kan være en fordel når det gjelder å få jobb, men synes det blir litt paradoksalt at hun skal gå foran noen ved ansettelse fordi hun har et annerledes utseende: *"Mange i klassen min forteller meg hele tiden hvor heldig jeg er som ikke har norskt etternavn og som ser utenlandsk ut... bl.a. NRK og de store avisene søker folk med minoritetsbakgrunn (...) føler likevel at det blir litt "feil" ettersom jeg bare ser litt utenlandsk ut og kjenner en annen kultur... jeg snakker jo ikke et annet språk og har aldri*

---

⁷⁸ Kim sikter her sannsynligvis til Wasim Riaz som har sin byline etterfulgt av ansvarsområde "Det flerkulturelle Norge". For ordens skyld vil jeg kommentere at han også skriver andre saker som ikke har med det flerkulturelle å gjøre.

bodd i et annet land". Mira forteller meg at hun ikke er så opptatt av minoritetsrelaterte spørsmål lenger "*I grunnen gjør fokuset meg litt kvalm... jeg blir oppgitt og kvalm...*". Litt opprørt forteller hun meg om en episode for en tid tilbake. Hun ble invitert til å holde et foredrag, noe hun takket ja til. Organisasjonen som inviterte henne skulle lage en introduksjonstekst til programmet sitt, og ba Mira forfatte noen linjer om seg selv:

"Jeg skrev hva jeg het, hva jeg studerte, hvor jeg jobbet og hva jeg skulle snakke om, de ringte meg opp igjen og spurte hvor jeg var fra, de ville så gjerne skrive det "Mira Salimi er norsk- iraner"⁷⁹ "... fy faen så reduksjonistisk... så slo det meg at jeg ikke hadde skrevet det selv.. at jeg ikke lot være på trass, men fordi det ikke var naturlig for meg å introdusere meg slik... jeg er Mira.. jeg er journalist.. resten kan du drite i"

Mira forteller at hun bruker bakgrunnen sin for alt den er verdt i de situasjoner der det er naturlig. Når det ikke er det, fokuserer hun heller ikke på det. For majoritetssamfunnet er annerledeshet fortsatt mer interessant enn likhet, og forskjeller mellom mennesker understrekes gjennom stadig fokusering på det. Alle informantene ser en stor utfordring knyttet til det å skulle bli ansatt pga sin minoritetsbakgrunn, noe som i hovedsak skyldes frykten for å kun måtte skrive om det de omtaler som 'innvandrersaker'. Informantene mener de har kompetanse på flere områder, og de ønsker å jobbe med utenrikssaker, 'featurejournalistikk', politiske reportasjer, humor- og reiseprogrammer, med musikk, data, sport etc. Ingen har uttrykt noe ønske om å primært skrive om innvandrersaker. Mange har forståelse for at de kan bli satt på den type saker dersom de innehar mest kompetanse på feltet. Noen mener derimot at de ikke sitter inne med noe særlig 'flerkulturell kompetanse' og at det derfor vil være direkte feil å sette dem på slike saker. De ønsker likevel ikke et mønster av typen "innvandrersaker – de sender vi til Aisha".

Utfordringen framover blir dermed den hårfine balansen mellom å spille på minoritetenes ressurser, som de selv oppgir å være større forståelse, evne til å se ting fra ulike sider, større kildetilgang, språk etc., uten at nettopp denne kulturelle kompetansen blir en tvangstrøye de vanskelig kjenner seg igjen i og vanskelig kommer seg ut av. Et annet moment er at det å ansette en med minoritetsbakgrunn kan virke som en sovepute for redaksjonene. Ved å overlate alle innvandrrelaterte saker til denne personen, vil de selv ikke ha behov for å forstå, se eller lære av minoritetene. Som Mira uttrykte, er empati undervurdert og kulturkunnskap overvurdert: "*Kultur står liksom der og blokkerer for sikten når man forsøker å se et annet menneske*". I tråd med en essensialistisk kulturoppfatning hvor

---

⁷⁹ Nasjonalitet er her valgt helt vilkårlig.

holdninger, hendelser og handlinger forklares ut fra teorier om kulturelle særegenheter, vil det kreve en person med 'kulturkunnskap' for å skrive om innvandrere. Slik jeg oppfatter det, vil i mange tilfeller kulturkunnskap i seg selv ikke nødvendigvis kunne brukes som et redskap til forståelse. Derimot vil empatisk innlevelse, åpenhet og forståelse for at ikke alle mennesker deler samme sannhet kunne utgjøre viktige verktøy. Disse verktøyene besittes ikke kun (eller nødvendigvis) av personer med flerkulturell bakgrunn. Det handler om åpenhet og interesse for mennesker, om innlevelse, om kompleksitet og nyanser. Det handler om at søken etter innsikt og forståelse går på bekostning av søken etter polarisering og sensasjoner. At stadig flere personer med minoritetsbakgrunn blir synlige i det offentlige bildet kan føre til en økende forståelse for kompleksitet. Dette fordi avisenes vinkling av minoritetsstoff kan bli mer nyansert dersom stoffet utformes av minoritetene selv (eller at redaksjonene blir mer vare på hva de skriver når de har ansatte med flerkulturell bakgrunn). En annen viktig faktor er signaleffekten det kan gi dersom journalister med flerkulturell bakgrunn får bruke og vise sin kompetanse på ulike arenaer. Dette vil være positivt fordi de kan fungere som rollemodeller for andre med minoritetsbakgrunn, og fordi de vil rokke ved majoritetens fordommer og medieskapte bilder av 'innvandrere'. Dersom minoritetsjournalistene *kun* får skrive om 'innvandrersaker', vil det derimot kunne forsterke og sementere bildet av innvandrene som begrensede og kun opptatt av innvandrersaker.

Lærerstudentene

8.6 Bakgrunn for valg av yrke

Som tidligere påpekt er det prosentvis like få lærerstudenter med minoritetsbakgrunn som det er journaliststudenter. Mange har pekt på høye inntakskrav som en av årsakene til at det er så få studenter som velger journalistikk. Inntakskravene på lærerutdanningen er betraktelig lavere⁸⁰. Med det som utgangspunkt kan man anta at de som velger lærerutdanning muligens har færre valgmuligheter enn de som velger journalistikk (og at dette også er noe som vil gjelde for etnisk norske studenter). Det kan derfor ikke utelukkes at mange av elevene som går her ikke har kunnet velge på øverste hylle, slik man kanskje

---

⁸⁰ Offisielle poenggrenser 2006 ved HiO: **Allmennlærer**: konkurransepoeng 46,7 skolepoeng 42,2

Journalistikk: konkurransepoeng 64,3 skolepoeng 57,0

http://www.hio.no/index.php/layout/set/print/studietilbud/slik_s_ker_du/offisielle_poenggrenser_2006_ved_hio

kan anta at journaliststudentene i større grad har kunnet⁸¹. Jeg har i liten grad snakket med informantene om karakterer og yrkesaspirasjoner utover læreryrket. Studentene har antakelig vurdert ulike yrkesretninger innenfor gruppen av realistiske alternativer. Jeg er opptatt av å finne ut hva som fikk dem til å velge akkurat lærerutdanningen blant alternativene. Spørsmålene har derfor først og fremst vært knyttet til hva som har appellert til informantene. Jeg har forsøkt å finne ut i hvilken grad deres motivasjon kan sies å være indre- eller ytrestyrt, og i hvilken grad de vektlegger henholdsvis instrumentelle eller ekspressive verdier.

Informantene har ulik oppfatning om de tror deres bakgrunn har hatt noen betydning for yrkesvalg. Indra svarer slik: *"Jeg tror nok ikke det er påvirket av det alene..."*. Litt senere i intervjuet sier hun at det at hun har minoritetsbakgrunn er viktig: *"Det er som sagt viktig... jeg har tenkt mye på det når jeg valgte den utdanningen her da... jeg er veldig bevisst på at jeg har en bakgrunn som ikke er norsk"*. Jeg tolker Mira dit hen at hun ikke tror hennes bakgrunn har hatt noe å si for ønsket om å bli lærer, men at hun i stor grad er bevisst hvor viktig det er at lærere også har minoritetsbakgrunn. Hung svarer slik på spørsmålet: *"For min egen del har jeg ikke tenkt på yrkesvalg ut fra min bakgrunn"*. Saynab er enig: *"Er sikker på at min minoritetsbakgrunn absolutt ikke har noe å si for mitt valg av utdanning... mulig det er en pådriver for andre, men ikke for meg"*. Når informantene begrunner yrkesvalg, er det i første omgang andre faktorer de legger vekt på. Informantene er, som vi skal se, likevel svært opptatt av den betydning deres bakgrunn kan ha å si for andre.

8.6.1 "Fordi jeg er flink med småbarn"

For de fleste av informantene fremstår det å skulle jobbe med barn som det som appellerer mest til dem. Adi forteller at han har valgt lærerutdanningen fordi han er flink med barn og ikke ser for seg å skulle jobbe på et kontor: *"Jeg valgte lærerutdanning fordi jeg er flink med småbarn, jeg liker å undervise og jeg liker å jobbe med mennesker... jeg synes det er spennende... man lærer noe nytt hver dag..."*. Det å skulle jobbe med barn er også motivet for Hamid: *"Jeg er glad i å jobbe med mennesker, det er kanskje det som slår meg aller først... det viktigste... det er et fint yrke, du er med å bidra til å få opp kunnskapsnivået..."*

---

⁸¹ På en annen side skal jeg ikke utelukke at det forventes mer og stilles større krav til en person med høye karakterer og at valgmulighetene derfor kan fremstå som mer innsnevrede enn for en person med lavere karakterer.

jeg synes det er spennende å jobbe med barn". Saynab formulerer det slik: *"Det er jo for å få en stabil og trygg jobb... og å jobbe med barn... det er hovedgrunnen til at jeg valgte det..."*. Saynab forteller at hun bestemte seg for å bli lærer etter videregående. Hun hadde i utgangspunktet tenkt å jobbe i butikk og tok et friår etter videregående. Hun sier selv at hun plutselig følte at hun ville bli lærer. Etter at hun startet på utdanningen, meldte hun seg også som vikar på en barneskole *"Da ble jeg mer og mer sikker på at det var det jeg ville"*. Fra Hung kommer svaret kontant: *"Jeg ville arbeide med barn... forme dem til å bli samfunnsdyktige"*. Interessen for barn er sterk. Informantene snakker om sine opplevelser med barn i praksisperioden og i tilknytning til lærervikariater⁸². De omtaler barna som søte, nysgjerrige, åpne og fordomsfrie. Nesten alle ser for seg å jobbe i barneskolen, i alle fall i starten.

8.6.2 "Liten sjanse for å bli arbeidsløs.. det har jeg tenkt på... det er jo viktig"

Om å velge et trygt og stabilt yrke

Informantene har også vært opptatt av å velge en utdanning som framstår som forholdsvis trygg. Saynab la vekt både på å kunne jobbe med barn og å ha et stabilt og trygt yrke. Hamid sier at han ikke tenkte på hvorvidt det var liten sjanse for å bli arbeidsledig da han bestemte seg for yrke, men vet at han er ettertraktet på markedet: *"Liten sjanse for å bli arbeidsløs har jeg ikke tenkt på i det hele tatt... men jeg tror ikke det er noen fare for det... de sier hele tida at de både vil ha gutter og minoritetsspråklige inn i skolen, så jeg har jo en fordel der sånn sett"*. Flere av informantene trekker fram at læreryrket byr på store utfordringer og at det til tider kan være svært stressende. Mange mener imidlertid at dette er utfordringer du kan møte på i flere typer yrker. For Indra er det viktig å ha et yrke hvor hun kan kople av og skille arbeid og fritid *"Jeg ønsker å kunne legge arbeidet fra meg... at jeg har fritid, det er viktig for meg"*. I tillegg uttrykker hun ønske om å ha et yrke hvor hun ikke nødvendigvis må prestere og oppvise kreativitet hver dag. Saynab innrømmer at hun også tenkte på læreryrket i forhold til ferier og arbeidstid: *"Jeg tenker jo egentlig på det der med ferier og arbeidstid... for jeg liker sånn rutinepreget liv... jeg synes det virker veldig greit... at du slipper å være fleksibel... eller du kan være fleksibel, men du slipper å være 'out there' på en måte hele tiden..."*. Slik jeg oppfatter Saynab, uttrykker hun et ønske om en viss kontroll og rutine i livet sitt. Hun vil ha faste rammer og arbeidstider og ønsker ikke å

---

⁸² De fleste lærerstudentene jobber ved siden av studiet, noen som lærervikarer.

være tilgjengelig og 'på oppdrag' hele tiden (slik f.eks. en journalist vil være mer innstilt på).

8.6.3 *"De små er fremdeles skjermet for alt det som skjer rundt i verden"*

Om å formidle og påvirke

Informantene er også opptatt av å formidle kunnskap og verdier, samt muligheten til å forandre og påvirke enkeltindivider og samfunn. Indra sier hun ønsker å ha et yrke hvor hun føler at arbeidet hun gjør er viktig både i nåtid og fremtid:

"Det å kunne føle at man gjør noe konstruktivt og målbart, som er både her og nå, men også har med framtiden å gjøre... at jeg gjør noe som jeg er fornøyd med... jeg liker å videreformidle... jeg synes det er gøy å engasjere... bare det å finne en måte å legge fram et stoff på sånn at det blir interessant er jo en kjempeutfordring, det synes jeg er morsomt... jeg har lyst til å føle at jeg gjør noe nyttig"

Indra er opptatt av behovet for å gjøre noe nyttig. Mirsha vektlegger også formidlingsaspektet som sentralt i valg av yrke. Hun forteller meg at hun helt siden hun var liten har vært glad i å lære bort. Etter at hun ble eldre, har hun funnet støtte for sine valg i islam: *"Som voksen hørte jeg en hadith⁸³ om viktigheten av å søke kunnskap... "søk kunnskap fra vuggen til graven"... eller er det en setning fra Koranen... om viktigheten av å spre kunnskap... da var det ikke tvil om hva jeg skulle bli"*. Mirsha sier at hun anstrenger seg for å være praktiserende muslim og er tilknyttet religiøse nettverk gjennom moskeen og studentgrupper. Mirsha tillegger mange motiver verdi når det gjelder valg av yrke, men sier selv at det nok er ønsket om å hjelpe eller forandre som er hovedmotivet: *"Når jeg får tenkt meg om var det vel ønske om å hjelpe og forandre som var 'hovedgreia'..."*. Hamid trekker fram muligheten og ansvaret han har for å påvirke barna i en god retning: *"Jeg synes det er spennende med de aller minste... de er fremdeles skjermet for alt det som skjer rundt i verden... så du er med å påvirke dem... du har veldig mye å si for hvordan de utvikler seg framover... det er spennende synes jeg"*. Slik jeg forstår Hamid, oppfatter han barna som lite påvirket av samfunnsmessige forhold og konflikter. De er fremdeles formbare, åpne og fordomsfrie. Små barn er ofte svært lydhøre for lærerens ord, i hvert fall så lenge det ikke går på bekostning av deres integritet og den kulturelle bagasjen (kapitalen) de allerede har med seg hjemmefra. Hamid tror at han har mye å si for deres fremtidige utvikling. Selv om Hamid mener at han som lærer er med på å påvirke barna, føler han ikke

---

⁸³ En hadith er en beretning fra Muhammeds dagligliv, en type leveregel.

at det var noe han la vekt på ved valg av utdanning. Han tenkte først og fremst på yrkets egenverdi:

”Man er jo med å påvirke samfunnet gjennom barna, jeg vet jo at det er samfunnsnyttig... lærerne har blitt flinke til å rette fokus mot det... at man har mye makt... man må vite hvordan man skal bruke den makten... og hvis du er en god lærer vil samfunnet tjene på det... jeg ser jo nå at jeg er med å påvirke, men det var ikke det jeg tenkte på da jeg begynte her... jeg tenkte på at det er et givende yrke... givende for meg selv”.

For Adi er det å jobbe med mennesker ” *gjøre noe for andre*” et sterkt motiv for å ønske seg til læreryrket. Han oppfatter læreryrket som et av verdens viktigste: *”Lærerjobben er en av verdens viktigste jobber... du hever det akademiske nivået i samfunnet... blant småbarn...”*. Adi sier videre at en lærer har mye å si for hvilken framtid elevene kan få. Fakhra fremhever også læreryrket som svært samfunnsnyttig og viktig. Samtidig medfører yrket et enormt ansvar: *”Det er en generasjon under dine hender”*. For Fakhra er det store ansvaret også den største utfordringen ved yrket. Hun uttrykker at hun som lærer er redd for å ikke se alle elevene, og hun er kritisk til at det i norske skoler kun er en lærer i hver klasse. I hennes opprinnelsesland opererer man helt fra starten med ulike faglærere i de ulike fagene: *”I (navn på land) møter du mange forskjellige lærere... mange forskjellige måter å undervise og formidle kunnskap på”*. Det at elevene har flere lærere å forholde seg til opplever Fakhra som en stor fordel. Slik det fungerer i Norge, er elevene mer prisgitt den enkelte lærer: *”F. eks. i sønnen min sin klasse er det kun en lærer, hun har fulgt dem de siste tre årene... tenk hvis det er noen av elevene hun ikke har sett... tenk om en elev har blitt oversett? (utydelig)... det er så skummelt og det er ikke alle som får med seg alt av det hun underviser... så det er jeg redd for”*. Fakhra ser det som en stor utfordring å skulle ha ansvaret for 24- 25 elever og samtidig rekke å ivareta hver og én sitt behov.

8.6.4 ”Det er betryggende å vite at jeg ikke må bli lærer”

Lærerutdanningen som døråpner

Adi forteller at en av grunnene til å ta lærerutdanning er at han på sikt kan undervise i en type sportsgren han selv trener: *”Jeg kan også bruke utdanningen til andre ting... for eksempel å instruere i sport... jeg kan bli en idrettstrener”*. I dette utsagnet ligger at Adi også ser på lærerutdanningen som en døråpner til andre yrkesmuligheter. I samsvar med

dette uttrykker også Indra at hun ser det som betryggende at hun har andre muligheter hvis hun etter hvert skulle ha lyst til å gjøre noe annet:

”Jeg synes det er veldig betryggende at jeg ikke må bli lærer hvis jeg ikke vil... det var derfor jeg valgte disse studiene fordi da står flere dører åpne... jeg ser hele tiden etter fag eller studier jeg kan ta etter dette... videreutdanning og mer spesialisering... kanskje innenfor et helt annet yrke... det er betryggende å vite at jeg ikke må bli lærer... det er litt godt... jeg er fortsatt ikke helt sikker...”

De fleste ser likevel for seg at de kommer til å jobbe som lærere også framover i tid. Noen ser for seg å videreutdanne seg innen læreryrket for å jobbe med undervisning på høyere trinn eller i andre institusjoner. For eksempel sier Hamid:

”Jeg satser på å beholde yrket en god stund.. jeg har ikke tenkt å endre noe på yrkesvalg ennå... jeg får jo se, man vet jo aldri.. om ti år kanskje jeg har gått lei... det som er fint er at det finnes (muligheter?)... du kan ha de små barna, du kan ha de litt eldre barna.. bare det er fin nok variasjon... hvis jeg gidder å utdanne meg litt, så kan jeg etter hvert jobbe på videregående.. høghskolen...”

Saynab ser for seg at hun kommer til å jobbe som lærer noen år for deretter å forsøke andre muligheter hvor hun også kan jobbe med barn og ungdom:

”Jeg har lyst til å jobbe som lærer... kanskje holde på et par år og prøve meg på noe annet med barn og ungdom.. ikke nødvendigvis allmennlærer fra første til fjerde.. jeg har lyst til å jobbe på mellomtrinnet.. jeg kan også tenke meg å utvikle meg, ta noen andre fag etter hvert.. det er og en grunn til at jeg har tatt denne utdanningen.. det er på en måte grunnsteiner, så kan jeg bygge på etter hvert...”

Saynab forteller at hun bl.a. har vært inne på tanken på å jobbe innen barnevern eller som sosionom. Slik hun ser det fungerer lærerutdanningen både som grunnsteiner og døråpner. Samtidig føler hun at det er et yrke man alltid kan komme tilbake til dersom man vil forsøke noe annet, eller dersom man får egne barn og av den grunn står utenfor arbeidslivet i perioder: *”Det er også greit med lærerutdanningen at da har man noe å falle tilbake på, ikke det at man ikke trenger å holde seg oppdatert, men jeg tror det er lettere å komme tilbake til et læreryrke etter å ha vært borte et par år enn det hadde vært med en jobb hvor man må være oppdatert hele tiden... det er noe å falle tilbake på føler jeg (...) det er i hvert fall det inntrykket jeg har ”*. For Fakhra som nå har tatt to lærerutdanninger, finnes det ingen alternativer. Det er lærer hun ønsker å være, og hun sier hun har jobbet hardt for det.

Sammenfattet vil jeg si at studentene først og fremst ser ut til å ha valgt yrke ut fra yrkets egenverdi. Det som appellerer til informantene er at læreryrket i seg selv virker spennende, morsomt og utfordrende. Informantene uttrykker også at de liker å formidle kunnskap og

ser positivt på utfordringen det kan være å legge fram stoff på en måte som engasjerer elevene. Informantene gir i tillegg uttrykk for at ønsket om å jobbe med barn var en viktig motivasjon for å velge læreryrket. Å jobbe med barn fremstilles som svært givende noe som begrunnes med at barna fremdeles er åpne for nye impulser og ennå ikke formet og påvirket av samfunnet. I relasjon til dette vektlegges også et ønske om å påvirke dem. Jeg kommer tilbake til dette når jeg tar for meg informantenes refleksjoner i forhold til å fremstå som rollemodeller. Mange av informantene vektlegger også et hjelpemotiv. Dette motivet knyttes til enkeltelever⁸⁴ og behandles nærmere i kapittelet om fordeler ved å ha etnisk minoritetsbakgrunn.

8.7 Om foreldrenes ønsker og innflytelse på informantenes valg av lærerutdanning

Av intervjuene med journaliststudentene gikk det fram at informantene i svært liten grad hadde tatt hensyn til sine foreldres ønsker da de valgte utdanning. Mange pekte på at foreldrene ga uttrykk for skepsis i starten. Dette begrunnet informantene med at foreldrene er opptatt av trygghet og materielle forhold. Alle foreldrene har slått seg til ro med barnas valg, og de fleste uttrykker i ettertid også stolthet og tilfredshet. Det skyldes først og fremst en visshet om at barnas egne interesser er det viktige. Mange har også forstått at journalistikk er ansett som et studie med høy 'status', det er ettertraktet blant nordmenn og vanskelig å komme inn på. Læreryrket kan på langt nær sies å ha samme status som journalistikk. En utbredt 'folkelig' oppfatning er også at yrket er stressende, slitsomt og dårlig betalt. Jeg har vært inne på at mange foreldre med innvandrerbakgrunn har høye forventninger på sine barns vegne (bl.a. Pihl 1998, Lauglo 2001, Leirvik 2004, Prieur 2004). Hvordan forholder lærerstudentenes familier seg til barnas valg? I hvilken grad har studentene tatt hensyn til eller måttet gå på tvers av sine foreldres ønsker?

8.7.1 "Det jeg skal leve av resten av livet det skal jeg gjøre for min egen del... ellers holder jeg ikke ut"

Når jeg snakker med Hamid sier han at han ikke har tatt hensyn til sine foreldres ønsker da han valgte å ta lærerutdanning: "Hensyn til det som er viktig for familien... det har jeg (ler)

---

⁸⁴ Informantene er opptatt av å kunne hjelpe elever som av ulike grunner (eks språklige, kulturelle) normalt ikke ville hatt forutsetninger til å lykkes godt i 'majoritetsskolen'.

ikke tenkt noe på... jeg har valgt det ut ifra det jeg synes er interessant selv...". Hamid tok et universitetsfag før han begynte på lærerhøgskolen. Dette faget inngår i en profesjonsutdanning som antas å ha en viss status. Han forteller senere i intervjuet at han til en viss grad har snakket litt om utdanningsvalg med sin familie og at farens ønske var at Hamid skulle studere medisin:

"Vi har jo diskutert det hjemme.. pappas store drøm var at vi skulle bli leger og ditt og datt... men jeg skjønner ikke hvor han får det fra, for jeg har jo ikke lyst til det selv.. det er sikkert fantastisk å være lege, men jeg føler ikke at det gir *meg* noe... jeg har ikke følt noe press hjemmefra (...) vi har snakket litt.. mest etter videregående.. da jeg gikk i militæret... det var liksom.. 'ja hva skal du nå etterpå da'.. 'hva skal du søke' og.. 'du må bli lege' ikke sant (ler).."

Måten Hamid forteller dette på får meg til å tenke på Aishas fortelling om farens legeaspirasjoner på datterens vegne. Farens utsagn kan tolkes som en form for 'retorisk ønsketenkning', og oppfattes ikke helt seriøst av barna: "*Jeg skjønner ikke hvor han får det fra*". Slik jeg oppfatter Hamid ser han farens ønsker om at sønnen skal bli lege som 'tatt ut av lufta' fordi Hamid selv ikke har antydning at dette er noe han selv har hatt lyst til. Jeg spør Hamid hvordan faren reagerte da han sa han skulle bli lærer: "*Jeg begynte jo først på (universitetsfag) og da var det... 'ja, det er bra' ... men når jeg sa lærer... de synes jo det er fint, men de syntes det var rart at jeg skiftet da... det ligger kanskje noe i at de ikke var helt fornøyd med skiftet... jeg vet ikke... jeg tror de er positivt innstilt... det tror jeg*". Hamids foreldre hadde helst sett at sønnen fortsatte på Universitetet, men har slått seg til ro med hans valg. Han føler i alle fall selv at de er positive til hans valg. Indra føler hun til en viss grad har tatt hensyn til foreldrene, men forteller samtidig at hennes mor var svært fornøyd med valget av lærerutdanning:

"Moren min syntes det var flott at jeg skulle bli lærer, mens faren min ikke har forstått yrkesvalget mitt ennå (ler)... samboeren min syntes også det var kjempeflott at jeg valgte det yrket... så det er nok litt påvirkning.. jeg har foreslått yrket selv så har jeg blitt litt påvirket til å ta det endelige valget da... men jeg føler ikke at... jeg har vel aldri tatt hensyn på *den* måten... jeg har alltid tenkt at *det jeg skal leve av resten av livet det skal jeg gjøre for min egen del... ellers så holder jeg ikke ut*"

Yrkesvalg har vært et samtaleemne i Indras familie. Hun sier hun selv foreslo læreryrket og at de øvrige ga positiv tilbakemelding. Unntaket var faren hennes som hun sier ikke har forstått valget hennes. Jeg spør hvordan han reagerte og Indra svarer slik: "*Nei han har jo... holdt på å si... ikke noe han skulle ha sagt (ler) han sier jo ingenting... han sa jo bare... når jeg fortalte... 'ja vel, er du sikker på det'... 'er du sikker på at du får deg*

arbeid etter endte studier' og... ja... litt den der...". Det som i første omgang kan oppfattes som en negativ innstilling viser seg i neste å handle mer om bekymring og omsorg. Indras far ser ut til å være mest opptatt av om datteren får seg jobb når hun er ferdig med studiene. Når jeg spør Saynab om hun husker hvordan foreldrene reagerte da hun ville begynne på lærerutdanningen forteller hun at faren hennes hadde følgende krasse uttalelse om lærere og deres utsatte posisjon:

"Jeg husker godt at det første faren min sa var at 'lærerne har jo ikke noe respekt her og ungene bryr seg ikke om læreren, de banner og de rett og slett driter i læreren sin da' (!)... men det var humoristisk... det var ikke sånn 'nei nå skal du høre på meg', det var bare første, spontane reaksjon.. men så argumenterte jeg litt og sa 'noen må jo snu den trenden'... moren min var lærer i (land) før hun giftet seg og kom til Norge.. så hun ble jo veldig glad da.. men igjen; faren min har ikke presset meg til noe som helst opp gjennom årene, det var ikke noen sterke reaksjoner"

Saynab understreker at faren sa dette på en humoristisk måte. Han uttrykker antakelig en relativt folkelig oppfatning av læreryrkets utfordringer, med manglende disiplin og manglende respekt for læreren som gjennomgangstema. I foreldrenes opprinnelsesland antas det at læreren har atskillig mer respekt enn i Norge. Et uttrykk for det kan være at enkelte barn med problematferd i Norge blir sendt på skole i foreldrenes hjemland i håp om at disiplinen der skal korrigere uønsket atferd⁸⁵. Farens utsagn kan dermed tolkes som at han ikke helt ser for seg sin datter i et yrke hvor hun skal oppleve manglende respekt og vanskelige elever. Saynab understreker at det ikke ligger noe press i farens utsagn. Foreldrene lar datteren velge selv, men er opptatt av trygghet: *"Foreldrene mine er egentlig ikke så veldig opptatt av utdanning... de er opptatt av trygg jobb, men ikke så opptatt av utdanning... men jeg vet at de ville blitt veldig fornøyde hvis jeg hadde bestemt meg for å bli lege eller advokat, men de er også glad for at jeg skal bli lærer da".* I tillegg til trygghet er Saynabs foreldre også opptatt av at datteren skal finne et yrke som ikke bryter for mye med det tradisjonelle levesettet i deres kultur:

"Trygg jobb er viktig for dem... men så er de kanskje opptatt av at jeg skal ha en jobb som ikke blokkerer det tradisjonelle livet en (nasjonalitet) jente skal leve (ler litt).. det høres så dumt ut men... på en måte å gifte seg, få barn og starte familie.. de gjerne vil at jeg for min del ikke skulle velge et yrke som krasjer veldig med det da... da er det kanskje mye reising og overnattinger.. ja i det hele tatt.. sånne ting.. "

---

⁸⁵ Jeg har ingen tall på hvor utbredt dette er, men har fått med meg at det forekommer. Mange snakker om manglende disiplin i norske skoler, noe som bl.a. fra tid til annen debatteres i mediene. Det hevdes ofte at disiplinen er mye strengere i andre land, for eksempel i muslimske, hvor respekten generelt er stor for den eldre generasjon.

Jeg spør Saynab om hun selv tenker på disse tingene, hvorpå hun svarer: *"Ja, jeg tenker litt på det, men ikke i den grad som de gjorde da... de tenker mer på religion og tradisjoner og sånn... og hva folk vil si (ler litt)... de er veldig opptatt av det... så sånn sett er jo allmennlærerutdanningen veldig gunstig"*. Saynabs foreldre er opptatt av at datteren til en viss grad skal kunne leve i tråd med de kulturelle (nasjonale) tradisjoner og forvalte sin etniske identitet uten at hennes yrke skal gjøre dette vanskelig. Saynab ler og uttrykker selv at 'det høres så dumt ut' når hun forteller det til meg. Det kan skyldes at hun gjennom sine verbale utsagn om religion, tradisjon etc. føler at hun overfor meg formidler et stereotypet bilde av muslimske kvinner. Når det gjelder Hung kan han fortelle meg at hans foreldre alltid har vært opptatt av at barna må skaffe seg en utdanning: *"Mine foreldre har gitt oss den oppdragelsen at vi må få en utdanning... uansett hvilken... så lenge vi har fått oss en utdanning så har foreldrene våre vært stolte av oss"*. Hung forteller videre at foreldrene var svært positive til at han valgte lærerutdanning: *"Så bra (sa de)... du har alltid vært flink med barn... dette blir spennende"*. Hungs utsagn vitner om positive og støttende foreldre. De har gjennom oppdragelsen formidlet at barna må utdanne seg, men latt det være opp til dem (barna) å avgjøre hvilken vei de ønsker å gå: *"Vi er en stor familie og utdanning har alltid vært et tema i hjemmet... med det mener jeg at så lenge vi ungene fikk en utdanning, uansett hva, så ble foreldrene våre fornøyde... de har jo 'tullet' med at noen i familien bør bli lege/tannlege/advokat, men jeg er sikker på at de er veldig stolte av oss, uavhengig av hvilken utdanning vi har"*. Mirsha forteller at foreldrene hennes alltid har vært positive til hennes tanker om utdanning. Hun føler ikke at hun på noen måte har 'gått mot strømmen':

"Jeg fulgte alltid det jeg hadde lyst til... mamma og pappa presset meg aldri... uansett hva jeg ville... og tro meg, jeg ombestemte meg veldig ofte... så var de med meg og overveide det... diskuterte gode og negative sider... det eneste "kravet" de hadde var at jeg skulle ta høyere utdanning... jeg har alltid fulgt magefølelsen (...) det var en periode jeg ombestemte meg nesten hver uke men foreldrene mine bare smilte og sa 'bli det du føler er riktig for deg'..."

Det eneste kravet Mirshas foreldre hadde var, i likhet med de fleste av informantenes foreldre, at datteren tok en eller annen form for høyere utdanning. Hvilken retning hun skulle gå lot de henne selv avgjøre, men tok aktivt del i diskusjoner og vurderinger av ulike alternativer. Hun tror at det viktigste for foreldrene var at hun valgte et yrke som representerte trygghet, noe hun mener læreryrket gjør: *"Trygghet i yrket er nok viktig for dem og det blir jo automatisk ivaretatt når jeg velger lærerutdanning... men jeg tror ikke jeg har tatt valget fordi jeg tok hensyn til ting foreldrene mine synes er viktige... jeg*

fokuserte alltid på det jeg selv syntes var viktig... litt ego kanskje... (ler)". Mirshas oppfatning av hva foreldrene er opptatt av føyer seg inn i rekken av de øvrige informantenes refleksjoner. Gjennom media kan man ofte danne seg et bilde av at såkalte 'innvandrerfamilier' preges av mange konflikter mellom generasjonene. Det generelle inntrykk er at minoritetsungdom i høy grad er prisgitt sine foreldres ønsker og påbud om lydighet, og at de som ikke etterkommer dette blir straffet eller utstøtt. At dette kan forekomme viser også empiriske studier (for eksempel Leirvik 2004, Prieur 2004). For ungdom med foreldre som vektlegger lydighet og underkastelse er det ikke rom for barnas meninger (Leirvik 2004:62). Når det gjelder mine informanter, passer ikke disse beskrivelsene. Informantene forteller at de tar egne avgjørelser, men får støtte fra foreldrene til å gjøre nettopp dette. Barnas trygghet ser ut til å være et gjennomgangstema for foreldrene. At barna er sikret arbeid etter endt utdanning er det som ser ut til å veie tyngst. Som jeg nå skal vise finnes det også unntak.

8.7.2 "Det er jo jeg som skal studere, ikke dem... det er jeg som skal velge mitt liv..."

Om å velge på tvers av familiens ønsker

Adi er den eneste av informantene som kan sies å ha valgt utdanning *på tvers av* familiens ønsker. Familien til Adi ønsket, i likhet med de andre foreldrene, at sønnen skulle studere medisin, men har i motsetning til disse i liten grad akseptert hans valg. Adi selv mener han er den første i familien som har latt interesser avgjøre studievalg: *"Familien ønsket at jeg skulle velge et yrke som er av høy utdanning... alle de andre søsknene mine har høy utdanning... jeg skiller meg ut fordi jeg velger det jeg virkelig er interessert i"*. Når jeg spør Adi hvordan familien hans reagerte da han fortalte dem at han skulle bli lærer, svarer han slik: *"Nei, jeg tror de ble helt oppgitt, men sånn får det bare være... det er på tide å bestemme seg... jeg bryr meg ikke lenger... faren min er opptatt av at barna har høy status... jeg tror ikke det er viktig (...) det er jeg som skal studere, ikke dem... det er jeg som skal velge mitt liv..."*. Adi forteller at han har lite kontakt med familien. Jeg spør om han vil si at han har kuttet båndene til sin familie. Til det svarer han: *"Nei jeg har ikke kuttet båndene akkurat, jeg vil bare bo for meg selv og leve mitt liv"*. Adi har lite kontakt med sine søsken og tror også de er misfornøyde med hans valg. Adi formidler at han føler familien har vært dominante og styrende, og at dette har hatt undertrykkende konsekvenser: *"Hvis du blir for mye styrt av foreldre og venner så vil du aldri utvikle deg til å bli en ledertype... du blir faglig svak og sosialt svak... det er jo en av grunnene tror jeg... siden*

alle i familien min har vært så dominante...". Slik jeg forstår Adi setter han sin egen faglige og sosiale 'tilkortkomning' i relasjon til en oppvekst og oppdragelse preget av dominans og kontroll. Han har nå bestemt seg for å leve sitt eget liv, selv om det i stor grad betyr liten kontakt med familien. Han sier det er fordi han vil følge sine interesser. Jeg får inntrykk av at dette også kan handle om at han ikke når opp til familiens forventninger og krav. Jeg spør Adi hvordan han opplever at familien ikke aksepterer hans yrkesvalg. Til det svarer han: "Nei det... det får da bare være sånn... akkurat som de ikke ville ha akseptert at jeg giftet meg med norsk en... jeg får bare gjøre det jeg har lyst til."

Adis opplevelser er lite representative for informantene i mitt utvalg. Det er allikevel grunn til å anta at hans historie ikke er enestående sett i en større sammenheng. Studier viser at mange innvandrereldre har høye forventninger på sine barns vegne og at noen barn opplever å bli utsatt for et sterkt press (for eksempel Prieur 2004:36). Når de så opplever å ikke være godt nok utrustet til å innfri sine foreldres forventninger, blir skuffelsen stor på begge sider.

8.7.3 "Jeg hadde ikke turt å si at jeg skulle begynne på lærerhøgskolen..."

Foreldreforventninger som årsak til bortvalg av lærerutdanning

Under intervjuet ble informantene presentert en oversikt fra høgskolen som viser prosentvis fordeling av studenter med minoritetsbakgrunn på de ulike studie/ yrkesretninger. Som nevnt innledningsvis var andelen minoritetsstudenter ved lærerutdanningen fire prosent i 2005. Jeg ba informantene reflektere litt over hvorfor de tror så få med minoritetsbakgrunn velger lærerutdanning. Det må nevnes at det på samme oversikt også framgikk at fordelingen på enkelte ingeniørlinjer var oppe i nesten 40 prosent, noe som selvsagt er med på å vinkle svaret i retning hvorfor dette studiet velges framfor lærerutdanningen. Det første som slo meg var at samtlige informanter ble svært overrasket over den lave andelen (selv om mange nok hadde registrert at det var få medstudenter med minoritetsbakgrunn).

Hamid tror en grunn til at så få velger lærerutdanning har med status og foreldrenes påvirkning å gjøre: *"Status rett og slett... at familien pusher dem i en spesiell retning... jeg merka jo sjøl hjemme... mamma og pappa... 'ja, du må bli lege'... ikke sant... så det går på det med status da... kanskje også det økonomiske aspektet... du skal ha det bra i framtida..."*

det er sikkert det... ". Indra tror mange har oppfatninger av hvilke yrker som er vel ansett i hjemlandet og dermed ønsker at barna skal velge disse yrkene:

"Det er vel litt det der at fra hjemlandet så er slike yrker veldig vel ansett og foreldrene.. moren min ønsket at jeg skulle bli lege... hun har aldri sagt 'det *skal* du bli'... hun har jo hatt mange rare ønsker... men innenfor visse kulturer så er disse yrkene veldig ansett, det er *en* ting og så går det vel på lønna rett og slett, og så kan det gå på at de har lyst til å hevde seg, vise at de kan noe..."

Adi mener at de fleste vil velge yrker som, for eksempel lege, for å få "*En framtid, med høy utdanning og høy status*". På spørsmål om hvorfor dette framstår som viktig, svarer han: "*Det er vanskelig å sosialisere seg og integrere seg her i samfunnet... du må ha noe som kan bygge opp din selvtillitt... gjøre deg til en viktig ressursbrikke i samfunnet... så du ikke blir dømt og 'kastet i bås' med... innvandrere... som svake, samfunnsmessig svake...*". Adi uttrykker med dette at et ønske om sosial mobilitet kan skyldes et behov for å hevde seg på lik linje med 'nordmenn', for bl.a. å vise at man ikke passer inn i bildet folk har av innvandrere som svake og lite ressurssterke. En yrkeskarriere med høy status vil kunne gi høy selvtillitt og man vil bli oppfattet som en ressurs, noe Adi tror må til for å bli 'integret'. Fakhra tror studenter med minoritetsbakgrunn ikke velger lærerutdanning fordi de gjennom oppdragelsen har lært at de må bli lege:

"Grunnen er at de har *lært at de må bli lege*... jeg har en pakistansk venninne.. hun 'tvinger' barna til å velge medisinstudiet... alle vil jo bli lege eller ingeniør... det er den beste utdanningen i verden, tror de... det er fordi de har vokst opp med det.. det er prestisje, det er status, det er høy lønn... det er å hjelpe mennesker, du har en verdi i samfunnet... de har lært seg feil på en måte... de vet ikke at samfunnet trenger alt fra søppelbærere til statsministere... ikke bare leger..."

Selv om Fakhra kan virke kritisk til 'de som ikke skjønner at samfunnet ikke bare trenger leger' uttrykker hun selv forståelse for dem ved å innrømme at hun antakelig ikke hadde valgt annerledes selv hvis hennes karakterer hadde vært bedre: "*Jeg har jo vokst opp med det... hvis jeg hadde fått høyere karakterer kan det hende at... jeg hadde ikke turt å si at jeg skulle begynne på lærerhøgskolen... det hadde jeg ikke turt å si selv om jeg kommer fra en så åpen familie... fordi de vil jo veldig gjerne se dattera si på universitetet (?) med den hvite frakken...*". Jeg tror ikke Fakhras svar her nødvendigvis er representativt for de øvrige informantene, men kan antakelig gi uttrykk for en oppfatning som kan finnes blant enkelte legestudenter. Innledningsvis i dette hovedkapitlet pekte jeg på at store forventninger til 'flinke' studenter kan gjøre at de ikke nødvendigvis har *flere* valgmuligheter enn studenter med lavere karakterer (de kan velge på øverste hylle men kun på den øverste for å si det

sånn). Som Fakhra sier, vil det oppleves som et press eller en sterk forventning om å velge medisinstudiet eller noe liknende dersom du presterer bra og oppnår gode karakterer. Liknende tanker har Hung, som tror mange minoritetsforeldre pusher barna sine til å få et høystatusyrke. I følge han er dette noe som reflekteres allerede i yrkesaspirasjonene til elevene han underviser som lærervikar:

”Jeg tror at mange foreldre ’pusher’ sine barn til å få et yrke som har høy status blant sine landsmenn og også i det landet de bor i... jeg merker det allerede nå i jobben (som lærervikar, min kommentar) at mange minoritetsspråklige barn vil ha jobb som lege, tannlege, ingeniør og advokat (...) læreryrket har ikke høy nok status blant minoritetsspråklige rett og slett... men det kan jo hende det bedrer seg når de merker at det nå kanskje blir flere av oss som har lærer- eller førskoleutdanning”

I tillegg til foreldrenes ’pushing’ kan Hungs utsagn også tolkes dit hen at mangelen på rollemodeller med minoritetsbakgrunn kan være en av årsakene til at så få gir seg i kast med utdanningen. Han tror dette vil utjevnes dersom det blir flere lærere og førskolelærere med minoritetsbakgrunn synlige i det offentlige rom.

Fokuset på status kunne antas i større grad å reflektere foreldregenerasjonens verdier enn de unge studentenes. Men til tross for at svært mange av studentene med minoritetsbakgrunn både er født og oppvokst i Norge, snakker flytende norsk og behersker de sosiale koder, slik også mine informanter gjør, er tendensen likevel at de *følger et annet mønster* enn majoriteten når det gjelder valg av utdanning. Det at minoritetsstudentenes andel på ingeniørutdanningen utgjør nesten førti prosent tilsier en overrepresentasjon i forhold til gruppens generelle andel i befolkningen. Det kan dermed virke som minoritetsstudenter i større grad enn majoritetsstudenter ’arver’ eller lar seg påvirke av sine foreldres verdier. Hamid tror disse verdiene internaliseres gjennom oppdragelsen: *”Hvis du hører mye positivt om en ting så blir du jo positivt innstilt til den ene tingen... det har ikke noe å si om de blir ’pusha’ eller ubevisst tar det til seg... miljøet og omgivelsene har mye å si...”*. Hung tror ikke disse tendensene vil endres med det første, fordi det ’å velge yrker med høy status’ sitter så dypt. Han tror kanskje tredje eller fjerde generasjon ’innvandrere’ vil være mindre opptatt av foreldrenes verdier. Mirsha tror en av grunnene til at mange studenter med minoritetsbakgrunn velger ’statusyrker’ er at de vet at foreldrene ikke hadde samme muligheter som de selv har, og at de av den grunn ønsker å gjøre det bra:

”Dermed har de så innmari lyst til å gjøre det bra, når de først har muligheten... de setter seg høye mål og drives av lysten til å gjøre det bra, foreldrene hadde ikke disse mulighetene... jeg kjenner mange medisinstudenter, alle har forskjellige grunner til at

de tar denne utdanningen... noen med ønske om å hjelpe, andre fordi de liker å jobbe på sykehus... andre rett og slett for de liker å sette seg høye mål og gjør en innsats for å strekke seg etter dem”

Mirsha forteller om studenter og leger hun kjenner. Hun sier de har ulike motiver og begrunnelser for å velge legeyrket. Noen drives av lyst til å gjøre noe for menneskeheten, for eksempel ved å drive med forskning som kan hjelpe videre generasjoner. Andre drives av tanken på å hjelpe mennesker eller rett og slett fordi de synes yrket virker spennende. En medisinerstudent Mirsha snakket med fortalte henne at noen av de som går på studiet tar det utelukkende for å oppnå status. Selv sier Mirsha: *”Jeg vet at det finnes folk som gjør det pga status, men jeg har bare ikke møtt dem...”*.

8.7.4 ”Så har det ikke vært en trend... det har veldig mye med trender å gjøre”

For Saynab er det også et spørsmål om utdanningens lengde, hva man får igjen for utdanningen og hva som utgjør *trenden* blant minoritetsstudentene som avgjør hvilke valg man foretar seg: *”Før trodde jeg det bare hadde med status å gjøre... med lærernes status i samfunnet generelt... men nå tror jeg det har mye med lengden på utdanningen å gjøre også... det er mange som ikke velger det fordi det er fire år... de vil gjerne ha en kort yrkesrettet utdanning... det er mange som søker seg inn på privatskoler hvor det er ett - og toårig studium som kvalifiserer til et yrke så de får en tittel”*. Saynab tror utdanningslengden skremmer mange fra å velge yrket. I tillegg tror hun læreryrket ikke medfører tilstrekkelig status og respekt, noe mange med minoritetsbakgrunn i følge Saynab er opptatt av:

”Det henger igjen at lærerne ikke har noe respekt i samfunnet... de flerkulturelle er opptatt av hva slags status man har sånn at du får respekt i samfunnet.. kanskje noen føler de har litt press på seg og må velge noe stort.. som lege, advokat, ingeniøryrker.. vise det beste av seg, å være lærer er ikke høyt nok.. jeg tror de har egne oppfatninger av hva som er bra og ikke bra... så har det ikke vært en trend... det har veldig mye med trender å gjøre.. allmennlærer er ganske nytt for flerkulturelle... jeg visste ikke om noen før jeg begynte her.. vi var fem eller syv i klassen.. det sier jo litt det og”

Saynab kan virke inkonsekvent når hun snakker om utdanningslengde på den ene siden og valg av lege og advokat, som begge er lange utdannelser, på den andre. Jeg forstår henne imidlertid slik at hun mener det finnes to ’typer’ studenter; de som velger en lang utdanning for å oppnå status og respekt gjerne kombinert med et visst press fra omgivelsene og de som velger en kort yrkesrettet utdanning. Saynab forteller meg om en ny ’trend’ blant

minoritetsstudentene, som går ut på å ta medisinstudiene i Polen⁸⁶: *"Det er veldig trend da... det er mange som drar dit (til Polen)... de har ikke så høye krav... de gir alle en sjanse, enten så klarer du det ellers så klarer du det ikke..."*. Når flere lykkes med de muligheter som framstår som realistiske, kan det ryktes fort i minoritetsmiljøer (Andersen 2002). Mange av informantene har oppdaget at reseptarutdanningen trekker mange med minoritetsbakgrunn. Indra forteller at hun hadde en venninne som skulle bli reseptar og vurderte en stund å ta studiet selv: *"Da hun drev og nevnte reseptar så lurte jeg litt på om... da visste jeg ikke hva det var en gang"*. Indra sier hun slo det fra seg da hun oppdaget at man måtte ha *"kjemi og alt det der"*. Av tilsvarende grunn slo hun også fra seg å studere medisin, noe hun også vurderte en periode: *"Jeg synes ikke det er gøy å lese de fagene, så da tror jeg ikke det er gøy å ha yrket heller... og der er det jo mye både matte og kjemi og det er liksom ikke de fagene jeg er god på"*. Det at venninnen valgte reseptarstudiet fikk uansett Indra til å vurdere det og sette seg inn i hva det innebar. Adi tror en av grunnene til at så få velger lærerutdanningen er at det er så få studenter med minoritetsbakgrunn på utdanningen fra før. Han tror mange søker på studier der de vet at de kan treffe 'likesinnede', og hvor de ikke trenger å føle seg som en synlig minoritet:

"Det tror jeg er veldig avgjørende... jeg hadde tenkt meg at det var veldig få... jeg har ikke møtt noen med min bakgrunn... det er trist, jeg skulle ønske det var minst en med samme bakgrunn jeg kunne prate med... jeg ville vært mer sosial hvis jeg hadde valgt en utdanning der det var bare innvandrere... da ville jeg følt meg som en sterk brikke"

Adi har vært bevisst at det har vært få studenter med minoritetsbakgrunn på lærerutdanningen. Han ble likevel overrasket over tallmaterialet jeg viste han: *"Jeg ble veldig overasket over at det var så få..."*. Han sier han ikke kjenner noen med minoritetsbakgrunn: *"Jeg kjenner ingen... føler meg som den eneste... det er to andre gutter som har innvandrerbakgrunn... jeg tror de er veldig assimilerte begge to..."*. Adi forteller at det på ingeniørutdanningen går mange med minoritetsbakgrunn og tror selv han ville trives bedre på et slikt studie: *"Jeg snakket med fetteren min... han tar ingeniørutdanning... der er det en god del med innvandrerbakgrunn... så er det en del gutter... han trives veldig godt... så jeg lurar på om jeg har valgt feil utdanning..."*. Adi savner et miljø av likesinnede. Både det at han er gutt og føler han blir oppfattet som

---

⁸⁶ At stadig flere norske medisinerstudenter velger å studere i Øst-Europa (Polen, Ungarn, Tsjekkia og Slovakia) bekreftes i en artikkel i Dagens Medisin 23.11.06. I følge artikkelen studerer over 1500 nordmenn i et av disse landene med støtte fra Lånekassen. Totalt studerer 2168 nordmenn i utlandet med støtte fra Lånekassen. I Polen er det i dag 762 personer som studerer med støtte fra Lånekassen. For tolv år siden var tilsvarende tall 18.

'utlending' gjør at han føler at han skiller seg ut: *"Du skiller deg ut visuelt... du skiller deg ut faglig, sosialt, kulturelt"*. Adi sier han tenker mye på dette.

Adi er, slik jeg ser det, den som kanskje er nærmest en realistisk forklaring på hvorfor så få velger læreryrket. For de fleste står ikke valget mellom lærer eller lege, slik vi ofte kan få inntrykk av gjennom informantenes svar. Jeg antar de færreste lærerstudenter kunne hatt muligheter til å komme inn på medisinstudiet⁸⁷. Ved å f. eks. velge ingeniørutdanning oppnår de både en viss status og samtidig et miljø av likesinnede. Det at ingeniørstudiet har hatt preg av å være en trend⁸⁸ blant minoritetsstudenter gjør at det framstår som et trygt valg. Til tross for det viser undersøkelser at det pr. i dag finnes om lag 1000 ingeniører med minoritetsbakgrunn som ikke får arbeid i samsvar med sine kvalifikasjoner⁸⁹. Dette skjer samtidig med at arbeidslivet mangler 4000 ingeniører⁹⁰, noe som peker sterkt i retning av at minoritetene møter "usaklige hindringer på arbeidsmarkedet" (Rogstad 2006:10). På bakgrunn av disse tallene framstår det som litt uforståelig at den store tilstrømningen til ingeniørstudiet blant minoritetsstudenter kan fortsette. Man skulle forvente at også negative rykter spredte seg raskt innad i minoritetsmiljøene.

8.8 Om fordeler knyttet til å ha minoritetsbakgrunn i læreryrket

Det har vært mye fokus rettet mot betydningen av å få flere med minoritetsbakgrunn inn i skole og undervisning⁹¹. Bortsett fra et generelt ønske om at representasjonen på ulike yrkesretninger i større grad skal gjenspeile sammensetningen i befolkningen som helhet,

---

⁸⁷ Dette er antakelser, selv om noen av informantene spesifikt har uttrykt at de ikke hadde kommet inn (bl.a. Fakhra, Indra, Adi). Inntakskravene på *lærerutdanningen* er henholdsvis 47,7 og 42,2 (konkurransepoeng Vs skolepoeng), på *ingeniørutdanningen* opplyses det at alle kvalifiserte søkere får plass, (http://www.hio.no/studietilbud/slik_s_ker_du/offisielle_poenggrenser_2006_ved_hio), mens inntakskravet på *medisinstudiet* er henholdsvis 73,7 og 64,5 poeng (<http://www.ntnu.no/studieavd/medisin/opptaksgrenser.html>).

⁸⁸ Noe bl.a. journaliststudenten Kine ga uttrykk for.

⁸⁹ Den 07.12.05 kunne man på Dagsavisens nettutgave lese to artikler med svært forskjellig innhold. I den ene hevdes det under overskriften *"Minoritetsungdom er framtidens ingeniører"* at minoritetsungdom om kort tid vil strømme inn i ingeniørstillinger. Analysesjef i Aetat, Hans Kure, sier at disse ungdommene vil få jobb fordi behovet for arbeidskraft er økende, særlig i ingeniøryrkene. I den andre artikkelen med tittel *"Sliter med å få ingeniørjobber"* er fokuset derimot at *mer enn 10 % av NITOs ledige ingeniører har minoritetsbakgrunn*. Til tross for at etterspørselen etter ingeniører er stor er det en liten økning i minoritetsledigheten. President i NITO, Marit Stykket, mener dette tyder på at det er vanskelig å få jobb dersom du har et fremmedartet navn, og at dette på sikt kan føre til at også minoritetsungdommen svikter realfagene slik etnisk norske jevnaldrende gjør. De to artiklene er pussig nok skrevet av samme person www.dagsavisen.no/innenriks/article1859394.ece og www.dagsavisen.no/innenriks/article1859386.ece

⁹⁰ Beregninger gjort av Tekna, se Rogstad 2006

⁹¹ Dette uttrykkes spesielt fra Høgskolen i Oslo sin side, men er også et fokus i offentlige dokumenter.

har fokuset spesielt vært rettet mot den kompetanse lærere med minoritetsbakgrunn kan tilføye profesjonen, og den rolle de kan ha som forbilder for elevene. Jeg har spurt informantene hvilken vekt de selv legger sin minoritetsbakgrunn. Hvor viktig er det for dem at denne bakgrunnen blir akseptert eller oppfattet som en ressurs? I hvilken grad ser de sin minoritetsbakgrunn som en ressurs, og hvilke tanker gjør de selv i forhold til å skulle være rollemodeller for sine elever?

8.8.1 ”De er veldig interessert i å fortelle meg om sin bakgrunn...”

Jeg starter med å spørre informantene hvorvidt de er enige i at det er viktig at det finnes lærere med minoritetsbakgrunn i skolen. For Indra er det viktig både at skolen representerer mangfold utad, og at elevene får møte forskjellige typer lærere:

”Det er viktig for å få en riktig gjenspeiling av samfunnet... det er jo det samfunnet elevene skal bli forberedt på... og som de lever i allerede... sånn er det med rekruttering av kvinner til lederstillinger... det skal jo ideelt sett være en jevn representasjon av samfunnet, på den enkelte arbeidsplass ... og det er viktig at elevene møter folk med en annen bakgrunn... mer enn bare naboen fra et annet land... at det er noen man snakker med daglig... det er viktig på alle nivåer”

Indra sier hun har tenkt mye på dette, og hun er bevisst på at hun har en annen bakgrunn. Det viktigste blir for Indra å være til stede for elevene: *”Bare det å være til stede tror jeg vil ha mye å si... de ser jo at jeg ser annerledes ut... jeg har fått tusenvis av spørsmål om det allerede, når jeg har vært ute i praksis, og jeg merker at barna er veldig nysgjerrige og har lyst til å prate om det... så det synes jeg er kjempepositivt... jeg tror det er kjempeviktig i og med at det er mange mennesker med utenlandsk bakgrunn i Norge nå... det vil vel ikke forsvinne...”*. Indra forteller at hun merker godt, når hun har vært ute i praksis, at elevene med minoritetsbakgrunn er spesielt opptatt av henne og hennes bakgrunn. De etnisk norske elevene spør henne hvor hun kommer fra, men ikke noe særlig utover det:

”Jeg merker at de som har minoritetsbakgrunn blir.. ikke knyttet til meg, men de blir veldig obs på at jeg er der og synes det er morsomt å prate med meg og lurer veldig på min bakgrunn, og de er interessert i å fortelle meg om sin bakgrunn... de etnisk norske spør.. så er det greit, da har de fått vite det de vil vite, da er de fornøyde.. ’hvor er du fra, hvilket språk snakker du’ ... så er det ikke noe særlig mer om det”

Det Indra sier er at de etnisk norske barna ikke er så opptatt av hennes bakgrunn. Elevene med minoritetsbakgrunn derimot, er veldig nysgjerrige og åpner seg og forteller om seg selv. Indra gir uttrykk for at dette er noe disse elevene setter stor pris på. Elevene kan

identifisere seg med Indra, hun er også 'fra' et annet land. Hamid mener også at hans minoritetsbakgrunn kan være en viktig fordel i jobben som lærer, spesielt overfor de elevene som selv har minoritetsbakgrunn:

"I forhold til de fremmedspråklige barna er det helt klart en fordel å ha fremmedspråklig bakgrunn selv.. du har kanskje bedre forståelse for mange av dem.. jeg kom selv til Norge i (årstall), som flyktning.. mange av barna kan jo ha opplevd liknende situasjoner.. så det går på det med forståelse... forståelse for kultur.. bakgrunn.. familiesituasjon kanskje.. det er jo helt klart en fordel..."

Hamid sier han kan ha felles erfaringsgrunnlag med en del av elevene som har minoritetsbakgrunn, spesielt med dem som har flyktet fra sitt hjemland. Det å være flyktning innebærer erfaring med opplevelser som kan skape mange senreaksjoner. Elevene kan slite med krigstraumer, tanker knyttet til selve flukten, konsentrasjonsvansker med mer. De av oss som aldri har vært utsatt for noe i nærheten av slike opplevelser kan nok vanskelig forstå hva det innebærer. Hamid mener han har større forståelse for mye av det de opplever og sliter med. Han tror også at det for foreldrene må oppleves positivt at de kan forholde seg til lærere med minoritetsbakgrunn. Dette mener han er uavhengig av om de snakker samme språk eller ikke:

"Jeg tror de fremmedspråklige foreldrene også kan være tjent med at det er en lærer som er fremmedspråklig... at de føler at de får hjelp og støtte (...) det hadde selvsagt vært bra hvis man snakket samme språk, men bare det at ikke alle lærerne er etnisk norske viser jo at det er mindre ulikheter blant folk.. jeg tror at foreldrene hadde vært veldig positivt innstilt hvis de hadde sett at det var en lærer med fremmed bakgrunn... at de ikke blir helt skremt av at det bare er etnisk norske..."

At også lærere har minoritetsbakgrunn bidrar, slik jeg forstår Hamid, til å minske følelsen av ulikheter mellom majoritet og minoritet. Hamid uttrykker at han med sin bakgrunn tror han kan bidra til å lette kommunikasjonen med de av foreldrene som har minoritetsbakgrunn. Fordi han har opplevd, eller er i, en liknende situasjon som dem, vil de lettere kunne identifisere seg med og åpne seg for han, enn de ville overfor en etnisk norsk lærer. Det at han har en annen bakgrunn enn norsk antas å virke tillitskapende overfor de foreldrene som kanskje føler seg usikre på språk og norske koder. Hung er inne på noe av det samme når han sier: *"Det er kanskje en fordel å ha et "utenlandsk" navn når vi innkaller til møter... jeg har opplevd at det er enklere å få foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn til å komme på utviklingssamtaler og foreldremøter... altså et bedre skole - hjem samarbeid"*. Dersom dette stemmer, kan det tyde på at det for mange minoritetsspråklige foreldre faktisk innebærer noen barrierer å skulle gå på foreldremøter og til

utviklingssamtaler med 'norske' lærere. Det skyldes ikke, som man fra tid til annen hører kritiske stemmer hevde, at de ikke gidder eller at de ikke er interessert eller engasjert i sine barns skolehverdag⁹².

Jeg prøver å spørre Hamid om han tror han har noen spesielle egenskaper i kraft av sin minoritetsbakgrunn, noe han ikke umiddelbart vil være med på: *"Jeg tror ikke det er så bra å klassifisere det sånn (ler litt)... folk er forskjellige... nei det tror jeg ikke"*. Hamid er forsiktig med å fremheve positive egenskaper hos seg selv. Han sier likevel at mye av den erfaringen han sitter med, for eksempel med å vokse opp i et land hvor foreldrene dine ikke behersker majoritetsspråket, kanskje gjør at han kan forstå eller sette seg inn i enkeltelevs situasjon. Han legger likevel raskt til at mange norske lærere også har stor forståelse for andre mennesker og tror ikke forskjellene er store. Hung er også forsiktig med å trekke sine egne egenskaper for langt: *"Når det gjelder pedagogiske utfordringer tror jeg ikke har noe mer å tilføye enn mine 'norske' kolleger... vi har alle pedagogisk utdanning og vet hva vi står for... men det er klart at jeg kan være et forbilde for mange minoritetsspråklige... i dag er det mer normalt at mange minoritetsspråklige har høyere utdanning, men ikke så mange innen læreryrket"*. Mirsha tror hun med sin bakgrunn kan være en ressurs både språkmessig og kulturelt: *"Hvis jeg jobber på en skole der de har mottatt en flyktningelev, vil jo jeg være en kjemperessurs hvis vi snakker samme språk... og hvis det skulle oppstå misforståelser mellom elev- lærer eller mellom elev- foreldre eller mellom foreldre- lærer pga misforståelse av kulturelle koder kan jeg kanskje være en ressurs"*. I følge Mirsha er det mange norske koder som er annerledes enn kodene en del familier har med seg fra sitt hjemland. Som eksempel på det nevner Mirsha at man i Norge skal se voksne i øynene når man snakker, mens i en del asiatiske land anses dette som respektløshet. Et annet eksempel er at det i mange land er uvanlig med en så tett kontakt mellom hjem og skole som vi er vant til i Norge:

"Foreldre blir bare kontakta dersom noe galt skjer... det ble en gang arrangert et møte for somaliske foreldre med tolk og greier, foreldrene var urolige under hele møtet, og etter en god stund spurte de: 'hvorfor er vi egentlig invitert her, hva galt har barna våre gjort, er de verre enn etnisk norske barn'..."

Slike handlingsmåter, koder og forventninger som for 'oss nordmenn' fungerer som selvfølgelige og uproblematiskerte, tror Mirsha hun kan formidle og klargjøre, slik at man

---

⁹² I tråd med dette husker jeg selv fra noen år tilbake at en skole på Fjell utenfor Drammen hadde en prøveordning med egne foreldremøter for minoritetsforeldre nettopp fordi skolen slet med å få disse til å møte opp. Møtene foregikk med tolk. Prosjektet viste seg så vidt jeg husker å være svært vellykket.

unngår misforståelser og usikkerhet. Saynab tror også hennes bakgrunn vil være en ressurs bl.a. fordi hun snakker et språk som brukes av flere nasjonaliteter. Hun forteller også at hun i løpet av sin praksisperiode opplevde at elever med minoritetsbakgrunn lettere kunne kommunisere med henne enn med sin egen lærer, uten at dette nødvendigvis hadde noe med manglende norskspråklige ferdigheter å gjøre:

”Det var noen småjenter som følte at de kunne henvende seg til meg på en annen måte enn til læreren de hadde hatt i to år.. bare det med språket, at de kunne uttrykke seg... de *kunne* snakke norsk, det var ikke det at de ikke klarte å uttrykke seg på norsk.. men de følte et bånd fordi vi kunne snakke samme språk.. kommunisere på en annen måte... også for barn som ikke snakker så godt norsk må det være veldig bra at de har en lærer som kan snakke til dem på (språk).. at de har en tospråklig lærer”

Saynab sier at disse elevene føler at de etablerer et *bånd* til henne som de ikke gjør med sin faste lærer, noe som signaliserer at felles bakgrunn kan virke tillitskapende. Selv om disse barna behersker godt norsk, føler de at de kan kommunisere annerledes med Saynab. Saynab forestiller seg at hun med tiden vil jobbe med voksenopplæring. Slik kan hun være en ressurs for voksne som kommer til Norge. Hun behersker et språk som deles av mange og kan kommunisere med voksne som kommer til landet f. eks. uten å kunne engelsk:

”Da kan jeg være en ressurs for voksne også... de kan stille spørsmål på et språk de selv snakker.. mange som kommer til Norge behersker ikke godt engelsk og det er jo bindeleddet mellom læreren og eleven.. og når ikke elevene.. de voksne kan engelsk godt nok så kan det være en fordel at jeg kan snakke (språk)... det er veldig mange som kommer fra (verdensdel) som forstår (språk)”

Adi vet ikke om han har noen spesielle fordeler fordi han har minoritetsbakgrunn, bortsett fra at han snakker et annet språk. Han sier han ikke kjenner noe særlig til kulturen i sine foreldres opprinnelsesland, og ser ikke på seg selv som annerledes i den forstand: ”*Nå er jeg ikke så veldig kjent med (nasjonalitet) kultur... så jeg ser ikke på meg selv som noe annerledes sånn sett*”. Som tidligere nevnt har Adi lite kontakt med foreldrene. Han mener selv at han ”prøver å assimilere seg best mulig”, men føler av og til at han har et identitetsproblem og at han ”krasjer litt med normene”. Jeg forstår han dit hen at han oppfatter seg selv som ’norsk’ i tankegang og væremåte, og at han dermed tilskriver seg selv en etnisk identitet forskjellig fra sine foreldres. Adi mener at han ikke har noe særlig kulturkunnskap å tilføye skolen. På direkte spørsmål fra meg ser altså ikke Adi at han sitter med noen kompetanse utover språket som kan tilskrives hans minoritetsstatus. Jeg får likevel et inntrykk av at han kanskje er den av studentene som har fått føle mest på kroppen

hvilke konflikter *enkelte* elever kan komme opp i. Han har opplevd å føle seg annerledes⁹³ store deler av sitt liv (og gjør det fremdeles i studiesammenheng), han har opplevd fordommer og 'rasisme', og han har opplevd å ikke leve opp til sine foreldres forventninger. Disse opplevelsene utgjør deler av hans 'habitus' (Bourdieu 1993, 1995), og vil innvirke på måten han møter og forstår sine egne elever. Brukt på konstruktiv måte kan Adis erfaringer og innsikt sannsynligvis utgjøre en ressurs for barn som opplever å være i liknende situasjoner. Indra er vel den som går lengst i å antyde, om enn noe usammenhengende, at hun kan ha andre måter å se verden på og andre måter å undervise på enn en 'norsk' lærer:

Jeg håper selvfølgelig at min minoritetsbakgrunn er en fordel, og hvis folk er åpne så er den det... jeg har jo f.eks. en helt annen... når det gjelder kunnskap om andre land... når det går på noe så enkelt.. det er en annen forståelse for.. hva skal jeg si... det blir kanskje litt feil å si det generelt, men når man har en annen bakgrunn og man har noe annet å komme med.. det er for eksempel mye en etnisk norsk lærer kommer med som ikke jeg ville... det går på hvilke ressurser man har, hva man kan gi av seg selv, hva slags kunnskap man har og hva slags.. hva heter det.. begreps-... den verden jeg lever i blir jo litt annen... så det er jo mange fordeler så lenge folk er åpne for det"

Indra fomler med formuleringene og det kan virke som hun er redd for å generalisere eller trekke for bastante konklusjoner. Likevel oppfatter jeg henne dit hen at hun mener hun har erfaring fra en annen verden, hun har et annet begreps- og kunnskapsunivers. Hun har også kunnskap om andre land og en annen type forståelse av sammenhenger. På den bakgrunn tror Indra det vil være forskjell på måtene hun og en etnisk norsk lærer underviser. Hun tror videre at dersom elevene er åpne, vil hennes bakgrunn kunne utgjøre en stor fordel.

8.8.2 "Det at foreldrene ser at barna deres har en minoritetsspråklig lærer kan være en barriereknækker"

Jeg har spurt informantene om deres refleksjoner i forhold til å framstå som rollemodeller for andre elever. Alle har tenkt på dette, men de fleste i etterkant av yrkesvalg. Samtlige gir uttrykk for at det er viktig for elevene å ha positive forbilder i oppveksten. Indra tror det er

---

⁹³ Det er litt vanskelig å få helt taket på hva Adi legger i dette. Han sier at han ikke kjenner så godt til opprinnelseskulturen, og dermed *ikke* definerer seg som annerledes i *ressursforstand*. Videre gir han uttrykk for å ha et identitetsproblem i og med at han tilhører begge 'kulturer', han opplever normkollisjoner og prøver å assimilere seg. Til tross for dette sier han at han *føler seg annerledes* "visuelt, sosialt og kulturelt". Slik jeg oppfatter og dermed velger å tolke Adi er at han føler seg norsk og vil være norsk, men tilskrives en annerledeshet som gjør at han ikke blir oppfattet som norsk. Dette gjør det vanskelig for han å etablere et positivt selvbilde og han sliter dermed med å få aksept av omverdenen.

viktig med lærere som kan fungere som rollemodeller for barna, spesielt de første årene på skolebenken. Hun sier selv at hun i løpet av praksisperioden ikke har hatt lærere med minoritetsbakgrunn:

”Det er ikke mange lærere med minoritetsbakgrunn... hvis jeg husker rett har jeg møtt på en, de andre har vært hjelpelærere eller morsmållærere.. av mine lærere (hjelpelærere i praksissammenheng) har jeg ikke møtt noen i det hele tatt.. jeg har kanskje hatt en, men han var ikke utdannet lærer, han var vikar... jeg husker at jeg reagerte på det, jeg syntes det var rart å se en lærerskikkelse med minoritetsbakgrunn... jeg husker ikke akkurat hva jeg tenkte, men jeg vet at jeg syntes det var rart, jeg hadde ikke sett det før.. så var det en mann i tillegg, og det var også litt rart (ler)”

I følge Indra er det svært få lærere med minoritetsbakgrunn ansatt i skoleverket. De få som fines er da som regel morsmållærere, og sjelden fast ansatte kontaktlærere. Indra mener det er spesielt viktig at flere med minoritetsbakgrunn blir lærere for å korrigere de negative og stereotype bildene som forbindes med minoriteter: *”Jeg synes det er viktig at elever kan møte mennesker med minoritetsbakgrunn, som har ressurser, som kan være et positivt forbilde, hvor de ser at ikke alle er sånn som de kriminelle som det prates om på nyhetene... det er viktig at jeg kan være et forbilde”*. Hun mener det er viktig at barna har rollemodeller og håper slik sett at hun kan framstå som en, men uttrykker at hun helst vil være en rollemodell uavhengig av hennes bakgrunn: *Jeg håper at jeg vil være en rollemodell uansett bakgrunn...*. Saynab reflekterte ikke så mye rundt dette temaet før hun startet på utdanningen, men tenker på det i ettertid. Hun sier selv at hun ikke vet om hun kan være et forbilde for andre, men tror at hun ved å velge lærerutdanning kan bidra til at flere velger dette yrket i framtiden: *”Det er veldig mange som har spurt hvorfor jeg akkurat vil bli lærer, fordi det er jo ikke en utdanning som mange flerkulturelle... minoritetsfolk tar da... så jeg tror jeg kan bidra til at flere velger det etter hvert...”*. Det Saynab antakelig mener er at hun opplever en øket interesse blant folk når de spør henne om grunnene til at hun har valgt lærerutdanning, og at hennes svar og begrunnelser kanskje vil få flere til å vurdere yrket. Hun sier videre at:

”Kanskje jeg kan fremstå som forbilde for enkelte jenter som føler seg sperret i valget om høyere utdanning... det at foreldrene ser at barna deres har en minoritetsspråklig lærer kan være en *barriere* slik at de blir mer åpne for høyere utdanning... ellers kan vi bruke vår kulturelle bakgrunn som ressurs for å fremme kulturell forståelse i den norske skolen, da kollegaer kan dra nytte av og få kunnskap om ulike kulturer som er representert i lokalmiljøet”

I tillegg til det å beherske språk og å kunne være forbilde, trekker Saynab også fram at lærere med minoritetsbakgrunn kan være en ressurs for å fremme flerkulturell forståelse i skolen. Dette blant annet fordi de kan formidle kunnskap om andre kulturer til sine kollegaer. Adi mener i likhet med de andre at det er viktig at elevene har gode forbilder. Han trekker en sammenlikning med profilerte fotballspillere som promoterer samfunnsengasjement gjennom ulike kampanjer og ved å jobbe med solidaritetsprosjekter i fattige land: *"Da blir du jo engasjert selv (...) da er de gode rollemodeller"*. Han vil gjerne være forbilde for sine fremtidige elever. Han tror han som lærer blir sett opp til av elevene og i hans tilfelle spesielt av elevene med minoritetsbakgrunn. Hamid er overbevist om at han vil framstå som rollemodell for en del av elevene: *"Det er helt klart... jeg merket det selv i løpet av praksisperioden... at minoritetsspråklige barn syntes det var stas at det var en 'utenlandsk' person som sto foran klassen (...) bare det at barna ser noen som de kan kjenne seg igjen i, er jo veldig positivt"*. Hamid forteller at han hadde praksis på en skole hvor det ikke var så veldig mange barn med minoritetsbakgrunn, men at han følte seg veldig godt mottatt. Han tror at det å få flere lærere med minoritetsbakgrunn inn i skolen vil være en fordel for alle, også for de med majoritetsbakgrunn:

"Jeg tror alle ville tjene på det... Norge holder jo på å bli et flerkulturelt samfunn og da synes jeg det er fint at folk kommer nærmere hverandre... på alle felt... bare det å gå i en klasse som har fremmedspråklige elever eller å ha fremmedspråklige lærere er et pluss, tror jeg... det blir mindre konflikter kanskje".

Slik jeg forstår Hamid, mener han det er viktig at også majoritetselevenene får positive erfaringer med minoritetselever og med lærere som har minoritetsbakgrunn. Det å møtes og samhandle i positive kontekster gjør at mennesker kommer nærmere hverandre, noe som igjen virker konflikthemmende. Gode opplevelser i skolen vil sannsynligvis også demme opp for negative inntrykk⁹⁴ senere i livet. Pihl (2003) argumenterer for at alle elever i skolen bør kvalifiseres for å leve og arbeide i et demokratisk flerkulturelt samfunn, som har likeverd mellom individer med ulik bakgrunn som forutsetning. I et slikt perspektiv kreves det både lærere med flerkulturell kompetanse og lærere med minoritetsbakgrunn.

Fakhra sier hun tenker mye på at hun kan være rollemodell: *"Ja, det gjør jeg... det gjør jeg hele tida faktisk..."*. Hun vil forsøke å være et forbilde og vise elevene at det går an, bare de gjør sitt beste. Fakhra er spesielt opptatt av elever som ikke behersker språket og har behov

---

⁹⁴ Dette kan selvsagt være egne negative erfaringer, men bl.a. pressen, politiske utspill og omgivelsenes stempeling bidrar også til å forme folks virkelighetsoppfatning

for ekstra støtte og oppfølging. Hun håper å få jobb på en skole hvor hun kan være en støtteperson for noen som trenger det:

”Jeg håper jeg kommer på en skole hvor det er.. ikke alt for mange, for det har jeg ikke kapasitet til, men at det er noen som jeg kan hjelpe og støtte ved siden av den andre undervisninga... mange av minoritetsbarna trenger jo støtte hele tida... hvis man ikke har opplevd selv hvordan det er å være fremmedspråklig eller utlending, vet man ikke hvordan det er.. det er vanskelig.. spesielt for barn”

Fakhra understreker, som vi ser, at det ikke må være for mange som har behov for denne ekstrastøtten. Hun har tidligere gitt uttrykk for at hun er redd for å ikke se alle elevene og at dette utgjør hennes største bekymring. Fakhra formidler et bilde av seg selv som en svært omsorgs- og samvittighetsfull kvinne.

Informantene omtaler i overveiende grad sin minoritetsbakgrunn som en positiv ressurs å ha med seg inn i skolen. Det de fleste legger vekt på er at det vil være spesielt bra for de barna som har minoritetsbakgrunn selv. Mange har i løpet av praksisperioden opplevd at disse barna har vært svært nysgjerrige, ivrige og til dels kontaktsøkende. De har tydeligvis satt pris på å møte en lærerskikkelse de kan kjenne seg igjen i. En av informantene opplevde også at disse elevene hadde stort behov for å fortelle om sin egen bakgrunn, noe som *kan* gi inntrykk av at dette er en type kapital de vanligvis ikke får omsetning for. Det å lytte til minoritetselevenenes fortellinger med innlevelse og forståelse kan skape et tillitsbånd mellom elev og lærer. At elevene er så opptatt av å snakke med mine informanter kan selvsagt også bare være uttrykk for at de synes det er gøy å snakke med noen 'likesinnede'. Alle informantene tror de vil få rollen som forbilder for mange av elevene, og da spesielt for dem med minoritetsbakgrunn. Dette er noe informantene er bevisste på, selv om de færreste tenkte på dette da de startet på utdanningen. De har i ettertid fått øynene opp for hvor få lærere med minoritetsbakgrunn som finnes i skoleverket og har sannsynligvis også vært igjennom en bevisstgjøring i løpet av studiet. Ingen av informantene gir uttrykk for at deres bakgrunn har vært en vesentlig medvirkende faktor til yrkesvalg, men sier de har reflektert mye over dette i ettertid. Informantene er opptatt av at også majoritetselevenene får oppleve positive møter med lærere med minoritetsbakgrunn for å forebygge eller endre stereotype og negative bilder av 'innvandrere'. De vil vise både elever med minoritets- og majoritetsbakgrunn at de er dyktige ressursbrikker som kan nå de mål de setter seg.

8.9 Om utfordringer knyttet til å ha minoritetsbakgrunn i læreryrket

I oppgaven har jeg ønsket å sette fokus på begrepet eksponering. Jeg har argumentert for at læreryrket kan sies å være eksponert i betydningen 'utsatt'. I en klasseromssituasjon er læreren gjenstand for oppmerksomhet på godt og vondt. Han opptrer *frontstage*, for å si det med Goffman (1959), og er i stor grad prisgitt det forholdet han har til elevene. Elevenes forhold til skolen vil ha mye å si for deres forhold til læreren, og omvendt. Elevers tilkortkomming og misnøye i skolesystemet kan gå direkte utover læreren. Fordi mine informanter har minoritetsbakgrunn og dermed skiller seg synlig fra majoriteten, *kan* de være ekstra utsatt i så måte. Jeg knytter deres utsatthet opp mot begreper som fordommer, rasisme og negative reaksjoner fra majoriteten. I hvilken grad har informantene tidligere hatt opplevelser de vil karakterisere med disse begrepene? I hvilken grad tror de at de kan oppleve spesielle utfordringer i yrkessammenheng knyttet til sin annerledeshet? Jeg har valgt å ikke definere eller avgrense begrepene som brukes. Informantene har stått fritt til selv å definere begrepene. Noen velger for eksempel å bruke begrepet 'rasisme', mens andre velger mildere uttrykksmåter i sine beskrivelser

8.9.1 "Ja 'dere'... hva synes 'dere' om dette her?"

Om opplevd forskjellsbehandling

Innledningsvis har jeg spurt informantene om deres generelle erfaringer med fordommer, rasisme, negative møter med majoriteten etc. Hamid sier han har erfaringer med rasisme fra hjemstedet i barndommen. Disse opplevelsene avtok da han flyttet til nabokommunen:

"Ja, jeg har det.. det er ganske lenge siden.. jeg bodde i (navn på by).. der var det mye rasisme på den tida.. det var mye tull på barneskolen... jeg flyttet til (navn på naboby) i begynnelsen av åttende klasse.. det var bedre å komme dit, bedre miljø (...) da jeg kom til (nåværende bosted) det er mange som har fordommer her, men det er kanskje litt skjult.. jeg vet ikke.. folk har ulike meninger.. man får ikke gjort noe med det"

Han gir uttrykk for at det er mange i storbyen der han nå er bosatt som har fordommer, men det fremstår ikke som like enkelt å avdekke. Holdninger kommuniseres ikke like åpent. Hamid gir inntrykk av at han heller ikke er så opptatt av dette. På spørsmål om opplevd forskjellsbehandling svarer Saynab at hun føler at hun opplever dette i studiesammenheng: "Jeg har opplevd litt her på skolen faktisk, jeg har merket fra lærere at de har veldig lyst til å behandle meg... eller oss flerkulturelle litt annerledes...". Med dette refererer Saynab til

at elever med minoritetsbakgrunn ofte blir spurt om sine meninger i forhold til spørsmål om religion etc.:

”Det er de samme spørsmålene.. ‘hva synes *dere* om dette her’.. du blir på en måte hele tiden satt i bås.. de (lærerne) tror det er naturlig at ‘vi’ kommer til å ha andre svar enn det de vanlige norske har da.. på ting som har med det flerkulturelle å gjøre.. som har med religion å gjøre.. som har med USA å gjøre for eksempel.. så tror de at vi kommer til å ha et helt annet synspunkt da... så det har jeg merket”

Saynab forteller at enkelte lærere snakker i plenum for deretter å henvende seg direkte til de elevene som ikke er etnisk norske. Hun føler at lærerne implisitt forventer at disse elevene som gruppe har felles meninger, og at de mener noe helt annet enn majoriteten: *”De spør i plenum, så vender de blikket og spør ‘ja dere... hva synes dere om det?’... de tror at alle vi mener det samme, og at vi mener noe helt annet enn det de norske mener... jeg har merket mer her fordi på videregående var det ikke sånn... det var litt annerledes... da var jeg kanskje ikke obs på det”*. Som vi husker uttrykte også journaliststudenten Aisha liknende tanker i forhold til annerledesgjøring i studiesammenheng. Disse informantene gir inntrykk av at det er slitsomt og stigmatiserende å hele tiden bli trukket fram som eksempler, eller for å bli spurt om sine meninger. Tradisjonelt har spørsmål knyttet til religion og politisk overbevisning blitt oppfattet som et privat anliggende. Slik utviklingen har vært, tyder mye på at islam har blitt en slags allemannseie. Alle mener noe om religionen og om de som bekjenner seg til den. Hver gang det skjer noe i nyhetsbildet som kan knyttes til islam, selv om hendelsene har karakteristikk av politisert fundamentalisme, må alle muslimer stå til rette for eller ta offentlig avstand fra det inntrufne. Mange muslimer og andre har offentlig kritisert disse kravene for å virke stigmatiserende. Indra derimot forteller at hun aldri har opplevd spesielt grove ting som minner om rasisme i løpet av oppveksten og karakteriserer seg selv som heldig: *”Jeg har vært ganske heldig for jeg har aldri vært utsatt for veldig grove ting... jeg kan nesten ikke komme på noe veldig alvorlig”*. Hun forteller om enkeltepisodes hvor hun har opplevd ekskludering eller slengbemerkinger, men understreker at dette ble tatt tak i fra voksnes side. Adi forteller i likhet med Hamid at han har opplevd hendelser i barndommen som han vil karakterisere som rasisme:

”Det har jeg mye erfaring med... jeg kommer fra et sted hvor det nesten bare bor innvandrere... det var mye rasisme både på skolen og blant naboer... til og med lærere var rasister... det var ubehagelig... da jeg var liten, da jeg gikk på barneskolen, visste jeg ikke hva det begrepet innebar... det var først på ungdomsskolen at jeg skjønnte hvorfor lærerne oppførte seg som de gjorde, forskjellsbehandlet deg og..., men det er lenge siden jeg har opplevd ordentlig rasisme”

Adi forteller her at han som liten ble utsatt for forskjellsbehandling fra sine egne lærere uten å forstå årsaken til dette. Da han ble eldre og fikk et forhold til begrepet rasisme, forsto han at det var nettopp det han opplevde som liten. Adi har vokst opp i en drabantby med mange innvandrere og flyktninger. En stor konsentrasjon av ressursssvake og marginaliserte grupper, slik jeg har grunn til å tro kan karakterisere Adis oppvekststed, *kan* føre med seg sosiale problemer som i sin tid skaper konflikter mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen på området⁹⁵. Det kan og tenkes at majoritetsbefolkningen i slike drabantbyer har mindre tilgang på økonomisk og kulturell kapital enn i sentrumsnære bydeler, og at de dermed er mer tilbøyelige til å utvikle innvandreriendtlige holdninger⁹⁶.

Mitt generelle inntrykk er at informantene ikke er så interessert i å snakke om rasisme og opplevd forskjellsbehandling i forhold til barndom og oppvekst. Det kan skyldes flere faktorer. De kan ha opplevd lite av det slik at det er lite å snakke om. Jeg får imidlertid ikke inntrykk av at denne tolkningen holder stikk da mange faktisk opplyser å ha opplevelser fra for eksempel skolen som peker i denne retningen, uten at de forteller om konkrete episoder. Informantene kan oppleve det som ubehagelig å rippe opp i gamle sår og minner. De kan ha forsøkt å legge opplevelsene bak seg fordi det tilhører fortiden og ikke tilfører noe positivt å gjenoppfriske. Det kan også være at de ved å snakke om slike opplevelser taper seg selv litt, og gjør seg mer sårbare enn de selv ønsker å framstå. Jeg ønsket heller ikke å utøve noe press for å få informantene til å fortelle noe dersom de ikke uoppfordret gjorde dette.

8.9.2 ”Man må egentlig bare bygge seg et lite skjold”

Om utfordringer i forhold til elevene

Jeg har tidligere argumentert for at læreryrket kan gå under betegnelsen ’eksponert yrke’. I dette ligger at læreren kan ha en utsatt posisjon med daglige påkjenninger, stor slitasje og mange utfordringer. I tillegg befinner læreren seg frontstage, og mange følger med på hva han eller hun gjør (elever, kollegaer, foreldre etc.) Jeg har spurt informantene om de reflekterer over at de med sin ’synlige annerledeshet’ kan stå ovenfor spesielle utfordringer knyttet til å ha et ’eksponert’ yrke, og bedt dem om å se dette i sammenheng med begreper som fordommer, negative holdninger, rasisme etc. Informantene har ulike oppfatninger

---

⁹⁵ Jeg understreker at jeg ikke primært knytter disse problemene til etnisitet eller kulturforskjeller, men til manglende ressurser i form av lav utdanning og økonomi.

⁹⁶ Som nevnt er manglende utdanning høyeste prediktor for slike holdninger (Hernes og Knutsen 1990, Hellevik 1996, Blom 2006)

rundt temaet. Adi ser ikke bort fra at han vil oppleve noe i en fremtidig arbeidssituasjon: *"Jeg kan sikkert oppleve det overalt, men når du blir eldre så bare lærer du å ignorere det..."*. Hung svarer slik: *"Jeg har tenkt tanken, men det må jeg ta hvis den problemstillingen skulle dukke opp... man må bare se framover... ikke på begrensningene, men på mulighetene"*. Mirsha ser at dette kan by på utfordringer, men tror fordelene hun har vil veie opp for ulempene:

"Det kommer til å bli den tøffeste delen av yrket mitt... personlig ønsker jeg selvsagt ikke at min synlige minoritetsbakgrunn skal bli problematisk... jeg anser meg selv som like norsk som min erkenorske nabo, men min synlige minoritetsbakgrunn vil gjøre at jeg kanskje er mer utsatt for akkurat de tingene du nevner... men på den annen side er jeg forhåpentligvis positiv rollemodell for barn med minoritetsbakgrunn (...) dette er ting jeg ikke har noe særlig erfaring med ennå... så langt har det gått greit i praksis og i vikarjobber".

Mirsha tror hun kan møte motstand, men understreker samtidig at det hittil har gått greit. Hun har ikke opplevd noen problemer som vikar eller i løpet av praksistiden. Saynab regner ikke med at hun vil møte mange utfordringer i fremtidig yrkessammenheng i forhold til elevene: *"Elevene tror jeg ikke jeg kommer til å få så mange utfordringer med... jeg har jobbet som vikar mange ganger nå og har ikke merket noen reaksjoner på at jeg er mørkhudet... jeg tror ikke jeg står overfor noen utfordringer fra elever... men foreldre ganske mye og kanskje noen kollegaer... gjerne de eldre kollegaene som har jobbet i skolen ganske lenge"*. Saynab tror det kan oppstå enkeltepisoder, men sier hun ikke har tenkt så mye over problemstillinger knyttet til rasisme og liknende: *"Jeg har ikke tenkt så mye på det... men det kommer sikkert... det kommer jo uansett... de fleste har jo opplevd rasisme på et eller annet punkt... jeg tror ikke det forsvinner"*. Hun mener at disse problemene kan man møte på overalt. Liknende tanker har Indra når hun sier at: *"Møter du motgang i det yrket her, så møter du vel motgang i ethvert yrke"*. Både Indra og Saynab tror møtet med elevene påvirkes mye av hvordan man er som lærer, hvordan man kler og ter seg. De er begge opptatt av å virke sterke, og ser begge for seg sin debut i barneskolen, for å bli tryggere på seg selv og på sin yrkesutøvelse. Saynab ser utfordringer knyttet både til elevenes størrelse og kjønn (men altså ikke så mye til etnisitet):

"Jeg kan gjerne jobbe i ungdomsskolen, men jeg vil først jobbe i barneskolen et par år og bli trygg på meg selv som lærer... jeg var i praksis i en tiende klasse på en ungdomsskole nå og syntes det var tøft, de er ganske store, de skal fylle seksten og guttene er veldig barske, spesielt de flerkulturelle.. du ser mangelen på respekt med en gang (...) mange av jentene er veldig veslevoksne, de ser ikke på deg som lærer,

men mer som en rival... overfor de kjekke guttene (ler)... jeg følte det faktisk sånn.. så det har mye med hvordan man oppfører seg og er som person”

Saynab knytter utfordringene først og fremst til at elevene i ungdomsskolen er store og tøffe. Fordi hun selv er så ung, framstår det som vanskelig å skulle sette seg i respekt. Hun føler at mange av jentene oppfatter henne som en rival de må konkurrere med om oppmerksomheten til guttene. Det at Saynab spesielt trekker fram de flerkulturelle guttene som de barskeste, og kopler deres oppførsel til manglende respekt, *kan* utgjøre både en kjønnet og etnisk (religiøs) dimensjon, dersom respektløsheten rammer henne fordi hun er en muslimsk kvinne. Saynab sier ikke selv noe eksplisitt om dette så jeg kan ikke trekke noen slutninger i den retning. Mitt fokus er dessuten reaksjoner fra majoriteten⁹⁷, og i et slikt perspektiv vil respektløshet kunne ses som et uttrykk for rasisme og fordommer. Saynabs utsagn om de flerkulturelle guttene er uansett interessant og kan legge grunnlag for forskning med andre innfallsvinkler⁹⁸.

Hung har jobbet på en skole ved siden av studiene. Han forteller at han første dag i på skolen ble møtt med følgende uttalelse fra en gutt i klassen: *"Åh, du er en guling jo"*. Hung fortsetter: *"Jeg måtte le litt for meg selv... men etter at han har blitt kjent med meg, pluss at jeg har et godt skole - hjem samarbeid, har jeg aldri hørt sånne kommentarer mer... jeg tror mye kommer fra hjemmet, der foreldre sier mye som ungene snapper opp"*. Indra innrømmer at hun liker dårlig å bli mislikt og mener derfor det blir en utfordring å være lærer for eksempelvis skoletrøtte elever: *"Det skal bli interessant, for jeg liker veldig dårlig å bli mislikt (ler)... det er det vel egentlig ingen som er noe særlig begeistret for"*. Slike utfordringer må kanskje først og fremst takles på det mentale plan: *"Man må lære seg teknikker for å takle det, prøve å ikke ta ting personlig, som oftest er det ikke personlig... man må egentlig bare bygge seg et lite skjold... eller en logikk som sier at det går ikke på meg som person... men selvfølgelig, jeg tenker jo på det, men man må jo bare løse det"*. Indra mener det kan være et problem at hun er så lav og at elever allerede i sjette klasse er like høye som henne. Hennes utfordring blir derfor å klare å fremstå som en lederskikkelse og utøve autoritet.

---

⁹⁷ Begrepet majoritet viser her og ellers i oppgaven til *'den etnisk norske majoriteten'*, de som utgjør den dominante majoriteten i samfunnsperspektiv. 'Majoriteten' (den norske) kan i enkelte sammenhenger (eks på noen skoler) være 'i minoritet' dersom det er et større innslag av elever med minoritetsbakgrunn.

⁹⁸ F.eks. samspill mellom mannlige elever og kvinnelige lærere når begge har muslimsk bakgrunn

Hamid tror eventuelle fordommer hos elever bunner i mangel på kunnskap og mener dette kan løses ved å ta seg tid til å bli kjent med dem: *"Jeg tror mange av fordommene... det som ligger bak er mangel på kunnskap, så man får ta det som en utfordring... prøve å bli bedre kjent med dem og samtidig gi dem muligheten til å bli bedre kjent med deg, så ser de kanskje selv at noen av fordommene ikke helt er på sin plass"*. Utfordringer knyttet til bråk og uro i klasserommet tror han har mest med hvordan man som lærer framstår ovenfor elevene: *"Det er jo mye bråk... jeg tror det skyldes usikkerhet hos lærerne... hvis du er konsekvent og tydelig på det du gjør så tror jeg du kan få et bedre klassemiljø med mindre bråk og uro... jeg mener ikke nødvendigvis at du er så streng, men at du viser at du mener det du sier... at ting får konsekvenser"*. Adi tror også løsningen er å snakke med elevene. I tillegg tror han det er viktig å snakke med foreldrene fordi det er de som påvirker barna: *"Jeg ville tatt en grundig prat med dem... og med foreldrene... jeg tror det må være foreldrene som påvirker barna... både foreldrene og miljøet"*. Jeg spør Adi om han tror det ville hjelpe å snakke med dem, hvorpå han svarer: *"Det tror jeg nok... rasisme er jo bare holdninger og standpunkter... det går an å endre på dem... det er vel ikke akkurat leire som har tørket"*. Adi fremhever som de andre, at det er viktig å være tydelig overfor elevene:

"Det er viktig å være en tydelig voksenperson... sette grenser der det er naturlig.. jeg husker min første praksisperiode.. jeg var på en vestkantskole, i en førsteklasse, jeg ble fort kjent med elevene og ble favoritten deres, men jeg hadde problemer med å sette grenser, jeg turte liksom ikke, nå er jeg blitt mer reflektert og tør å sette grenser, tør å si fra.. det er det det handler om... man skal jo ikke bare være venn med dem"

Adi ser for seg å skulle jobbe med litt eldre barn etter hvert, noe han tror kan by på utfordringer. Men som de øvrige informantene også har gitt uttrykk for, tror han man blir tryggere på seg selv ettersom man får mer erfaring: *"Jeg tror det kan være litt utfordrende, men det er jo bare trening... når du har jobbet der i flere år så tror jeg det blir litt lettere... du blir litt tryggere på deg selv... når du har vært inne i sånne situasjoner"*. Gjennom erfaring bygger man opp den tryggheten som er en forutsetning for mestring og selvsikkerhet i yrket.

Informantene ser altså ikke for seg store utfordringer som kan knyttes til deres synlige annerledeshet når det gjelder å møte og håndtere elever. I følge informantene er utfordrende elever noe alle lærere vil støte på, og mange faktorer er med på å avgjøre hvordan konflikter starter og løses. Blant annet er de opptatt av sin egen fremtoning. De understreker betydningen av å signalisere sikkerhet og trygghet, bare slik kan man bli tatt på alvor som lærer. Informantene mener de i relativt stor grad har disse egenskapene. De

forteller også at de har lært ulike strategier for hvordan de kan håndtere konflikter og episoder gjennom studiet. Den største utfordringen knyttes, som vi skal se, i følge informantene til samarbeidet med elevenes foreldre.

8.9.3 "Kanskje de er redde for at jeg skal begynne å forkynne"

Om utfordringer i forhold til foreldrene

Informantene er overraskende enige om at den største utfordringen de som lærere med minoritetsbakgrunn vil stå ovenfor, er forholdet til foreldrene. Jeg hadde ikke tenkt på dette i forkant og hadde ikke med spørsmål om dette i guiden. Av grunner som jeg tidligere har nevnt tilla jeg heller ikke funnene betydning før i ettertid. Når jeg spør Saynab om utfordringer knyttet til hennes synlige annerledeshet, sier hun at hun først og fremst ser dette i forhold til foreldremøter og utviklingssamtaler: *"For jeg vet at jeg kommer til å få veldig mange negative reaksjoner fra norske foreldre"*. Hun tenker spesielt på utfordringer knyttet til å være lærer i fag som f. eks. kristendom, religion og livssyn (heretter forkortet krl):

"Hvis jeg skal være krl- lærer og de vet at jeg er (nasjonalitet), noe de forbinder med muslim, begynner de å tenke på alt de har hørt om islam og muslimer fra media... da kan man nok stå overfor en utfordring... jeg føler kanskje at jeg som krl- lærer må forsvare meg mye mer enn hva en norsk krl- lærer måtte gjort.. at jeg hele tiden må bevise mellom linjene at 'jeg er nøytral i faget' og 'jeg prøver ikke å forkynne'"

Saynab tror hun hele tiden må bevise at hun er nøytral. I dette ligger en antakelse om at majoritetselevenenes foreldre kan ha fordommer overfor muslimer som resultat av mediepåvirkning etc. Media skaper, gjennom begrepsbruk og unyansert formidling, bilder av spesielt muslimer som produkter av sin kultur og religion. På bakgrunn av slike mentale bilder vil enhver handling hos 'de andre' kulturforklares. Denne essensialistiske tilskrivningen fratar individene retten til selv å konstruere sin identitet. Ut fra en slik tankegang kan det derfor vanskelig tenkes at muslimer skal kunne forholde seg nøytrale i forhold til religionsformidling ol. Saynab tenker også på at hun er utsatt for å bli stigmatisert dersom hun 'gjør noe feil'. Disse eventuelle feilene vil bli satt i sammenheng med hennes manglende 'norskhet':

"Jeg har vært litt redd for å få et stempel.. hvis jeg gjør noe feil kan noen foreldre finne på å si at 'nei det er fordi hun ikke er norsk'... sånne reaksjoner ... jeg er litt redd for det, så jeg tror nok man må være litt mer påpasselig, fordi foreldre, det har

jeg fått inntrykk av, de er egentlig ganske sensitive i forhold til skolen, de følger godt med og vil vite alle detaljer.. hvorfor det er sånn og sånn.. og hvis de ikke får tilfredsstillende svar så tror jeg godt de kan si at 'det er fordi hun ikke er norsk'..”

Saynabs inntrykk av at foreldre er sensitive og følger godt med i forhold til skolen kan jeg selv, som mor, bekrefte. Ens egne barn er kilde til engasjement, interesse og bekymringsfull omsorg. Det kan ikke alltid være like enkelt å utøve et yrke med så mange argusøyne på seg. Likevel har jeg inntrykk av at de fleste foreldre er mest opptatt av at lærer- elev forholdet fungerer godt og at poden trives i systemet. Når Saynab er redd for at hennes eventuelle feil vil bli tillagt hennes manglende norskhet, kan det være en subjektiv antakelse. Men det kan også være et reelt perspektiv. Hvis vi trekker veksler på Goffmans (1990) teorier om stigma, sier han at eventuelle feil og mangler kan tolkes og tillegges 'det stigmatiserte særpreg', her; annerledesheten, det ikke- norske. Saynab tror hun må være ekstra påpasselig fordi hun har en annen bakgrunn og et ikke- norsk utseende. Ut fra norsk likhetstankegang oppfattes forskjeller ofte som mangler, og den som er forskjellig mangler noe vesentlig (Gullestad 2002:83).

Indra vet ikke om hun vil oppleve fordommer og liknende i sin yrkesutøvelse, men gir uttrykk for at om det skjer, setter også hun det i sammenheng med foreldrene og deres eventuelle reaksjoner på hennes annerledeshet: *"Kanskje de bare er generelt bekymret og trenger tid til å bli kjent med meg, eller kanskje de er redde for at jeg skal begynne å forkynne f. eks at jeg har en tro som jeg skal dytte på barna... eller kanskje de bare betviler min kompetanse... lurer på om jeg har fått med meg alt som forgikk på skolen... ja (ler), et eller annet"*. Indras utsagn gjenspeiler Saynabs tanker. I tillegg knytter hun eventuell bekymring fra foreldrene til en nedvurdering av hennes kompetanse. Når Hamid blir spurt om han tror han står ovenfor noen utfordringer knyttet til det å skulle ha et 'eksponert' yrke, svarer han: *"Egentlig ikke, det vil si, vi har jo snakket litt om hvordan vi skal fremstå som lærere, og da har det vært noe som alle skal tenke over, sånn generelt, måten du skal kle deg og snakke på, og i krl- undervisninga... at man skal være så objektiv som mulig, men det gjelder jo igjen alle... jeg har ikke tenkt noe utover det"*. Hamid knytter utfordringene til å gjelde alle lærere, uavhengig av bakgrunn. Jeg spør om han ikke tror han vil møte noen utfordringer knyttet til det å fremstå som synlig annerledes: *"Kanskje i forhold til samarbeidet med foreldrene... at noen kanskje er skeptiske til en med fremmed bakgrunn som skal undervise 'deres norske barn'... jeg vet ikke... det kan jo være mye rart... jeg tar det som det kommer"*. Hamid har ikke tenkt så mye på dette og sier at han får

ta det som det kommer. Mirsha har reflektert en del over at noen av foreldrene eller kollegaene kan ha en annerledes holdning til henne, og møte henne på en annen måte enn de ville møtt en etnisk nordmann, basert på ytre forskjeller: *"Jeg er jo nordmann jeg også, men det er jo godt mulig jeg møter foreldre som ikke syns det, og som kanskje kan tro at jeg er mindre flink av den grunn... men man vet jo ikke"*. Hung på sin side, svarer at han kan ha forståelse for foreldre som kanskje er skeptiske, men tror ikke dette vil utgjøre noe problem så lenge han som lærer fremstår som en tydelig person: *"Jeg har tenkt og reflektert rundt det å være minoritetsspråklig lærer... det er klart jeg forstår foreldre som kan være skeptiske, 'kan læreren snakke godt nok norsk?'... men så lenge jeg vet hvor jeg står faglig og er klar og tydelig ovenfor foreldre og fremstår som en god lærer tror jeg eventuelt fordommer forsvinner ganske fort"*.

Informantene ser ut til å knytte de største utfordringene til forholdet med elevenes foreldre. Når det gjelder utfordrende elever, har lærerne lært metoder og kan utarbeide strategier for hvordan denne gruppen kan håndteres. Ovenfor foreldrene blir det ikke like enkelt å velge strategi fordi slike samhandlingssituasjoner krever en form for autentisk kommunikasjon. I utviklingssamtaler mellom foreldre og lærer er eleven i fokus. Innholdet i disse samtalene omhandler hvordan eleven fungerer, hvordan læreren oppfatter eleven som person, hva som går bra i faglig sammenheng og hva eleven må jobbe mer med etc. Dersom foreldrene uttrykker skepsis overfor lærerens evner og kompetanse, eller oppfattes å ha negative holdninger i forhold til dennes etniske bakgrunn, kan det vanskeliggjøre kommunikasjonen mellom dem. Informantenes refleksjoner er interessante, og temaene de tar opp er for meg nye. I undersøkelser for å måle 'nordmenns' holdninger til innvandring og innvandrere (f.eks. Blom 2006) stilles ulike spørsmål som er ment å fange opp dette. Blant annet stilles det spørsmål om man er positiv eller negativ til å få innvandrere som arbeidskollegaer, som naboer, om man er positiv eller negativ til at ens sønn eller datter gifter seg med en innvandrer etc. Slik jeg ser det ville et nyttig holdningsparadigme også komme til syne gjennom spørsmålet om man er positiv eller negativ til at ens sønn eller datter fikk en lærer med innvandrerbakgrunn eller muslimsk bakgrunn. Svaret ville egne seg godt til å belyse hvorvidt innvandrerne tillegges kompetanse eller ikke, da de fleste nok er opptatt av at barnas lærere må ha en viss kompetanse og troverdighet. I tillegg ville man få et innblikk i hvorvidt informantenes 'bekymringer' er velbegrunnet eller grunnløse.

8.9.4 ”De snakker ikke så mye med minoritetsfolk og med en gang de får tak i en så skal de ha svar på alt”

Om utfordringer i forhold til lærerkollegaer

Saynab tror hun må takle en del utfordringer som etniske nordmenn slipper. I tillegg til det hun allerede har formidlet i forhold til foreldresamarbeid, tenker hun også på det som har med det sosiale, kollegiale forholdet på skolen: *”Jeg tror det blir en del spørsmål du må besvare, men sånn er det alltid når man går inn i et nytt yrke... når man ser litt annerledes ut så er det veldig mye spørsmål, veldig mye private og direkte spørsmål som man bare må takle tror jeg”*. Disse spørsmålene kan ifølge Saynab være knyttet til religion og kultur:

”Det blir veldig sånn ’ja hva synes *du* om det’.. du må hele tiden stå til forsvar for alt, og så må jeg snakke for alle da.. det er gjerne den eldre generasjonen av lærere, de snakker ikke så mye med minoritetsfolk, og med en gang de får tak i en så skal de ha svar på alt.. og da står den ene personen for alt.. da snakker jeg for alle minoriteter (ler)... så sånn blir det... men så lenge det ikke er noen negativ tone så takler jeg det”

Indra ser for seg at hun kan støte på både foreldre, elever og kollegaer som kan tro at hun ikke mestrer sitt yrke, men mener det eneste hun kan gjøre er å være klar og tydelig fra starten, gi av seg selv og fortelle om seg selv, slik at de hun skal samhandle med vet hvem hun er, hvor de har henne og hva hun står for. Utover det er det lite hun kan gjøre: *”Så får folk akseptere meg eller ikke... sånn vil det vel være uansett hvilket yrke jeg har og hva jeg gjør, uansett om jeg bare er på stranda eller jeg er i butikker og handler mat eller hvor jeg er ...”*. Hung tror ikke han vil møte fordommer hos kollegaer. I så fall vil han bli svært skuffet: *”Når det gjelder kolleger kan jeg aldri tenke meg at rasisme er et tema, jeg vil i så fall bli svært skuffet hvis en lærer eller assistent har slike holdninger”*. Adi tror i motsetning til de andre at de største utfordringene når det gjelder fordommer og rasisme faktisk blir i forhold til fremtidige kollegaer. Han sier han er litt bekymret for dette og begrunner det med at han i forbindelse med et lærervikariat opplevde at en av de ansatte opptrådte lite gjestmildt. Når jeg spør Adi hva denne personen gjorde svarer han slik:

”Nei det er vel det at de gjør *ingenting* ... sånn som å ikke hilse, late som du ikke eksisterer... sånne ting... overse deg... man er jo ikke så grønn at man ikke kan lese andres tanker (?) jeg tror det henger mye sammen med at når du er ny på jobb og er ufaglært, så blir det slitsomt for de andre som må ta ekstra jobb og hjelpe deg”.

Det er litt uklart om Adi begrunner denne personens negative opptreden med ’rasisme’ eller med ’at det blir mye ekstrajobbing’. Det kan også være uttrykk for en oppfatning om at Adi med sin bakgrunn og annerledeshet vekker andre følelser dersom han er en

belastning, enn det en 'norsk' vikar ville vekket. Jeg skal ikke dvele ved denne episoden. Det Adi gir uttrykk for er uansett at han som minoritet ser for seg å oppleve seg spesielt utsatt i en majoritetskontekst av 'norske kollegaer'. Som Høgmo (2002) har vist uttrykkes ringeakt i form av ord, blikk og gester. Det kan være vanskelig å få øye på for andre og vanskelig å ta til motmele for den som rammes. Det å la være å hilse kan ses som en form for ringeakt. Gesten kommuniserer uønskethet og ekskludering fra fellesskapet. Adi forteller at i hans tilfelle var det så åpenlyst at en av de øvrige ansatte reagerte: *"Så var det en som satt ned foten og bestemte seg for å gjøre noe med det... han gikk ned til rektors kontor og kjeftet ledelsen huden full... for at jeg ble så dårlig tatt imot... det syntes jeg var modig gjort"*.

Fakhra forteller også om en opplevelse hvor hun følte seg urettferdig behandlet. Det var i forbindelse med praksis i studietiden. Hun skulle sammen med tre andre studenter ha praksis i en tiendeklasse i en 'finere' bydel. Fakhra forteller at hun og de tre andre studentene gikk inn for å møte øvingslæreren i forkant av praksisen. Da hun kom inn i rommet fortalte øvingslæreren at hun hadde en alternativ 'løsning' for henne. Fakhra forteller at hun spurte øvingslæreren hva hun mente hvorpå denne svarte: *"Nei, jeg så at navnet ditt var litt annerledes... på denne skolen er det rike barn, ingen utlendinger... dette er (navn på bydel)... her er det bare norsk undervisning, elevene går det siste året på ungdomsskolen... det er veldig viktig... her risikerer du å få stryk (...) enten så bytter du skole, eller så sitter du her og risikerer å få stryk"*. Fakhra sier at hun ble helt 'satt ut' og ikke visste hva hun skulle gjøre. Hun forteller at hun tok dette opp med skolen sin og at det de gjorde 'kun' var å finne en ny praksisplass til henne, noe Fakhra opplevde som en dobbel skuffelse. Hun er ikke i tvil når hun beskriver hendelsen som rasisme. Dette bunner i at forskjellsbehandlingen hun ble utsatt for ikke var en følge av faktiske mangler hun måtte ha som lærer, men som negative forventninger til henne på bakgrunn av ytre kjennetegn (fremmedartet navn). Hun ble tillagt negative egenskaper og fikk ingen sjanser til å korrigere dette bildet. Når det gjelder Mirsha forteller hun at hun i praksisperioder har blitt ulikt mottatt av lærerkollegaer:

"Noen mener jeg er en kjemperessurs med min tokulturelle kompetanse og sier ikke noe mer enn det... de behandler meg som en vanlig student... mens andre henger seg opp i det til de grader at jeg nærmest føler meg annerledes... så har vi den tredje gruppen som bare har fordommer, og har en sær innstilling bare pga fordommene...

det er trist hvis det er slik, og slik er det helt sikkert... at enkelte blir behandlet annerledes... eller definert på forhånd pga ytre forskjeller”

Mirsha har tidligere gitt uttrykk for at det har gått veldig greit å være i praksis, noe som tyder på at det hun nå forteller ikke oppleves som spesielt belastende.

Informantene har ulik erfaring med forskjellsbehandling, men de fleste gir uttrykk for at dette er noe som tilhører fortiden. De ser ikke at de står overfor noen spesielle utfordringer når det gjelder å takle elevene i skolen. Utfordringene som kan knyttes til elever gjelder for alle lærere uansett bakgrunn. Hvordan man håndterer dette avhenger av hvordan man som lærer fremstår overfor elevene, om man utstråler trygghet eller usikkerhet, måten man kler og ter seg. Informantene har lært noe om dette gjennom skolens undervisning. Når det gjelder utfordringer de som synlige minoriteter kan stå overfor, nevner enkelte forholdet til kollegaer som et mulig eksempel. De fleste er enige om at elevenes foreldre kan utgjøre den største utfordringen. Dette knytter de til foreldrenes mulige skepsis til hvorvidt en med ikke-norsk bakgrunn vil beherske yrket på lik linje med en etnisk norsk lærer, eller at de er redde for at de skal påvirke barna i forhold til religion. Jeg får likevel følelsen av at dette ikke utgjør *store* bekymringer hos informantene, men blir sett på som *mulige* utfordringer. Mitt inntrykk er at informantene jevnt over fremstår som utadvendte og selvsikre. De *ser* potensielle utfordringer, men opplever ikke dette som hindringer eller problemer.

8.9.5 ”Jeg tror ikke det er så mange som går så langt at de vurderer på det”

Eksponering som forklaring på andres bortvalg

Informantene ser ikke ut til å vurdere eksponeringsspørsmålet som en særlig grunn til bekymring i yrket. De virker trygge og sikre på seg selv og mener at de må ta fatt i de fleste utfordringer når de eventuelt måtte dukke opp. Men tror informantene læreryrkets utsatthet kan skremme andre fra å velge det?

Saynab tror eksponering og utsatthet kan skremme noen fra å velge yrket: ”*Det er nok noe av grunnen... for noen... men jeg tror ikke det er så mange som tenker på det... som går så langt at de vurderer det... de vurderer ikke allmennlærerutdanningen i den grad at de begynner å tenke på sånne ting...* ”. Saynab tror ikke bortvalg skyldes negative aspekter ved læreryrket fordi hun tror de færreste i det hele tatt *vurderer* å ta utdanningen. Hun tror

likevel at det kan ha betydning for noen, særlig for dem som har erfaringer fra skoler med mye problemer:

”Det er sikkert noen som tenker på det... jeg tror det er mange av de som vokser opp i utsatte områder... Oslo øst f.eks. som føler at de har lyst til å bli lærere... men så ser de hvordan de selv behandler lærerne sine og hvordan medelevene behandler lærerne og da tør de ikke... jeg vil påstå at det også er grunnen.. det tror jeg..(...) forholdet du selv har til lærerne dine...”

Hamid tror kanskje læreryrkets utsatthet skremmer noen fra å velge det: *”Jeg tror det kan være en av grunnene... at folk kanskje tenker at hverdagen ikke blir så lett... sånn som du sa i stad om unger som har fordommer og som ikke vil høre på deg... det kan kanskje skremme bort noen... jeg vet ikke...”*. Indra forteller om en episode hun leste om i avisen hvor noen ansatte på en arbeidsplass hadde iført seg Ku Klux Klan klær og tatt bilder av seg selv. Hun sier: *”Man møter jo på sånn tull uansett hvilket yrke så jeg vet ikke om det har så mye med saken å gjøre... det vet jeg faktisk ikke... det kan godt hende det har det, men jeg tenker status jeg da...”*.

Slik Indra og de andre reflekterer rundt dette spørsmålet er det ikke læreryrkets utsatthet som hovedsakelig trekkes fram som årsak til at få velger det. Selv om enkelte kanskje kan frykte å gå inn i yrket, er det hovedsakelig andre grunner til at personer med minoritetsbakgrunn velger andre yrker i følge informantene. Disse grunnene er, som jeg tidligere har vært inne på, knyttet til valg av status- og prestisjeyrker og henger i følge informantene bl.a. sammen med foreldrenes forventninger eller krav.

9 Oppsummerende drøfting

Jeg skal i dette kapittelet forsøke å samle noen tråder og se på hvilke funn som peker seg ut fra undersøkelsens empiriske materiale. Jeg har i oppgaven ønsket å fokusere på begrepet eksponering sett i relasjon til mine informanternes valg av yrke. Begrepet eksponering kan, som vist innledningsvis, ha to dimensjoner hvorav den ene uttrykker et ønske om å være synlig/ bli sett, mens den andre betoner det å være utsatt eller blottlagt. Mens den første dimensjonen signaliserer noe positivt eller ønskelig, bærer den andre preg av utrygghet og noe man helst søker å unngå. Målet med undersøkelsen var bl.a. å se på hvilke måter

informantene forholder seg til og reflekterer rundt eksponeringsbegrepet, og i hvilken grad det har hatt innflytelse på deres yrkesvalg. Jeg ønsker å fange opp begge dimensjonene. I tillegg til å få tak på informantenes refleksjoner rundt dette temaet, vil jeg også se om jeg finner noen mønstre eller forklaringer på hvem som velger denne type yrker sett i lys av de teoretiske perspektivene presentert innledningsvis. Jeg vil også diskutere noen av de utfordringene informantene knytter til sitt valg av yrke.

9.1 Informantene ønsker ikke kjendisstatus

9.1.1 Eksponering i media

Når det gjaldt dimensjonen knyttet til synlighet og ønsket om å bli sett eller kjent, fant jeg det mest naturlig å spørre journaliststudentene om dette. Læreryrket innebærer, slik jeg ser det, i liten grad denne dimensjonen. Det er ikke kjendisfaktor man først og fremst forbinder med yrket. Når det gjelder journalistikk er dette et yrke som i stor grad kan medføre offentlig eksponering. Journalistyrket gir assosiasjoner til hektiske dager og et pulserende liv. Som journalist kan du både være der det skjer og selv bli sett. Å velge denne type yrke kan ses som ledd i en selvrealiserings- og frisettingsprosess i tråd med teorier om senmodernitet og identitetskonstruksjon. Som journalist har du inngangsbillett til kulturlivet, du har tilgang til kjendiser, til politikere, du har mulighet for reisevirksomhet etc. Journaliststudiet er svært ettertraktet og et av de vanskeligste studier å komme inn på ved mange læresteder. Yrket kan realisere verdier i tråd med Ingleharts (1990) begrep om postmaterialisme, noe som innebærer et fokus på ekspressive behov og selvrealisering. Selvrealisering og selvframstilling kan, slik jeg oppfatter det, også utgjøre to dimensjoner. Behovet for selvrealisering *kan* leses som et resultat av indre motivasjon. Indre motivasjon har handlingens egenverdi i fokus, og vektlegger *interesse* for en handling i seg selv (Imsen 1995). Mange unge mennesker får i dag selvbekreftelse ved å *vise* omverdenen at man er *noen*. Et ønske om å bli sett, å bli kjent eller eksponert reflekterer i større grad en ytrestyrt motivasjon. Selvframstilling *kan* uttrykke å *vise* noe eller markere/ iscenesette seg og kan sies å være ytrestyrt.

9.1.2 Om eksponering og kjendisstatus

Informantene i undersøkelsen passer ikke inn i beskrivelsen av de ytrestyrte iscenesetterne skissert ovenfor. De reflekterer ulikt rundt temaet eksponering, men er i hovedsak veldig lite opptatt av å skulle bli sett eller kjent, og ingen fokuserte på dette i samtale med meg⁹⁹. De fleste informantene ønsker likevel at arbeidet deres blir kjent, og at de således får anerkjennelse for det de gjør, dvs. at selve saken, men ikke dem selv som person, blir kjent. En informant forteller at hun gjerne vil bli berømt for noe hun har viet livet sitt til, men vil kun i avisen hvis det er til en god sak, en sak det er verd å bli synlig for. Det er kun noen få av informantene som ønsker seg til etermedier. Disse gir samtidig inntrykk av å ha det jeg har omtalt som 'kreative yrkesaspirasjoner'. De forteller at de gjerne kunne tenke seg å jobbe i radio eller TV med programmer av samme konsept som *Mina, Are og Odin* eller *Silje og Sigurd*. Dette er yrker hvor informantene føler de kan få fritt spillerom og bruke sin kreativitet og sine egne ideer. De nevnte programmene har medført stor grad av kjendisstatus for de medvirkende, og flere av dem har vært synlige i mediebildet i ettertid, enten som programledere i egne TV-serier eller som gjester i populære talkshow¹⁰⁰. På bakgrunn av hvordan informantene reflekterer rundt det å bli kjent, kan de grovt deles i tre grupper: de som synes det er positivt at saken de skriver om blir kjent, men helst ikke dem selv som person, de som synes det er greit å bli kjent, men kun hvis det er til et godt formål eller på bakgrunn av en viktig sak, og til slutt de som ikke har noe imot å bli kjent og som gjerne ønsker seg i retning underholdning¹⁰¹. Eksponering eller kjendisstatus er likevel ikke det som synes å stå i fokus for noen av informantene.

9.1.3 Senmodernitet og identitet

For Giddens (1991) er identitet noe individene i det senmoderne samfunn kan velge som på et varemarked generelt. Jeg ønsket å få innblikk i hvorvidt journaliststudentene føler at deres yrkesvalg på noen måte gjenspeiler deres identitet. På dette svarte de fleste at de trodde yrkesvalget kunne si mye om dem som personer og om hvilke interesser de har.

---

⁹⁹ Jeg ser ikke helt bort fra at enkelte kan ha ønske om dette uten å ville innrømme det. Jeg får allikevel ikke det inntrykket.

¹⁰⁰ Eksempler på program de har gjestet er Store studio, Nytt på nytt, Senkveld, Først og sist etc.

¹⁰¹ Heller enn å jobbe der de kan favne et bredt publikum (slik talkshowene gjør) tror jeg disse informantene ser for seg å være kreative i *smalere* programvarianter.

Valg av journalistyrke sier, i følge informantene, mye om at man liker å møte mennesker, man liker å snakke med folk, man liker å reise og man liker å ha varierte arbeidsdager. En informant mente at det å være journalist signaliserer at man er utadvendt og 'ikke kjedelig'. Noen trodde også at andre mennesker har en spesiell holdning til, eller oppfatning av journalister. Det var likevel flere som understreket at man ikke kunne trekke likhetstegn mellom dem som person og det yrket de har valgt. For disse er jobben kun en jobb og de ønsker å være så mye mer enn sin profesjon. Enkelte mener at mange journalister ikke ser på yrket sitt som en jobb, men mer som en identitet (eller et kall), og håper selv de ikke blir slik. De synes det blir feil dersom jobben er livet, dersom man lever kun for å jobbe og at jobben utgjør for stor del av identiteten. De fleste av informantene hadde imidlertid ikke reflektert noe særlig over dette.

9.2 Synlige rollemodeller

Eksponering og synlighet kan også ses i relasjon til det å være synlig som forbilde for andre. Fra offentlig hold fremheves betydningen av at personer med minoritetsbakgrunn posisjonerer seg i yrker med stor kontaktflate utad. Dette skyldes bl.a. den signaleffekten dette kan antas å ha sett i et rollemodellperspektiv. Selv om ingen av informantene hadde dette i tankene da de valgte yrkesretning, har samtlige i etterkant tenkt mye på det å være rollemodell for andre. De oppgir at det ikke er noe de går rundt og tenker på, men at det er noe de allikevel er bevisste og klar over. De sier også at de har blitt mye mer oppmerksomme på dette i løpet av studietiden. Det å være rollemodell vil for informantenes del innebære å være modell for imitasjon og identifikasjon, og dermed å kunne bane vei for andre unge med minoritetsbakgrunn. Det at personer med minoritetsbakgrunn befinner seg i viktige posisjoner i yrkeslandskapet når fram til mange. Det signaliserer muligheter og at minoritetsungdom kan velge andre alternativer enn de tradisjonelle. Man kan tenkes å dempe eventuell usikkerhet unge mennesker måtte ha for å gå inn i et yrket. Informantene er enige om betydningen av at personer med minoritetsbakgrunn fungerer som forbilder, men er usikre på hvor komfortable de selv vil være i denne rollen.

9.2.1 Lærerne mer samstemte når det gjelder å se seg selv som rollemodeller

Jevnt over var lærerstudentene mer samstemte i sine refleksjoner rundt spørsmålet om å fremstå som rollemodell for andre. Alle mente det var viktig for barn og unge å ha forbilder, og alle ga også uttrykk for at de så seg selv i denne rollen. Journaliststudentene reflekterte noe ulikt rundt spørsmålet. Selv om de var enige om betydningen av synlige rollemodeller med minoritetsbakgrunn i media, uttrykte de mer ambivalens i forhold til selv å skulle være en slik person. Noen få fortalte at de var svært bevisste og at de tenkte mye på dette. En informant peker på at det nå har dukket opp mange profilerte personer med minoritetsbakgrunn i mediebildet, noe han tror er positivt og viktig. Både komikere som Zahid Ali og nyhetsankere som Mah- Rukh Ali er eksempler på eksponerte personer som fungerer som rollemodeller for unge mennesker med minoritetsbakgrunn. Han mener det er der det hele må starte; med forbilder som er synlige og som blir satt pris på. Det er likevel flere av informantene som gir uttrykk for at dette ikke er noe de går rundt og tenker på til daglig. En av informantene sier hun synes det føles litt *pretensiøst* å tenke på at hun skulle være modell for andre.

Selv om det å være synlige forbilder for sine elever ikke var noe lærerstudentene vektla som grunn for yrkesvalg, er de i ettertid blitt bevisste på denne rollen. Det er svært få lærere med minoritetsbakgrunn i skolene. Flere av informantene sier de aldri har hatt eller sett slike lærere. De med minoritetsbakgrunn som er ansatt i skoleverket er som regel utelukkende morsmålslærere, en rolle som kan forsterke eller bekrefte deres annerledeshet. Lærerstudentene mener det er viktig at minoritetene blir synligere og jevnere fordelt i yrkeslandskapet. De mener de kan være viktige rollemodeller ved å vise at "alt går bare man vil", spesielt ovenfor elever med minoritetsbakgrunn. En av lærerinformantene håper hun kan være forbilde for jenter som føler seg sperret når det gjelder høyere utdanning. Selv om langt de fleste minoritetsforeldre er ambisiøse når det gjelder høyere utdanning, finnes det antakelig enkelte foreldre som ikke har noe forhold til dette. Det at disse foreldrene ser at barna deres har en minoritetsspråklig lærer tror informanten kan virke som en 'barriereknækker', slik at de blir mer åpne for høyere utdanning. At lærerstudentene virker mer samstemte kan skyldes at det er lettere å forestille seg at man blir modell for små barn man har daglig og tett kontakt med. Læreryrket kjennetegnes ved ansikt-til-ansikt relasjoner. Flere av informantene har gitt uttrykk for at barna er veldig interesserte i og nysgjerrige på dem. Elevene spør hvor de er fra og forteller mye om seg selv og sin egen

bakgrunn. Noen av informantene føler at det etableres et bånd mellom dem og elevene basert på forståelse og tillit, og enkelte sier de opplever at elevene har lettere for å henvende seg til dem enn til sin egen lærer, som de kan ha hatt i mange år. Informantene tror at elevene kanskje føler at de kan identifisere seg med dem.

For journaliststudentene fremstår det å skulle være rollemodell antageligvis som en mer abstrakt tanke. Journaliststudentene trekker, i likhet med lærerne, fram at de med sin minoritetsbakgrunn kan innby til tillit. Mange tror at intervjuobjekter og potensielle kilder (med minoritetsbakgrunn) vil ha mye lettere for å henvende seg til, eller åpne seg for dem, enn ovenfor en 'norsk' journalist. Det framstår som mer risikofylt for minoritetene å snakke med 'nordmenn'. Sammen med likesinnede føler de seg backstage og kan slappe av uten frykt for å bli feilsitert og ytterligere stigmatisert. En av informantene tror at man, ved å se annerledes ut, gir signaler om at man *forstår*, folk tror at hun forstår i kraft av sin annerledeshet. En annen sier at intervjuobjektene ofte føler at de er 'på nett' med henne, og at de tror de forstår hverandre mer enn de kanskje gjør. Likevel er tanken på å være et forbilde ikke noe informantene nødvendigvis er helt komfortable med. Journalistyrket er ikke så relasjonsnært som læreryrket, og informantene føler at det er unaturlig å tenke at man er noens rollemodell. De er likevel klar over at dette fort kan bli en realitet fordi, som Kine sier, 'innvandrere som gjør det bra blir jo holdt fram'. Selv om Aisha sier hun ikke tenker på at hun er rollemodell og uttrykker ubehag ved å være en offentlig eksponert person, er hun aktiv og synlig i sitt eget miljø, hvor hun bl.a. holder motivasjonskurs for unge muslimske jenter. Hun synes det er positivt dersom hun kan medvirke til at noen velger journalistikk som yrke.

For at minoritetene skal kunne fungere som rollemodeller er det viktig at de er synlige på ulike arenaer. Kim er opptatt av at minoriteter må få vise at de har kompetanse på ulike felt, og at de behersker forskjellige emner. Han mener at dersom personer med minoritetsbakgrunn kun jobber i 'minoritetsfeltet' og kun med 'innvandrersaker', vil de ikke fremstå som rollemodeller for den generasjonen som vokser opp nå. For Kim er det viktig at en person med minoritetsbakgrunn jobber som en helt vanlig journalist, *som et menneske*, som han uttrykker det. Bare slik vil de som trenger rollemodeller se at det går an å velge noe som ikke mange andre tar.

9.3 Endring gjennom synlighet

9.3.1 Personer med minoritetsbakgrunn som synlige aktører i normaliserte kontekster

I tillegg til å være rollemodell for de unge, er betydningen av å være synlig eller eksponert også knyttet til en annen dimensjon. Denne dimensjonen angår muligheten til å endre majoritetens bilde av 'innvandreren'. Som Lindstad og Fjeldstad (2005) har påpekt, er minoritetenes representasjon i media fortsatt problem- og mangelorientert. Minoritetene slipper sjelden til i media som vanlige borgere, men derimot ofte som offer eller overgriper. Informantene uttrykker at de ved å være synlige i de yrkene de har valgt kan bidra til å demme opp for, eller forandre de stereotype bildene folk har av 'innvandrere'. Slik jeg oppfatter informantene kan dette gjøres på to måter. Den ene måten går rett og slett ut på å utøve sitt yrke, vise at man får til ting, at man duger til noe, at man er dyktig og kompetent. En av informantene mente f.eks. at hun ved å bli kjent med mennesker og la andre bli kjent med henne kan vise at hun 'er akkurat som dem'. Kim er opptatt av at minoritetene må få slippe til i andre roller enn som minoriteter. Han irriterer seg over at hver gang minoritetene slipper til i media, for eksempel i politiske debatter, er det når temaet er 'innvandrrelatert'. Dette bidrar til å befeste stereotype oppfatninger av folk med minoritetsbakgrunn. Flere er enige i dette, og ønsker seg debattprogrammer hvor det deltar folk med minoritetsbakgrunn som har kunnskap om "tunnelbygging, EU eller bompenger", hvor minoritetene kan være synlige, men opptre enten som eksperter på sitt fag, eller bare som vanlige samfunnsmedlemmer på lik linje med majoriteten. I forlengelsen av dette understreker Noemi betydningen av masse bylines som ikke er 'norske'. Hun venter på å få en nyhetsanker med hijab, men sier hun ikke tror samfunnet er modent for dette ennå.

Lærerstudentene mener at også de kan bidra til å endre de stereotype bildene som ofte presenteres av minoritetene. Ved å være tilstede i klasserommet som synlige og kompetente lærere, gir de viktige signaler også til majoritetselevene. Lærerstudentene fremhever at majoritetselevene har godt av å se at ikke alle lærerne er etnisk norske. At majoritetselevene får positive erfaringer både med minoritets elever og med lærere som har minoritetsbakgrunn kan bidra til å forhindre stereotype oppfatninger. Pihl (2003) har pekt på at dersom alle elever skal kvalifiseres for å leve og arbeide i et samfunn basert på likeverd mellom individer med ulike bakgrunn, forutsetter det at lærere med minoritetsbakgrunn er synlige som gode rollemodeller også for majoriteten. Slik jeg ser det

må dette innebære at minoritetene innehar selvstendige posisjoner på bakgrunn av sine faglige kvalifikasjoner, og ikke *utelukkende* roller som ufaglærte støttelærere eller morsmåslærere¹⁰².

9.3.2 Personer med minoritetsbakgrunn som aktive opponenter og påvirkere

I tillegg til å skape endring gjennom å synliggjøre sin kompetanse eller 'normalitet', mente også flere informanter at de kunne forandre gjennom aktivt å påvirke majoritetens virkelighetsoppfatning. Journaliststudentene var mest opptatt av dette og de fleste mente de kunne ha noe viktig å tilføre mediebildet. De mener pressen formidler et ensidig og stereotypet bilde av minoritetene. Flere av informantene har gitt uttrykk for at "*sannhet ikke er noe som finnes der ute, sannhet er noe som velges*". I pakt med Berger og Luckmanns (1992) forståelse er kunnskap sosialt konstruert. Samfunnet er menneskeskapt, men framstår som en objektiv virkelighet. Dagens innvandrerdiskurs kan sies å bygge på en mengde selvfølgeliggjorte sannheter som sjelden tematiseres i offentligheten. Pressens håndtering av minoriteter er, som nevnt, oftere preget av mangel- enn ressursorientering. Informantene tror at de, ved å velge andre begreper, andre kilder og andre vinklinger, kan bidra til å nyansere og forandre bildene som skapes og dermed påvirke folks (majoritetens) holdninger. De mener de har en annen forståelse for mye av tematikken som knyttes til minoritetsfeltet sammenliknet med etnisk norske journalister. En av informantene sier at 'norske' journalister ofte har oppfatninger som spriker med virkeligheten. Gullestad (2002) er inne på det samme når hun sier at mange 'norske' journalister ikke har mer innsikt i sammensatte og kompliserte forhold enn menigmann. De kan dermed formidle og forstørre egne fordommer. Journaliststudentene mener de fra sitt ståsted og med sin bakgrunn er bedre rustet til å se samfunnsforhold fra flere sider, samtidig som de sier de kanskje har en dypere forståelse for fenomener og sammenhenger. Ved å formidle andre typer sannhet kan doksisk kunnskap utfordres.

Lærerstudentene var først og fremst opptatt av å skape endring hos majoriteten ved å vise at personer med minoritetsbakgrunn er like kompetente og dyktige som andre. Utover det ga de i liten grad uttrykk for å være opptatt av å forandre *diskursen* om innvandrere, slik journalistinformantene gjorde. De problematiserte i liten grad begreper som 'sannhet',

---

¹⁰² Jeg mener med dette *ikke* at morsmåslærere ikke kan være faglig kvalifiserte eller at de ikke utøver et viktig og nødvendig yrke.

'kunnskap', 'virkelighet' etc. og snakket lite om å se sammenhenger fra ulike vinkler. Indra var den av informantene som gikk lengst i å antyde at hun kunne ha andre måter å oppfatte eller forstå ulike fenomener på. Hun forteller at hun kan ha andre ressurser og en annen type kunnskap å formidle, både fordi hun lever 'i en annen verden' og omgir seg med andre begreper. Det at lærerstudentene virker mindre samfunns- og institusjonskritiske enn journaliststudentene kan reflektere hvordan de to utdanningene tiltrekker seg ulike personligheter. Yrkene har *formidling* som fellesnevner, noe som fordrer en viss grad av objektivitet. Men journalistikken blir av mange omtalt som *den fjerde statsmakt*. Den skal ikke bare formidle og gjenfortelle, men også avdekke og avsløre, og har dermed en politisk slagside. Utdanningen kan derfor trekke til seg personer som i utgangspunktet har en mer kritisk eller opposisjonell agenda.

Pihl (2003) har hevdet at skolen ikke anerkjenner språklig og etnisk mangfold. Hun mener skolen har et monokulturelt innhold som bidrar til marginalisering av minoritets elever. I dette ligger at majoritetskulturen oppfattes som den legitime som det ikke stilles spørsmålstegn ved. Dersom Pihl har rett, kunne dette danne grobunn for et kritisk blikk på skolens faglige og kulturelle innhold. Jeg finner ikke at lærerstudentene uttrykker misnøye med skolens innhold, og de kommenterer i liten grad hvordan de med sin flerkulturelle bakgrunn kan ha egenskaper som 'norske' lærere ikke har (bortsett fra språkkunnskap og større forståelse for enkelte elever). Det at lærerstudentene ikke fokuserte på dette kan skyldes intervjusituasjonen. Det kan være at jeg med mine spørsmål ikke klarte å fange denne dimensjonen, og at informantene derfor ikke reflekterte over dette. Journaliststudentene fikk riktignok tilsvarende spørsmål, men det kan tenkes at de i større grad, kanskje gjennom studiene, er blitt mer bevisste på sin bakgrunn og sine fortrinn. Mange vil hevde at en journalist i større grad må være bevisst sine valg og vinklinger fordi hun konstruerer sannhet, mens en lærer formidler fag og fakta og dermed mer 'udiskutabel kunnskap'. Den manglende misnøyen kan også skyldes at personer med minoritetsbakgrunn generelt ikke er så kritiske til skolens innhold. Ulike studier (Lauglo 2001, 2004, Øia 2003) viser at minoritets ungdom jevnt over er mer positivt innstilt til skolen enn etnisk norske ungdommer. De gjør også mer lekser og oppfører seg bedre enn 'norske elever'. Etnisk norske ungdommer viser sterkere motstand eller en mer likegyldig holdning til skolen enn ungdom med minoritetsbakgrunn. Til tross for at minoritets ungdom i større grad enn 'norske' tror de vil få problemer med å skaffe seg jobb i fremtiden, er det færre av disse som mener at mye tiden på skolen er bortkastet (Øia 2003:296). Den positive

holdningen kan forklare fraværet av kritikk ovenfor skolens kulturelle innhold og også den manglende 'evnen' til å se sine egenskaper som annerledes eller bedre enn etnisk norske læreres egenskaper. Det kan jo også tenkes at lærerstudentene vil reflektere mer over sine flerkulturelle egenskaper eller stille spørsmålsteget ved skolens kulturelle innhold når de går over i en undervisningssituasjon.

Endring kan oppnås både ved å være velfungerende og 'normal' i sitt yrke, og ved å aktivt forsøke å forandre folks virkelighetsoppfatning. Som Noemi uttrykker er det behov for begge typer; både de som ønsker å være 'objektive formidlere' uten å være opptatt av å fremheve sin bakgrunn eller flerkulturelle fortrinn, og de som aktivt velger å konfrontere det de er uenige i, det de ønsker å endre. På sikt antas begge disse handlingstypologiene, både den 'passive' og den 'aktive', å kunne føre til endring av majoritetens *common sense* kunnskap om innvandrere.

9.4. Informantene frykter ikke eksponering

Med utgangspunkt i Goffmans (1959) begreper om front- og backstage har jeg vurdert lærer- og journalistyrket å være utsatt for høy grad av eksponering. Som en motsats til den ene dimensjonen ved eksponeringsbegrepet; den utadvendte og oppmerksomhetssøkende, finnes dimensjonen som knyttes til det å være utsatt eller blottlagt. Begge yrkesgruppene kan bære preg av denne siste. Yrkene er utadvendte og medfører møter med forskjellige mennesker på ulike arenaer. Spesielt læreryrket preges av ansikt-til-ansikt relasjoner. Det å være frontstage innebærer å være på vakt, å opptre slik det forventes, å ta seg i akt. I lys av Goffmans (1990) begrep om stigma, kan det å representere 'annerledeshet' innebære usikkerhet i ulike situasjoner. Møter med majoriteten, det være seg i redaksjonsmøter, ute i felten eller inne i et klasserom, kan innebære risiko og ukalkulerbarhet avhengig av majoritetspersonens holdninger eller fordommer.

Informantene i begge studentgruppene har opplevd episoder med diskriminerende innhold i løpet av oppveksten, men de ser ut til å ha lagt dette bak seg, og ingen er særlig villige til å fortelle om episoder utover at det har forekommet. Jeg får inntrykk av at man opplever færre slike episoder ettersom man blir eldre. Det kan skyldes at 'nordmenn' med alderen blir mer 'høflige' og ikke plumper ut med rasistiske budskap og kommentarer, slik barn og

ungdom trolig kan gjøre. 'Nordmenn' finner, ettersom de blir eldre, mindre åpenlyse måter å uttrykke seg på f.eks. ved å formidle ringeakt gjennom gester og blikk, slik Høgmo (2002) beskriver. Jeg har også vært inne på at det å være i en utdanningssituasjon i seg selv kan virke beskyttende fordi utdanning ser ut til å motvirke negative holdninger til 'innvandrere', slik Hernes og Knutsen (1990), Hellevik (1996) og Blom (2006) påviser. To av lærerinformantene forteller om episoder der de i utdanningssammenheng har opplevd at enkeltpersoner har oppført seg 'rasistisk' overfor dem. Begge episodene skjedde i forbindelse med praksis, og det var hhv. lærer og øvingslærer som sto for forskjellsbehandlingen. Jeg får inntrykk av at informantene opplever disse episodene som enkelthendelser og at de ikke tror dette vil utgjøre et trusselbilde framover. Noen av informantene snakker om annerledesgjøring fra utdanningsinstitusjonens side. Det er særlig de muslimske studentene som forteller om dette. De føler seg båsatt og kategorisert som annerledes når forelesere spør dem om hva de synes om diverse temaer knyttet til religion, politikk, kultur etc. Informantene opplever at det forventes at de ("muslimene") som gruppe for det første mener det samme og for det andre at de mener noe helt annet enn det de etnisk norske studentene gjør, noe som til en viss grad oppleves som stigmatiserende.

9.4.1 Informantene er fryktløse og optimistiske med tanke på sin fremtidige arbeidssituasjon

Informantene har erfaring med annerledesgjøring, men er i svært liten grad redde for å oppleve rasisme og fordommer når de om litt skal over i en arbeidssituasjon. Dette gjelder nær sagt alle (i begge grupper). Det å være eksponert oppleves ikke som noe problem, og er noe kun et fåtall har reflektert over på forhånd. De ser det ikke som usannsynlig at de vil møte på fordommer, men sier de har lært seg å leve med nordmenns holdninger. Noen av journalistinformantene tror de, på grunn av sin 'fremmedartede byline', vil tiltrekke seg noe oppmerksomhet, og at folk kanskje vil ha mer fokus på det språklige når de leser artiklene deres. Det er likevel ikke noe som utgjør noen bekymring. Journaliststudentene er vant med nordmenns rasisme, den preller av og tas ikke på alvor. Heller enn å innta den stigmatisertes nedvurderende selvbilde, ser de med et humoristisk skråblikk på det de oppfatter som uvitenhet og dumskap.

Lærerstudentene ser heller ingen problemer knyttet til det å være eksponert i en klasseromssituasjon. Å være frontstage utgjør ingen bekymring. De tror ikke de vil oppleve

noe særlig negativt fra elevene. De fleste har allerede positive opplevelser fra praksisperioder eller fra vikariater. Elevers eventuelle fordommer tror informantene vil forsvinne av seg selv når de får vist seg som gode og kompetente lærere. Mange gir uttrykk for at fordommer stort sett skyldes uvitenhet. Strategien blir å ”bare takle det... ta det som en utfordring”. De kan overse det, eller de kan forsøke å forandre på det ved å bli kjent med elevene, la elevene bli kjent med dem, lytte etc. Valg av strategi blir kontekstavhengig. Dersom elever har rasistiske holdninger, tror lærerne elev- og foreldresamtaler kan løse dette. En av informantene mener det er viktig å ikke ta slike utspill personlig, fordi det sjelden er ment slik. Gjør man det har man tapt kampen. Det viktige blir å framstå på en bestemt og sikker måte, og dermed signalisere at man føler seg trygg i rollen.

Lærerstudentene har en optimistisk og positiv innstilling til sitt fremtidige yrkesliv. Den største, mulige utfordringen når det gjelder ’annerledeshet’ knytter informantene opp mot sitt forhold til elevenes foreldre. Å velge strategi i slike samhandlingssituasjoner er vanskelig fordi det kreves at man opptrer sannferdig og åpent. Dersom foreldrene uttrykker skepsis overfor lærerens evner og kompetanse, eller oppfattes å ha negative holdninger i forhold til dennes etniske bakgrunn, vil det med stor sannsynlighet kunne vanskeliggjøre kommunikasjonen mellom dem. Informantene tror foreldrenes skepsis kan knyttes til hvorvidt de som lærere behersker yrket, og om de har maktet å tilegne seg det faglige innholdet fra utdanningen. Denne skepsisen kan også bunne i en slags frykt for at de skal forkynne eller dytte på barna en religiøs tro. Særlig de muslimske studentene mener de kan stå overfor slike utfordringer, fordi de tror foreldrene kan være påvirket av de bildene de har fått av muslimer gjennom media. Muslimer kan sies å tilhøre en særdeles stigmatisert gruppe. Imidlertid ga ingen av informantene uttrykk for noen frykt eller redsel i forhold til denne tematikken. På spørsmål om utfordringer i læreryrket ga de fleste informantene uttrykk for at de som lærere står overfor store utfordringer *uavhengig* av sin etniske bakgrunn. Dette er utfordringer som kan knyttes til uro, disiplinære problemer, barn med lære- og atferdsvansker etc. og er dermed noe alle lærere vil stå ovenfor. Hvordan dette kan håndteres avhenger bl.a. av hvordan de som lærere kler og ter seg, hvordan de samhandler med elevene og hvor trygge og selvsikre de framstår i yrket. Det er først når jeg spør informantene om de tror de står overfor utfordringer som andre lærere ikke står overfor at de trekker fram foreldresamarbeid som et *mulig* problem. Noen nevner også kollegaer som en mulig utfordring, men sier det avhenger mye av situasjonen og miljøet ved skolen. De ser for seg at de kanskje vil få mange spørsmål knyttet til religion og sitt syn på aktuelle

saker i forhold til islam, kultur, innvandrere etc. Særlig den eldre lærergruppen forventes å stille spørsmål, men informantene opplever ikke dette som belastende dersom det hersker en positiv tone.

9.4.2 Eksponeringsfrykt forklarer ikke bortvalg

Ulike rapporter har pekt på journalistyrkets *utadvendthet* som en mulig årsak til at personer med minoritetsbakgrunn unngår yrket (i Smistrup 2003:3). Informantene mine tror ikke dette har så mye å si. De tror verken minoritetene er redde for å eksponere seg, eller at de ikke har noe ønske om det. Da er det flere som peker på at pressens behandling av minoritetene gjør at det virker uattraktivt å jobbe der. En av informantene tror mange vil tenke at media ikke er deres arena. Noen av informantene sier det kan være en prøvelse å jobbe i en 'hvit' redaksjon hvor de ansatte har et ureflektert forhold til begrepsbruk. Det fremstår som slitsomt å hele tiden måtte ta stilling til om man vil fronte eller ignorere måter ting blir sagt på. En peker på at få rollemodeller i media kan få yrket til å framstå som utrygt. Ingen knytter utfordringer i forhold til synlighet i offentligheten til forklaring på minoritetenes bortvalg av journalistikk. Lærerstudentene gir liknende svar. Læreryrkets utsatthet kan kanskje skremme enkelte fra å velge det, men informantene tror det er andre grunner til at så få med minoritetsbakgrunn vurderer læreryrket som alternativ. De fleste knytter det først og fremst til valg av status- og prestisjeyrker og foreldrenes forventninger og 'pushing'.

9.5 Hvem er det som velger eksponerte yrker?

9.5.1 Informantenes vurderinger og beskrivelser av seg selv

Informantene i undersøkelsen gir et positivt inntrykk av seg selv. De er åpne, imøtekomende og hyggelige å snakke med. De virker utadvendte og sier at de føler seg ganske trygge på seg selv¹⁰³. Noen av informantene oppgir å ha god selvtillit og at de alltid har satt seg klare og ambisiøse mål for fremtiden. Andre sier de ikke tror de har bedre selvtillit enn andre, men at de klarer seg 'bra nok'. Informantene er naturlig nok ulike når

---

¹⁰³ Adi skiller seg noe ut i forhold til de øvrige informantene. Han er mindre selvsikker og mindre utadvendt. Jeg kommer ikke til å gjenta dette til stadighet. Det gjelder generelt.

det gjelder prestasjoner og karakterer, men nesten alle oppgir å ha hatt et godt forhold til skole og lærere. Mange av dem, i sær journaliststudentene¹⁰⁴, oppgir at de har jobbet hardt med skolearbeid og at de har konkurrert med seg selv eller andre i klassen. Det har vært viktig å være blant de beste, og gøy når de 'norske' medstudentene vil ha "hjelp med nynorsken". Andre informanter gir inntrykk av at de burde ha jobbet mer med skolearbeid, men at de kanskje hadde 'gått litt lei' da det gjaldt som mest (på slutten av videregående). Jeg oppfatter informantene som ambisiøse. Nesten alle gir uttrykk for at de vil fortsette å utdanne seg. Lærerstudentene først og fremst for å videreutvikle seg slik at de kan avansere innad i skolesystemet. Når det gjelder journaliststudentene har noen aspirasjoner eller drømmer i retning av å bli reiselivsjournalist eller utenrikskorrespondent, for en annen er drømmen å jobbe i utenriktjenesten eller diplomatiet, og én vil muligens ta medisinstudiet.

9.5.2 Om etnisk bevissthet og kreolisering

Denne oppgaven handler ikke om identitet, og jeg har i liten grad stilt informantene spørsmål som kan knyttes til dette. Likevel har jeg på bakgrunn av opplysninger som har kommet fram under intervjuet eller i ettertid, samt fra det generelle inntrykket jeg fikk av informantene, dannet meg et visst bilde av dem. Informantene har det til felles at de definerer seg selv og trolig oppleves som norske (i alle fall av meg og alle andre som godtar at nordmenn kommer i forskjellige farger). De muslimske informantene beskriver sin 'norskhet' slik: "Jeg er nordmann... jeg er norsk muslim". Informantenes 'norske identitet' er sterk, de behersker både språk og koder, og de har venner både fra egen etnisk gruppe, fra andre minoritetsgrupper og fra majoriteten. De opplever seg som godt 'integret', for å bruke et noe utvannet begrep¹⁰⁵.

Mitt førsteinntrykk er at det er lite, bortsett fra utseende (og enkelte 'religiøse detaljer' i påklledning hos noen få), som skiller informantene fra etnisk norske studenter. Det er kun få faktorer som utpeker seg som mulige uttrykk for kulturelle eller etniske forskjeller. Et eksempel er Mirsha som henviser direkte til islam (hadith) når hun begrunner sin interesse for kunnskapsformidling, og dermed sitt valg av yrke. Jeg kan også nevne Aisha og Saynab, som begge trekker inn sin muslimske bakgrunn når de vurderer forholdet mellom

---

¹⁰⁴ Det vil sannsynligvis være forskjeller på journaliststudentenes innsats, prestasjoner og karakterer i forhold til om de går på en av de statlige høyskolene eller ved en av de private utdanningsinstitusjonene.

¹⁰⁵ Dette er også det begrepet de selv ofte benytter for å beskrive seg selv

yrkesvalg og egen rolle som mor og hustru. Begge formidler at de vil ha et yrke som er lett å kombinere med morsrollen. Det vil si at det ikke må være for mange reisedager med overnatting og liknende. Slik jeg ser det representerer både Saynab og Aisha 'det kreolske alternativet' som Eriksen (1997) skisserer. De har sammensatte identiteter (multiple identities) og evner å '*flekse*' mellom moderne og tradisjonelle uttrykk og levemåter. Det å velge utdanning, karriere og et liv som yrkesaktiv kan ses som uttrykk for modernitet, mens det å fokusere sterkt på barn og familie kan oppfattes som uttrykk for tradisjon (det er med dette ikke sagt at ikke etnisk norske også har slike tanker). Det at noen av informantene jevnlig oppsøker moske skiller dem selvsagt fra etniske nordmenn, og gjør dem i manges øyne tradisjonelle (fordi det ofte settes likhetstegn mellom sekularisme og modernitet på den ene siden, og religiøsitet og tradisjon på den andre). Det at jentene holder motivasjonskurs for unge muslimer i de samme moskeene bryter i neste omgang med forestillinger om tradisjonalitet og kvinnelig underdanighet.

I akkulturasjonsprosessen som Berry m.fl. (2006) skisserer, beskrives integrering som den mest vellykkede tilpasningsstrategien. Slik jeg oppfatter mine informanter, tilhører nær sagt samtlige *integreringstypen* eller det kreolske alternativ. Integreringstypen omfatter som nevnt ungdom som respekterer sine foreldre, men som i tillegg gjør bruk av vertslandets kultur. De velger det beste fra begge verdener. Jeg opplever at informantene med få unntak har et godt og nært forhold til sin familie og tilbringer mye tid sammen med denne. Det virker som informantene føler tilhørighet til et fellesskap utenfor seg selv. De har i liten grad opplevd marginalisering og ekskludering, og har i stor grad vært inkludert i majoritetssamfunnet. I tillegg får jeg inntrykk av at de er svært positive til sin bakgrunn og sine foreldres kultur. Dette bunner i at de fleste gir indikasjoner på at de er en del av denne kulturen eller at de søker etter den. Mange, men ikke alle, forteller at de snakker sine foreldres språk i hjemmet. Andre sier de ønsker å lære foreldrenes språk eller et av de store verdensspråkene. Noen forteller med glede og entusiasme om reiser til sine foreldres hjemland, andre bekjenner seg aktivt til religionen familien tilhører (men langt fra alle!). Informantene er både hjemme- og uteorientert. De fleste gir inntrykk av at de er opptatt av hjemmesfæren, om ikke nødvendigvis av kulturelle uttrykk og tradisjoner, så i alle fall av samhold og samvær. På den andre siden er de mye sammen med venner, både hjemme hos hverandre ('vi røyker og hører musikk'), på kino eller ute på spisesteder. Jeg får inntrykk av at de i overkant er litt mer sammen med andre minoritetsungdom, men de fleste har også 'norske' venner. De som 'henger mest med norske' er de som blir tatt for å være adopterte,

noe som kan tyde på en større grad av assimilering. En av informantene sier hun er mye sammen med både 'nordmenn', folk med minoritetsbakgrunn og adopterte. Det avgjørende er at de har den 'flerkulturelle linken'.

Det kan være at det å tilhøre integreringstypen (Berry m.fl. 2006) i seg selv gir en type kulturell ballast som gjør det enklere å velge 'eksponerte og utradisjonelle' yrker. Dette bånd basert på tillit kan utgjøre en form for sosial kapital som støtter opp under studentenes ambisjoner. De nye identitetsdannelsene gjør, i følge Kapoor (2002), at man evner å 'flekse' mellom sammensatte egenskaper og i tillegg har identiteter som klarer å romme både det moderne og det tradisjonelle. I følge Sam (2006) tilhører den største gruppen i Norge *den etniske typen*, som i hovedsak er orientert mot opprinnelseskulturen. Kan det være slik at studenter som tar utradisjonelle valg i større grad tilhører integreringstypen? Vil de som velger tradisjonelt eller mer i tråd med foreldreforventninger (f.eks. ingeniørutdanning) i større grad tilhøre den etniske typen? Slik jeg ser det, reiser etterkommernes inntog i høyere utdanning mange nye og spennende problemstillinger.

9.5.3 Bakgrunnsfaktorer som kan forklare valg av eksponerte yrker

Avslutningsvis i kapittel 5 spurte jeg om det var slik at studenter som velger 'eksponerte yrker' kanskje kommer fra familier med høy kulturell kapital. Journaliststudenter generelt har et høyt innslag av foreldre med både høy utdanning og høy inntekt (Bjørnsen 2003:46). Det er middelklassens barn som blir journalister. Det har også blitt hevdet at mange minoritetsstudenter kan mangle den type kulturell kapital (for eksempel å være god på de norske klassikerne) som skal til for å bli en god norsklærer, og at de derfor velger å bli f.eks. dataingeniører (Dæhlen¹⁰⁶ 2002). Kulturell kapital¹⁰⁷ tilegnes gjennom utdanning og overføres til barna som igjen får uttelling for dette i skolesystemet.

Det er vanskelig å peke på noe som forklarer informantenes valg av utdanning ut fra kunnskap om deres bakgrunn, oppvekst og kapitaltilgang. Jeg finner i materialet at informantene har svært ulik bakgrunn, også *innen* samme 'studentgruppe'. Blant

---

¹⁰⁶ Til Dagsavisen 28.9.02. <http://www.dagsavisen.no/innenriks2/article55012.ece>

¹⁰⁷ For statistisk måling av en families kulturelle kapital bruker bl.a. Bakken (2003) antall bøker i hjemmet som indikator for å fange opp denne verdien. Han finner at antall bøker i hjemmet har en klar sammenheng med skoleprestasjoner. En families litterære møblering kan gi indikasjoner på foreldrenes interesse for akademiske problemstillinger og dermed deres kulturelle kapital

lærerstudentenes foreldre finner vi de som nesten helt mangler skolegang fra opprinnelseslandet til de som har høyere utdanning på universitetsnivå. Det samme finner vi blant journaliststudentenes foreldre. Den siste gruppen skiller seg dermed mest fra majoriteten (Bjørnsen 2003). Når det gjelder hvor mye hjelp informantene har fått til skolearbeid ser vi samme tendenser til spredning. De aller fleste har opplevd å bli sterkt oppmuntret til å gjøre skolearbeid og ta høyere utdanning, men når det gjelder hjelp til selve skolearbeidet har noen opplevd å få mye hjelp, noen middels, mens andre ikke har fått hjelp i det hele tatt. Dette henger mye sammen med foreldrenes reelle muligheter til å hjelpe, som igjen avhenger av disses kunnskaps- og utdanningsnivå, samt deres norskkunnskaper. Foreldrene har også i ulik grad deltatt i skolens aktiviteter og arrangementer. De fleste har deltatt på foreldremøter, men lite utover det, andre har stilt opp på dugnader og utført frivillig arbeid. Heller ikke her skiller foreldrene i de to gruppene seg innbyrdes fra hverandre. Jeg finner altså ikke noe som kan sies å utgjøre et mønster eller en fellesnevner når det gjelder sosial bakgrunn eller foreldreengasjement, bortsett fra at alle har opplevd å bli sterkt 'presset' eller oppmuntret til å ta høyere utdanning.

9.5.4 Både 'push og pullfaktorer' påvirker informantenes yrkesvalg

Mange undersøkelser viser at innvandrerforeldre gjennomgående har store ambisjoner på sine barns vegne. De forventer høye prestasjoner, at barna tar høy utdanning og at de får et prestisjefyllt yrke. Minoritetslevers oppvekst innrammes ofte av strenge normer og regler for oppførsel og innsats (Lauglo 2001). Informantene påvirkes av foreldrenes utdanningsorientering i den betydning at de internaliserer betydningen av å ta høy utdanning. De fleste informantene har opplevd at foreldrene har vært opptatt av betydningen av å ta utdanning. I følge Ogbus (1991) teorier om kulturelle modeller vil 'frivillige' minoriteter tilskrive eventuell ekskludering på arbeidsmarkedet med sin 'utenlandskhet' og dermed oppfatte hindringer som midlertidige. De vil derfor ha en sterk tro på at deres barn vil ha muligheter de selv ikke hadde, og som en følge av det oppmuntre barna sterkt til å satse på utdanning. Informantene underbygger denne oppfatningen. Deres foreldre er sterke pådrivere og ønsker at barna skal gripe den muligheten de har. Det at barna blir 'dyttet bakfra' (Gambetta 1987) vil likevel ikke si det samme som at de ikke selv tar egne avgjørelser. Informantene er i høyeste grad selv ansvarlige for sine yrkesvalg. Mange har også møtt forsiktig motstand eller skepsis i begynnelsen, men sier at foreldrene aksepterer deres valg. De har sine foreldres 'godkjenning', men sier de ville valgt yrket

uansett, noe som vitner om sterk grad av selvstendighet. For de fleste virker det også ganske utenkelig at foreldrene skulle ha nevneverdig mye å si i forhold til et så personlig og viktig valg.

Det at informantene har stått så fritt til å velge yrke er vel det som utmerker seg i studien. Empiriske studier viser at mange studenter med minoritetsbakgrunn opplever sterkt press fra foreldrene til å velge høystatusyrker som lege og ingeniør. Mange av informantene kjente også til tilfeller hvor venner av dem tar utdannelse de ikke selv har valgt. Mine informanter *kan* dermed framstå som mer 'fristilte' i og med at de velger selv og at de velger ut fra interesser. Jeg mener ikke dermed at alle som velger medisin eller ingeniørutdanning har blitt presset til det mot sin vilje. Hovedgrunnen er nok for de fleste av disse, som en av informantene også uttrykker, at legeyrket er '*det beste av alle yrker*'. At så mange velger likt kan likevel tyde på en viss ytre påvirkning.

Selv om alle velger fritt¹⁰⁸ mener jeg noe vesentlig skiller de to studentgruppene. Slik jeg ser, det inngår i og for seg journaliststudentene i fortellingen om dem som oppfyller sine foreldres ønsker (selv om ingen oppgir dette som grunn for yrkesvalg), da foreldrene (nå) er inneforstått med at journalistikk faktisk er et statusyrke i Norge. De opplever at foreldrene uttrykker tilfredshet og stolthet over barnas evner, prestasjoner og valg. Den andre historien man ofte hører er om de som ikke oppfyller sine foreldres forventninger, de som ikke imøtekommer de krav som stilles og som dermed opplever å måtte velge mellom å bryte med familien eller å bli ekskludert av denne. I denne historien inngår Adis fortelling. Han har fått lite aksept for sine valg og velger derfor å ha minimal kontakt med familien.

Gruppen som bryter mest med de vanlige forestillinger er dermed de lærerstudentene som ikke har opplevd konflikt med sine foreldre om sitt studievalg. De har valgt et yrke som verken av dem selv eller deres familier oppleves som noe høystatusyrke, selv om noen riktignok oppgir at det er statusyrke i hjemlandet, og at læreren der nyter stor respekt. Jeg har en formening om at læreryrket i Norge generelt oppfattes som stressende og slitsomt og at lærerne verken oppnår respekt eller prestisje. Til tross for det opplever ikke informantene at de har hatt konflikter med foreldrene. De gir uttrykk for at foreldrene i stor grad har akseptert deres valg. Noen sier også at foreldrene har vært glade for valget av læreryrket.

---

¹⁰⁸ Med fritt mener jeg at de velger selv blant realistiske alternativer, dvs. ut fra sine muligheter og begrensninger

Det at foreldrene i liten grad har lagt seg opp i barnas valg, men likevel vært sterkt tilstede i deres akademiske utvikling, dvs. at de har oppmuntret og 'presset på' for at barna skal ta høy utdanning, er funn som kan sies å gå på tvers av de *oppfatninger* som mange nordmenn trolig har av 'innvandrereforeldre' (som enten autoritære eller likegyldige).

Det er først i de senere år at etterkommerne er på vei inn i høyere utdanning. Det empiriske materialet er derfor relativt beskjedent når det gjelder denne gruppen. Jeg vil likevel anta at vi kan finne liknende funn hos andre studentgrupper som har valgt yrker med lavere status. Det kan i så fall tyde på at disse foreldrene har en høy grad av aksept for barnas individuelle behov og ønsker, og at de dermed fremstår mer åpne og demokratiske enn man ofte kan få inntrykk av. Det kan selvfølgelig også ses som et utslag av realistiske forventninger på sine barns vegne, en innforståthet med at avkommet kanskje ikke passer til å studere medisin eller ingeniørfag.

9.5.5 Andre betydningsfulle personer

Informantene har vektlagt interesser og ulike samfunnsmessige motiver som årsaker til sitt yrkesvalg, men nevner også at signifikante personer i oppveksten har spilt en viss rolle. De fleste informantene forteller om positive erfaringer fra egen skolehverdag. For enkelte har deres egen lærer framstått som forbilde og motivator. Det samtlige informanter har til felles er at ingen oppgir rådgivning som noe som skulle ha påvirket dem i sine valg. De fleste oppgir å aldri har fått noen skolerådgivning. Andre har fått rådgivning, men ikke blitt noe klokere av det. Noen lo da jeg spurte og ga uttrykk for at "skolerådgiverne er utrolig dårlige".

9.6 Informantenes verdiorientering; idealisme og selvrealisering

9.6.1 Foreldrene mer materialistiske enn sine barn?

Mange av informantene har trukket fram foreldres 'pushing' henimot prestisjeyrker for å forklare hvorfor så mange studenter med minoritetsbakgrunn velger ingeniør og legeyrker. De sier foreldrene er opptatt av at barna må få et yrke som har høy status i hjemlandet og at de legger mye press på barna for at de skal velge slike yrker. Når det gjelder sine egne

foreldre, trekker informantene fram andre motiver. Samtlige av informantene (både journaliststudentene og lærerstudentene) har fokusert sterkt på at foreldrene mer enn noe er opptatt av *trygghet* for barna. Trygghet er i følge Inglehart (1990) viktig innenfor en materialistisk verdioppfatning. Det handler i følge informantene ikke så mye om status, prestisje og høy lønn som man får inntrykk av. I så tilfelle er det et utslag av at foreldrene tror det er det som må til for å stille på lik linje som etniske nordmenn. Foreldrene kan selv ha opplevd å måtte utføre tungt, slitsomt og dårlig betalt arbeid og ønsker derfor noe bedre for sine barn. De kan ha opplevd diskriminering eller utestengning fra arbeidslivet og føler at "*man trenger trippel ryggdekning i forhold til andre*", som en av informantene uttrykte det. Denne dobbeltheten avspeiler antakelig ulike foreldretyper. Informantene tror innvandrereforeldre generelt gradvis blir mindre fokusert på inntekt og prestisje. Deres inntrykk er at foreldrenes ønske først og fremst er at barna blir akseptert i samfunnet og at de skal trives med det de gjør.

9.6.2 Informantene legger mest vekt på egne interesser

Informantene kan se ut til å være mer postmaterialistiske (Inglehart 1990) enn sine foreldre. For begge studentgruppene er det *egne interesser* som vektlegges først når de begrunner sitt yrkesvalg¹⁰⁹. Ingen har økonomi eller trygghet som førsteprioritet. Informantene i begge grupper vektlegger i stor grad yrkets egenverdi når de begrunner sine valg. Med Imsen (1995) kan man si at de er indremotiverte, det er yrket i seg selv som motiverer. Journalistene vil skrive, formidle, reise og møte mennesker. Lærerne vil undervise, formidle og jobbe med barn. Samtidig fremstår journaliststudentene som mer postmaterialistiske (eller *ekspressive*) enn lærerstudentene, da så godt som ingen nevner trygghet eller lønn som motiv. De gir snarere uttrykk for at de er klar over hvor utrygt yrket er, og hvor stor sjansen er for å bli arbeidsledig¹¹⁰ i denne bransjen. Journaliststudentene tror heller ikke at lønna er særlig høy med mindre man blir en spesielt god og ettertraktet journalist. Slik jeg opplever det, virker journaliststudentene mer 'utadvendte' enn lærerstudentene i sin generelle holdning til livet og livets muligheter. Det kan se ut til at de i større grad enn lærerstudentene vil "ut og frem". De har som påpekt ikke noe ønske om å vise seg fram eller å bli kjente, men behov for å realisere sine interesser, treffe mennesker, reise til andre land og oppleve nye ting. Trekker vi veksler på Maslow (1970) og hans

---

¹⁰⁹ Liknende resultater fant også Dæhlen (2003).

¹¹⁰ Det framstår i alle fall som svært vanskelig å få fast ansettelse.

hierarkiske behovsinndeling, vil slike interesser passe med hans omtale av B-needs (being needs) som gjelder behovet for selvutfoldelse og selvrealisering. Behovet for selvrealisering kan karakteriseres som et 'vekst-behov'. Studentene legger vekt på varierte arbeidsdager og mange har også det jeg tidligere har omtalt som kreative yrkesaspirasjoner. Noen har høye ambisjoner eller ønsker når det gjelder fremtidig karriere. Studentene har valgt et yrke som både kan være utrygt og stressende. Akkurat det er noe de fleste ser på som negativt, men de gir samtidig uttrykk for at variasjonen og mulighetene journalistyrket byr på, samt dørene som åpnes, *veier opp for de negative sidene* ved yrket.

Lærerne fremstår som 'roligere' i sine refleksjoner om fremtiden. De ønsker 'variasjon innenfor rutinene'. De fleste trekker fram variasjonen i yrket som noe positivt: "ingen dager er like", samtidig som det ikke kreves av dem at de må være kreative og nytenkende hele tiden. De ønsker seg en fast jobb på en skole med hyggelige kollegaer de kan samarbeide godt med, og hvor det også finnes en etnisk variert elevmasse, slik at de kan være til hjelp for elever med etnisk minoritetsbakgrunn dersom det trengs. Lærerstudentene gir i større grad uttrykk for at det er viktig å ha en trygg jobb i betydningen sikker arbeidstilknytning. Trygghet og stabilitet er hos Inglehart (1990) et uttrykk for materialistiske verdier. Hos Hellevik inngår samme verdier i dimensjonen han kaller *tradisjonell*. I Helleviks terminologi ser materialisme ut til å betegne ytre verdier, materielle eiendeler og økonomisk vekst og beskriver mennesketyper som setter egne behov foran andres. Fauske & Øia (2003) finner at verdiorienteringen hos unge mennesker har gått i retning av sterkere individorientering og mindre vekt på kollektive verdier. I følge forfatterne er det ikke først og fremst kreativitet og uttrykksbehov som kjennetegner denne utviklingen, derimot er rene egoistiske motiver blitt viktigere og hedonisme og konsum blitt sentrale ingredienser.

Mine informanter passer i liten grad inn i denne beskrivelsen. For det første har svært få fokusert på inntekt. De fleste sier at dersom høy inntekt hadde vært viktig, hadde de valgt et annet yrke. Dæhlen (2003) fant i sin undersøkelse av til sammen ni yrkesgrupper at journalister og lærere var de gruppene som minst av alle vektla "gode inntekts - og avansmuligheter". Disse funnene passer godt med mine og en mulig tolkning er i følge Dæhlen at disse to gruppene er mindre instrumentelle i sine valg. For det andre gir informantene uttrykk for et sterkt *samfunnsengasjement*. Lærerstudentene trekker fram ønsket om å hjelpe enkeltelever, og journaliststudentene var opptatt av hva de kunne gjøre for enkeltmennesket ved å la stemmer som vanligvis ikke blir hørt slippe til. Dette kan leses

som et uttrykk for den verdidimensjonen Hellevik (1996) omtaler som idealisme eller samfunnsengasjement, og mine informaners verdiorientering kan dermed synes å gå i mot hans konklusjoner om at ungdom er mindre idealistiske enn eldre¹¹¹ (Hellevik 1996, 2001). Informantenes verdiorientering kan se ut til å balansere mellom selvrealisering (individualisme) og samfunnsengasjement (kollektivisme).

9.7 Utfordringene

Lærerstudentene oppfatter i liten grad sin bakgrunn som grunn til bekymring når de går over i en arbeidssituasjon. Som nevnt ser de utfordringer i forhold til enkeltelever, men mener dette er noe alle lærere vil stå ovenfor uavhengig av etnisk bakgrunn eller synlig annerledeshet. De pekte også på samarbeid med elevenes foreldre som en mulig utfordring, men ser dette som hypotetiske problemer som de må ta som det kommer. De tror også i liten grad eksponeringsproblematikken er årsak til at så få velger å utdanne seg til læreryrket. Slik jeg ser det må disse funnene sies å være positive i forhold til rekrutteringsarbeid, fordi *frykt* for å jobbe frontstage i slike typer utsatte yrker ville være vanskelig å endre. Det vil likevel være interessant å stille tilsvarende spørsmål til en gruppe studenter som ikke har valgt lærerutdannelsen, for å få mer dekkende svar på hvorfor yrket velges bort av så mange.

Selv om journaliststudentene ikke tror de står overfor noen spesielle utfordringer når de skal ut å jobbe i 'felten', kom det fram at nesten alle til en viss grad opplever sin bakgrunn som en mulig hemsko i selve ansettelsesprosessen. Informantene selv oppfatter sin minoritetsbakgrunn som en ressurs, og mener pressen har signalisert en interesse for å ansette flere med minoritetsbakgrunn. Det kan tyde på at mine informanter lett vil få seg jobb etter endt utdanning. Det store spørsmålet blir dermed om de ansettes "*fordi de er gode eller fordi de er minoriteter*". Informantene ønsker ikke å bli ansatt utelukkende pga sin bakgrunn. Selv om de oppfatter flerkulturell kompetanse som viktig, gir de uttrykk for at "*det alene blir litt tynt*". Spesielt er frykten for å bli en 'innvandrerjournalist' utbredt. Det vil være stigmatiserende å bare måtte skrive om 'innvandrersaker'. Informantene sier de godt kan skrive om slike saker, men ikke utelukkende slikt. De har så mange andre

---

¹¹¹ Jeg har ikke tallmateriale for sammenlikning, men mye kan tyde på at mine informaners verdiorientering er mer positive (idealistiske) enn det Hellevik finner i befolkningen for øvrig.

interesser og ønsker og så mye kunnskap om andre temaer. Dersom minoritetsjournalistene *kun* får skrive om 'innvandrersaker', vil det forsterke og sementere bildet av innvandrerne som begrensede og kun opptatt av innvandrersaker.

Problemet ser ut til å være det generelle klima som kan finnes innad i redaksjonene gitt pressens håndtering av det flerkulturelle. Det holder ikke, som en av informantene påpeker, å plutselig oppdage at "*Gud, vi er hvite alle sammen, vi må få inn noe annet*", uten å inkludere journalister med minoritetsbakgrunn som likeverdige kollegaer. I så fall får de 'talsmannrolle' og fungerer som etniske alibier (Ansari og Qureshi 1998). Når pressens fokus i minoritetssaker stadig er på mangler, forskjellighet eller problemer, forsterkes avstanden mellom majoritet og minoritet.

I tillegg til 'frykten' for å bli en innvandrerjournalist, trakk enkelte av informantene også fram mulige utfordringer i forbindelse med å skulle opponere mot begrepsbruk innad i redaksjonene. I det journalistiske felt brytes ulike krefter om å dominere, og de ulike individers plass i feltet avgjøres av den mengde kapital (økonomisk, kulturell og symbolsk) hver enkelt besitter (Bourdieu 1996, Lundby). Som generell regel besitter representanter for majoriteten den symbolske kapitalen og har dermed definisjonsmakten. Den som har definisjonsmakt definerer virkeligheten og legger premissene for 'sannhetsformidling'. En stor del av denne formidlingen kan knyttes til begrepsbruk. For informantene vil det i konfliktsituasjoner kunne bli et spørsmål om de skal orke/ tørre å opponere mot de mektige, mot det selvfølgelige (det doksiske) og dermed risikere å plassere seg selv i en utsatt posisjon (som 'den kritiske innvandreren' som alltid skal forstyrre og sette spørsmålstegn ved det de øvrige tar for gitt). En av informantene sier hun har stor respekt for de som orker å fronte disse temaene: "*All ære til dem*". Hun selv orker det ikke. Hun synes det er slitsomt å stadig måtte konfrontere folks fordommer. Kun noen få av informantene ga uttrykk for slike tanker, men de hadde til gjengjeld mest praktisk erfaring. Bevisstheten om et slikt dilemma kan være noe som først framtrer for informantene når de går ut i arbeidslivet, og beskriver kanskje situasjonen for noen av journalistene som nå befinner seg der. Flere av informantene ga likevel uttrykk for at de var lei av medias ensidige negative fokusering på innvandrere. Spesielt ga informantene med muslimsk tilhørighet uttrykk for at medias måte å fremstille muslimer på oppfattes som stigmatiserende og unyansert. Mange av informantene oppga det negative fokuset som den viktigste årsaken til at

minoriteter flest holder seg langt unna media, samtidig med at de oppga dette som en viktig grunn til at de selv valgte yrket. Det sier en del om journaliststudentenes pågangsmot.

9.7.1 Fremtidens formidlere?

Jeg hadde lenge et ønske om å titulere denne oppgaven ”Fremtidens formidlere”. Både fordi jeg synes tittelen i seg selv lyder fengende, men også fordi den har noe fremtidsrettet og optimistisk over seg. Journalistyrket og læreryrket har formidling som fellesnevner, og kan sies å inneha en viktig oppdragerfunksjon. Yrkene har begge potensial til å danne, påvirke, opplyse og forme mennesker. Å øke rekrutteringen av personer med minoritetsbakgrunn til disse to yrkene vil ha mye å si for samfunnsutviklingen framover. Ettersom jeg har satt meg mer og mer inn i tematikken og ikke minst inn i alt som allerede er gjort for å øke rekrutteringen til yrkene, innså jeg imidlertid at min optimisme ikke hadde rot i virkeligheten. Søkningen til utdanningene har holdt seg stabilt på et svært lavt nivå og ser ikke ut til å øke¹¹² til tross for uttallige tiltak. Det er fremdeles mye arbeid som gjenstår, og jeg har i arbeidet med oppgaven ikke funnet nye oppskrifter på hvordan dette kan gjøres. Kanskje tar det en generasjon eller to, som en av mine informanter uttrykte.

10 Avsluttende konklusjon

Med bakgrunn i oppgavens problemstillinger har jeg gjennom en teoretisk tilnærming og en empirisk undersøkelse belyst en gruppe studenter med minoritetsbakgrunn sitt valg av yrke og deres refleksjoner rundt dette yrkesvalget. Jeg har valgt å se på studenter som har valgt seg til hhv lærer- og journalistyrket, da jeg anser begge disse yrkene for å innebære høy grad av eksponering. Jeg har hatt fokus på studentenes verdioppfatninger ved yrkesvalg, og på deres refleksjoner når det gjelder potensielle fordeler eller utfordringer det å ha minoritetsbakgrunn kan ha i de nevnte yrkene. En sammenfatning av hovedkonklusjonene viser at hovedvekten av studentene ikke har noe ønske om å være eksponert, men ser betydningen av å ha synlige rollemodeller med minoritetsbakgrunn fordelt i yrkeslandskapet. Informantene er seg selv bevisst denne rollen, og mener det er positivt

---

¹¹² HiO har nå åpnet (høst 2006) fem kvoterte plasser til minoritetsstudenter, noe som med sannsynlighet vil øke andelen.

dersom de kan bane vei for andre unge med minoritetsbakgrunn. Lærerne har i noe større grad enn journalistene lett for å se seg selv i rollen som forbilde for andre. Likevel er alle enige om at barn og ungdom med minoritetsbakgrunn trenger rollemodeller, og informantene tror personer med minoritetsbakgrunn har lettere for å henvende seg til, åpne seg for og opparbeide tillit til dem, enn til etnisk norske lærere og journalister. Det kan være at slike møter framstår som mer kalkulerbare enn møter med majoriteten. Informantene er også opptatt av det endringspotensialet de har når det gjelder å påvirke majoritetens stereotype oppfatninger av minoriteter generelt, ved *bare å være synlige og dyktige på ulike felt*. Journaliststudentene var i tillegg opptatt av hvordan de aktivt kan bidra til denne endringen ved å formidle andre typer sannhet, velge andre kilder og andre vinklinger enn etnisk norske journalister. Deres fokus var at sannhet ikke er noe som finnes, men derimot noe som konstrueres eller velges.

I tilknytning til spørsmål om eksponering i betydningen utsatthet (for fordommer, rasisme etc.), viste ikke informantene noen bekymringer. Selv om de fleste sier at de regner med å oppleve situasjoner av denne typen, er ikke det noe de frykter. Informantene er vant til slike opplevelser. De er blitt herdet og må bare finne ulike måter å takle det på. Det lærerstudentene ser som en mulig utfordring er forholdet til elevenes foreldre. Informantene tror foreldrene kanskje kan være usikre når det gjelder religionspåvirkning, lærernes norskkunnskaper eller kompetanse generelt. Ingen tror dette blir noe stort problem. Enkelte journaliststudenter ser mulige utfordringer knyttet til å jobbe i redaksjoner hvor kollegaer har et ureflektert forhold til begrepsbruk. Det samtlige journalistinformanter ser som den største utfordringen når de skal over i arbeidslivet knyttes imidlertid til frykten for å bli ansatt som et etnisk alibi på bakgrunn av sin etnisitet, og ikke sin kompetanse. Det å skulle bli en 'innvandrerjournalist' framstår for informantene som en reell frykt.

Informantene tror heller ikke eksponeringsfrykt er grunnen til at få personer med minoritetsbakgrunn går inn i lærer- og journalistyrket. Deres oppfatninger om hvorfor så få velger å bli lærere og journalister sammenfaller i hovedsak med allerede foreliggende antakelser på feltet (slik det kommer til uttrykk i rapporter etc.), og dreier seg om andre faktorer. Dette kan sies å være positivt, fordi slik frykt ville være vanskelig å endre. For å få et fullgodt svar på om frykt for eksponering utgjør en variabel, måtte man imidlertid ha intervjuet studenter som har valgt andre yrkesretninger. Spørsmålet kan derfor danne grunnlag for videre forskning, og vil være av samfunnsmessig betydning, fordi det er av

stor interesse å få minoriteter inn i skole og media. Min konklusjon er i hvert fall at informantene framstår som både selvsikre og fryktløse når de om litt trer inn i yrkeslivet.

Litteratur

- Andersen, Ida Marie (2002): *Rekruttering av minoritetsungdom til høyere utdanning*.
http://www.hio.no/aktuelt/vedlegg/rekruttering_av_minoritetsungdom_til_hoyere_utdanning [Lesedato 29.04.2006]
- Andersen, Ida Marie (2005a): *Flere minoritetsstudenter ved HiO*.
<http://www.hio.no/content/view/full/32971> [Lesedato 19.9.2006]
- Andersen, Ida Marie (2005b): *Nye stemmer i mediene*.
<http://www.hio.no/layout/set/print/content/view/full/39876/> [Lesedato 15.9.2006]
- Ansari, Atta og Naushad Ali Qureshi (1998): *Kolleger eller alibier. En studie av politikere med minoritetsbakgrunn*. HiO-rapport 1998 nr 7.
- Bakken, Anders (2003): *Minoritetsspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* NOVA rapport 15/03.
- Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (1992): *Den samfundsskabte virkelighed*. Lindhardt og Ringhof.
- Berry, John W. (1990) "Psychology of Acculturation". I: J. Berman (Ed) *Nebraska Symposium on Motivation. 1989: Cross-cultural Perspectives* (pp. 201- 234). Lincoln: Nebraska University Press. (Her referert fra Sam 1994)
- Birkelund, Gunn E., Paul Gooderham og Odd Nordhaug (2000): "Fremtidige næringslivsledere: Kjønn, jobbpreferanser og karrierepreferanser". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 41, 4. (Her referert fra Dæhlen 2003:2)
- Bjerkan, Lise og Linda Dyrli (2001) *Om likhet, likeverd- og annerledeshet. Et antropologisk blikk på tateres livshistorier*. Sosialantropologisk institutt. NTNU.
- Bjørnsen, Gunn (2003a): *Journalister i støpeskjeen. Om holdninger til yrke og utdanning blant journaliststudentene i Volda og Oslo*. HiO- rapport 2003 nr 23.
- Bjørnsen, Gunn (2003b): "Flerkulturell bakgrunn som journalistisk kompetanse. Om rekruttering og utdanning av "nynordiske" journalister". "Journalistikk i flere farger" Prosjektrapport 2 · <http://www.njc.dk/fil/flerefarger1.pdf> [Lesedato 12.5.2006]
- Blom, Svein (2006): *Holdninger til innvandrere og innvadrings 2006*. Statistisk Sentralbyrå 2006/77.
- Boudon, Raymond (1974): *Education, Opportunity and Social Inequality*. John Wiley & Sons. New York.

- Bourdieu, Pierre og Loïc J.D. Wacquant (1992): *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1993): *Den kritiske ettertanke*. Det Norske Samlaget.
- Bourdieu, Pierre (1995): *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax Forlag.
- Bourdieu, Pierre (1996): *Symbolsk makt*. Pax Forlag.
- Brenna, Loveleen R. (2006): "Minoritetsspråklige og majoritetsspråklige elever". *Integreringskart*. Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet.
- Bråten, Stein (1981): *Modeller av menneske og samfunn*. Universitetsforlaget.
- Christensen, Olav (1997): "Diskriminering og rasisme". I: *Flerkulturell forståelse*. Thomas Hylland Eriksen (red). Tano Aschehoug.
- Coleman, J.S. (1988): "Social Capital in the Creation of Human Capital". I: *American Journal of Sociology*, 94: 95-120
- Dale, Erling Lars (1992): *Pedagogikk og samfunnsforandring 2*. Ad Notam Gyldendal
- Dalheim, Elisabeth (2001): *Med utdanning i bagasjen*. Statistisk sentralbyrå. Samfunnsspeilet nr. 2, 2001.
- Dæhlen, Marianne (2001): *Rekruttering til høyere utdanning: Sosial bakgrunn betyr mer enn innvandrerbakgrunn*. Statistisk sentralbyrå. Samfunnsspeilet nr. 2, 2001.
- Dæhlen, Marianne (2002): *Minoritets- og majoritetsstudenter ved Høgskolen i Oslo*. Om søkning, påvirkninger og forventninger blant de nye studentene ved profesjonsstudiene. HiO-rapport nr. 7, 2002.
- Dæhlen, Marianne (2003): *Egenutvikling, høy lønn eller det å være til nytte. Profesjonsstudentenes jobbverdier*. HiO-rapport nr. 8, 2003.
- Eidheim, Harald (1971): "When ethnic identity is a social stigma". I: *Aspects of the Lappish Minority Situation*. Universitetsforlaget.
- Engebrigtsen, Ada (1993): "Om stigma og sigøynere i Norge". I: *Fellesskap til besvær? Om nyere innvandring til Norge*. Long Litt Woon (red) Universitetsforlaget.
- Engelstad, Fredrik (1999): "Innledning, Maktbegrepet etter Max Weber". *Om makt- Teori og kritikk. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003*. Ad Notam Gyldendal.
- Engen, Thor Ola (1989): *Dobbeltkvalifisering og kultursammenlikning*. Vallset: Opplandske Bokforlag.
- Eriksen, Thomas H. (1997): "Identitet". I: *Flerkulturell forståelse*. Thomas Hylland Eriksen (red). Tano Aschehoug.
- Eriksen, Thomas H. (2004): *Røtter og føtter. Identitet i en omskiftelig tid*. Aschehoug

- Evenshaug, Oddbjørn og Dag Hallen (1994): *Barne- og ungdomspsykologi*. Ad Notam Gyldendal.
- Fauske, Halvor (1998): "Anthony Giddens: Identitet som selvrefleksjon". I: *Modernitet Refleksjoner og idébrytninger*. Kap.9. Elisabeth L'orange og Øystein Nilsen (red). Oslo: Cappelen Forlag.
- Fauske, Halvor og Tormod Øia (2003): *Oppvekst i Norge*. Kap 7. Abstrakt Forlag.
- Frønes, Ivar (1998): *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrenes betydning*. Universitetsforlaget.
- Gambetta, Diego (1987): *Were they pushed or did they Jump? Individual Decision Mechanism in Education*. Cambridge University Press.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and self-identity. Self and Society in The Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press.
- Goffman, Erwin (1959): *The presentation of Self in Everyday Life*. Penguin Books
- Goffman, Erwin (1990): *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. Penguin Books
- Gullestad, Marianne (2002): *Det norske sett med nye øyne*. Universitetsforlaget.
- Hansen, Marianne Nordli og Mastekaasa, Arne (2003): "Utdanning, ulikhet og forandring". I: *Det norske samfunn*. 4. utgave. Kap 3. Frønes, Ivar og Kjølsvold, Lise (red) Gyldendal akademisk.
- Haraway, Donna J. (1991): *Simians, Cyborgs, and Women: The REinvention of Nature*. New York: Routledge. (Her referert fra Gullestad 2002).
- Hellevik, Ottar (1996): *Nordmenn og det gode liv*. Norsk Monitor 1985-1995. Oslo: Scandinavian University Press.
- Hellevik, Ottar (2001): "Ungdommenes verdisyn- livsfase eller generasjonsbetinget?" *Tidsskrift for ungdomsforskning*, nr. 1, 2001.
- Hernes, Gudmund (1973): *Om ulikhetens reproduksjon*. Levekårsundersøkelsen. Arbeidsnotat.
- Hernes, Gudmund og Knud Knutsen (1990): *Svart på hvitt*. Oslo: Fafo-rapport 109.
- Hovland, Arild (2000): *Moderne urfolk. Samisk ungdom i bevegelse*. UNGforsk/NOVA. Cappelen Akademiske Forlag
- Høgmo, Asle (2002): *Fremmed i det norske hus*. Gyldendal akademisk.
- "Immigrant Youth: Acculturation, Identity and Adaptation". Berry, John W. et al. *Applied Psychology*, 55 (No 3, July 2006): 303-332.
- Imsen, Gunn (1995): *Elevers verden*. 2. Utgave. TANO.

- Inglehart, R. (1990): *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Kapoor, Nita (2002): "Å skifte fokus til HVORDAN – om prosesser og prinsipper i integreringsarbeidet". *På lang sikt*. Rapport fra KIM (Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndigheter) sin landskonferanse 2002.
- Khan-Østrem, Nazneen (2005): *Min hellige krig*. Aschehoug Forlag.
- Kvale, Steinar (1999): *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad Notam Gyldendal.
- Kumar, Loveleen (1997): *Mulighetens barn. Å vokse opp med to kulturer*. Cappelen.
- Lasch, Christoffer (1978): *The culture of Narcissism*. New York: W. W. Norton (Her referert fra Fauske og Øia 2003:259)
- Lauglo, Jon (1996): *Motbakke, men mer driv? Innvandrerungdom i norsk skole*. NOVA UNGforsk Rapport 6/96.
- Lauglo, Jon (2001): "Social Capital Trumping Class and Cultural Capital? Engagement With school among immigrant youth". I: *Social Capital: Critical perspectives*. Stephen Baron, John Field og Tom Schuller (red). Oxford University Press.
- Lauglo, Jon (2004): "Innvandrerungdommers anspennelse på skolen". I: *Pedagogikk og Politikk. Festskrift til Alfred O. Telhaugs 70-års dag*. Redigert av Petter Aasen, Per Bjørn Foros, Per Kjøl. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Leirvik, Mariann S. (2004): *Hvordan virker sosial kapital inn på skoletilpasning? En kvalitativ studie av ungdom med vietnamesisk bakgrunn*. Hovedoppgave i sosiologi. UiO.
- Lindstad, Merete og Øivind Fjeldstad (2005): *Av utenlandsk opprinnelse. Nye nordmenn i avisspaltene*. II- forlaget.
- Lundby, Knut. 2003. "Mediefeltet – kampen om oppmerksomhet". I: *Det norske samfunn*. Frønes, Ivar og Lise Kjølørød (red). Gyldendal akademisk.
- Maslow, Abraham (1970): *Motivation and Personality*. 2nd ed. New York: Harper & Row.
- Necef, Mehmet Ümit (1997): *Ethnic Identity and Language Shift among Young Turks in Denmark*. Ph.D. avhandling, Odense Universitet. (Her referert fra Eriksen 1997:49)
- Ogbu, John U. (1991): "Immigrant and involuntary Minorities in Comparative Perspective". I: Gibson, Margaret og Ogbu, John U. *Minority Status and Schooling A Comparative Study of Immigrants and Involuntary Minorities*. Garland Publishing
- Ottosen, Rune (1996): *Fra fjærpenn til Internett. Journalister i organisasjon og samfunn*. (Her referert fra Bjørnsen 2003)
- Park, Robert (1928): "Human Migration and the Marginal Man". *American Journal of*

- Sociology*, 33:881-893.(Jeg har kun forholdt meg til Stonequist 1961)
- Pihl, Joron (2003): *Minoriteter og den videregående skolen*. Avhandling til dr. polit graden. Universitetet i Oslo. Det utdanningsvitenskaplige fakultet. Pedagogisk forskningsinstitutt. HiO-rapport nr. 15, 2003.
- Prieur, Annick (2004): *Balansekunstnere. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Pax Forlag.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Repstad, Pål (1998): *Mellom nærhet og distanse*. Universitetsforlaget.
- Rogg, Elisabeth (1998): "Pierre Bourdieu: en tidlig brobygger". *Modernitet Refleksjoner og idébrytninger*. Elisabeth L'orange og Øystein Nilsen (red). Oslo: Cappelen Forlag.
- Rogstad, Jon (2006): *Usaklige hindringer for ikke-vestlige minoriteter på arbeidsmarkedet*. Rapport 2006:10. Institutt for samfunnsforskning.
- Said, Edvard (2004): *Orientalismen. Vestlige oppfatninger av orienten*. Cappelen forlag.
- Sam, David L. (1994): *Acculturation of Young Immigrants in Norway. A psychological and socio-cultural adaptation*. Psykologisk fakultet. Universitet i Bergen.
- Shcierup, Carl- Ulrik (1993): *På kulturens slagmark. Mindretal og størretal taler om Danmark*. Esbjerg:Sydjysk Universitetsforlag.
- Schou, Line Anita (2006): *Valg av grad eller grader av valg? Etniske forskjeller i valg av høyere utdanning i Norge*. Masteroppgave i sosiologi. Sosiologisk institutt. Universitetet i Oslo.
- Sletten, Mira A. (2001): *Det skal ikke stå på viljen – utdanningsplaner og yrkesønsker blant Osloungdom med innvandrerbakgrunn*. NOVA rapport 8/01.
- Smistrup, Trine (2003): Forhindringer og muligheter for at trekke unge med minoritetsbaggrund ind i nyhedsmediernes. *Journalistik i flere farver*. Projektrapport 1. nordisk Journalistcenter. <http://www.njc.dk/fil/flerefarver1.pdf> [Lesedato12.5.2006]
- Stonequist (1961): *The Marginal Man: a study in personality and culture conflict*. (First ed. 1937). New York Russel & Russel.
- Støren, Liv Anne (2005): "Ungdom med innvandrerbakgrunn i norsk utdanning – ser vi en fremtidig suksesshistorie?" *Utdanning 2005 – deltagelse og kompetanse*. Statistisk sentralbyrå.
- Støren, Liv Anne (2006): "Nasjonalitetsforskjeller i karakterer i videregående opplæring". *Tidsskrift for ungdomsforskning* 6(2) 2006, s.59-86

- Svendsen, Elin (2000): *Multietniske redaksjoner. Rekruttering av journalister med minoritetsbakgrunn i Danmark, Norge og Sverige*. Fafo- rapport 342.
- Thagaard, Tove (1998): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget.
- Thorbjørnsrud, Berit (2001): Innledende essay i Said, E.W. *Orientalism*. De norske bokklubbene, Oslo. *Artikkelsamling. Videreutdanning i Flerkulturell forståelse I*. SEFIA. 2005/2006. Høgskolen i Oslo.
- Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur – en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Kap 7 og 9. SEEK AS.
- Woon, Long Litt (1993): "Om kulturpendling og kulturpendlere". Long Litt Woon (red) *Fellesskap til besvær? Om nyere innvandring til Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øia, Tormod (2000): *Innvandrerungdom- marginalisering og utvikling av problematferd*. NOVA Rapport 3/00.
- Øia, Tormod (2003): *Innvandrerungdom- kultur, identitet og marginalisering*. NOVA Rapport 20/03.

Andre kilder

Caplex www.caplex.no

Bergens Tidende 24.04.2006, 'Slik lykkes innvandrerbarna', Intervju med David Lackland

Sam. <http://www.bt.no/lokalt/bergen/article262744.ece> [Lesedato 24.04.2006]

Dagens Medisin nr 20. 23.11.2006, s.47, "Over 1500 medisinerstudenter i Øst- Europa".

Dagsavisen 28.09.2002, "Sier ja til data, nei til lærerne", Intervju med Marianne Dæhlen.

<http://www.dagsavisen.no/innenriks2/article55012.ece> [Lesedato 29.04.2006]

Dagsavisen 07.12.2004, "Utdanningsboom blant innvandrere", Intervju med Liv Anne Støren.

<http://www.dagsavisen.no/innenriks/article1857936.ece> [Lesedato 07.05.2006]

Dagsavisen 03.06.2006, "Minoritetsungdom er framtidens ingeniører"

www.dagsavisen.no/innenriks/article1859394.ece [Lesedato 03.06.2006]

Dagsavisen 03.06.2006, "Sliter med å få ingeniørjobber"

www.dagsavisen.no/innenriks/article1859386.ece [Lesedato 03.06.2006]

Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. St. meld. Nr. 49. (2003-2004), Det kongelige kommunal – og regionaldepartementet.

”Offisielle poenggrenser ved Høgskolen i Oslo 2006”

http://www.hio.no/index.php/layout/set/print/studietilbud/slik_s_ker_du/offisielle_poenggrenser_2006_ved_hio [Lesedato 10.01.2007]

Om innvandring og det flerkulturelle Norge. St meld nr. 17. (1996-97), Kommunal- og arbeidsdepartementet.

”Opptaksgrenser på medisinstudiet”

<http://www.ntnu.no/studieavd/medisin/opptaksgrenser.html> [Lesedato 10.01.2007]

Oslo Journalistklubb, minoritetsprosjekter og seminarer

<http://www.nj.no/Arkiv/2006/IPS?template=s2&pagesize=100&module=Search&action=publicSearch&qtype=Articles.Article&query=minoriteter> [Lesedato 20.06.2006]

Sosial kapital. Innstilling fra et utredningsutvalg oppnevnt av Norges forskningsråd. Bjørn Hvinden (leder) m.fl. Norges forskningsråd. 2006.

”Stipend til minoritetsstudenter”

http://www.hio.no/prosjekter/maia/maia_arkiv/maia_4_2005/stipend_til_minoritetstudenter_som_rollemodeller [Lesedato 10.8.06]

Vedlegg 1. Intervjuguide

Om yrkesvalg

1. Du er nå i ferd med å ta en lærer/ journalist- utdanning. Hva er det ved dette yrket som appellerer til deg? Vil du si at det er noe som har lite appell? Har du tidligere relevante erfaringer som gjør at du har fått forsmak på dette yrket?
2. Hva slags yrke/stilling har du *mest lyst* på /hva er 'drømmejobben'? Hva tror du er sannsynligheten for at du kommer til å jobbe i den type stilling? Hvor ser du for deg at du kommer til å få jobb? *Hvis forskjell* mellom ønsket stilling og forventet stilling: hva er grunnen til ikke at du ikke får realisere dette?
3. Det skjer ofte at folk tar en utdanning, men ikke nødvendigvis ender opp med det yrket man har utdannet seg til. Hva tenker du om det i forhold til dine egne planer?
4. Hvilke verdier ved yrket vektlegger du når du skal velge (lønn, høy status, trygg arbeidsplass, fritid, kollegaer, medbestemmelse/ selvbestemmelse, realisere personlig interesse, at yrket er aksepterende i forhold til etniske minoriteter). Jeg viser informantene oversikt over ulike verdier knyttet til yrkesvalg (Øya og Heggen, vedlegg 2). Betyr disse verdiene mye/lite?
5. Vil du si at det er et sosialt engasjement som fikk deg til å velge denne yrkesretningen? (Et 'kall'? Ønske om å påvirke, hjelpe, forandre? Være forbilde). I tilfelle ja; tror du dette kan være påvirket av din bakgrunn som etnisk minoritet og i tilfelle hvordan/på hvilken måte?
6. Reflekterer du over at du ved å velge dette yrket kan fremstå som rollemodell for andre unge med minoritetsbakgrunn?
7. Hva tror du påvirket deg mest til å velge denne utdanningen? Jeg gir informantene kort med følgende alternativer:
  - egne interesser, valg og verdier
  - hensyn til det som er viktig for din familie (ektefelle/foreldre/andre familiemedlemmer)
  - venner

- rådgivning
- har sett reklame for høyskolen?

Utfordringer

1. Du har valgt et yrke med høy grad av det jeg kaller eksponering. Med eksponering mener jeg at du er synlig i det offentlige rom (f.eks. i media/ i en klasseromssituasjon), Har du reflektert over dette i forhold til din etniske minoritetsbakgrunn? Hvilke tanker har du i tilfelle gjort deg?

2. Hvilke utfordringer tror du at du står ovenfor i forhold til dette?

3. Har du noen bekymringer i forhold til din fremtidige arbeidssituasjon? Kan du se for deg noe slags 'skrekkscenario'?

4. Har du erfaring med fordommer/ rasisme/ negative reaksjoner på det å se annerledes ut? Tror du at du vil oppleve mer/ mindre av dette i en arbeidssituasjon? Hvordan ser du på det yrket du forbereder deg for. Regner du med at det vil by på store problemer, eller regner du med at det vil være uproblematisk å ha dette yrket?

5. Til lærerstudentene: Mange elever ønsker at læreren skal være strengere, dvs. at læreren skal gjøre noe med bråket som ofte kjennetegner en klasseromssituasjon i større grad enn de gjør nå. Ser du dette som et problem å skulle håndtere? (Jeg følger eventuelt opp med spørsmål om dette i forhold til etnisk bakgrunn/'rasistiske' elever)

6. Til journaliststudentene: Ser du det som en utfordring å få tilgang til intervjupersoner. Folk er ikke vant til å bli intervjuet av personer som ikke 'ser norske ut'. Har du tenkt noe over det? Hvordan de kan reagere? Tror du dette kan være et problem eller utfordring?

Fordeler

1. I forhold til yrket du har valgt å utdanne deg til, tror du det kan være noen fordeler å ha etnisk minoritetsbakgrunn? I tilfelle hvilke?

2. Det hevdes fra ulike hold at det er viktig at flere med minoritetsbakgrunn utdanner seg til dette yrket? Hva mener du om det?

3. Hva tror du er det mest effektive man kan gjøre for å oppnå at flere med minoritetsbakgrunn velger slike yrker?

Om deg som person

1. Mange vil mene at for å velge et eksponerende yrke må man være ganske trygg på seg selv, ha god selvtillit/ selvfølelse. Har du noen kommentarer til det? Hvordan opplever du deg selv?

2. Når man samtidig har synlig minoritetsbakgrunn kan man være ekstra utsatt eller sårbar. Opplever du deg selv som tryggere eller sterkere enn andre du kan sammenlikne deg med, for eksempel norske venner, venner med minoritetsbakgrunn, medstudenter? Ser du på deg selv som en utadvendt person og kan du si litt om det?

3. Svært få personer med minoritetsbakgrunn velger din utdanning, (jeg viser fram oversikten; 4 %) hva tror du er grunnen til det? Tror du det kan ha noe å gjøre med det jeg omtaler som 'eksponering', dvs. at man gjør seg synlig for andre og dermed utsatt og sårbar?

4. De fleste med minoritetsbakgrunn (som velger høy utdanning) *ønsker* yrker innen medisin og tekniske retninger. Hva tror du er grunnen til det?

5. Har *du* vurdert å gå noen av disse retningene? Hvorfor ikke, og i tilfelle ja; hvorfor gjorde du det ikke?

6. Blant 'etnisk norske' studenter kan det se ut til at yrker med mulighet for eksponering i det offentlige rom populære. Hva tror du er grunnen til det?

7. Det er mange som snakker om at i det moderne samfunn har man så mange muligheter når det gjelder utdanning og yrkesvalg slik at det yrket man velger i større grad viser hvem man er eller hvem man ønsker å være, i større grad enn før da valg kanskje var mer styrt av

tradisjon. Man kan si at man skaper sin egen identitet gjennom yrkesvalg. Føler du at denne beskrivelsen passer deg?

Bakgrunnsopplysninger

Om familiebakgrunn:

- egen familie? barn? (sivilstatus)
- bor hjemme?
- landbakgrunn?
- foreldre med høy/ lav utdanning
- øvrige familiemedlemmer som kan ha fremstått som gode eksempler/pådrivere,

Jeg ber til slutt informanten fortelle litt om seg selv i forhold til oppvekst, bakgrunn, skolehverdag, fritidsmønster, interesser, samvær med andre etc.

Vedlegg 2. Liste over yrkesvalgverdier

Forhold som har betydning for yrkesvalg

Har disse forholdene vært viktige eller ikke så viktige for deg ved valg av yrke?

At jeg kan få bruke mine spesielle evner

At det er liten sjanse for å bli arbeidsløs

At arbeidskameratene holder sammen

At arbeidet er godt betalt

At jeg kan arbeide med mennesker

At jeg kan gjøre noe for andre

At arbeidet er skapende og idérikt

At arbeidet ikke er for stressende

At jeg kan bestemme over meg selv, over min egen arbeidsmåte

At jeg får sjansen til å få skape noe ut fra min egen fantasi og kreativitet

At arbeidet er samfunnsnyttig

At arbeidet gir høy status og prestisje

At jeg får mye fritid

At det vil bli gode muligheter for å bli leder

At det ikke blir for mange nye, vanskelige ting å lære

At jeg kan være med å påvirke eller forandre samfunnet

At jeg blir sett, at det jeg gjør blir lagt merke til

At jeg blir kjent, at folk vet hvem jeg er

At min minoritetsbakgrunn blir akseptert

At min minoritetsbakgrunn blir oppfattet som en positiv ressurs

At jeg får realisere mine personlige interesser

At jeg får være med å bestemme, fatte beslutninger

Vedlegg 3, Liste over hva som kan ha påvirket informantene i sitt valg

Dette har påvirket meg i mitt valg av utdanning/ yrke

- egne interesser, valg og verdier
- hensyn til det som har vært viktig for min familie (ektefelle/foreldre/andre familiemedlemmer)
- venner
- rådgivning (skolerådgivning)
- har sett reklame for utdanningsinstitusjonen / høghskolen
- annet

Vedlegg 4. Valg av læreryrket, intervjuguide via mail

Jeg trenger noen bakgrunnsopplysninger om: (disse svarene er viktige bakgrunnsvariabler, men vil være konfidensielle og anonymiseres ved bruk. *Du svarer kun på de spørsmålene du føler deg komfortabel med.*)

- navn
- alder (ca)
- sivilstand/egne barn
- landbakgrunn
- født i Norge/botid
- foreldres utdanning
- søsken/øvrig familie
- og kort om bakgrunn, oppvekst, skole
- religiøs tilknytning / religiøst nettverk (du selv eller din familie)

1. Hva er det ved *læreryrket* som appellerte/appellerer til deg?
Er det noe ved yrket som har liten appell?
2. Hva vil du vektlegge som hovedgrunn til å velge lærer som yrke: trygghet/ inntekt/ egne interesser/ ønske om å hjelpe/ ønske om å forandre/ frihet/ fritid/ annet.
Kommenter gjerne de ulike verdiene i forhold til om det har stor/ liten betydning.
3. Læreryrket ser ut til å være lite ettertraktet blant studenter med minoritetsbakgrunn. Det er få søkere og få studenter (ca 4% av elevmassen, mot 37% på enkelte ingeniørstudier). Hva tror du er grunnen til læreryrkets 'lave status' og svake appell blant minoritetsstudenter?
4. Mange peker på *status* som en sentral grunn til at mange med minoritetsbakgrunn velger yrker som lege/ advokat etc. Dette til tross for at minoritetsstudentene ofte er født og oppvokst i Norge og man skulle tro dette representerte foreldregenerasjonens eller 'opprinnelseslandets' verdier. Tror du minoritetsungdommen i større grad 'arver' sine foreldres verdier?
5. Med dette som bakgrunn, hva var det som fikk *deg* til 'å gå mot strømmen'?
(Hvorfor valgte du annerledes enn de aller fleste andre med minoritetsbakgrunn) .
6. Hvordan var responsen fra dine foreldre? Kan du huske deres reaksjon, hvordan de tenkte? Måtte du overbevise/argumentere?
7. Hva vil du si er viktig for dine foreldre når det gjelder dine valg? Vil du si at du i noen grad har tatt hensyn til det som er viktig for dine foreldre?
8. Tror du din etniske minoritetsbakgrunn har vært en medvirkende årsak til yrkesvalg? Utdyp.
9. Ser du på din minoritetsbakgrunn som en ressurs / fordel i dette yrket? Utdyp.

10. Du har valgt et yrke med det man kan kalle høy grad av 'eksponering', dvs at du er synlig i det offentlige rom (her: klasserommet) Læreryrket kan vel sies å være ganske 'utsatt' (eksponert) på den måten at mange følger med på det du gjør; elever, foreldre, kollegaer etc. Føler du at du står ovenfor spesielle utfordringer i ditt yrke med tanke på din bakgrunn og 'synlige annerledeshet'? Jeg tenker da på møte med fordommer, negative holdninger, stigmatisering, rasisme etc.

11. I en avisartikkel kunne man for en tid tilbake siden lese følgende overskrift: "Lærere søker seg vekk fra innvandrerskoler". Artikkelen gikk ut på at lærere med høy kompetanse søker seg vekk fra skoler med mange barn med minoritetsbakgrunn og at disse skolene derfor oftere må bruke ufaglærte vikarer etc. Dersom dette stemmer; hva tenker du om denne utviklingen?

Jeg setter stor pris på at du tar deg tid til å besvare disse spørsmålene. Ta deg *den tid du trenger* og skriv gjerne utdypende. Hvis du tror du har noe viktig eller relevant info eller noen betraktninger eller refleksjoner jeg ikke har spurt om, så tilføy gjerne dette selv.

På forhånd takk.

Vedlegg 5. Valg av journalistyrke, intervjuguide via mail

Jeg trenger noen bakgrunnsopplysninger om: (disse svarene er viktige bakgrunnsvariabler, men vil være konfidensielle og anonymiseres ved bruk. Du svarer kun på de spørsmålene du føler deg komfortabel med.)

-navn:

-alder :

-sivilstand/egne barn:

-landbakgrunn:

-født i Norge/botid:

-foreldres utdanning:

-søsken/øvrig familie:

- og kort om bakgrunn, oppvekst, skole:

- 1 Hva er det ved *journalistyrket* som appellerte/appellerer til deg?
Er det noe ved yrket som har liten appell?
- 2 Hva vil du vektlegge som hovedgrunn til å velge journalistikk som yrke: trygghet/ inntekt/ status/ egne interesser/ ønske om å hjelpe/ ønske om å forandre/ frihet/ fritid/ annet. Kommenter gjerne de ulike verdiene i forhold til om det har stor/ liten betydning.
- 3 Det er vanskelig å komme inn på journalistutdanningen (spesielt på de offentlige høyskolene). Dette skyldes så vidt jeg har forstått stor pågang av søkere, fordi dette yrket er ettertraktet blant 'etniske nordmenn'. Hvis det er slik, hva tror du det skyldes at dette yrket er så ettertraktet blant 'etniske nordmenn'?
- 4 Journalistyrket ser ut til å være lite ettertraktet blant studenter med minoritetsbakgrunn. Det er få søkere og få studenter. Dette til tross for at mange av minoritetsstudentene har gode nok karakterer til å komme inn og vi ser at de ofte velger 'høystatusyrker' som lege, advokat etc. Hva tror du er grunnen til journalistyrkets 'lave status' og svake appell blant minoritetsstudenter?
- 5 Mange peker på *status* som en sentral grunn til at mange velger yrker som lege/ advokat etc. Dette til tross for at minoritetsstudentene ofte er født og oppvokst i Norge og man skulle tro dette representerte foreldregenerasjonens eller 'opprinnelseslandets' verdier. Tror du minoritetsungdommen i større grad 'arver' sine foreldres verdier?
- 6 Med dette som bakgrunn, hva var det som fikk *deg* til 'å gå mot strømmen'? (Hvorfor valgte du annerledes enn de aller fleste andre med minoritetsbakgrunn) .
- 7 Hvordan var responsen fra dine foreldre? Kan du huske deres reaksjon, hvordan de tenkte? Måtte du overbevise/argumentere?
- 8 Hva vil du si er viktig for dine foreldre når det gjelder dine valg? Vil du si at du i noen grad har tatt hensyn til det som er viktig for dine foreldre?

- 9 Tror du din etniske minoritetsbakgrunn har vært en medvirkende årsak til yrkesvalg? Utdyp.
- 10 Ser du på din minoritetsbakgrunn som en ressurs / fordel i dette yrket? Utdyp.
- 11 Du har valgt et yrke med høy grad av 'eksponering', dvs. at du er synlig i det offentlige rom. Føler du at du står ovenfor spesielle utfordringer i ditt yrke med tanke på din bakgrunn og 'synlige annerledeshet'? Jeg tenker da på møte med fordommer, negative holdninger, stigmatisering, rasisme etc.

Jeg setter stor pris på at du tar deg tid til å besvare disse spørsmålene. Ta deg *den tid du trenger* og skriv gjerne utdypende. Hvis du tror du har noe viktig eller relevant info eller noen betraktninger eller refleksjoner jeg ikke har spurt om, så tilføy gjerne dette selv.

På forhånd takk.

Vedlegg 6. Henvendelse til journaliststudenter

Hei

Jeg studerer pedagogikk ved Universitetet i Oslo. Jeg skal skrive hovedfagsoppgave om studenter med minoritetsbakgrunn som har valgt å utdanne seg innen journalistikk. Gjennom kontakt med (xxx), fikk jeg oppgitt ditt navn som mulig informant. Mitt utgangspunkt er at det er svært få med minoritetsbakgrunn som velger denne utdanningsretningen. Jeg ser det som viktig at minoritetene er bedre representert i samfunnet og da spesielt innen media og journalistikk. På denne bakgrunn er jeg interessert i å intervju noen av de som faktisk velger denne retningen og håper nå at du kunne tenke deg å være informant.

Intervjuet tar ca en time og kan gjennomføres på det tidspunkt og på det sted som passer best for deg. Jeg vil at det skal forstyrre din hverdag minst mulig. Jeg vil også understreke at intervjuet er konfidensielt og at alle opplysninger blir anonymisert. Du kan når som helst trekke deg fra undersøkelsen, både underveis og i ettertid, dersom du skulle ønske det. Dersom du er villig til å la deg intervju ønsker jeg helst å ta opp intervjuet på bånd, men det er ingen betingelse dersom du føler deg ukomfortabel med dette.

Spørsmålene vil dreie seg om valg av utdanning, grunner og motiver, samt noen spørsmål som går på din fremtidige jobbsituasjon. Jeg vil ha et fokus på din minoritetsbakgrunn.

Jeg håper du kunne tenke deg å være informant

På forhånd takk

Med håp om positiv tilbakemelding

Med vennlig hilsen
Trine- Lise Island
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo

Vedlegg 7. Henvendelse til lærerstudenter

Hei

Jeg studerer pedagogikk ved Universitetet i Oslo og skriver hovedoppgave om lærerstudenter med minoritetsbakgrunn. Ved henvendelse til studieleder (xxx), fikk jeg bl.a. oppgitt ditt navn som mulig informant.

Bakgrunn for min studie er at det er relativt få studenter med minoritetsbakgrunn som velger å utdanne seg til læreryrket. Fordi det regnes som et uttalt mål å få flere til å velge denne utdanningen er jeg interessert i å intervju noen av de som faktisk har valgt retningen. Jeg vil stille spørsmål knyttet til valg av utdanning og til fordeler/ utfordringer knyttet til det å være lærer med (synlig) minoritetsbakgrunn.

Selve intervjuet vil ta ca en time. Det kan gjennomføres der det måtte passe best for deg (på nær- café, på skolen, et lokale du kjenner, hjemme etc.). Jeg vil at det skal forstyrre din hverdag minst mulig.

Jeg håper du er villig til å la deg intervju. Jeg vil understreke at alle intervjuene er konfidensielle og at alle data blir anonymisert. Du har også full anledning til å trekke deg både underveis eller i ettertid dersom du skulle ønske det. Jeg ville foretrekke å spille inn intervjuet, men har full forståelse dersom du føler deg ukomfortabel med det.

Jeg håper du kunne tenke deg å være informant

På forhånd takk

Med håp om positiv tilbakemelding.

Med vennlig hilsen
Trine- Lise Island
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo